

ԲԱՍՄԱՆԻՍԻ ՏՐԱՆՍԲԵԿՏ

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԵ
Կ. ՄԱ

84

Մ-88

1937 թ.

10-88
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՍԻՆԵՎԵՊ

20 APR 2006

19 APR 2010

ՔՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄՕՆԹԷԲԷՆ

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ՀԱՏՈՐ ԵՐՐՈՐԴ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1937

ՅՊԱՐԱՆ "ՆԵՂՈՍ", 1, ԵԱՐԱ ԿԱԼԱԼ ՓԱՇԱ, ԷՄԱՏԷԼՏԻՆ

12984-58

գեղանի աղջկան աչքերէն հասկցած էր թէ ան կը ջու-
նար իմանալ հասցէն պառոնին բնակարանին, որ սին
պատրուակներով կը յամառէր իր հասցէն չտալ: Մէկ
օրէն միւսը, Ամանտա կրնար թափանցել այն գաղտ-
նիքին, որով չըջապատուած էր Օվիտ: Այս վերջինը
չէր դադրած Ամանտան անսնելէ այն օրէն ի վեր, երբ
ժուանեի կատարած ճամբորդութեան արդիւնքները
պատմած էր անոր: Ամէն օր մանկամարդ աղջկան հետ
կը ճաշէր: Ծրագիր մը կը մշակէր և կ'ուզէր զայն
գործադրել կարելի եղածին չափ շուտ:

Օրիորդ Ամանտա ալ ոչ նուազ կը կատարէր իր
պղատոնական սիրահարէն: Ան կ'ուզէր հասկնալ թէ
ո՞վ էր այդ մարդը, որ իր բացարձակ ազդեցութեան
տակ առած էր զինքը, չնարձիւ իր ստորագրած գրա-
ւոր յայտարարութեան: Քանիցս փորձած էր Օ իտը
հետապնդել, բայց այս վերջինը ի դերիւ հանած էր
այդ քիչ մը միամիտ խորամանկութիւնը: Ամանտա
բնաւ չէր ներեր որ Օվիտ իր վրայ ազդեցութիւն ու-
նենար: Շատ կը կտակածէր, բայց բան մը չէր կրնար
ապացուցանել: Սակայն կը համբերէր, յուսալով որ
օրին մէկը ապացոյց մը պիտի գտնէր ու իր կարգին
պիտի օգտագործէր զայն, Օվիտի կամ Արնօլա ար
Ռայսի վրայ տիրապետելու համար: Ու այդ տիրապե-
տութեան շնորհիւ, պիտի կարենար շահագործել սի-
րահարը և հարստանալ:

— Այս մարդը ոճիւրի շնորհիւ շահած է իր հա-
րստութիւնը, կը խորհէր օրիորդ Ամանտա: Բայց
ինչ փոյթ, բաւ է որ ձեռք անցնենք անոր հարստու-
թեան մէկ մասը կամ ամբողջութիւնը:

Մեր նախորդ գլուխներուն մէջ պատահած դէպ-
քերուն յաջորդող օրուան առաւել, Սօլիփօ ժամը
տասնութիւն քիչ առաջ հասաւ Սէնթ Օնօրէ փողոցի
ճաշարանը, ուր յաճախ կը ճաշէր Ամանտայի հետ:
Հին, մանկամարդ աղջկան ճաշակին համաձայն ճաշ
մը ապապրեց: Ամանտա իր սիրահարին երկարեց ձեռ-
քը ու իրենց յատկացուած սենեակը մտած պահուն
ըսաւ.

— Ծո՛ւտ ճաշէնք... Անթութենէ կը մեռնիմ:

Ամանտա չէր չափազանցած: Սկսաւ ախորժակով
լսելի կերակուրները: Սօլիփօ քիչ կ'ուռէր ու մտա-
հոգ երեւոյթ մը ունէր: Մանկամարդ աղջիկը աչքին
պոչովը կը նայէր Սօլիփօյին:

— Պարո՛ն, ի՞նչ ունիք, հարցուց Ամանտա, ո՛չ
կ'ուռէք և ոչ ալ կը խմէք, չեմ գիտեր ինչո՞ւ այս
կերպարանքը առած էք... Հիւսիսդ էք:

— Ոչ... կը ծանծրանամ...

— Ինծի՞ հետ, աղուոր բան, չիտակը, շնորհակալ
եմ ձեր մեծարանքին համար:

— Զեզի համար չէ ըսածս: Դեռ չէ որ ծանծրոյթ
կը պատճառէք ինծի, այլ կեանքի միօրինակութիւնը:

— Շատ դիւրաւ կրնաք խզել այդ միօրինակու-
թիւնը... Քանի մը օր գիւղ տարէք զիս:

Այս խօսքը ըսելով, օրիորդ Ամանտա ծանր ան-
խոհմտութիւն մը գործած էր անգիտակցաբար: Սօլի-
փօ դժուարաւ կրցաւ զսպել գոհունակութեան ժպիտ մը:

— Ազամ էք, հարցուց Սօլիփօ:

— Այժմակուրդ պիտի խնդրեմ գործատիրուհիէս,
անսարակոյս շաքաթ մը արձակուրդ պիտի տայ ինծի:

— Լո՛ւ, ուղեցէք այդ արձակուրդդ: Ութը օր-
ուան համար գիւղ պիտի տանիմ ձեզ: Այս գիշեր,
էթէ կ'ուզէք:

— Իմ ուզածս ալ ատ է: Ո՛ւր պիտի երթանք:

— Ուր որ կ'ուզէք: Դուք ընտրեցէք տեղը: Բաւ է որ ծովեզերք ըլլայ: Նաւակ մը պիտի վարձէք ու գետին վրայ առտուընէ մինչեւ իրիկուն պիտի պտըտինք նաւավարներու պէս:

— Պուա լը Ռուա գացած էք:

— Այո՛, Ֆօնթէնըպլօ անտառին եզերքը և Սէնի եզերքներուն վրայ է:

— Հոն բոլորովին ազատ պիտի ըլլանք...

— Լա՛ւ, Պուա լը Ռուա երթանք:

— Ծաշէն յետոյ կառախումբ պիտի նստիմ ու հոն պիտի երթամ, սենեակ վարձելու գործով զբաղելու համար: Տիկին Օկիւսթինի թոյլտուութիւնը առէք, ութը օրուան գիւղագնացութեան համար հարկ եղած գնումները բրէք ու եկէք զիս գտէք:

Սօլիվօ թղթապանակը հանելով պանքտոմս մը տաւաւ մէջէն ու Ամանտուի տուաւ:

— Շնորհակալ եմ... Զեզի պիտի միանամ ու ճաշի ժամուն պիտի հասնիմ:

Սօլիվօ ճաշը աւարտելէ յետոյ մեկնեցաւ. իր պտորաստութիւններով զբաղելու համար: Իրիկունն, Ամանտայի պէտի սպասէր կայարանին մէջ:

Մանկամարդ աղջիկը, որ մեծ ուրախութիւն կը զգար, շաբթուան մը կատարեալ անգործութեան վրայ խորհելով, տիկին Օկիւսթինի ներկայացաւ և յուզուած ձայնով մը բաւաւ թէ մօրաքոյրներէն մէկը ծանր հիւանդ ըլլաւուն, կ'ուզէր զայն տեսնել, մինչ թաշկինակովը կը սրբէր անդոյ արցունք մը: Խնդրուած ութը օրուան արձակուրդը տրուեցաւ:

Ամանտայէն բաժնուելէն յետոյ, Օվիա կառքով գնաց Բլիշի պողոտան, իր բնակարանը, հոն պատ-

րաստեց պայուսակ մը ու երկու շապիկներու միջեւ դրաւ սրուակ մը, որ կը բովանդակէր Ամերիկայէն բերուած հեղուկը և որուն ազդեցութիւնը ծանօթ է մեզի: Յետոյ մեկնեցաւ դէպի Պուա լը Ռուա:

Սօլիվօ հասաւ Պուա լը Ռուա գիւղը, որ նկարագեղ բլուրի մը վրայ կը տարածուի ու մինչեւ Սէն կ'իջնէ: Իր ճամբուն վրայ կը գտնուէր համեստ երեւոյթով պանդոկ մը, որուն նշանատախտակին վրայ կը կարդացուէր. Ռանսկվու սե Շաստօր:

— Կրնա՞ք յարկաբաժին մը վարձու տալ շաբթուան մը համար, հարցուց պանդոկապետուհին, որ սա պատասխանը տուաւ:

— Առ այժմ տրամադրելի փոքր սենեակներ ունինք, բայց առկէ հարիւր քայլ հեռու կը գտնուի մեր սիրուն տաղաւարը, որ կրնայ ձեր գործը տեսնել: Կ'ուզէ՞ք տեսնել զայն:

— Կանխաւ վատահ եմ որ պիտի յարմարի: Ծաշերը ո՛ւր պիտի ընենք:

— Պարոնը կամ հոս պիտի ճաշէ կամ տաղաւար պիտի զրկենք ճաշը, ինչպէս որ կ'ուզէք:

— Շատ լաւ, բայց նաւակի մը պէտք պիտի ունենամ:

— Վեց հատ նաւակ ունինք: Զեզի հոճելի թուած նաւակը կ'ընտրէք:

— Լաւ: Հիմա հաճեցէք ինձի համար երկու հոգինոց ճաշ մը պատրաստել:

Պանդոկապետուհին սպասուհի մը կանչեց ու հրամայեց որ ուղեւորը տաղաւարը առաջնորդէ: Փոքրիկ այլ շատ սիրուն տնակ մըն էր, միայն գեանայարկէ մը բաղկացած, հոն կը գտնուէին չորս սղփիկ սենեակներ, ճաշասրահ մը, երկու ննջասենեակներ, խո-

հանոց մը, ամէնքն ալ կսկիկ կահաւորուած: Սօլիվօ իր պայտասիւր դարանի մը մէջ՝ դրաւ ու բռնալին առաւ: Յետոյ պանդոկ վերադարձաւ, թուղթ և գրիչ ուզեց, պատուհանին առջեւը նստաւ ու հետեւեալ տողերը գրի առաւ.

«Միբելի բարեկամս,

Պուա լը Ռուա գիւղապետութեան եկած եմ գեղանի կնոջ մը հետ: Եթէ պէտք ունենաս ինծի, նամակ գրէ կամ հեռագրէ Պառօն Արնօլտ տը Ռայսի, Ռանտէվու տէ Շասէօն պանդոկը:

Քոյդ

Սօլիվօ»

Դէպի երկաթուղիին կայարանը ուղղուեցաւ Սօլիվօ հոն հասաւ քանի մը վայրկեանէն ու նամակը ձեռք նամակատունը: Կէս ժամ պիտի սպասէր Ամանտայի ժամանումին: Ուստի Պուա լը Ռուայի վիլլոն եզերող Ծոնթէնըպլոյի անտառին մէջ կրնար հետաքրքրական պտոյտ մը կատարել:

Սօլիվօ հաղիւ թէ յիսուն քայլ առած էր երկու դարու կեանք ունեցող ծառերով եղբերուած նրբուղիի մը մէջ, երբ նշմարեց որ հինգ հօգինոց խումբ մը խոտին վրայ նստած էր, կաղնիի մը ստորոտը: Այդ խումբին մէջտեղ կը գտնուէր մէկը, որ յառաջացած տարիք ունէր, ինչպէս ցոյց կուտային իր ձիւնաթոյր մազերը, մաքաղաթի պէս և խորշոմներով ակօսուած մորթը: Իր աջակողմը կը տեսնուէին յիսուննոց կին մը և երկու մանկամարդ աղջիկներ: Ձախակողմը կը տեսնուէր քառասունընը տարու մարդ մը, խնամով ամբիւրած ու սեւ զգեստ հագած: Ըսենք անմիջապէս թէ բմիշկ մըն էր ան: Սօլիվօ միշտ կը յառաջանար:

Երբ խումբին մօտ հասաւ, Խոթանանամեայ ծերունիին ձայնը սրուպէս հասաւ ականջին ու սարսափ:

— Տարօրինակ բան, ինծի այնպէս կուգայ որ այս ձայնը տեղ մը չստի եմ, կ'ըսէր Սօլիվօ, հեռանալով: Աւելի երիտասարդական էր այդ ձայնը, բայց իր հնչականութիւնը չէ փոխուած: Սեւ բրտէնկոթով ու սպիտակ փողկապով մարդն ալ կը ճանչնամ, եթէ երբեք յիշողութիւնս չի խաբեր վիս...:

Չգնաք որ Սօլիվօ հեռանայ ու մենք խումբին քով մնանք: Բմիշկը կ'ըսէր.

— Ուրեմն 1861ին, Լոնտոնէն նստած էք «Լորա Մէյր» շոգենաւը, Նիւ Եորք երթալու համար: Դիպուածը տարօրինակ մերձեցումներ առաջ կը բերէ: Միւսնոյն նաւուն վրայ կը գտնուէինք, առանց իրարմէ անդինութիւն ունենալու:

— «Լորա Մէյր»-ը վրայ:

— Այո', պարոն Պօսք: Նաւուն մէջ կը գտնուէր Ամերիկացի մեծ ճարտարագէտ մը, զոր յետոյ Նիւ Եորքի մէջ ճանչցայ: Ծէյմս Մօրթիմէր կը կոչուէր: Նոյնպէս հոն ճանչցայ Ֆրանսացի մը, Բօլ Հարման անունով որ յետոյ անոր փեսան եղաւ:

— Այո', նաւային ճամբորդութեան միջոցին միասին էինք, ըսաւ Խոթանանամեայ ծերունին: Ծէյմս Մօրթիմէր ինծի կը յիշեցնէ գողութեան այն փորձը, որուն քիչ մնաց զոհ պիտի երթայի: Շաքոյրի մը մէջ ունէի կարեւոր գումար մը, որ երեսուն տարուան խնայողութիւնս ու ամբողջ հարստութիւնս էր: Թշուառական մարդ մը կարեց փոխը ու յափշտակեց շաքոյրը:

— Չեղի վերադարձուեցա՞ւ:

— Այո', շնորհիւ ուղեւորի մը, որ յանցանքի վրայ բռնած էր գողը:

— Այս գողութեան փորձը չի մացայ:
— Չէիք կրնար իմանալ, քանի որ լուսթիւն պահեցի, խնդրանքին վրայ ուղեւորի մը, որ կը ճանչնար գողին ընտանիքը:

— Միեւնոյն շողենաւին մէջ, յարեց բոխկը, Գանատացի մը ճանչցայ, որ ինծի ամենէն տարօրինակ բանը ծանօթացուց, Ամերիկա բնակութեանս վեց տար ուսն ընթացքին, ուր գացած էի ուսումնասիրութիւններ ընելու համար:

— Ո՞րն է այդ բանը:

— Հեղուկ մը զոր հնդիկները կը կոչեն ձշմարտութեան Լմպելին: Ըմպելին ըմպելիին համարժէք, Բօնու Ուրասի թրմաջուրն է, առանց թոյնի կամ նուազ թոյնով:

— Այո՛, այո՛, իմացած եմ, ըսաւ ոստիկանակա՛ն նախկին պաշտօնեայ Ռենէ Պօքս: Կ'ըսեն թէ այդ հեղուկը խօսեցնել կուտայ ամենէն զաղտնապահ մարդիկն իսկ: Բայց կ'ենթադրեմ որ իր հրաշալի ազդեցութիւնը կը տեսնուի մեղօտաւաններու մէջ միայն:

— Պարոն Պօքս, կը սխալիք:

— Փորձը ըրի՞ք:

— Քանիցս և միշտ ձեռք բերած եմ փափաքուած արդիւնքը:

— Հետեւաբար կը դադրի՞ թերահաւատ ըլլալէ: Տօքթօր, դուք զիտական բազմաթիւ դադանիքներ բերած ըլլալու էք հետեւինդ:

— Կարգ մը տունկեր ճանչցայ, որոնք ֆրանսական բժշկութեան մէջ չեն ընդունուած, մինչդեռ անվիճելի յատկութիւններ ունին անոնք: Երբ առիթը հերկայանայ, կը գործածեմ զանոնք ու միշտ յաջողութիւն ձեռք կը բերեմ:

— Երկա՞ր տանն հոս պիտի մնաք:

— Քանի մը օր միայն: Հիւանդ քոյր տեսնելու եկայ ու կարելի եղածին չափ կ'օգտուիմ առիթէն, հոս հանգչելու համար:

— Ուրեմն, կ'աղաչեմ, իրար տեսնենք, որքան տանն որ Պուա լը Ռուա մնանք: Ազուոր Ամերիկային վրայ պիտի խօսինք, զոր կը սիրեմ, թէ և չուզեցի հոն մեռնիլ:

— Սիրելի պարոն Պօքս, կը խոստանամ:

Բժշկը ծերունիին օգնեց, ոտքի ելլելու համար և թեւը անոր տուաւ: Ռենէ Պօքս ընդունեց ու հինգ անձերը Պուա լը Ռուայի ճամբան բռնեցին ուր Պօքս ապա մը կը բնակէր գիւղին մուտքին վրայ, Սէնի եղբորը:

Սօլիվօ վերադարձած էր, տանը ուշ ըլլալուն: Երկար սուլում մը անոր խնաց տուաւ Բարիդի կառախումբին ժամանումը Պուա լը Ռուա: Սօլիվօ աւելի արագ քալեց, օրիորդ Ամանտան ընդունելու համար: Մանկամարդ ազջիկը առաջին կարգի քոմբարթիմանէ մը վար իջաւ, պըրանքով հագուած ու շատ գեղեցկացած:

— Հանգստաւէտ տեղ մը գտա՞ք, հարցուց մանկամարդ ազջիկը:

— Քիչ մը ետքը պիտի տեսնէք, ըսաւ Սօլիվօ: Ժաշը կ'ապասէ:

— Նաւակը ի՞նչ եղաւ:

— Պանդուկը վեց նաւակ ունի: Ուղածնիդ պիտի ընտրէք:

Մէկ քանի վայրկեան յետոյ, Սօլիվօ և ուսմանտ պանդուկ հասան: Սօլիվօ տաղուտարին բանակին տուաւ ու հոն առաջնորդեց Ամանտան:

— Շատ սիրուն է, գոչեց մանկամարդ տղջիկը, այնպիսի քաղաքավար մը որ յայտնի կ'ընէր թէ Պիւլիէի սովորական յաճախորդներէն էր: Մեր տան պէս պիտի ըլլանք հոս: Բայց ո՞ւր պիտի ընենք մեր ճաշը:

— Պանդոկին մէջ, պատասխանեց Սօլիվօ:

— Ա՛հ, տաղակալի է ատիկա: Յերեկոսն ճաշը ինչ որ է: Բայց ոչ ընթրիքը: Կ'ուզեմ հոս ճաշել իրիկունը, հանգստորէն: Գործը այնպէս մը կարգադրեցէք որ իրիկունն հոս զրկեն ճաշը, այս աղնուս թիւնը ըրէք:

— Հրամաններ պիտի տամ...: Ճաշի երթանք հիմա:

Պանդոկ դացին, ուր ճաշը կ'սպասէր իրենց:

— Տիկինը դո՞հ է տաղաւարէն, հարցուց պանդոկապետուէին:

— Շատ գոհ:

— Ես ալ կը խորհէի որ շատ հանգիստ պիտի ընէք հոս: Ոչ մէկ դրացի բացի վիլլային աջակողմը գտնուող սունէ մը, ուր կը բնակի աօքթօր Ռիչարի հիւանդ քոյրը:

— Բշիշկ մը, յարեց Ամանտա ծիծաղելով, եթէ հիւանդ ըլլամ, պատին վրայէն պիտի կանչեմ զայն:

— Չպիտի լսէ ան, որովհետեւ գետինը ընդարձակ է ու սունը կը գտնուի պարտեզին ծայրը, որ ցանկապատով մը բաժնուած է ձերինէն:

Սօլիվօ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ու ամէն խօսք կը նօթագրէր իր մտքին մէջ: Յետոյ սեղանն նստան:

Չորս օրէ ի վեր մեր երկու հերոսները կը բնակէին Պուալը Ռուայի մէջ, որուն Սուրբին աօնախմբութիւնն էր: Ամանտա կը անսնէր որ

ինքնակոչ Պուան տը Ռայս իրեն հանդէպ հոգածու, պատրաստ էր ամենափոքր քմայքներուն գոհացում տալու, ուստի տակու կը խորհէր թէ լաւ չէր դատած այդ մարդը ու ան բնաւ միտք չունէր իրեն գէմ զործածել քովը գտնուող յայտարարութիւնը: Ան կը զզլար փոխանակ տասնըհինգի, ութը օրուան արձակուրդ առած ըլլալուն համար: Իսկ Սօլիվօ կը խորհէր որ գործելու ժամանակը եկած էր:

Պանդոկին մէջ ճաշելէն յետոյ, Ամանտա փախաք յայտնեց նաւակով պայտա մը ընելու: Սօլիվօ, որ առտուրնէ ի վեր կ'որոճար իր ծրագրին վրայ, կը գանգատէր թէ սաստիկ գլխու ցաւ մը սնէր որ հետզհետէ կը սաստկանար:

— Կոնաչս, այսօր քաջութիւն չպիտի սնենամ ձեզի ընկերանալու: Առաջին երիտասարդութեան տարիքին մէջ չեմ գտնուիր, իսկ դուք ան խոնջ էք: Թող սուէք որ երթամ քիչ մը հանդէսի ու ձեզ տանին ձգեմ կէս օրէն յետոյ:

— Չեմ ուզեր ձեզ հոգնեցնել, սիրելի Պուան, պատասխանեց Ամանտա: Երթամ պայտա մը բնեմ գետին վրայ: Դու ք գացէք հանդէսեք: Երկու ժամուան քուն մը պիտի փարատեմ ձեր գլխու ցաւը...

— Պիտի օգտուիմ ձեր թոյլտուութիւնէն, որովհետեւ խկապէս ահար կմ...

— Ո՛ւր պիտի գտնենք գիրտը:

— Հոս, ճաշէն առաջ... Ապսէնթ խմելու պիտի դամ:

Սօլիվօ բամբուկեցաւ մանկամարդ տղջիկէն ու վիլլա տէ Միւրիէ գնաց յամրաքայլ, գլխու ցաւէ տառապողի մը պէս: Տաղաւարին դուռ փակելէ յետոյ, իր սովորական երկայթը առաւ: Հոն բացաւ

այն զգրոցը, որու մէջ խնամով պահած էր պայուսակը, ուր երկու շապիկներու միջեւ կը դառնուէր այն սրուակը, զոր գրած էր Բարիզէն մեկնելէ առաջ, ինչպէս գիտենք: Ժպիտով մը դիտեց այդ սրուակը:

— Ծշմարտութեան հեղուկին չնորհիւ կատարեալ արդիւնք մը ձեռք պիտի բերեմ:

Սօլիփօ սրուակը գրաւ սեղանի մը վրայ ու նայուածքը պատճառէր իր շուրջը: Փայտէ պիւֆէի մը վրայ կը դառնուէին գանազան ըմպելիներու շիշեր: Զորս-հինգ գաւաթ կանանչ շարթրէօզ կար շիշերէն մէկուն մէջ:

— Ամանտա կը նախընտրէ կանանչ շարթրէօզը քան միւս ուլթօլաւոր ըմպելիները, ըսաւ Սօլիփօ մտովի: Այս իրիկուն ու ըստ սովորութեան պիտի խմէ անկէ ու ազդեցութիւնը չպիտի ուշանայ...

Սօլիփօ բացաւ շարթրէօզի շիշին խիցը, յետոյ բացաւ Ամերիկայէն բերած սրուակին խիցը ու առաջին շիշին մէջ լեցուց սրուակին հեղուկէն զրեթէ երկու դգալ: Այս ընելէն ետքը, շիշերը դրաւ իրենց տեղերը ու քիչ յետոյ քունը տարաւ:

Զգենք որ Սօլիփօ քնանայ ու մենք Ամանտայի քով երթանք, որ ժամէ մը ի վեր խորակածուկ կ'որսոր: Յանկարծ իր ուշադրութիւնը գրաւեց անսովոր ազմուկ մը, երկաթուղագիծի կողմէն, որ ծովեզերքէն կ'անցնէր ու գետին վրայ կը նայէր: Սուլիչի ձայներ կը թնդային ուժգնօրէն, յետոյ լսուեցան սոսկալի բախում մը, աղաղակներ, հեծեծիւններ, օգնութեան կանչեր:

— Ահա ի՞նչ արկած մը, երկու կառախումբեր իրարու գործնուած են անտարակոյս:

Հետաքրքրութենէ մղուած, Ամանտա սլոնի բլե-

նին կապեց իր նաւակը, քարափը ցտակեց և ուղղուեցաւ դէպի աղետին վայրը: Արդէն իսկ շատ մը հետաքրքիրներ կը վազէին այդ կողմը: Ահա ի՞նչ տեսարան մը պարզուեցաւ մանկամարդ աղջկան աչքին առջեւ: Երեք վակոններ ամբողջովին քանդուած էին: Բերիչներ առապալած, իրարու վրայ կուտակուած էին: Ցաւի աղաղակներ կը բարձրանային ամէն կողմէ:

Արդէն իսկ պատգարակներու վրայ կը տանէին վիրաւորներ, արիւնլուայ ու կիսամեռ:

Ամանտա դրան մօտ տեղ մը գրաւած էր գոնատ և սարսափահար, փոխադրուած տարաբախտ մարդիկը տեսնելու համար: Հետաքրքիրներու յորձանքը դէպի առաջ կը մղէր մանկամարդ աղջիկը, ընդհուպ առաջին գծին վրայ գանուեցաւ ան: Երկաթուղիի պաշտօնեաներ մուտք կը գործէին գրեթէ ջախջախուած քոնքարթիմանի մը մէջ, զոհերը դուրս հանելու համար: Ճմլումներով և վէրքերով ծածկուած, չորս ճամբարդներ իրարու ետեւէ կը տարուէին պատգարակներով:

Այդ պահուն հասան երկու բժիշկներ, տեղացի բժիշկը և Տօքթօր Ռիչար: Այս վերջինը տեսանք անտուին մէջ, երբ ան կը խօսէր ծերուկ Ռենէ Պոսքի հետ: Երկու բժիշկները սկսան քննել վիրաւորները: Կայարանապետին հրաւերին վրայ, Տօքթօր Ռիչար հան փութալով հարցուց:

— Ի՞նչ կայ:

— Պարո՛ն, խնդրեմ, սոստարախտ մարդը քննեցէք:

Եւ կայարանապետը ցոյց կուտար անկենդան մարմին մը զոր քարափին վրայ դրած էին երկաթուղիի երկու պաշտօնեաներ: Բժիշկը ծակեցաւ վիրաւորին

վրայ: Ամանտա այդ պահուն վերաւորին մօտ կը գտնուէր: Նուազած ճամբորդին արիւնխուայ դէմքը դրուակց իր ուշադրութիւնը: Բացադանչութիւն մը արձակելով ըսաւ.

— Ան է: Նոյնինքն է: Տիւշըմէնն է...

Կայտարանապետը լսած էր այդ բացադանչութիւնը:

— Այս երիտասարդը կը ճանչնա՞ք, տիկին, հարցուց կայտարանապետը:

Արդէն իսկ օրիորդ Ամանտա կը զզջար, իր առաջին շարժումը զսպած չըլլալուն համար: Ժուտնեի մէջ ունեցած տնցեալին յիշատակը թոյլ չէր տար որ տատառական կերպով պատասխաներ իրեն ուղղուած հարցումին:

— Կարծեցի որ կը ճանչնամ զայն, բայց աւելի լաւ գիտելով հասկցայ որ սխալեր եմ, թոթովեց Ամանտա: Պարզ նմանութիւն մը, շատ տարբար նմանութիւն մը ունի...

— Այս երիտասարդը վերաւորուած է, ըսաւ բէիշկը, քննելէ յետոյ զայն: Թող պատգարակի մը վրայ դնեն ու Թանախվու տէ Շոտէօր պանդոկը տանին:

— Ահա ձախող գործ մը, կը խորհէր Ամանտա: Չեմ ուզեր որ Պառնը տեսնէ Տիւշըմէնը...

Վերաւորը կը տանէին: Ամանտա քիչ մը հեռուէն տնօր հետեւեցաւ: Պատգարակը մացուցին պանդոկին բակը, մանկամարդ աղջիկը պանդոկապետուհին մօտեցաւ:

— Տիկին, խնայա՞ք արկածը, հարցուց պանդոկապետուհին:

— Աչքերուս առջեւ պատահեցաւ յանկարծ: Գիտեմ թէ վերաւորները հոս բերած են:

— Երեք վերաւոր, երկու տիկիներն եւ էրիկ մարդ մը: Հիմա Տօքթօր Ռիչար պիտի քննէ զանոնք:

Այդ պահուն Սօլիֆօ ներս մտաւ: Շատ լաւ արտադրութիւն ունէր: Գլխացաւին հետքը չէր մնացած:

— Քիչ առաջ, արկածի մը լուրը առի, յարեց Սօլիֆօ: Ի՞նչ եղած է:

Ամանտա պատմեց իր տեսած դէպքը, բայց չըսաւ թէ Տիւշըմէնը ճանչցած էր:

Ժամը հօթին, Սօլիֆօ ու Ամանտա վիլլա դացին, ուր պիտի զրկուէր իրենց ճաշը:

Սօլիֆօ, որ շատ ախորժակ ունէր, երկարածղեց ճաշը, յետոյ Ամանտա սուրճը հրամցուց:

— Ի՞նչ ըմպելի պիտի խմէք, բարեկամս, հարցուց մանկամարդ աղջիկը:

— Ըստ սովորութեան քօ՛ւ պիտի խմեմ, նոնոչս... Իսկ դո՞ւք:

— Իսկ ես, շարթթօղ, ինչպէս միշտ: Շատ կը սիրեմ շարթթօղը:

Օրիորդ Ամանտա քօմի շիշը դրաւ Սօլիֆօյի տօջիւ, իրեն համար փոքր գաւաթի մը մէջ շարթթօղ լեցուց, որ գանատական հեղուկով խառնուած էր, սիկառէթ մը վառեց ու սուրճը խմելէն յետոյ, մէկ ումպով պարպեց շարթթօղը: Գաւաթը նորէն լեցուց, խօսած ու ծխած պահուն փոքր ումպերով կուլ տաւ շարթթօղը:

Ժամը տամուկէտէն յետոյ տամըմէկ հնչեց: Սօլիֆօ արթնանալու համար, դէպի տաղաւարին պատահանը ուղղուեցաւ, տնօր փեղկը դոցեց ու գնաց նստաւ Ամանտայի դիմաց: Մանկամարդ աղջիկը իրարու հետեւէ կը ծխէր:

Յանկարծ հեղուկին շանթանալէ աղբեցութեան

17984-5

ենթարկուեցաւ, ինչպէս ժառ էր քսանըմէկ տարի առաջ: Ամանտա ձեռքը նախ ճակատին ու յետոյ վիզին տարաւ:

— Կոկորդս կ'այրի, ծարաւ եմ:

Ամանտա խոշոր գաւաթի մը մէջ ջուր լեցուց ու անյապօրէն խնց զայն, ինչ որ փութացուց կանխա-տեսուած աղդեցութիւնը: Ամանտա ոտքի ելաւ, անդամները պրկուած, աչքերը դաժան: Միեւնոյն ատեն ջրային քրքիւ մը արձակեց:

Սօլիփօ հասկնալով որ ոտները եկած էր, սկսաւ հարցաւորել Ամանտան:

— Աղուո՛րս, դուշակեցի՞ք թէ ո՛վ էր այն-մարդը որ Բէ Պուրպօնի խանութպանէն դանակ մը գնած էր:

Ամանտա տարօրինակ նայուածք մը արտայայտեց Վոյի եւ սուլող ձայնով մը պատասխանեց:

— Մա՛րդը: Բայց ինձի չափ դուք ալ կը ճանչնաք զայն: Այդ մարդն է որ ժողովների գողացած ու Տիւշըմէնի կեղծ պարտաւճարակը եւ իմ գողութեանս փաստաթուղթերը ձեռք անցուցած է: Դուք էք այդ մարդը: Սիրելիս, միթէ կրնա՞ք երեւակայել որ շատեց ձեզ հասկցած չըլլամ: Բան մը չեմ ըսեր, բայց կը խորհիմ այդ բանին վրայ: Իրիկուն մը զիս Լիւսիի բնակարանը առաջնորդած ատեննիկ է որ գնած էք դանակը, մինչ ես վեր կ'ելլէի... Ձեր ճարտար հարցումներուն տուած անմիտ պատասխաններուն չնորհիւ անդեկացած ու դարանակալ սպասած էք այն ճամբուն վրայ, որուն պիտի հետեւէր մանկամարդ աղջիկը... Դուք հարուածած էք զայն: Սիրելիս դուք ինձմէ վարնոց էք: Ես դո՞ք եմ բայց դուք մարդասպան էք:

Ամանտա կ'ողբորբուէր: Աւելի բարձրաձայն կը խօսէր ու ձայնը սուր կ'ելլէր: Սօլիփօ ոտքի ելաւ,

լռութիւն պարտադրելու համար: Մանկամարդ աղջիկը ետ քաշուելով աղաղակեց:

— Ձգեցէ՛ք զիս, ձգեցէ՛ք զիս: Ա՛հ, կը ճանչնամ ձեզ, ո՛չ կատարելապէս, բայց քիչ տանէն պիտի հասկնամ ո՛վ ըլլալնիդ: Աւելի գէշ ձեզի համար, եթէ երբեք երեւան հանեմ Պառոն տը Ռայսի տակ ծածկուած անուշնիդ: Ա՛հ, դորժած ոճիրիս ապացոյցը ունիք... Կրնա՞ք կորստեան մասնել զիս: Բայց առաջին անգամ ես պիտի փճացնեմ ձեզ, եթէ չէք ուզեր որ ձեզի շատ սուղի նստի իմ լռութիւնս... Ինչո՞ւ կ'ուզէիք սպաննել Լիւսին: Ատոր մէջ գողանիք մը կայ զոր պիտի լուսարանեմ, խնդրին վրայ յարկ եղած լոյսը սփռուելէ յետոյ պայքարը պիտի վերսկսիմ, ես ա՛լ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլամ ու պարտաճուրհակս ձեր ձեռքէն պիտի առնեմ...:

Սօլիփոյի գոյնը նեւած էր ու ան կը դադար:

— Լռէ՛, քեզի կը հրամայեմ որ լռես:

— Իսկ ես կ'ուզեմ խօսիլ, յարեց Ամանտա ու գոյնը, արիւնախառն գէմքով մը: Մի՛ կարծեր որ կոյր եմ, բան մը չտեսնելու համար ու անմիտ, բան մը չհասկնալու համար: Ծառ կը օխալէիր, մարդուկս: Հիմա քայլ առ քայլ պիտի հետեւիմ քեզի: Քու ուերդ պիտի ըլլամ: Կ'ուզեմ հարուստ ըլլալ ու դուն պիտի հարստացնես զիս, եթէ ոչ, թխարան պիտի ջրկեմ քեզ: Կը հասկնա՞ս, թխարան: Հա՛, հա՛, հա՛, թխարան:

Ու մանկամարդ աղջիկը արձակեց երկար, ջրած-դակուն, ընդհատ եւ սուր ճիւ մը: Սօլիփօ կը վախնար որ այդ ոտակալի ծիծաղը դուրսէն լսուէր:

— Պիտի լսե՞ս, կրկնեց Սօլիփօ սպասնակուն ձայնով մը:

Ամանտո, որուն զառանցանքը կ'աւելնար, սա պատասխանը տուաւ:

— Լո՛ւիմ: Բայց ինչո՞ւ լուծի: Ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ: Դուն Պառոն տը Ռայսը չես: Բու գիտակի պիտի պատեմ: Բիշ մը տառջ թիարանին վրայ կը խօսէի: Թերեւս կ'ախաղանը կ'սպտէ քիզի:

Ամանտա վերջապէս լուց: Բնակիին ազգեցուցութիւնը իր վերջին շրջանին հասած էր: Անյոգ ձայներ, վայրի գազանի խապոտ ձայներ միայն կը հանէր: Քանի մը վայրկեաններ սահեցան, յետոյ մանկամարդ աղջիկը գետնին վրայ ինկաւ, սաստիկ ջղաձղումներու մատնուած: Արիւնտ փրփուր մը տեսնուեցաւ շրթունքներուն վրայ:

Սօլիփօ գլխէն մինչեւ ոտքը սարսափ: Գանատական հեղուկը այդպիսի ազգեցութիւն մը չէր գործած ժաք կարոյն վրայ: Արդեօք շո՞տ լեցուցած էր այդ հեղուկը: Եթէ երբեք Ամանտա մեռնէր զժախտաբոր բացուելիք քննութեան արդիւնքը ազիտալի պիտի ըլլար...: Զղածգումները կը շարունակէին:

— Ամէն ինչ պէտք է կոնխատուել, ըսաւ Սօլիփօ մտովի:

Շարժրէօղի շիշին մէջ մնացած բնակին վառարանին մօխիբին մէջ թափելէ յետոյ, հեռացաւ հոնկէ, բժիշկ մը փնտռելու համար: Պարտէզին մէջ կնոջ մը և էրիկ մարդու մը հանդիպեցաւ, որոնք բան մը մօխի ընելու երեսոյթը սնէին: Այդ կիւնը, որ պանդոկապետահին էր, գոչեց:

— Պառոն տը Ռայսն է...:

— Այո՛, տիկին: Բժիշկ բերելու կ'երթամ այն կնոջ համար, որ ինծի հետ տաղաւարին մէջ կը քնուի: Այդ կիւնը հիւանդացաւ...:

— Բսել է քիչ մը տառջ մեր լսած սղբաղին աղանդակներ արձակողը ա՞ն էր:

— Այո՛, այդ կիւնն էր:

— Պարոն, ես բժիշկ եմ. ըսաւ Տօքթօր Ռիշար, որ քիչ մը տառջ վիրաւորները դարմանած էր պանդոկին մէջ և որուն յարակից կը գտնուէր տաղաւարը: Կրնամ ձեզի ծառայել:

— Եկէ՛ք, պարոն շո՛ւտ եկէք, կ'աղաչեմ:

Երբ երեք անձերը ճաշարած մտան, Ամանտա կը գալարուէր տախտակամանին վրայ: Տօքթօր Ռիշար հիւանդին վրայ ծռեցաւ: Անոր դատաւորներէն մէկը լսեց ու մտաները դրաւ շնչերակին վրայ: Յետոյ վեր առաւ կիսափակ արեւելանունքը ու կձկուած շրթունքը զատեց իրարմէ: Արիւն չէր հոսեր, այլ սպիտակօրակ փրփուր մը կուգար բերնէն: Բժիշկը Սօլիփօյի վրայ սեւեռեց տէքերը ու ըսաւ:

— Ահա՛ ինչ որ տարօրինակ է, պարոն: Դուք Ամերիկա գացած էք, այնպէս չէ՞: Նիւ Եօքքի Շուշիլինօն կը ճանչնա՞ք:

Սօլիփօ դեփդեղին կարեցաւ, յանկարծ ճանչնալով բժիշկը, որ քսանըմէկ տարի տառջ ծերուկ Գանատացիին հետ խօսած էր «Լորա Մէյր»ի կամըջակին վրայ:

— Այո՛, պարոն, թո՛թովեց Սօլիփօ:

— Ամօնեաք ունի՞ք հոս: Շուտով պէտք կայ տմօնեաքի: Եթէ ո՛չ այս կնոջ կեանքը չեմ երաշխաւորեր:

— Երեք վայրկեանէն պիտի բերեմ, պատասխանեց պանդոկապետահին:

Ու գուրս խոյացաւ: Կիւնը հեռանալուն պէս, բժիշկը Սօլիփօյի մօտենալով խօսակցութիւնը վերսկսաւ:

— Դուք Նիւ Եօրքի մէջ ոչ միայն ճանչցած էք Գանատացի Շուշիլինօն, այլեւ անկէ գնած էք այն հեղուկը, զոր ձշմարտութեան Լմպելին կը կոչեն:

Սօլիփօ հասկցաւ թէ ամէն ուրացում անօգուտ պիտի ըլլար: Ուստի հաստատական պատասխան տուաւ: Բժիշկը յարեց:

— Դուք կը փափաքէիք գիտնալ թէ այս մանկամարդ կինը ինչ կը խորհէր, ուստի գանատական ըմպելին խմցուցիք, գինովութիւն առաջ բերելու համար, որով անկեղծ կը դառնան ամենէն ստախօսներն իսկ:

— Չեմ ուրանար, բայց օրինաւոր շարժառիթներ ունէի:

— Այդ շարժառիթները կարեւորութիւն չունին ինծի համար, ըսաւ բժիշկը: Իրողութիւն մը կայ մէջտեղը և դուք բարեբախտ էք որ ինծի հանդիպեցաք, այդ հեղուկը չտփէն աւելի տալով այս կնոջ, մահուան մօտեցուցած էք զայն:

Այդ պահուն երեւան եկաւ պանդոկապետէին: Տօքթօր Ռիչար անոր ձեռքէն տուաւ ցնդական ալքօլի սրուակը ու հոնկէ տասը կաթիլ դրաւ ջուրով լեցուն գաւաթի մը մէջ: Ամանտայի քով ծունկի եկաւ, տկուանելը դժուարութեամբ բացաւ ու անոր խմցուց ջրախառն ուժպ մը: Ազդեցութիւնը վայրկեանական եղաւ: Ջրային կծկումները անհետացան ու մարմինը անշարժութեան դատապարտուեցաւ բոլորովին: Բժիշկը երկու դգալ ալ խմցուց մանկամարդ աղջկան ու յետոյ ըսաւ:

— Առ այժմ ուրիշ ընելիք չկայ, եթէ ոչ, այս կինը պառկեցնել: Ամէն վտանգ անհետացած կը թուի ինծի: Վաղը առտու պիտի գամ:

Սօլիփօ խոնարհութիւն մը ընելով երախտագիտական խօսքեր ըրաւ: Բժիշկը մեկնեցաւ տաղաւարէն: Սօլիփօ առանձին մնաց անկողնին քով, ուր անշարժ բռնած էր տիկին Օկիւսթինի գործաւորուէին:

— Բարեբախտաբար չմեռաւ, այլապէս, այս բժիշկը շատ վտանգաւոր տեղեկագիր մը պիտի տար ինծի դէմ: Բժիշկը կը կարծէ որ հախանձատ սիրահար մը ուղած է խոստովանցել անհաւատարիմ սիրուէին: Բայց լուրը չպիտի տարածայնէ...: Ի՞նչ տարօրինակ դիպում: Այս բժիշկը հոս ժամանած օրս տեսայ, երբ անտուրին մէջ ծեղուէի մը քովը նստած էր: Չեմ գիտեր, ստեղծք ուր հանդիպած եմ այդ մարդուն...: Հիմա յիշեցի, «Լօրտ Մէյր» շոգենաւին մէջ էր: Գանատացիին հարցումներ կ'ընէր այդ ըմպելիի յատկութիւններուն մասին...: Եւ հիմա ճիշդ ստեղծք հասած է, յիշեալ հեղուկին առաջ բերած օխտանչանները հասկնալու և ամանտան տղատելու համար: Ուրիշ մը պիտի եզրակացնէր որ թունաւորում մը եղած էր, հիւանդութեան պատճառը չգիտնալուն համար: Շիտակը, բախտաւոր եմ եղեր: Հիմա գիտեմ թէ ինչ կը խորհի Ամանտա ու անոր ծրագիրներուն տեղեակ եմ: Իրաւունք ունի առածը: Ամանտա վտանգաւոր չի դառնար այլեւս, քանի որ կ'զգուշանամ...:

Բ.

Առժամապէս հեռանանք Պուա լը Ռուայէն և հոն գտնուող անձերէն ու Բարիզ դառնանք, ուր շատ տխուր վիճակի մէջ ձգեցինք Ժանն Պարթիէն և Լիւսին: Մանկամարդ աղջիկը մահացու վիշտի մը մատուցած էր: Կիրակին անցած էր ու Լիւսին չէր այ-

ցելած մանկամարդ տղջկան, հակառակ իր սովորութեան: Ոչ մէկ խառք... ոչ մէկ նամակ... ոչ մէկ արդարացում... Ի՞նչ կը նշանակէր այդ անբացատրելի ու սպառնական լռութիւնը: Եկե՛ք տղջիկը այդ տակն-ծռածին վրայ կը խորհէր ու չէր կրնար լռածել զայն: Ժանն իր տղջկան չափ կը տառապէր, թերեւս անկէ աւելի, բայց ոչ քաջութիւն և ոչ ալ ուժ ունէր ճշմարտութիւնը անոր ըսելու: Լիւսիի մօտայլ տխրութիւնը կ'աւելնար: Ամէն ինչ սա համոզումը կը ներշնչէր թէ Լիւսիէն լքած էր զինքը: Իր սրտին վերքը խորունկ ու արիւնտ էր: Արցունքի խոշոր կտթիւններ կը հոսէին իր դունտոտ աշտերէն ու ինք չէր նշմարեր տրտասուելը:

Լիւսի երկու օր ալ սպասեց ու համբերեց, բայց իր վիշտը անտանելի դարձաւ և ուղեց հասկնալ իրողութիւնը: Նախ նամակ դրեց Լիւսիէնին: Պատասխան չստացաւ: Լիւսիէնի լռութիւնը անակալի հարուած մը եղաւ մանկամարդ տղջկան համար:

Լիւսիէն ժամը հօթին կը մեկնէր աշխատանոցէն, ժամը հօթուկէսին, Լիւսի գնաց Միրօմէնի վաղոցը: Երկու երեք անգամ, Լիւսի նշանածին ընկերացած էր մինչեւ անոր տանը դրան տեղեւ: Լիւսիէն փողոցէն ցոյց տուած էր իր բնակարանին պատուհանները: Հետեւաբար մանկամարդ տղջիկը գիտէր թէ Լիւսիէն երրորդ յարկը կը բնակէր, բայց չէր գիտեր թէ որ սենեակը: Ուստի ստիպուեցաւ դռնապանին գիմել: Այս վերջինը կը ճաշէր կնոջը բնակարանութեամբ:

— Պարոն Լապրու ո՞ր յարկը կը բնակէ, թոթովեց Լիւսի:

— Երրորդ յարկը...
Դռնապանը արմուկի հարուածով մը ընդհատեց կնոջ խօսքը ու ըսաւ.

— Պարոն Լապրու հոս չէ, ճամբարդութեան ելած է, ըսաւ դռնապանը չոր շեշտով մը:

— Երկու՞ր ասենի համար, հարցուց Լիւսի:

— Բան մը չենք գիտեր: Պարոն Լապրու սովորութիւն չունի հաշիւ տալու մեղի:

Լիւսի գլուխը ծռեց ու դուրս ելաւ:

— Պարոն Լիւսիէնի յանձնարարութիւնները չես մէջեր, այնպէս չէ՞, ապա՞յ արարած, գոչեց դռնապանը, երբ առանձին մնաց իր կնոջը հետ: Ան չըսա՞ւ միթէ, երիտասարդ կոմ պառաւ կին, ո՞վ որ ալ հոս գայ, մի՛ մոռնաք պատասխանելու թէ ճամբարդութեան մէջ եմ: Ծոտ յստակ խօսք մըն է սա, չէ՞:

Լիւսի յամբօրէն կը յառաջանար փողոցին մէջէն:

— Արդարացում մըն է, եթէ երբեք ճամբարդութեան ելած է Լիւսիէն, անոնց ըսածին պէս:

Մանկամարդ տղջիկը նեւանալէ տուջ, փողոցին զիմացի մայթին վրայ կեցաւ, գլուխը վեր առաւ ու նայուածքը ուղղեց Լիւսիէնի պատուհաններուն: Յանկարծ սարսուռ ու մահափաղ դունտութիւն մը պատեց դէմքը: Նշանածին բնակարանը լոյս տեսած էր:

— Ա՛հ, ստեցին անոնք, գոչեց Լիւսի խեղդուկ ձայնով մը: Լիւսիէն տունն է: Բայց ինչո՞ւ ստեցին:

Փողոցին մէջտեղէն անցաւ բաւական ամուր քայլերով ու Լիւսիէնի բնակած տունը մտաւ: Դռնապանը դուրս կ'ելլէր, կառանցիկ դուռը փակելու համար: Լիւսին ճանչցաւ:

— Ա՛հ, նորէն դժժ էք, ըսաւ մանկամարդ տղջկան ճամբան գոցելով:

— Այո՛, ես եմ: Խաբեցիք զիս: Պարոն Լապրու ճամբարդութեան ելած չէ:

— Պէտք եղած պատասխանը տուի ձեզի:

— Պարոն Լապրուս տունն է :

— Իրաւ որ քիչ մը խենթ էք դուք :

Այդ բիրտ չեղած , այդ կոպիտ լեզուն ընդվզեցուցին Լիւսին :

— Գիտէ՞ք թէ դիմացիննիդ ո՛վ է , հարցուց Լիւսին :

— Որո՞ւ հետ կը խօսեմ , յարեց դռնապանը հեգնական ծիծաղով մը : Ձեր դիմանիչները մեզի նկարագրուած ըլլալուն , կը զգուշանայինք... : Բացորոշ հրաման տրուած է , ձեզի թոյլ չտալու որ վեր ելլէք : Պարոն Լապրուսի բացարձակ հրամանը սա է : Լոյս տեսած ըլլալու էք : Այո՛ , իր բնակարանը կը դառնաի տն , բայց չուզեր ձեզ ընդունիլ :

Լիւսի զգաց որ իր սրունքները կը գեղեւէին : Մարմինը կը դողար :

— Պարոն Լապրուս զի՞ս մտանաւիչած էր , յարեց Լիւսի շունչի մը պէս տկար ձայնով մը : Այդ հրամանը ինծի՞ համար տրուած է :

— Այո՛ և դուք կը տեսնէք որ հիմա կը դործադրեմ զայն... :

Լիւսի դուրս ելաւ դանդաղուհի : Ըստ բախտի կը յառաջանար խնկոյեղ , անբռնացած , ուղեղը պարտապախորհելու անկարող : Սակայն հաւատարակչութիւնը գտաւ տակաւ ու սկսաւ խորհրդածել , անգուլթ իրականութիւնը յիշել : Ամենէն սոսկալի հարուածը ստացած էր : Լիւսիէն մտանաւիչած էր զինքը ու արգիլած որ մինչեւ սենեակը ելլէ : Լիւսիէն ո՛չ միայն կը լքէր , որ մինչեւ ուղեր տեսնել զինքը ու ստորադաս մարայիւ չէր ուղեր տեսնել զինքը ու ստորադաս մարդաց միջոցաւ վտարել և նախատել կուտար բարոյագուրկ կնոջ մը պէս : Անբացատրելի , անիմաստ , հրէշային բան մըն էր , բայց այդպէս էր :

Ժանն Թորթիէ սուն վերադարձած էր Լիւսիի մեկնումէն քիչ առաջ : Մանկամարդ աղջկան երկարատեւ բացակայութիւնը մտահոգութեան մատնած էր զինքը : Մայրական հոգածութեամբ կը վախնար որ Լիւսի յախուան դործ մը կ'ընէ : Խեղճ Ժանն շատ վախուած էր քանի մը օրէ ի վեր : Իր աղջիկը ջախջախաւ բախումին ինք ալ ենթարկուած էր : Ժանն կ'սպասէր , սիրտը դողդոջուն , սանդուխին վրայ լսուած ամենափոքր աղմուկներուն ուշադիր : Վերջապէս , հինգերորդ յարկի սանդուխին աստիճանները ճարձատեցին տատամսոտ քայլերու տակ : Ժանն Թորթիէ սենեակէն դուրս խոյացաւ :

— Դո՞ւք էք , սիրելիս :

— Այո՛ , մայր Լիզօն , ես եմ... :

Մէկ վայրկեան յետոյ , Լիւսի հասաւ տան ամենէն վերի յարկը ու հացագործ կնոջ թեւերուն մէջ նետուեցաւ :

— Աստուած իմ , Աստուած իմ , ի՞նչ կայ , սիրելի զաւակս , բաւ Ժանն Թորթիէ , չկարենալով ըմբռնել մանկամարդ աղջկան յուսահատութիւնը , բայց զգալով որ սիրտը կը սեղմուէր :

— Դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ , մայր Լիզօն , պատասխանեց Լիւսի , որուն լացը և հեծկտուքը սաստկացան : Խաբուած ու լքուած եմ : Այլեւս չի սիրեր... կը մոռնայ զիս... :

— Լիւսի , սիրելի զաւակս , պէտք չէ յուսահատութեան մատնուիլ : Պարոն Լապրուսի լուրջութիւնը պիտի չշարունակուի մինչեւ վերջը :

— Երկու ժամ առաջ , այդ բանին կը հաւատայի , բայց չեմ կրնար այլեւս տարակուսիլ , պատասխանեց Գործաւորուհին : Ուղեցի ամէն բան իմանալ ու իմացայ : Լիւսիէնի տունը դացի... :

— Լիւսիկէնի տունը, թաթովեց ժամն, սարսը-
ռուն: Անոր տունը գացիք: Տեսա՞ք զայն: Ձեզի
ըսա՞ւ թէ ի՞նչ պատճառով այլեւս չէր ուզեր ձեզ
սիրել:

— Ինծի համար երջանկութիւն մը պիտի ըլլար
զայն տեսնել ու լսել: Ամէն չարչարանք պիտի նա-
խընտրէի քան թէ անոր ըրած նախատինքին ենթար-
կուիլ:

— Նախատինք, կրկնեց ժամն ապշահար:

— Այո՛, Լիւսիկէն իմ դիմանիչերս նկարագրած
էր դանտային ու այս վերջինը վառեց զիս:

Լիւսի նորէն սկսաւ հեծկտուլ:

— Աղջիկս, դաւակա, նոնոչս, յարեց ժամն, թե-
ւերովը չըջապատելով զայն ու արցունք թափելով,
պէտք է արտասուել, պէտք է զօրաւոր ու քաջասիրտ
ըլլալ...:

— Զօրաւոր եւ քաջասիրտ ըլլալ: Միթէ կա-
րելի՞ է: Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ այս պահուս: Ամբողջ
կեանքս այս սիրոյն մէջ չէի՞ դրած միթէ: Լիւսիկէն
էր իմ ապագաս: Այսօր Լիւսիկէն չկայ, ինծի կը մնայ
մեռնիլ ու քիչ յետոյ պիտի մեռնիմ...:

— Լիւսի՛, Լիւսի՛... աղաղակեց ժամն, վիշտէն
խելայեղ, այդ չարաշուք գողափարները մի՛ ունենար,
վառագաւոր են անոնք: Միտքերնուդ վանեցէ՛ք այդ
գողափարները:

— Ոչ, չպիտի վառեմ: Ես պիտի մեռնիմ: Բայց
մեռնելէ առաջ կ'ուզեմ տեսնել զայն: Իմ լքումիս
պատճառը հասկնալու եմ: Ես կ'ուզեմ վառա՛ ըլլալ
թէ օրիորդ Հարմանի միլիոններուն տուած կամ
աւելի ճիշդը, ծախած է ինքզինքը այն մարդը, որ
կ'ըսէր թէ կը սիրէր զիս: Բայց ես բան մը չեմ ըրած

անոր, քանի որ իբր պարկեշտ աղջիկ վարուած եմ
ու զիս մեղադրելիք բան մը չունի ան: Իր ամա գրան
տաջեւ պիտի սպասեմ: Թոյլ չպիտի տամ որ ինձմէ
խուսափի ու ան պիտի ստիպուի ինծի պատասխա-
նել...:

— Ոչ... ոչ... Լիւսի, այդ բանը չպիտի ընէք,
ըսաւ ժամն Պօրթիէ դեղեւուն:

— Ինչո՞ւ չընեմ, քանի որ կը տառապիմ: Իրա-
ւունք չունիմ հասկնալու թէ ի՞նչ է իմ տառապանք-
ներուս պատճառը:

— Լքումը ակներեւ է: Բայց ի՞նչ փոյտ չարժա-
ւիթը դիմնալ, եթէ երբեք աւելի պիտի սաստկանայ
ձեր վիշտը:

Լիւսի ապշութեամբ նայեցաւ ժամնի երեսը:

— Վիշտս աւելի պիտի սաստկանայ, կրկնեց
Լիւսի: Ի՞նչ կը կարծէք ուրեմն, մայր Լիզօն:

— Բան մը չեմ կարծեր, դաւակա, թաթովեց
ժամն Պօրթիէ: Բայց կարելի՞ է կեանքի մէջ բան մը
երաշխաւորել:

— Ինքզինքս ու իմ պատիւս կ'երաշխաւորեմ,
յարեց մանկամարդ աղջիկը: Լիւսիկէն գիտեր թէ ո՛վ
էի ես, այնպէս չէ՞: Որբուհի մը, ընկեցիկ մանուկ մը
որ աշխատութենէ զատ ագրուստի ուրիշ միջոց չու-
նի, բայց միշտ ուղիղ ընթացած է, գլուխը բարձր:
Այսքանը անոր կը բաւէր ասկէ առաջ: Ինչո՞ւ այսօր
անբաւական կը գտնէ: Ահա՛ այս բանն է որ հասկնալ
կ'ուզեմ ու կը կրկնեմ թէ պիտի հասկնամ: Դարձեալ
կ'ըսեմ որ Լիւսիկէնը պիտի տեսնեմ:

— Ոչ, չպիտի տեսնէք զայն, Լիւսի, գոչեց
ժամն, յուզումէն հեղձամղձուկ: Չպիտի տեսնէք զայն:
Կ'աղաչեմ, մի՛ տեսնէք, ծնրաղիւր կը պաղտաւիմ...:

— Ուրեմն դուք գիտէ՞ք թէ ինչո՞ւ կը լքէ զիս :
— Զաւակս , բնաւ մի՛ ջանաք հասկնալ այդ սոս-
կալի գաղտնիքը :

— Ուրեմն գիտէ՞ք այդ գաղտնիքը : Ուրիշ՞ իմա-
ցաք :

— Լիւսիէնը տեսայ :

— Լիւսիէնը տեսիք էք ու ինծի բան մը չէ՞ք
ըսեր , յարեց Լիւսի դադգոջուն :

— Ուղեցի ձեզի խնայել այդ վիշտը :

— Խնայել : Ի՞նչ օգուտ : Միթէ կրնամ հիմակուը-
նէ աւելի տառապիլ : Մի՛ խնայէք զիս : Լիւսիէնի հե-
ռացման մէջ ի՞նչ յանցանք ունիմ :

— Ոչ , ոչ , զաւակս , ձեր վրայ կասկած չկայ
բնաւ : Լիւսիէն ձեզմէ հեռացած է , որովհետեւ ձեր
ամուսնութիւնը անկարելի է :

— Անկարելի : Միակ պատճառ մը կրնայ անկա-
րելի դարձնել զայն , իմ անարժանութիւնս ու ես
անարժան չեմ : Ի՞նչ կը նշանակէ սա : Միթէ ո՞ճի՞ր
գործած են անոնք որ զիս աշխարհ բերած ու անգթո-
րէն նետած են Ընկեցիկ Մանուկներու տպաստանարան
մը : Հայրս անպատիւ մարդ մըն էր : Իր անպատուե-
թեան պատիժը պիտի կրեմ :

— Զաւակս , զաւակս , լսեցէ՛ք , թոթովեց
Ժանն , իր աղերսագին ձեռքերը Լիւսիի երկարելով
... կը հայնայէք : Մի զրպարանէք ձեր հայրը :

— Ո՞վ զրպարանեմ ուրեմն , յարեց մանկամարդ
աղջիկը բռնն շեշտով մը : Մայր Լիզն , դուք տեսած
էք Լիւսիէնը ... Ան ձեզի յայտնած է աղիտալի գաղա-
տնիքը ... Ի՞նչ որ ալ ըլլայ ան , ըսէք ինծի : Եթէ կը
հայնայեմ հօրս դէմ , ուրեմն մօրս կողմէ կուգայ ան-
պատուութիւնը :

Ժանն ոտքէն մինչեւ գլուխը ստրուաց : Կ'ուզէր
իր աղջկան երեսին պոռալ . « Բու մայրդ ես եմ և ան-
ինչ վիճակի մէջ կը գտնուիմ » : Բայց անկարելի էր
այդ բանը ըսել : Չէր բուեր իր անմեղութիւնը հա-
ւատել , այլ պէտք էր տպացուցանել , բայց ի՞նչպէս :
Պատասխան չունենալուն , Ժանն գլուխը ծօկց ու
լուռ մնաց : Լիւսի չարուհակեց .

— Խօսեցէ՛ք : Բայց ինչո՞ւ չէք խօսիր : Մայրս
ո՞ճի՞ր մը գործած է : Ինչո՞ւ Լիւսիէն յայտարարած է
թէ մեր ամուսնութիւնը անկարելի է :

— Որովհետեւ կը բռնադատեն զայն :

— Ո՞վ իրաւունք և զօրութիւն ունի այդ բանը
ընելու :

— Չէ՞ք գուշակեր : Լիւսիէն պիտի կրնա՞ր այդ
բանը իմանալ , որ անգուցեմ մը կը բանայ ձեր միջեւ ,
եթէ երբեք մէկը չա՛ն չունենար յայտնելու անոր :
Մարդ մը անցեալը պրպտելով ըսած է Լիւսիէնի .
« Եթէ աղջկանս հետ չամուսնանաք , թոյլ չպիտի տամ
որ Լիւսիին հետ ամուսնանաք : Ձեզի կ'արդիւնեմ այդ
ամուսնութիւնը կնքել : Եթէ համարձակիք անստատել ,
այն տուն պիտի իմացուի որ ... » :

Ժանն ընդհատեց խօսքը : Ուժը կը պակսէր շա-
րունակելու համար :

— Ի՞նչ պիտի իմացուի , հարցուց Լիւսի ուժգնօ-
րէն : Մայր Լիզն , զիս կը մեղցնէք ... Կը խեղ-
դուիմ ու խելքիս կուգայ ... Ձեզի կ'ըսեմ որ պէտք
է զիսնամ : Եթէ դուք չխօսիք , ես պիտի բռնադատեմ
որ Լիւսիէնը խօսի : Եթէ ան ալ չխօսի , օրիորդ Հար-
մանի պիտի դիմեմ : Եթէ ան եւս մերժէ , պիտի եր-
թամ զանեմ անոր հայրը ու պիտի հարցաքննեմ ...

— Ոչ , Լիւսի , հոն չպիտի երթաք ... ամէն ինչ
պիտի ըսեմ ձեզի ... Կ'երգնում :

— Այն ատեն ունէ տարակոյս չպիտի ունենամ ու պիտի կրնամ Լիւսիէնի ներել :

— Լիւսիէն չի կրնար ձեզի հետ ամուսնանալ... Մնաց որ, դուք ալ պիտի մերժէք անոր կինը ըլլալ, ձեր մօրը անմեղութիւնը ապացուցանել տալով...

Մանկամարդ աղջիկը չտիպաւ անոր գոչումը, ըսաւ.

— Իմ մօրս անմեղութիւնը ապացուցանել : Ուրեմն մայրս ամբաստանուած էր :

— Ձեր մայրը ամբաստանուած է, Լիւսիէն Լապրուի հայրը սպաննած ըլլալուն համար...

Լիւսի սրտակեղէք ճիշդ մը արձակեց ու ձեռքերովը ծածկեց գլուխը : Քանի մը երկվայրկեան ահուակի լուրջութիւն մը տիրեց : Մանկամարդ աղջիկը խզեց այդ լուրջութիւնը ու թաթովեց.

— Ուրեմն, իմ մայրս է որ սպաննած է Լիւսիէնի հայրը ու կրակի տուած է անոր գործարանը... Ա՛հ, սոսկալի բան է :

— Բայց անմեղ էր ան, Լիւսի, գոչեց ժողովը :

— Դատապարտած են զայն :

— Գործելի, անարդար դատապարտութիւն մըն էր : Չլսեցի՞ք միթէ, Լիւսիէն իսկ կը հաւատար թէ այդ տարաբախտ կնոջ անմեղութեան կը հաւատար :

— Եթէ իսկապէս հաւատար, ինձմէ պիտի հեռանայ՞ միթէ :

— Կը տարակուսի և իր տարակոյսին մէջ ձեռքն ապահ կը փնտռէ :

— Տէ՛ր Աստուած, թոթովեց Լիւսի, ձեռքերը գալարելով յաւատարտօրէն : Ուրեմն մայրս ինչո՞ւ աշխարհ բերաւ զիս :

Ժողովը Գործիչի աչքերէն ցոյցող արցունքներ ողորկեցին Լիւսիի գէմքը :

— Զաւա՛կս, ձեր մայրը անիծելու չէք բնաւ, յարեց ժողովը խորատուած ձայնով մը : Պիտի մեղքընայիք այդ կինը, եթէ երբեք ինծի պէս ճանչնա՞իք խեղճ ժողովը...

Լիւսի ճշմարիտ ապշուածութեամբ մը նայեցաւ ժողովը Գործիչի :

— Դուք մայրս ճանչցա՞՞ք էք, մայր Լիւսի :

— Այո՛, անուշիկս : Կ'երգնում որ քաջասիրտ կին մըն էր, անկարող գէշ գործ մը ընելու : Ծառ կը սիրէր իր զաւակները ու մէկ աղջիկ, մէկ մանչ զաւակ ունէր...

— Եղբայր մը, գոչեց Լիւսի... Եղբայր մը ունի՞մ ես...

— Ունիք :

— Ողջ չէ՞ հիմա :

— Ձեռ գիտե՛ր : Անհետացած է, ինչպէս անհետացած էիք դուք ալ : Խեղճ ժողովը կը պաշտէր զայն ու բնաւ մտքէն չէր անցընէր թէ օրին մէկը զիրենք իրարմէ պիտի բաժնէր ճակատագիրը... Այո՛, ճանչցած եմ զայն : Բարի, հեղահամբոյր, սիրազեղ կին մըն էր, թշուառական մարդ մը տակնուվրայ ըրաւ անոր կեանքը, ոճիր մը գործելով ու զգոխային ճարտարութիւնը ունեցաւ ամբաստանութեան տակ ձգելու զայն խաբկատուի երեւոյթներով... Լիւսի, զաւակս, հաւատացէ՛ք որ պէտք չէ անիծէք ձեր մայրը...

— Օ՛հ, չեմ ուզեր անիծել և սակայն իմ բոլոր վիշտերուս պատճառը ան է... Ես չտու գժբախտ եմ : Մայրս անիրաւ դատապարտութիւն մը կրած է, անուշը աղարտուած է, բան մը որուն արժանի չէ : Բայց ես կը կրեմ՝ դատապարտութեան պատիժը ու աղարտումը իմ վրաս կը ցայտէ : Ամէն մարդ ինձմէ

պիտի հեռանայ խորշէնքով, ինչպէս ըրած է Լիւսիէն :
Սոսկալի բան չէ՞ տաիկա, մայր Լիզօն :

— Պէտք է յուսալ, զուտիս, պատասխանեց
Ժանն : Ո՞վ գիտէ թէ ձեր փորձանքը վերջ չպիտի գտնէ
օրին մէկը : Ո՞վ գիտէ թէ ձեր մայրը օրին մէկը չպի-
տի գտնէ բուն յանցաւորը :

— Եւ մայրս բանտէն փախած է : Կը յիշեմ որ Լիւ-
սիէն այդպէս ըսաւ ինձի . . . :

— Այո՛, փախած է, յարեց Ժանն և կարծեմ իր
փախուստին նպատակն էր ժաք Կարօն փնտռել, որ
բուն ու միակ յանցաւորն է . . . : Աղջիկս, անուշիկս,
քաջութիւն ունեցէք . . . : Մայր Լիզօն ձեր քով կը
գտնուի : Ձեզ սիրելուն համար, պիտի միտնարէ
ան . . . :

Ու Ժանն իր խայտառիկ սրտին վրայ սեղմեց
մանկամարդ աղջիկը : Բանի մը վայրկեան յետոյ,
Ժանն մեղմօրէն ստիպեց Լիւսին քանի մը ումպ տը-
գանակ խմելու : Ապա բաժնուեցաւ անկէ, որպէս զի
Լիւսի քունի մէջ մոռնայ վիշտը : Սենեակի դռնակը
պէս, Ժանն Ծօրթիէ ծունկի եկաւ ու տատառաւոր
թոթովեց :

— Տէ՛ր Աստուած, իմ և աղջկանս տառապանք-
ները ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն : Կը տեսնեմ որ աղջը-
կանս սիրտը կը խորտակուի, բայց բան մը չեմ կրնար
ընել : Իմ ճամբուս վրայ չպիտի գտնեմ այն մարդը,
որ իմ կորստեանս պատճառ եղած է : Չպիտի՞ գտնեմ
իմ զուտիս : Բայց չպիտի վարանիմ ամէն ինչ ընելու
անոր համար : Չախճաւ մարդ եղած է ան, եթէ աղջ
է հիւս . . . : մարդ մը որ կրնայ գործել, պաշտպանել
զիս . . . :

Գ.

Բայ Հարման կարեւոր աշխատութիւններ ստանձ-
նած էր Սէնի ձախ եղերքը հաստատուած մեծ գրա-
ձուլարանի մը մէջ : Այդ աշխատութիւնները պէտք է
կատարուէին մեծ խնամքով ու ճարտարութեամբ :
Հարման խնդրեց որ Լիւսիէն ստանձնէ այդ հսկողու-
թիւնը : Ժիւլ Լուպուի զուտը այն տան տատա-
նորը միայն Բուրպրօնայի գործարանը ու օրուան
միացեալ մասը Բարիզ կ'անցընէր : Աւանձնութիւնը
կը ճնշէր իր վրայ, օրտաղեղումի պէտք կ'զգար :

Կէս օրէ մը յետոյ արամադրելի քանի մը ժամեր
ունենալուն, Ժօրժ Տարիէի գրասենեակը գնաց : Բախ-
տէն, այն օրը երկատարդ փոտարանը գտաւ ան
պաշտօնատուն չէր գտցած : Ժօրժ իր գրասենեակը կը
գտնուէր, նկարիչ էթիէն Գաթիէի ընկերակցու-
թեամբ, որուն հետ միասին ճաշած էր : Փոտարանը
հրամայեց անմիջապէս ներս մտնել քաղժի բարեկա-
մը : Ժօրժ չկրցաւ զարմանքի և մտահոգութեան բա-
ցադանջութիւն մը գտել, տեսնելով որ Լիւսիէնի
ղէմքը տատապանքներու հետքեր կը կրէր :

— Բայց ի՞նչ ունէս, հարցուց Ժօրժ, նսրկին
ձեռքը բռնելով, հիւսնո՞ք էիր :

— Հիւսնո՞ք, ոչ սիրելի Ժօրժ :

— Ինչո՞ւ այդ բան ամբողջով ևս ի՞նչո՞ւ գիտ-
դիծերդ այլոյցով եմ : Բայ Հարմանի քով ունեցած
պաշտօնդ կորսնցուցիր :

Երկրորդ անգամ ըլլալով Լիւսիէն գլուխը ցնցեց
ժեր ժխտական պատասխան :

— Այս հարցումը չպիտի ընէիր բնաւ, ըսաւ

էթիէն Քասթէլ իր բարեկամին, եթէ երբեք դուն ներկայ գտնուած ըլլայիր այն այցելութեան զոր քանի մը օր առաջ ինծի տուաւ օրիորդ Հարման: Ան պարոն Լապրուի մասին կը խօսէր խիստ դրուատալից կերպով և ինծի հասկցնել կ'ուզէր թէ աշխատութեանց տնօրէնին դիրքը պիտի բարձրէր: Խնդիրը ընկերակցութեան մը վրայ կը դառնար...

— Արդարեւ պարոն Հարմանի կողմէ ընկերակցութեան մը առաջարկուած է ինծի, ըսաւ Լիւսիէն:

— Բայց փառաւոր բան է, գոչեց Ժօրժ:

— Թերեւս ամուսնութիւն մըն ալ, յարեց Էթիէն Քասթէլ շատ բնական չեղտով մը:

Լիւսիէն սարսուաց:

— Ասիկա բնաւ զարմանք չի պատճառեր ինծի, յարեց երիտասարդ փաստաբանը: Օրիորդ Հարմանի կողմէ ձեր մասին եղած խօսքերը հաւանական կը դարձնեն այդպիսի եւթադրութիւն մը: Լիւսիէն, այդ ամուսնութեան մասին պարոն Հարման բան մը չխօսեցա՞ւ ձեզի:

— Խօսեցաւ...

— Կեցցես, սիրելիս: Ան բարի լուր մը, որ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի: Յաջողութեան ճամբան բռնած ես: Ապագայ միլիոնատէրը կ'ողջունես: Ամուսնութեան յայտարարութիւնը ե՞րբ է, քանի որ պէտք չեմ տեսներ հարցնելու թէ ընդունած ես զայն:

— Մերժեցի պարոն Հարմանի առաջարկը:

— Մերժեցի՞ր, գոչեց Ժօրժ: Բայց իրաւունք ունիս, մոռցայ որ կը սիրէիր...

— Ա՛րբող հոգևովս կը սիրեմ, բայց պարտաւոր եմ այլեւս չսիրել զայն: Քիչ մը առաջ կը հարցնէիք

թէ հիւանդ եմ... Ես այնքան կը տառապիմ որքան կրնայ մէկը տառապիլ սիրոյ մը համար, որ իմ բերկրանքս ու երջանկութիւնս էր...

— Ձեմ հասկնար, ըսաւ Ժօրժ, եթէ իսկապէս կը սիրես, հարստութեան ու ազնուայի նկատումներ չեն կրնար քեզ մղել որ սիրոյդ հետ իրաւախօս ըլլաս: Նախ երջանկութիւնը:

— Կը կրկնեմ թէ այլեւս պէտք չէ սիրեմ Լիւսին, մըհնջեց երիտասարդը ցաւագին չեղտով մը:

— Բայց ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ ճակատագիրը կ'արգիլէ: Իմ և Լիւսիին միջեւ ոճիր մը կայ... արիւն կայ... հօրս արիւնը կայ...

Էթիէն Քասթէլ զարմանքի շարժումներ մը ըրաւ: Ժօրժ ճակատին տարաւ ձեռքը ու գոչեց.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես: Մի՞թէ Լիւսի...

— Ժանն Թօրթիէի աղջիկն է Լիւսի... աղջիկը այն կնոջ որ դատապարտուած է, հայրս սպաննած ըլլալուն համար...

Այս լուրէն չչմած, Ժօրժ լուռ մնաց: Նկարիչը մէկ ոտուամով ստքի ելաւ ու գոչեց.

— Վատա՞ն էք թէ ձեր սիրած աղջիկը Ժանն Թօրթիէի դուստրն է:

— Շատ վատա՞ն, ախար: Ապացոյցը ունիմ, որ Քովս է հիմա...

— Ո՞վ տուաւ քեզի:

— Պարոն Հարմանը:

— Էթիէն Քասթէլի ճակատը մթադնեցաւ:

— Պարոն Հարման, կրկնեց նկարիչը: Ուրկէ՞ ձեռք անցուցած է այդ ապացոյցը:

— Ժուանիի քաղաքապետարանէն, ուր Լիւսիի

ստանաւոն յայտարարութիւն ըրած էր աղջնակը Բարիզի Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստանարանը յանձնած տուն :

— Բայց ի՞նչ բան տնոր ենթադրել տուած է թէ ժանն Թորթիէի աղջիկն է Լիւսի, յարեց նկարիչը : Ուրեմն ան գիտեր որ Լիւսի մեծցուած էր ժուաների մէջ, քանի որ հոն գացած էր, ձեր ըսած ապացոյցը ձեռք բերելու համար : Ուրիշ գիտեր այդպէս ըլլալը :

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Լիւսիէն, ճակատը ձեռքերուն մէջ սեղմելով : Խեղճորոյս վիճակի մը մէջ կը գտնուիմ : Դիտցածս սա է որ ես կը սիրէի ու այլեւս պէեք չէ սիրեմ : . . .

— Դուք թուիէ տառջ համոզում յայտնեցիք թէ ժանն Թորթիէ անմեղ էր :

— Այդ համոզումը ճշգրիտ բանի մը վրայ չի հանգչիր : Մարդկային արդարութիւնը ժանն Թորթիէն դատապարտած է իբր հօրս սպաննիչը : Միթէ կրնամ ժանն Թորթիէի աղջկան հետ ամուսնանալ :

— Երբե՛ք, պատասխանեց ժորժ, վարանւմ իսկ ունենալու չես : Մոռցի՛ր Լիւսին . . . : Արդէն ուրիշ ի՞նչ որոշում կրնայիր տալ :

— Կ'աւզեմ ժանն Թորթիէի անմեղութիւնը ապացուցանել և տնոր պատուոյ վերահաստատումը ձեռք բերել :

— Շատ լուս : Ի՞նչ միջոց ունիս, ի՞նչ թուղթ կրնաս ներկայացնել : Որո՞ք են այն իրողութիւնները, զոր պիտի կրնաս պարզել, դատին վերաբնութիւնը պահանջելու համար :

— Ախա՛ն, այդպիսի թուղթեր չունիմ : Եթէ երբեք ժանն Թորթիէն տեսնէի, թերեւս ան կարենար ինծի հայթայթել այդ միջոցները :

— Ան խոյս տուած է, բայց ենթադրենք որ ձերբակալուի և դուռն յարարերութեան մէջ մտնես տնոր հետ : Բնանք մէկ տարի տառջուան դէպք մըն է ու ան չէ կրցած իր անմեղութեան ապացոյցը ընծայել, հիմա ի՞նչպէս պիտի կրնայ ընծայել : Մ'ա, էրիկմարդ եղիր, զօրաւոր եղիր : Ոչ մէկ խուսափանք : Ընդունէ կատարուած իրողութիւնները, Լիւսիի և քու միջեւ անանցանելի պատուար մը կայ, ուրեմն ես կեցի՛ր Լիւսիէն ու ամուսնացիր օրիորդ Հորմանի հետ : Սիրելի խնամակալս, դուք ալ այդ կարծիքը չունի՞ք միթէ :

— Ոչ, պատասխանեց Էթիէն Բասթէլ բացօրոշուպէս : Դիպումը լու բան մը ըրած է, իրարու դիմաց հանելով ժանն Թորթիէի աղջիկը ու ժիւլ Լապրուի որդին : Հետեւաբար, ժանն Թորթիէի անմեղութիւնը կրնայ յանկարծ երեւան ելլել :

— Եւ եթէ այդ դիպումը տառջ չգայ, Լիւսիէն իր ապագան պիտի կորսնցնէ :

— Եթէ երբեք օրին մէկը երեւան ելլէ թէ ժանն անմեղ էր, ամբողջ կեանքին մէջ ցաւ պիտի գտայ երջանկութեան քովէն անցած ըլլալուն համար :

— Սակաւի՛ կացութիւն է, մրմնջեց Լիւսիէն : Ի՞նչ ընելու է հիմա :

— Ժամանակ շահելու է : Բօլ Հորմանի աջակց հաւատացնելով թէ օրին մէկը իր աղջկան ամուսինը պիտի ըլլաք : Միւս կողմէ, ժորժ Կարօն փնտռելու է, որ այս պահուս տնգտանելի չէ թերեւս :

— Նշան մը գտած էք, հարցուց Լիւսիէն ուժգնօրէն :

— Ոչ տակաւին, բայց կարգ մը հետազոտութիւններ պիտի ընեմ և անոնց վրայ մեծ յայտ ունիմ :

Բարձր դիրքի տէր անձեր կը ճանչնամ, որոնց պիտի գիմեմ: Կարճ խօսքով, քիչ մը առաջ ըսածիս պէս, ժամանակ պիտի շահիմ: Գալով ներկայիս, թոյլտուութիւն կը խնդրեմ հարցում մը ընելու ձեզի: Գիտե՞ք թէ հայրերնիդ ինչ գիւտ ըրած էր սպաննուելէ քիչ առաջ:

— Հօրաքոյրս յաճախ կ'ըսէր թէ հայրս կը յուսար հարստութիւն մը գիզել գծաքանդակութիւնի նոր մեքենայով մը:

Այս խօսքին վրայ, էթիէն Քասթէլ ցուրտ ու հանդարտ երեւոյթ մը առաւ: Յօնքերու թեթեւ պօքստում մը միայն ցոյց տուաւ զգացած յուզումը: Վերջապէս իրարմէ բաժնուեցան:

Լիւսիէն իր բնակարանը գնաց: Էթիէն Քասթէլ իր տունը դարձաւ ու փոքր սենեակ մը քաշուեցաւ, որ իբր գրադարան և աշխատասենեակ կը ծառայէր: Դրամարկդ մը բացաւ ու թուղթերու տրցակ մը հանեց, որուն պահարանին վրայ կային սա անունը և թուակներ:

ԺՅՐԺ ՅՅՐԹԻԷ (1861)

Նկարիչը այդ նիւթերու ընթերցման մէջ թաղուեցաւ: Նօթերէն ոմանց մէջ ժառ Կարոյի անունը կը յեղձեղուէր, իսկ ուրիշ նօթերու մէջ, Բօլ Հարմանի անունը: Ի՞նչու համար Էթիէն Քասթէլ թղթածրար մը պատրաստած էր այդ երկու անձերուն մասին, որոնք իրարմէ տխրան տարբեր էին երեւութապէս: Ապագան ցոյց պիտի տայ:

Դ.

Դանտաուկան ըմպելիին յոտաջ բերած սոսկալի վիճակին յաջորդաւ թմրութենէն սթափելէ յետոյ, օրիսրդ Ամանտա մասկի հարցուց թէ ի՞նչ անցած դարձած էր և ինչո՞ւ աշխարհ ուժաթափ եղած էր: Զանգակի հարստած մը լսուեցաւ գուրտէն:

— Անշուշտ բժիշկն է, երթամ բանամ, ըսաւ Սօլիվո:

Ու դուրս ելաւ:

— Բժիշկը, կրկնեց տիկին Սկիւսթինի գործաւորուհին, ինծր համար ըլլալու է: Ուրեմն ի՞նչ եղած էմ: Գլուխս ծանր է: Կուրծքս կրակի մէջ է: Երէկուքն է ի վեր ի՞նչ եղաւ:

Սօլիվօ ներս մտաւ Տօքթօր Ռիչարտի ընկերակցութեամբ: Ամանտա տառջին տկնարկով ճանչցաւ այն բժիշկը, որուն ծախը նուազած Տիւշմէնի վրայ, տեսած էր իր աչքերով:

— Տիկին, այս առտու ի՞նչպէս էք, հարցուց բժիշկը:

— Հիւանդ էի, հարցուց մտնկամարդ կիներ:

— Զգային սոստիկ տագնապ մը ունեցաք: Բարեբախտաբար, ես կրցի անոր տապքը տանել ու հիմա համոյքով կը հաստատեմ որ ձեր վիճակը գոհացուցիչ է:

— Տօքթօր, մեծ յոյնութիւն մը կ'զգամ: Ինծի տխրապէս կը թուի որ ջիղերս ու մկաններս կակուզած են: Ի՞նչ է պատճառը:

— Տագնապին բնական հետեւանքն է: Մտահոգ մի՛ ըլլաք: Կատարեալ հանգիստ, մէկ օր ուտելիքի

չափաւորութիւն ու վաղը բան մը չպիտի մնայ: Ամէն ինչ անցած պիտի ըլլայ:

— Բայց ինչպէս ու ի՞նչ առթիւ առաջ եկաւ այս տագնապը զոր չեմ յիշեր բնաւ:

— Պարոնը այդ մասին ինձմէ աւելի լաւ կրնայ պատասխանել ձեզի, աւելցուց բժիշկը, ցոյց տալով Սօլիվոն:

— Ծաշէն յետոյ, ջղային նոպայի մը պէս բան մը ունեցաք, առանց ոեւէ պատճառի: Զեր հեծեծիւննեւրէն և ողադականներէն կը հասկցուէր որ շատ կը տառապէիք:

— Տարօրինակ բան, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը: Ատանկ բան գլխուս եկած չէր բնաւ:

Բժիշկը յարեց:

— Մտքերնիդ մի՛ չարչարէք, յիշելու փորձ մը ընելու և հասկնալու համար: Կը կրկնեմ որ, ամէն վտանգ անհետացած է ու իմ դարձման աւելորդ է: Ուրիմն, մնա՛ք բարով, տիկին:

Սօլիվօ մինչեւ փողոցին դուռը առաջնորդեց բժիշկը, որ բաժնուած պահուն ըսաւ:

— Պարոն, չըլլայ որ երկրորդ անգամ այս կնոջ տաք այն գանատական ըմպելիէն զոր չտիէն աւելի խմցուցած էիք երէկ գիշեր: Ան կը մեռնի եթէ նորէն խմէ:

— Նորէն չպիտի խմցնեմ, ըսաւ Սօլիվօ:

Տօքթօր Ռիշարդ ոեւէ վարձատրութիւն չընդունեց և հեռացաւ:

— Բախտ ունիմ եղեր որ չմեռաւ, խորհեցաւ Սօլիվօ: Բժիշկը չպիտի խնայէր ինձի...

Ու Ամանտայի սենեակը վերադարձաւ:

— Պարոն, հիմա որ առանձին կը գտնուինք,

անկեղծօրէն խօսեցէք ինձի հետ, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը: Երէկ ի՞նչ անցաւ դարձաւ մեր միջեւ:

— Նոնոշա, ես ալ քեզի չտի չեմ գիտեր: Ոչ մէկ բան պատճառ եղաւ այդ յանկարծական անհանգստութիւնը յառաջ բերելու: Իսկոյն դուրս խոյացայ, մատնոգութեան մատնուած, բժիշկ մը գտնելու համար ու քիչ մը առաջ այցելող բժիշկը գտայ: Մտաւէնը պիտի զրկեմ ձեզի ու ես ճաշի պիտի երթամ:

Սօլիվօ դուրս եկաւ: Ամանտա մինչեւ դուռը անոր հետեւեցաւ նայուածքով ու յօնքերը պոստեց:

— Ո՛չ, ո՛չ, բնական չէ առ մրմնջեց Ամանտա: Որքան կը խորհիմ, այնքան կասկածելի կը թուի ինձի: Բան մը չեմ յիշեր: Սակայն սուրճս խմած էի, ինչպէս նաեւ երկու գաւաթ շարթթօզ: Եւ տնա յանկարձ բան մը չտեսայ այլևս... Սա անդգամ Արշար զիս թուշաւորած ըլլալու է:

Հաղիւ թէ այս գողափորը ստփին մէջ բանածեւած, Ամանտա իր ակարութիւնը մոռնալով, անկողինէն վար նետուեցաւ, սպասը չվերցուած սեղանին քով փռեթաց, շարթթօզի շիշը առաւ ու քննեց զայն: Պարտապ էր շիշը:

— Սակայն, ամբողջ շիշը չխմեցի, յարեց մանկամարդ կինը գրեթէ բարձրաձայն: Կը յիշեմ որ առնուազն երկու-երեք գաւաթ մնացած էր շիշին խորը: Այս անշահ մարդը շարթթօզին մէջ դրած ըլլալու է թոյնը և յետոյ անհետացուցած է խառնուրդը, որ պիտի կրնար իբր տպացոյց ծառայել: Ահ, որքան երաւունք ունէի անկէ կասկածելու: Աւելի քան երեք զգուշանալու եմ: Ո՞վ է այս մարդը, որ չի վառանիր զիս սպաննել, ինչպէս Լիւսին սպաննելու դորձ ըրած է: Պէտք է որ ամէն գնով հասկնամ այդ մարդուն ո՞վ ըլլալը ու պիտի հասկնամ:

Ամանտա անկողին մտաւ նորէն: Քիչ յետոյ վիլլա հասաւ սպասուհի Մատէն, իր հետ բերելով խոշոր անօթ մը, լիմօնառով լեցուն: Գտնաթ մը լիմօնառ տուաւ Ամանտայի ու հարցուց:

— Սիրելի տիկին, ի՞նչպիսիք աւելի լաւ է հիմա:

— Շատ աւելի լաւ, պատասխանեց Ամանտա: Վաղը բուրբուկին պիտի աղէկնամ, արկածի սա դժբախտ զոհերուն չեմ նմանիր...: Ձեր տիրուհիին պանդուկը փոխադրուած վիրաւորներու մասին ի՞նչ լուր ունիք...: Կարծեմ, անոնց մէջ երիտասարդ մը կար...:

— Այո՛, տիկին, այս գիշեր սթափեր է և այս առտու կրցեր է խօսիլ պարոն բժիշկին հետ, բայց զլիսուն վրայ շատ ծանր վէրք մը ունի:

— Անունը հասկցա՞ք:

— Տիւշըմէն կը կոչուի:

— Ձեմ սխալեր, ան է, ըսաւ Ամանտա մտովի: Յետոյ յարեց բարձրաձայն:

— Խեղճ երիտասարդ:

Սօլիփօ առատօրէն ճաշելէ յետոյ, վիլլա դարձաւ ու այդ օրը Ամանտայի քով անցուց: Մանկամարդ աղջիկը զգուշացաւ իր կասկածները զգալի ընելէ դիմացինին: Պահ մը կեղծ Պառնին զառնալով ըսաւ:

— Տիկին Օկիւսթինին նամակ պիտի գրեմ, Պուա լը Ռուայի մէջ բնակութիւնս երկարաձգելու մասին թոյլտուութիւն խնդրելու համար: Անպատեհութիւն մը կը տեսնէ՞ք ասոր մէջ:

— Ոչ մէկ անպատեհութիւն: Միայն ձեզի իմաց տամ որ պիտի ստիպուիմ քանի մը օր առանձին ձգել ձեզ:

— Ձիս առանձին ձգել, կրկնեց Ամանտա, բայց ինչո՞ւ:

— Տունը ըսած եմ որ Բարիդէն մէկ շաբաթ բացակայ պիտի մնամ, հետեւաբար երկարատեւ բացակայութիւնս մասնագութիւն պիտի պատճառէ: Ձեմ կրնար Պուա լը Ռուայէն թուագրուած նամակ մը ղրկել, երբ կը կարծեն թէ Մարսիլիա կը գտնուիմ: շատ վրան բաց ձախաւերութիւն մը պիտի ըլլայ: Աստի աւելի լաւ է որ առանձին մնաք հոս:

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ Ամանտա:

Մանկամարդ կինը բնեւոր մը հագաւ, երկտող մը գրեց, պահարանի մը մէջ դրաւ, վրան հասցէն գրեց ու Սօլիփօյի տուաւ ըսելով:

— Բարեհաճեցէ՛ք նամակատուփը ձգել սա նամակը:

Սօլիփօ դուրս ելաւ: Ամանտա ձեռքը գիրք մը բռնած, գնաց նստաւ գալարողեղ փոքր հովանացակի մը տակ, որ չըջափակի պատին յետմէ էր այն ռեփականութեան, ուր կը բնակէր Տօքթօր Ռիշարի քոյրը: Մանկամարդ աղջիկը կարգաւու փափաք չունէր բնաւ: Գիրքը ծռնկերուն վրայ դրաւ ու անըջանքի մէջ խորատուզուեցաւ:

— Ոչ, ոչ, իմ ձեռքն չպիտի պրծի, կ'ըսէր Ամանտա մտովի: Եթէ փորձ մը ընէ, պիտի կրնամ գտնել զայն: Եթէ ստուգեմ որ ան փորձած է զիս թուաւորել և իւսին սպաննել, այն ատեն վրէժս պիտի լուծեմ, ի հարկին աչք առնելով իմ կորուստս:

Վիլլայէն դուրս ելլելուն պէս, Սօլիփօ հետեւեցաւ Սէնի քարափին, կայարան հասնելու համար: Յառաջակողմը, քիչ մը հեռուն նշմարեց Տօքթօր Ռիշարը, ընկերակցութեամբ եօթանասնամեայ մարդուն, ինչպէս տեսած էր Պուա լը Ռուա ժամանած օրը: Տարիքս կինը և երկու մանկամարդ աղջիկները կը

լրացնէին խումբը: Այդ շրջագայողներուն քովէն անցած պահուն Սօլիվօ բարեւեց բժիշկը: Այս վերջինը ցուրտ բարեւով մը փոխադարձեց:

Սօլիվօ հազիւ թէ քսնի մը քայլ առած էր, երբ քաղաքանչու թիւն մը լսեց: Ետին դարձաւ ու տեսաւ որ յարդէ գլխարկ մը գետին գլտորած էր հողմայոյդքէն, բռնեց զայն ու ծերունիին տուաւ ըսելով.

— Պարոն, ձե՞րն է այս գլխարկը:

— Շատ աղնիւ էք, պարոն, ըսաւ Ռընէ Պօքս, աչքերը միշտ Սօլիվոյի վրայ յառած: Ես ձեզ...

Ծերունին չաւարտեց խօսքը: Իր դէմքը յանկարծ այլայլած էր: Յետոյ գոչեց, քայլ մը ետ քաշուեց իր:

— Ահ, դուք հո՞ս: Ամերիկայէն հեռացե՞ր էք:

— Ձեր գիմադիծերը անծանօթ չեն ինձի, պատասխանեց Սօլիվօ. բայց ի գուր կը պրպտեմ յիշողութիւնս...

— 1861ին, «Լորտ Մէյր» շոգենուէին մէջ կը գտնուէի, ըսաւ Ռընէ Պօքս:

Սօլիվօ սարսուռաց:

— Եթէ երբեք դուք չէք յիշեր, ես լաւ կը յիշեմ, յարեց տպահովութեան նախկին պաշտօնեան: Ես Ռընէ Պօքս կը կոչուիմ:

Յետոյ, առանց ուրիշ խօսք բնելու, կանակը դարձուց Սօլիվոյին, որ արագօրէն հեռացաւ, չափազանց գունատած:

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք այս մարդը, հարցուց բժիշկը, չափազանց հետաքրքրուած:

— Այո՛, Հիմա պիտի պատմեմ:

Սօլիվօ մեծաքոյլ ուղղուելով դէպի կայարան, կը խորհէր:

— Այս նախկին ոստիկանը Պուա լը Ռուայի մէջ կը գտնուէի ու Տօքթօր Ռիշարի հետ բարեկամացած է: Ահա բան մը որ պիտի փութացնէ իմ մեկնումս...: Այս տեղ լաւ չէ ինձի համար:

Կայարան հասնելուն, քովը գտնուող նամակը ձգեց տուփը ու հետեւեալ հեռագիրը փաչեց.

«Բօլ Հարման, ճարտարագէտ,

Գուրպլուա (Սեն)

«Վաղը Բարիզ կը դառնամ

Պառոն քը Ռայս»:

Ռընէ Պօքս, իր ընտանիքը և բժիշկը հասած էին այս վերջինին քող տունը, որ վիլլային քով կը գտնուէր, ինչպէս յայտնի է: Ամանտա պարտէզին մէջ նստած էր մեծ ծառերէ կազմուած դալարագեղ կամարին տակ, որ շրջափակի պատին յարակից կը գտնուէր: Բժիշկը հեռուէն նշմարեց մանկամարդ կինը ու դէպի հոն առաջնորդեց իր այցելուները:

— Պարոն Պօքս, հոս իմ մօտս նստէք, որպէս զի խիստ անհաճոյ հովէն զերծ մնաք, ըսաւ բժիշկին քոյրը, խօսքը ծերուկին ուղղելով:

Նորեկները անզաւորուեցան:

— Տիկին, արդարեւ, խիստ անհաճոյ հով մը կայ, պատասխանեց ծերունին: Բանի մը վայրկեան առաջ, հովը թուցուց գլխարկս ու ես դէմ առ դէմ գտնուեցայ անզգամ թշուառականի մը հետ:

Ինչպէս ըսինք, Ամանտա ձեռքը գիրք մը, վիլլային պարտէզին մէջ նստած էր, պատին կից հովանոցի մը տակ: Իր և խօսող անձերուն միջեւ այլ պատը միտն կար: Ռընէ Պօքսի ձայնը վերջ տուաւ անոր խորհրդածութիւններուն: Ան մտիկ ըրաւ ըս-

ուսած խօսքերը, որոնք մինչեւ իր ականջին կը հասնէին որոշապէս:

— Անգղամ թշուառական մը, կրկնեց բժիշկը: Ձեր գլխարկը բռնող մարդո՞ւն համար կ'ըսէք:

— Այո:

— Պառոն աը Ռա՞յսը:

Ամանտա ընդստ շարժում մը ըրաւ: Ռընէ Պօք բժիշկին նայեցաւ ծիծաղելով:

— Ի՞նչ անուէն է տալիս:

— Պառոն Ռայսի անունը:

— Այն մարդո՞ւն համար կ'ըսէք. որուն հետ կը գտնուէիք 186 ին, «Լորա Մէյր» շօգեհուէին մէջ:

— Այո:

— Ուրէ՞ք կը ճանչնաք զայն:

— Անցած գիշեր կանչուեցայ, մտնեմարդ կին մը դարձանելու համար, որ այդ մարդուն հետ կը բնակի Վիլլա տէ Միւրիէ...

Աւելի լաւ լսելու համար, Ամանտա ոտքի ելած ու նստորանին վրայ մտնելով երէ իր գլուխը պտտին գագաթին կը հասնէր գրեթէ: Ռընէ Պօք յարեց:

— Սիրելի Տօքթօր, այդ մարդը Պառոն չէ, ինչպէս գուն և ես Պառոն չենք: Քիմա՞նք անուն մը և տխուր մը կը գործածէ ան, մինչդեռ իրականին մէջ Օվիա Սօլիփօ կը կոչուէ:

— Օվիա Սօլիփօ, մըմնջեց Ամանտա: Չպիտի մոռնամ այս անունը: Տարօրինակ դիպում, որուն չորհիւ անշուշտ պիտի իմանամ ինչ որ կը փափաքիմ գիտնալ:

Ռընէ Պօք շարունակեց:

— Այս տխրահոչակ մարդը արհեստով մեղեհագէտ է ու քսանըմէկ տարի առաջ Յրոնտայի մէջ ձեր-

բակուման հրամանագիր հանուած է իր դէմ: Ամերիկա կ'երթար, Նիւ Եօրք գտնուող ձէյմա Մօրթիմէրի աշխատանոցը մտնելու համար: Ձեզի և ինծի պէս, ան կը գտնուէր «Լորա Մէյր» նաւուն մէջ: Արդ, այդ թշուառականը դուրս աւարտելով հարստութիւնս:

— Անպատիժ ձեզիք զայն:

— Ձեզի ըսած եմ թէ Բօլ Հարման անուն ճամբորդ մը ներում խնդրած էր անոր համար, ամբողջ հարստութիւնս ինծի վերադարձնելով:

— Անոր մասին բան մը չէի գիտեր, բայց իր դիմագիծը սկիզբէն իսկ անհաճոյ թուեցաւ ինծի: Երէկ գիշեր, Վիլլա տէ Միւրիէի մէջ պատահածը աւելի քան կասկածելի բան մըն է: Կը յիշէ՞ք քանի մը օր առաջ ձեզի պատմածս զանազան հեղուկին մասին, որուն յատկութիւնները դրուատած էին ինծի:

— Ամերիկայի մէջ «Ճշմարտութեան Ըմպելի» կը կոչեն զայն, լաւ կը յիշեմ:

— Այդ մարդը, այդ ինքնակոչ Պառոն աը Ռայսը երէկ գիշեր գործածած է գանատական հեղուկը, զառանցանքի յանգող սաստիկ գինովութիւն մը առաջ բերելու և իրեն ընկերացող կինը խօսեցնելու համար: Վաղանցիկ զառանցանքի ենթարկուած այդ կինը անշուշտ յայտնում է իր մտածումները, յետոյ սոսկալի և ահաբեկիչ նուազ մը ունեցած է: Կարճ խօսքով, ճիշդ տեսնին հասցայ վտանգը կը մեծնար:

— Ինչո՞ւ:

— Հեղուկին չափը շատ զօրաւոր էր: Եթէ հանդարտեցուցիչ դեղ մը չտայի, տարաբախտ կ'ընդունէր զեղային արիւնտխանումէ պիտի մեռնէր:

— Շատ վտանգաւոր դրոյքներ են անոնք, յարեց բժիշկին քոյրը: Թերեւս լաւ պիտի ըլլայ որ Ռայ-

տէվու տէ Շասէօրի պանդոկապետուհիին տանք հարկ եղած տեղեկութիւնները իր վարձակալներուն մասին :

— Ի՞նչ հարկ կ'այ : Այդ մարդիկը քանի մը օրուան համար միայն հոս եկած են ու վաղը պիտի անհետանան : Թող երթան ուրիշ տեղ գտնեն իրենց փորձանքը :

Սօսակցութեան նիւթը փոխուեցաւ : Ամանտա իր աթոռէն վար իջաւ , գոհնատ , դողդոջուն ու տաղաւար դարձաւ :

— Օ՛հ , ես շատ լաւ գուշակած էի , մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը : Առենօք գող եղսդ այդ անձը յետոյ մարդասպան դարձած է : Ամերիկայի մէջ Բօլ Հարմանի պաշտպանեալը եղած է , այսինքն հօրը օրիորդ Մէրիի , որուն համար կ'աշխատէր Լիւսի : Ամէն ինչ կը չղթայուի : Պէտք ունեցած տեղեկութիւնները քաղելու համար , Սօլիվօ ինծի դիմած է ու ես ալ անմտօրէն , տնօր գործիքը դարձած եմ : Ի՛նչ մնաց որ զիս սպաննէր , գանատական հեղուկը ինծի խմցնելով , զիս խօսեցնել տալու համար ու ես անտարակոյս խօսած եմ : Իր մասին ունեցած կարծիքս գիտէ ան , բայց ինք տեղեկութիւն չունի թէ ես գիտեմ իր բոլոր գիտցածները : Պայքարը պիտի սկսի ու այն ատեն պիտի տեսնենք թէ ո՛վ յաղթական պիտի ելլէ : Սօլիվօ կրնայ մեկնիլ : Ան կը ճանչնայ Բօլ Հարմանը ու ես այս վերջինին միջոցաւ պիտի գտնեմ զայն : Իր գործածած հեղուկը հոս գտնուելու է... : Ա՛հ , եթէ կարենայի... :

Օրիորդ Ամանտա մանրագնին խուզարկութիւն պիտի կատարէր , երբ աղմուկ մը լսեց անդաստակին մէջ : Աթոռի մը վրայ նստաւ ու կարդալ ձեւացուց : Սօլիվօ ներս մտաւ , ժպիտը չրթունքներուն վրայ :

— Կը կարծէի որ պարտէզն էք , աղուորս , ըսաւ Սօլիվօ :

— Հովը ցրտելուն ներս եկայ , պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը : Նամակս ձեռքի՞ք :

— Ամէն բանէ առաջ :

— Միշտ մտադի՞ր էք մեկնելու :

— Միշտ և նոյնիսկ այս իրիկուն ճամբայ պիտի ելլէի , աւելի կանուխ վերադառնալու համար , եթէ երբեք չվախնայի որ ձեզ կը նեղացնեմ :

— Ուրեմն այս իրիկուն մեկնեցէք : Միայն թէ շատ պիտի ձոնձրանամ : Ե՞րբ պիտի վերադառնաք :

— Անտարակոյս , վաղայաջորդ օրը : Բայց չեմ ուզիր տեսնեց դրամի ձգել ձեզ : Ահա ձեզի դրամ , ի հարկին գործածելու համար... :

Սօլիվօ սեղանին վրայ պանքտոմս մը դնելով ըսաւ .

— Իմ աղուորիկս , մնաք բարձ՛վ կամ ցտեսու թի՛ւն : Կառախումբին հասնելու հազիւ ժամանակ ունիմ... :

— Գացէ՛ք ուրեմն :

Սօլիվօ պայուսակը հանեց գորոցէն , արդուզարդի քանի մը առարկաններ դրաւ հոն , համբուրեց Ամանտայի երկարած ճակատը ու դուրս ելաւ իսկոյն :

— Ա՛հ , անդգամ , օտախօս ու նենգամիտ արաւած , ըսաւ Ամանտա մտովի , Սօլիվոյի հեռացող ոտնաձայնը լսելով : Ի՛նչ շուտ կը մեկնի , աւելի ճիշդը , խոյս կուտայ , Ռընէ Պօքէն վախնալուն համար... : Վաղայաջորդ օրը պիտի վերադառնայ եղեր , ինչպէս կ'ըսէ ինք ամենուրեք կերպով : Ան կը յուսայ որ իմ երեսս չպիտի տեսնէ այլեւս , բայց կը սխալի : Պառն Արնօլս տը Ռայս , ձեր բուն տնունովը Օվիտ Սօլիվօ , քիչ ատենէն իրար պիտի տեսնենք... :

Երբ Մատլէն իրիկունն եկաւ , Ամանտա անոյ :

ըսաւ թէ ընդհանուրի սեղանին վրայ պիտի ճաշէր այլեւս, յետոյ վերադարձաւ Տիւնըմէնի որպիսութիւնը հարցուց: Նոյնիսկ փափաք յայտնեց որ դադարաբար տեսնէ զայն: Մտալէն խոստացաւ վերադառնալ զայն, խօսելու կարողութիւնը վերադառնալէն զայն, քանի որ այդ սպասուէին վարժուած էր նախնի պէս, քանի որ այդ սպասուէին վարժուած էր ամէն ինչ տեսնել ու լսել տալանց բան մը ըսելու:

Ե.

Տիկին Օկիւսթին յաջորդ թղթատարով պատասխանեց Ամանտայի նամակին ու խնդրուած արձակուրդը տուաւ: Գործադիրութիւնն ատկաւին նոր դրած էր Ամանտայի ուղղած նամակը, երբ իրեն իմաց տրուեցաւ որ օրիորդ Հարման սալօնին մէջ իրեն կ'սպասէր: Տիկին Օկիւսթին իսկոյն հան գնաց ու զարմանաւ: Տիկին Օկիւսթին իսկոյն հան գնաց ու զարմանաւ: Տիկին Օկիւսթին իսկոյն հան գնաց ու զարմանաւ: Տիկին Օկիւսթին իսկոյն հան գնաց ու զարմանաւ:

— Սիրելի տիկին, ընդունելութեան, պարտնաւորութիւնի և հարստեան հազուադէպէր ու կերպարները ու ձեւերը ընտրելու եկած եմ, ըսաւ օրիորդ Հարման:

— Հարստեան կ'ըսէ, կրկնեց տիկին Օկիւսթին: Պատիւը պիտի ունենամ ձեր հարստեան շնորհակալութեամբ շնորհակալութեամբ շնորհակալութեամբ:

— Կրնայ ըլլալ, պատասխանեց մանկամարդ տղան ջիւղ ժպտուն: Խնդիրը սկզբունքով որոշուած է, իսկ թուականը չէ որոշուած ատկաւին: Չեմ ուզեր իսկոյն թուականը չէ որոշուած ատկաւին: Չեմ ուզեր իսկոյն թուականը չէ որոշուած ատկաւին:

— Ձեր հրամանին պատրաստ եմ: Միայն թէ այս անգամ իմ արտադրութեան տակ չի գտուիր սովորաբար ձեզի համար աշխատող գործաւորութիւն: Խնդրեմ ձեր շատ տկար է:

Մէրի յոնքերը պառտեց ու չոր ձայնով մը պատասխանեց:

— Էհ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ուրիշ գործաւորութիւններ ունիք: Կ'ողագնամ, կերպարները ցոյց տուէք ինձի:

Տիկին Օկիւսթին մանկամարդ տղան նայեցաւ զարմանքով, իսկոյն հարցուց անոր:

— Լիւսի ձեզի անհաճոյ ըլլալու կամ ձեզ վշտացնելու դժբախտութիւնը ունեցած է միթէ: Ասկէ առաջ մեծ համակրութիւն ունէիք անոր նկատմամբ:

— Ձիւ շնորհագրաւ պիտի կոչուցանէք, եթէ երբեք այդ տղան վրայ չիսօսիք այլեւս, ըսաւ Մէրի:

— Օրիորդ, անոր վրայ չպիտի խօսիմ այլեւս, սակայն կ'ուզեմ հասկնալ թէ Լիւսի ինչ յանցանք գործած է:

— Օրիորդ Լիւսին չեմ ամբաստաներ, գտնադատ մը չունիմ անոր դէմ: Միայն կը փափաքիմ որ յառաջիկային այլեւս չաշխատի ինձի համար ու իմ տունս ոտք չկոխէ:

— Բայց ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ այնպէս կ'ուզեմ, բաժնի կը բաժնի, կարծեմ, յարեց Մէրի խիստ չեղտով մը:

Ինչպէս յայտնի է, տիկին Օկիւսթին մասնաւոր, դրեթէ մայրական գուրգուրանք մը ունէր Լիւսիի նկատմամբ: Մէրիի յարձակողական ընթացքը անոր դէմ, դժնդակ կը թուէր գործադիրութիւն: Յարգաւից այլ անդրադարձի չեղտով մը պատասխանեց:

— Օրիորդ, ես այդ խօսքերով չեմ գոհանար: Իմ բովանդակ վստահութիւնս վայելող այդ աղջիկը ծառայութեանս մէջ վստահաւոր կերպով վերաւարեցաւ: Բացայայտ է որ տրտունջ մը ունիք անոր դէմ: Իրաւունք ունիմ եւ պարտաւոր եմ պնդելու, որպէս զի իմանամ ձեր տրտունջին ինչ ըլլալը: Այլեւս վրստահութիւն չպիտի ունենամ անոր վրայ, եթէ երբեք արժանի չէ:

— Ձեզի տալիք պատասխան չունիմ:

Մէրի այս խօսքը ըրած պահուն սալօնին դուռը բացուեցաւ ու Լիւսի մեռելալի մը պէս գունատ, սեմին վրայ երեւցաւ, հազիւ կարողութիւն ունենալով ոտքի վրայ կենալու:

— Օրիորդ, թշնամանողը քաջութիւն ունենալու է ամբողջովին թշնամանելու, ըսաւ Լիւսի խեղդուկ ձայնով մը:

— Լիւսի... Լիւսի... գոչեց տիկին Օկիւսթին:

— Օ՛հ, ներեցէք, տիկին, պատասխանեց Լիւսի: Դրան վարադոյրին ետին կը գտնուէի, կ'ապասէի որ առանձին մնաք ներս մտնելու համար: Դիպումս ինչնորհիւ կրցի իմանալ օրիորդին կողմէ ըսուած խօսքերը ու զայրոյթը թոյլ չտուաւ ինծի, ինքզինքս զսպելու: Ան կը նախատէր զիս... ու իմ վրաս տյնպիսի խօսքեր կ'ընէր, որոնք կրնային զիս վարկաբեկել ձեր քով... ձեր վստահութիւնը եւ բարեկամութիւնը կորսնցնելուս պատճառ ըլլալ, որոնք թանկագին են ինծի համար... Մանկամարդ աղջկան պատուոյն կը դպչէր: Կարելի՞ բան էր որ ինքզինքս չպաշտպանէի...: Եւ տո՛ւ ներս մտայ: Օրիորդ Հարմանէն ինդրեցէ՛ք որ իմ ներկայութեանս ըսէ՛ թէ ինչո՞ւ համար չուզէր որ յառաջիկային իր տունը ոտք

կոխեմ: Թո՛ղ աւարտէ իր զրպարտութեան գործը, եթէ կը համարձակի:

— Տիկին, դուք թոյլ կուտաք որ ձեր գործատեղիին մէջ զիս նախատեն...:

— Կը խնդրեմ որ բացատրութիւն տաք, ըսաւ Լիւսի: Նախատի՞նք է ստիկա: Օրիորդ, մոռցա՞ք որ հազիւ ութը օր առաջ, բարեհաճեցաք Քէ Պուրպօն զալ ու իբր աղերսարկու այցելել խեղճ գործաւորուն հիի մը, զոր այսօր կարհամարհէք:

— Այլ կը բաւէ, հրամայեց Մէրի:

— Պէտք է որ զիս մտիկ ընէք: Կ'ուզեմ ինքզինքս արդարացնել, կը հասկնամք: Այո՛, կ'ուզեմ:

— Այլեւս չպիտի լսեմ ձեր խօսքը, ըսաւ Մէրի, սենեակէն դուրս խոյանալով:

Լիւսիէնի նշանածը գոցեց անոր ճամբան:

— Լիւսի՛, թոթովեց տիկին Օկիւսթին ահաբեկած...:

— Տիկին, կ'ուզեմ ինքզինքս արդարացնել, կրկնեց Լիւսի: Իրաւունքս է այդ բանը: Յետոյ ձեր գիտնալիք բանն է թէ ինչ պիտի ընէք: Օրիորդ Հարման չի յիշեր որ ութը օր առաջ ծունկերուս տուելէ չօքած, երեք հարիւր հազար Փրանքի խոշոր գումար մը կ'առաջարկէր, եթէ հաւանէի Բարիզէն հեռանալ: Եւ գիտէ՞ք թէ ինչո՞ւ համար այս ամէնը: Իր սիրամըցորդը ըլլալուս համար: Ան կը սիրէ այն մարդը զոր ես կը սիրեմ եւ որմէ կը սիրուիմ: Ահա՛ մարդը զոր ես կը սիրեմ եւ որմէ կը սիրուիմ: Եւ իրեն հարցուցէք թէ ստո՞յգ է: Օրիորդ, սո՞ւտ է բոսոս: Դուք կը սիրէք Լիւսիէնը: Բայց չկրնալով ձեռք անցընել զայն, կ'ուզէք զրամով գնել... եւ դուք կ'ատէք զիս, որովհետեւ լաւ գիտէք թէ իր

անուանը գնելով չէք կրնար իր սիրտը գնել, քանի որ այդ սիրտը ինձնով զեղուեն պիտի ըլլայ միշտ:

— Աստուծոյ վախցէք, յարեց Մէրի գոնատ չըրթունքներով և չարաշուք աչքերով, որոնք կը շողային:

— Ոչ, չեմ վախնար, այլ տապարկզ կը կարգամ ձեզի: Բարձրագլուխ կ'սպասեմ որ ձեր բերնէն նոր թշնամանք մը ելլէ:

— Դուք չէք գիտէր որ ձեր անուանը ծանօթ է ինձի, ըստ Մէրի:

— Իմ անունս Լիւսի է... Դուք մորս անունս կ'ակնարկէք: Թշնամանք մըն ալ ատ է: Մայրս դատապարտութեամբ մը անուարարկուած է: Ձեզի ինչ: Միթէ իրաւունք ունի՞ք նախատելու զայն և իր անմեղ զաւակը: Լիւսի Փօթիէ կը կոչուիմ... Ինչ պիտի ըլլայ: Յանցաւոր եմ միթէ: Իրարու գիմաց կը գտնուինք, օրիորդ, դուք հարուստ էք, իսկ ես՝ աղքատ: Դուք անաղարտ անուն մը կը կրէք, իսկ ես՝ աղարատուած անուն մը: Որքան ալ համեստ ըլլայ իմ դերս, կը նախընտրեմ ձերինէն, որովհետեւ նողկալի դեր մըն է ձերինը:

— Տիկին, գոչեց Մէրի, խօսքը տիկին Օկիւսթինի ուղղելով, կամ այս աղջիկը իսկոյն կը վռնակէ և կամ պիտի ենթադրեմ որ դուք ալ անոր պէս կը նախատէք զիս: Անոր մայրը դատապարտուած է գողութեան, հրդեհի և սպաննութեան համար: Իր մօրը արժանաւոր զաւակն է ան:

— Օրիորդ Լիւսի, ըստ տիկին Օկիւսթին չոր չայնով մը, դրամարկզ գացէք, առնելիքնիդ գոնձելու համար: Այս տան մաս չէք կազմեր այլեւս:

Լիւսի գեփգեղին եղաւ:

— Կը վռնակէ՞ք, թոթովեց խեղդուկ ձայնով մը:

— Ձեր ծառայութիւնը անօգուտ կ'ըլլայ ինձի:

Մէրի յաղթական ժպիտ մը արձակեց: Ժաննա Փօթիի աղջիկը տեսաւ այդ ժպիտը...

— Ահ, կը հրճուիք: Եթէ այնպէս չէ՞, յարեց Լիւսի, նայուածքը թշնամիին վրայ սեւեռելով: Սիրած մարդս ձեռքէս առնելով, սիրտս խորտակելով չէք գոհանար, այլեւս զիս վաճակել կուտաք: Իմ հանգիստս և ուրախութիւնս քանդելէ յետոյ, իմ հացս ալ ձեռքէս կը խլէք: Ուր որ ներկայանամ աշխատանք ուղղելու համար, ինձի պիտի հարցնեն թէ ուր աշխատած եմ... Տիկին Օկիւսթինի անունը պիտի տամ ու տիկինն ալ իրեն ուղղուած հարցումներուն պիտի պատասխանէ. «Այդ աղջիկը քովերնիդ մի՛ առնէք, որովհետեւ իր մայրը դատապարտուած է գողութեան, հրդեհի և մարդասպանութեան համար...»:

— Լիւսի, մրմնջեց դերձակուհին յուզուած:

— Ահ, տիկին, յարեց Լիւսի հեծկտալով, անգուլթ գտնուեցաք ինձի հանդէպ, ըսն մը որուն արժանի չէի: Բայց սրտանց կը ներեմ ձեզի... Դաւով ձեզի, յարեց Լիւսի, Մէրիի կողմը դառնալով, Աստուած թող ձեզ պատժէ:

Ու այս խօսքերը ընելէ յետոյ, գործաւորուհին դուրս ելաւ:

Մինչ այս անցքերը կը պատահէին, Ժօրթ Տարիէ թղթածրարներով լեցուն փաստաբանի թղթապանակը բռնած, դռնէն դուրս կ'ելլէր ու արագօրէն կ'իջնէր Պօնաբարթ փողոցէն: Բազմազբաղ երեւոյթ մը ունէր ու քարափ հասնելուն պէս, դէպի կառքերու կայարան մը ուղղուեցաւ: Ժօրթ չնշմարեց որ թուղթեր պարուհակող խոշոր պոհարան մը թղթապանակէն վար ինկած էր իր ետին, էնթիթիթիւն մայթին վրայ:

Այդ պահուն հացագործ կինը Սէն փողոցէն դուրս ելլելով Էնսթիթիւին կամարին ստեղծ կ'անցէր, որ դէպի քարտի կ'առաջնորդէ: Ժանն Ծօրթիէ այդ պահուն նշմարեց երիտասարդ փաստաբանին ձգտած ծրարը ծռեցաւ ու գեանէն վերցուց զայն: Ժանն Ծօրթիէ այդ պահարանին վրայ կարգաց:

Պարոն Ժօրժ Տարիէ, փաստաւան

— Ժօրժ տարիէ՛, միթէ պարսն Լիւսիէն Լապրուէ բարեկամին անունը չէ՞: Անտարակոյս, ան կորանցուցած ըլլալու է, ըսաւ Ժանն մտովի:

Կնքուած չէր այդ պահարանը: Առանց դանդաղեցնելու իր գնացքը, Ժանն քննեց պահարանին պարունակութիւնը: Դրոշմաթուղթ փակցուած թուղթեր և դատաւճիռի մը պատճէնը կային անոր մէջ:

— Ահա թուղթեր, որոնք կարեւոր կը թուին ինծի, խորհեցաւ Ժանն: Պիտի վերադարձնեմ զանոնք: Ժանն կուրծքին վրայ դրաւ ծրարը, գոգնոցին տակ, յետոյ Քէ Պուրպօն գնաց: Լիւսի ժամը տասնըմէկին տուն վերադարձաւ: Դիտենք թէ խեղճ աղջիկը ինչ վիճակի մէջ գտաւ երբ տիկին Օկիւսթինի աշխատանոցէն: Զայրոյթէն իզուած, անգուսպ շարժում մը ըրած էր: Զայց վերձակուհիի աշխատանոցէն հարիւր քայլ հեռանալուն պէս, հակադրեցութիւն մը առաջ եկաւ ու Լիւսի իր հանգարտութիւնը վերստացած, կրցաւ պաղարիւնութեամբ քննել իր կացութիւնը: Տիկին Օկիւսթինի աշխատանոցէն վտարուած ըլլալուն, անգործ կը մնար, այսինքն առանց տարուստի: Իր նոր դժբախտութեան պատճառ եղած էր այդ աղջիկը, որ իր ձեռքէն խլած էր նշանածը: Իսկ անոր հայրը պրպտելէ յետոյ իր յիշողութիւնը, Լիւսիի վրայ նետած էր մօրը ամօթապարտ անցեալը: Սրտա-

ճմլիկ վիշտ մը կը ճնշէր մանկամարդ աղջկան սիրտը: Անհուն յուսահատութիւն մը պատած էր իր հոգին: Ամէն ինչ կ'ընկճէր զինքը, իր շուրջը ալ էն բան կը փլլէր:

Լիւսի ուժտապառ վիճակ մը ունէր Քէ Պուրպօն հասած պահուն: Զէր արտասուէր ան, ատրօքինակ չող մը կը փայլէր իր չոր աչքերուն խորը ու սաստիկ տենդ մը կ'այրէր իր արիւնը: Ժանն Ծօրթիէ իմացաւ Լիւսիին վերադարձը ու փութաց անոր միանալ ձեզնայարկին մէջ: Իր աղջկան աւերուն դէմքը ու խելայեղութիւն արտայայտող դիմագիծերը տեսնելով Ժանն հասկցաւ որ անսովոր բան մը պատահած էր:

— Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ եղաւ, զաւակս, հարցուց մայր Լիւզօն, յանկարծական դողէ մը բռնուած: Շատ ընկճուած կ'երեւիք...

— Ա՛հ, վերջին հարուածն է, մայր Լիւզօն, թոթովեց Լիւսի: Վերջին հարուածն է, ան որ կ'սպաննէ... Տիկին Օկիւսթին վտարեց զիս... Թշուառականի մը պէս... անարժան աղջկան մը պէս: Անգործ եմ հիմա... այնքան տառապանքներէ ու չարչարանքներէ յետոյ անօթի պիտի մնամ: Մայր Լիւզօն, ձեզի կ'ըսեմ թէ մեռնելէ զատ ուրիշ բան մը չունիմ ընելիք...

Ժանն կ'զգար որ իր գաղափարները խառնաշփոթ կը դառնային ու իր ուղեղին մէջ իրարու կը բախէին:

— Ինչո՞ւ գործատիրուհին ձեզ վռնեց, հարցուց մայր Լիւզօն:

— Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Ժանն Ծօրթիէի աղջիկն եմ, պատասխանեց Լիւսի հեծկտուքներով, որոնք ջգաձգական ուժգնութեամբ պոսթկացին:

Ժաման կը խեղդեւէր: Ձեռքերը վզին տարաւ ու եղունգները մտին մէջ մասին:

— Ո՞վ անոր յայտնած է այդ բանը, յարեց Ժաման սուլող ձայնով մը:

— Ո՞վ: Ձէ՞ք գուշակներ միթէ: Իմ թշնամուհիս, աղջիկը այն մարդուն, որ իմ մօրս անցեալը պրպտած է, ձեռքէս կորզելու համար սիրած մարդս...: Մի-լիոնաւոր Բօլ Հարմանի աղջիկն է ան...:

Լիւսի տկար հագիւ լսելի ձայնով մը պատմեց տիկին Օկիւսթինի սալօնին մէջ պատահած միջադէպը: Ժաման մտիկ կ'ընէր, բռունցքները կծկուած, ռունգերը դողդոջուն:

— Ատոնք չպիտի՞ պատժուին միթէ, ըսաւ Ժաման, երբ աղջիկը աւարտեց իր պատմութիւնը: Այդ թրշուառականները իրաւունք ունի՞ն խորտակելու կեանք մը, զրպարտելու անմեղ աղջիկ մը, յաւատարմութեան և թշուառութեան մասնակու գայն: Ոչ, ոչ, անկարելի է: Զրպարտութիւնը և անուանարկութիւնը օրէնքով պատժուող ոճիրներ են: Պէտք է դատարան դիմել:

— Ի՞նչպէս:

— Պէտք է փաստարան մը գտնել... անոր խորհուրդ հարցնել և յանձնել զատը... ընդվզում ցոյց տալ: Այո՛, փաստարանի մը դիմելու է, կրկնեց Ժաման, քարտփին վրայ գտած պահարանը յիշելով: Պարոն Լիւսիէն Լապրուէ բարեկամը Ժօրժ Տարիէ չի՞ կոչուիր միթէ:

— Այո՛, ազնիւ Լիզօնս:

— Հոսցէն գիտէ՞ք:

— Այո՛, Պոնարարթ փողոց, թիւ 27 կը բնակի:

— Լաւ, պիտի երթամ գտնեմ զայն:

— Մի՛ ընէք այդ բանը, մայր Լիզօն: Մի՛ գիտէք անոր, Լիւսիէն Լապրուէ բարեկամը ըլլալուն, պիտի ձաւթէ ձեզ...:

— Ո՞վ գիտէ, թերեւս լաւագոյն զգացումներ ներշնչէ իր մանկութեան ընկերոջ:

— Պարոն Բօլ Հարմանի փաստարանը և խորհրդականն է:

— Ի՞նչ փոյթ: Պարոն Տարիէ կրնար իր յաճախորդը յորդորել, որպէս զի դադարեցնէ իր անուանարկութիւնը, անոր հասկցնէ թէ պատիժի արժանի ոճիր մըն է անուանարկութիւնը, ասկէ զատ կրնայ իր յաճախորդէն պահանջել որ փետտի հատուցում ընէ փոխան ձեզի հասցուցած նիւթօկան փետտին... ո՛չ, ո՛չ, չեմ վարանիր բնաւ ու հիմա պիտի երթամ գտնեմ պարոն Ժօրժ Տարիէն:

Առանց սպասելու Լիւսիի պատասխանին, Ժաման իսկոյն դուրս ելաւ ձեզնայարկէն: Քսան վայրկեան չանցած, Ժօրժ Տարիէի բնակարանը հասաւ, արագ քալելուն չնորհիւ:

Պառաւ սպասուհին դուռը բացաւ:

— Փաստարան պարոն Տարիէն հօ՞ս է, հարցուց Ժաման:

— Պարոնը հոս չէ, պատասխանեց սպասուհին: Պարոնը Թուր գացած է գատի մը համար: Յառաջիկայ չորեքշաբթի օր միայն պիտի վերադառնայ:

— Վեց օր սպասելու է ուրեմն: Նորէն պիտի գամ, մրհմջեց Ժաման վհատած:

Ու քէ Պուրպօն վերադարձաւ:

Լիւսի ստատիկ տենդի մը ենթակայ, ստիպուած էր անկողին մտնել: Ժաման սարսփի մատնուեցաւ, հիւանդ գտնելով զայն: Գլուխէն մինչեւ ոտքերը

ստորագոյ. խորհելով որ իր աղջիկը կրնայ մեռնիլ Իսկոյն բժիշկ բերելու գնաց ու քիչ յետոյ անոր հետ վերադարձաւ հիւանդին քով: Բժիշկը քննելէ յետոյ Լիւսին, գլուխը ցնցեց, շրթունքը խածաւ, յոնքերը պատեց: Ծանր էր անոր վիճակը, կամ կրնար ծանրանալ: Կտրելի էր որ վայրկեանէ վայրկեան ուղեղային տենդ մը երեւան գար:

Հիմա մեր ընթերցողներուն պիտի բացատրենք թէ ինչո՞ւ ժուռնէիի քաղաքագետական պաշտօնեայ պարսն Ռոսւլ Տիւշըմէն կը գտնուէր այն կառախուժքին մէջ, որ Պաւալը Ռուսոյի կայարանը, ուրիշ կառախուժքի մը գտնուած էր: Կեղծ պարտաւորահաներ շինող այդ մարդը ամբողջապէս վճարած ըլլալով իր պարտքը չէր քաշուեր հասնողին պատմել թէ ինչպէս կրցած էր անտէրեղ կերպով հասուցանել, շնորհիւ իր անձանօթ պաշտպանին: Ժուռնէիի մէջ շուտով իմացուեցաւ թէ սովորաբար նեղ դրութեան մէջ գտնուող այդ պաշտօնեային գրպանները դրամով լեցուն էին: Բնականաբար կը խորհէին թէ ինչ արտակարգ պարագաներու բերումով, Տիւշըմէն կրցած էր իր պարտքերը վճարել:

Ժուռնէիի մէջ տեսած էին որ Տիւշըմէն անձանօթի մը հետ կը խօսակցէր ու կը ճաշէր: Կասկածելի թուեցաւ ասիկա: Զրոյցը տարածուեցաւ օրէ օր ու ժուռնէիի քաղաքագետին տկանջը հասաւ: Քաղաքագետը բացատրութիւն ուղեց իր պաշտօնեային: Այս վերջինը չկրցաւ սեւէ բացատրութիւն տալ: Եզրուկացութիւնը սա եղաւ.

— Անկտրելի է որ քաղաքագետսրանին մէջ պաշտօնավարէր այսուհետեւ: Զեր հրաժարականը տուէ՛ք, եթէ ոչ, պիտի ստիպուիմ պաշտօնանկ ընել ձեզ:

Տիւշըմէն այս անվերաքննելի վճիռէն ընկճուած, իր հրաժարականը տուաւ ու անգործ մնաց, ամէն ոք գէշ աչքով կը դիտէր զայն: Երիտասարդ կենցաղաճէրը նախ խորհեցաւ Բարիզ երթալ, ուր պիտի կըրնար պաշտօն մը գտնել ու ամբօխին մէջ կորսուիլ: Քովը քանի մը սակի ունենալուն, պիտի կրնար հոն երկու երեք շաբաթ ապրիլ, ուստի կառախուժք նըստաւ: Անկէ ետքը պատահած արկածը գիտենք արդէն:

Ամանատ անհամբերութեամբ կ'սպասէր այն վայրկեանին, երբ վերաւորին վիճակը իրեն թոյլ պիտի տար տեսնելու զայն: Մանկամարդ աղջիկը բնաւ չպիտի գարմանար, եթէ Պաւան տը Ռայս Կորէն Պաւալը Ռոսւլ չգտնար:

Ամանատ գուշակած էր թէ Սօլիվոյի մեկնումը խզում կը նշանակէր, բայց սեւեռուն գաղափար մը ունէր, այն էր, իր վրէժը լուծել ու կը խորհէր Ռոսւլ Տիւշըմէնը իբր թանկագին օժանդակ ու համոզում ընկեր գործածել իր վրիժառութեան համար:

Վերջապէս, օրին մէկը, սպասուէի Մաւլէն նշանացի հասկցուց Ամանատոյ թէ կրնար տպագրինող Տիւշըմէնի այցելել, առանց նշմարելու:

Երկու անգամ դուռը մեղմօրէն գորնելէ յետոյ, Ամանատ վերաւորին սենեակէն ներս մտաւ ու դուռը Գոցեց: Երիտասարդը, որ բնաւ չէր սպասեր իր նախկին սիրուէին այցելութեան, նախ չճանչցաւ: Ամանատ յուշիկ սահեցաւ մինչեւ անկողինին քով: Տիւշըմէն ճանչցաւ զայն ու գարմանքի բացադանչութիւն մը արձակեց, բայց չգոյրացաւ:

— Ամանտա՛, դուն հո՛ս, դուն հո՛ս, գոչեց Տիւ-
շըմէն:

— Այո՛, ես հոս, նոնոչս, պատասխանեց մանկա-
մարդ տղջիկը ու Տիւշըմէնին ձեռքը բռնելով համ-
բուրեց զայն: Իմ ներկայութիւնս թո՛ղ քեզի զար-
մանք չպատճառէ: Ես ակամատես եղայ քու անցու-
ցած վտանգիդ ու քեզ ճանչցայ: Իմացայ սր հոս կը
փոխադրէին քեզ: Ամէն օր լուր տաի քու մասիդ ու
սպասեցի այն վայրկեանին, երբ պիտի կրնայի քեզ
տեսնել...:

Ամանտան մտիկ ըրած պահուն՝ հին օրերու յի-
շատակը ոգեկոչեց Տիւշըմէն:

— Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, հարցուց երիտասարդը,
եւ քաշելով ձեռքը: Գիտես թէ ամէն ինչ վերջ գտած
է մեր միջեւ: Դուն ես պատճառը որ վիրաւորուե-
ցայ ու քիչ մնաց որ պիտի մեռնէի:

— Ե՛ս եմ պատճառը, գոչեց մանկամարդ տղջիկը,
ապշութեան մատնուած:

— Այո՛, քանի որ կորսնցուցի իմ ապրուստս
ապահովող պոչածնը ու ստիպուեցայ ժուռնեիէն հե-
ռանալ այն թշուառական պարտամուրհակներուն երե-
սէն զոր ստորագրեցի, քեզի դրամ տալու համար:
Քիչ մնաց որ, այդ պատճառով թիարան երթալի:
Քեզի համար անուես անպատուեցի: Քեզի համար
ապագաս խորտակեցի: Ահ, ինչո՞ւ չմեռայ կառու-
խուժրի այս արկածին մէջ:

— Կ'ընդունիմ որ արժանի եմ քու յանդիմա-
նանքներուդ, սիրելի Ռաուլ, ըստ Ամանտա յուզու-
մէն գողգոջուն ձայնով մը: Անդիտակցօրէն շատ վիտս
հասցուցի քեզի... կը զղջամ, ներում կը խնդրեմ...
բայց քեզ կը վստահեցնեմ որ լուրջ պատճառներու

համար այս այցիլութիւնը կուտամ, թերեւս անոնք
փարտեն ապագայի մտահոգութիւններդ, որոնց վրայ
կը խօսէիր քիչ առաջ: Կ'ուզե՞ս զիս մտիկ ընել ու
պատասխանել:

— Այո՛, քանի որ հոս ես:

— Նոյն կ'ուզեմ քեզ զգուշացնել սպառնացող
վտանգներուն դէմ: Պառն տը Ռայսը կը ճանչնաս:

Նոյնին պաշտօնեան ընտւ չէր սպասեր այդ անու-
նը արտասանուելուն, այնպէս որ գանկին վրայ մուր-
հի մը հարուածը ստացաւ:

— Պառն տը Ռայսը, թոթովեց Տիւշըմէն ու
Ամանտայի նայեցաւ, անոր աչքերուն մէջ կարգալու
համար բոլոր գիտցածները:

— Այո՛, մարդ մը զոր գրեթէ ամիս մը առաջ
տեսած ես ժուռնեիի մէջ, անոր ձեռքը կը գտնուին
կեղծ պարտամուրհակներդ...:

Տիւշըմէն դեմքիդին կտրեցաւ: Խեղդուկ ձայնով
մը թոթովեց ան.

— Ուրկէ՞ կը ճանչնաս այդ մարդը: Ինչէ՞ն
Գիտես որ այդ պարտամուրհակները անոր ձեռքը կը
գտնուին:

— Ես գիտեմ թէ ան տիկին Տէլիսնէն գնած է ու
խնամով կը պահէ իմ ստորագրած մէկ յայտարարու-
թիւնս, որ շատ վիտասակար է: Այդ կեղծ կամ ճշմա-
րիտ Պառն տը Ռայսը անչուշտ լուրջ պատճառներ
ունի, այդ կարգի թուղթեր գնելու, անոնց հաւա-
քածոն պատրաստելու համար: Անչուշտ գիտեմ ինձի
վերաբերեալ բաները, բայց տեղեկութիւն չունիմ ձե-
րեններուն մասին, պէտք կ'զգամ իմանալու:

— Ինչո՞ւ:

— Շատ պարզ պատճառով: Երկուքնիս ալ սպառ-

նալիքի տակ կը գտնուինք: Հետեւաբար միանալու ենք, հասարակաց թշնամիին դէմ պայքարելու համար:

Տիւշըմէն տմբողջ մարմնովը կը դողար: Ուզեց չփոթեցնել իր նախկին սիրունին ու ըսաւ.

— Բայց ես անկէ վախնալիք բան չունիմ:

Ամանտա ուսերը ցնցելով.

— Ես չեմ կլլեր այդ պատմութիւնները, պատասխանեց: Դուն լաւ դիտես որ ես տխմար չեմ: Պառն աը Ռայս ի՞նչպէս ձեռք անցուցած է այն պատմութիւնները, զոր դուն ուրիշի անունով ստորագրած ես:

— Վճարելով զանոնք:

— Շատո՞նց կը ճանչնայիր այդ մարդը: Քու բարեկամդ էր:

— Այդ օրը առաջին անգամ կը տեսնէի զայն...

— Առաջին հանդիպումէն ետքն իսկ քեզի օգնեց: Ի՞նչպէս եղաւ տարիկա:

Տիւշըմէն կը վախնար: Ան պատմեց թէ Պառն աը Ռայս ի՞նչ անակնկալ կերպով իրեն առաջարկած էր իր ծառայութիւնը:

— Տարօրինակ չգտա՞ր տարիկա և նոյնիսկ տարօրինակէն աւելի բան մը, զոչեց մանկամարդ կիներ:

— Այո՛, շատ տարօրինակ թուեցաւ, բայց...

— Սակայն ընդունեցիր:

— Ինչո՞ւ մերժէի օգնութիւն մը, որ ճիշդ ատենին կը հասնէր, զիս ազատելու համար...

— Կը կործնե՞ս որ զիս պիտի համոզես թէ այդ մարդը բան մը չէ պահանջած քեզմէ:

— Ի՞նչ կ'ուզէիր որ պահանջէր:

— Ռատու, խօսէ՛, ճշմարտութիւնը ըսէ՛ ինծի:

Քեզի ըսի թէ երկուքս ալ սպառնալիքի տակ կը գտնուինք ու պէտք է իրարու միանանք, ազատելու համար այդ թշնամականին ձեռքէն, որ Պառն չէ, ինչպէս դուն Պառն չես:

— Ի՞նչ է անոր անունը:

— Օվիա Սօլիփօ: Գող մը և մարդասպան մըն է ու քանի մը օր առաջ թունաւորեց զիս...

— Քեզ թունաւորեց: Ինչո՞ւ:

— Ան կ'զգար թէ իր միտքը հասկցած էի: Կը նշմարէր որ իր դիմակէն չէի խաբուեր: Այդ մարդը մէկէ աւելի ոճիրներ գործած է: Ինծի ծանօթ է անոր գործած մէկ ոճիրը, որ ձախողած է իր համբէն անկախ պարագաներու մէջ:

— Ի՞նչ ոճիր է ատ, հարցուց Ռատու: Տիւշըմէն, չափազանց հետաքրքրուած:

— Մէկ ամիս առաջ, ինքնակոչ Պառն աը Ռայս, իր բուն անունովը, Օվիա Սօլիփօ, կ'ուզէր անդիի աշխարհը զրկել մանկամարդ աղջիկ մը, որ Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստանարանը մեծցուած որբուհի մըն էր: Կիսովին միայն յաջողեցաւ: Դանակի հարուած ստացող որբուհին ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, բայց չմեռաւ:

— Վատա՞հ ես թէ այդ մարդն էր սպաննիչը:

— Հարիւր պատճառներ ունիմ այդպէս ենթադրելու: Փոքր նշանի մը պէտք կ'այ, կատարելապէս վատա՞ր ըլլալու համար: Թող այդ նշանը ինծի հայթայթուի ու այն ատեն զէնքեր պիտի ունենամ և զօրաւոր պիտի ըլլամ, վրէժս լուծելու համար...

Որբուհի, Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստանարանը խառնըր Ռատու: Տիւշըմէնի ուշադրութիւնը գրաւած ու սարսափը կրկնապատկած էին:

— Գիտես թէ ի՞նչ է այդ որբուհին անունը, թոթովեց Տիւշըմէն:

— Լիւսի:

— Լիւսի, գոչեց Տիւշըմէն: Ա՛հ, այդ անունը կը գտնուէր մանուկին ապաստանարան յանձնուած փաստաթուղթին մէջ, զոր ինձմէ կը պահանջէր այդ մարդը:

— Յանձնուածի փաստաթուղթը, կրկնեց օրիորդ Ամանտա, անձկութեամբ և յոյսով սարսուռն:

— Այո՛: Ինծի մատուցած ծառայութեան փոխարէն, զիս բռնադատեց որ ժողանեի քաղաքապետարանին մէջ գտնուող այդ փաստաթուղթը իրեն յանձնեմ, որուն համաձայն, ստնտուն Բարիզի Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստանարանը յանձնած էր այդ աղջնակը, պահպանումի ծախքերը անվճար մնացած ըլլալուն համար: Այդ մարդը կ'ըսէր թէ ինք աղջկան հայրն էր...:

— Թշուառական: Այլևս տարակոյս չունիմ: Այդ մարդը զտրկած է Լիւսին և քեզմէ առած փաստաթուղթը անտարակոյս պիտի ծառայէ նոր ոճիր մը գործելու: Բայց դուն իրաւունք ունէ՞ր այդ թուղթը անոր յանձնելու, յարեց Ամանտա:

— Ոչ: Քաղաքապետութեան արշիվին մէջ պէտք էր մնար:

— Եթէ երբեք իմացուի որ այդ թուղթը առած ու անոր յանձնած ես, ի՞նչ կ'ընայ ըլլալ ատոր հետեւանքը:

Ռաուլ սարսուռ: Պաղ քրտինքի կաթիլներ թըրջեցին քունքերը:

— Կորստեան պիտի մատնուիմ անպատճառ, ըսաւ Տիւշըմէն:

— Եւ դուն վրէժ չպիտի՞ լուծես այդ չորագործէն, որ քեզ անդունդէ մը ազատել ուզած է, ուրիշ անդունդի մը մէջ գլտորելու համար: Դուն չպիտի՞ ջանաս անոր ձեռքէն կորզել քեզ կորստեան մասնող այդ փաստաթուղթը և այն կեղծ պարտամուրհակները, որոնցմով օձիքէդ բռնած ու քեզ լռութեան դատապարտած է:

— Օ՛հ, ես ալ կ'ուզեմ վրէժ լուծել: Բայց ի՞նչ պէս:

— Իմ վրաս վստահութիւն ունի՞ս:

Ռաուլ Տիւշըմէն վարանեցաւ: Սուկայն քանի մը կրկնաւորեան յետոյ որոշեց սա պատասխանը տալ:

— Այո՛...:

— Կ'ուզե՞ս որ ես գործեմ. կտտարեալ հնազանդութիւն կը խոստանա՞ս ինծի:

— Այո՛: Ի՞նչ պէտք է ընել:

— Կեղծ Պառնա տը Ռայսի արտաքներուն վրայ հսկել:

— Ատոր համար դրամի պէտք կայ, մինչդեռ ես դրամ չունիմ:

— Քեզի դրամ կը գտնեմ...: Հիմա իմ մասին ճշմարտութիւնը պէտք է ըսեմ քեզի: Մենք երկուքնիս ալ այդ մարդուն մեղսակից ենք, ինչ որ կ'ընայ մեզ հեռուները տանիլ: Հետեւաբար ինքզինքնիս ազատելու ենք:

Ամանտա Ռէկամի երիտասարդին պատմեց բոլոր այն բաները, որոնց ծանօթ են մեր ընթերցողները: Ռաուլ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ:

— Սա ստոյգ է որ անզգամը շատ ճարտարօրէն դործիք ըրած է քեզ, իր ծրագիրը յաջողցնելու համար, ըսաւ Տիւշըմէն: Ոչ նուազ բացայայտ է որ իր

շահը կը պահանջէ երեւան չեղել: Ինչպէս գտնելու է զայն: Ո՞ւր գտնելու է:

— Օվիտ Սօլիվօ Բարիզի մէջ կը ճանչնայ մեծ ճարտարագէտ մը, որ Գուրպըվուտայի մէջ գործարան մը ունի: Ականջիս հասած կարգ մը խօսքեր ինծի ստ կասկածը կը ներշնչեն թէ մասնաւոր մտերմութիւն մը կը տիրէ այդ գործարանատէրին ու այդ աւագակին միջեւ: Անոնք իրարու կը յաճախեն: Բօլ Հարմանի սան ու գործարանին վրայ հսկողութիւն կատարելով կարելի պիտի ըլլայ օրին մէկը տեսնել Պամոն ան Ռայսի հոն մտնելը: Այսպէս պէտք է գործել: — Ինչպէս կարելի է գործել, բոլորովին բռնուելէ առաջ:

— Քու բռնութիւնդ պիտի սպաննէ: Կարեւորը սա է որ այժմ համաճայն ենք իրարու հետ: Վաղը պիտի տեսնե՞մ քեզ:

— Այ՛ո: Վաղը պիտի գամ, հրաժեշտ առնելու քեզմէ: Դրամի պէտք ունի՞ս: Ընկերութիւնը այս առտու ինծի առաջարկեց հինգ հազար Ֆրանք տալ, հաշտարար կերպով կարգադրելու համար քննարկ խնդիրը:

— Ընդունեցի՞ր:

— Անշուշտ: Այդ գումարը քանի մը օրէն պիտի վճարուի ինծի: Թերեւս աւելի դրամ ստանայի, եթէ դատ բանայի, բայց չեմ ուզեր մէջտեղ ելլել:

Ամանտա ուրախութեամբ հեռացաւ, որովհետեւ իր նախկին սիրահարին տուած այցելութիւնը փափաքած արդիւնքը տուած էր: Մանկամարդ աղջիկը կը հաւատար որ իր և Ռաուլի միջեւ կնքուած զինակցութիւնը ի վերջոյ պատճառ պիտի ըլլար Սօլիվոյի կորստեան:

Յաջորդ առտու կանուխ, Տիւշըմէն ընդունեց այցելութիւնը Ամանտայի, որ իր աշխատանոցի հասցէն տուաւ. իրենց պաշտպանողական և յարձակողական զինակցութեան մասին Տիւշըմէնը երգողնցնելէ յետոյ, մանկամարդ աղջիկը Բարիզ մեկնեցաւ: Ան պէտք ունէր հասկնալու թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար հոն:

Լիւսի Փօրթիլի և օրիորդ Մէրի Հարմանի պատմութիւնը տարածայնուած էր, ուստի Ամանտա շուտով իմացաւ թէ ցիեանս բանտարկութեան դատապարտուած կնոջ մը աղջիկը Լիւսի աշխատանոցէն ճամբուած էր և իր յաղթական սիրամրցորդը օրիորդ Հարման պիտի ամուսնանար այն երիտասարդին հետ զոր երկու աղջիկներն ալ կը սիրէին: Ինչպէս դիւրին է հասկնալ, այս պատմութիւնը մեծապէս կը շահագործէր Ամանտան: Ուստի մանկամարդ աղջիկը հետեւեալ շատ տրամաբանական հետեւութիւնները հանեց անկէ.

— Օվիտ Սօլիվօ գործած է Բօլ Հարմանի հաշուոյն. նախ ուզած են Լիւսին սպաննել և հարուածը վրիպած ըլլալուն, ջանացած են զայն կորստեան մատնելու միջոցներուն վրայ խորհիլ. Տիւշըմէն հարկ եղած գէնքերը հայթայթած է Սօլիվոյի:

Ասիկա շատ յատկ կը թուէր Ամանտայի, բայց այդ ամէնուն մէջ մեծ գաղտնիք մը կը կռահէր, կեղծ պատուին և միլիոնատէր ճարտարագէտին անցեալի ու ներկայի յարաբերութեանց մասին: Մանկամարդ աղջիկը կ'ուզէր թափանցել այդ գաղտնիքին: Իր մեկնումէն քանի մը օր յետոյ, Տիւշըմէն գրեթէ ազազ լինած, ստքի վրայ ընդունեց իր նախկին սիրուհիին այցելութիւնը:

Ամանտա մանրամասնորէն Տիւղըմէնի պատմեց
 Լիւսի Ծօրթիւի մասին իմացածները ու նրիտասարգը
 հասկցաւ թէ ի՞նչ անդարմանելի յանցանք գործած էր ,
 քաղաքապետարանին արշիվէն գողնալով Պառոն տը
 Ռայսի պահանջած փաստաթուղթը : Յետոյ Ամանտա
 իր նախկին սիրահարին ըսաւ թէ Բարիզ ժամանուածէն
 յետոյ սենեակ վարձելու մտահոգութիւն չպիտի ունե-
 նար , քանի որ Պաթենեօլի մէջ Տամ փողոցի բնակա-
 րանը անոր արամադրութեան տակ պիտի դնէր : Տիւ-
 շըմէն ընդունեց ու Ամանտա ձեռքերը շփելով Բարիզ
 մեկնեցաւ :

— Գործը պիտի յաջողի ընդհուպ , ըսաւ մանկա-
 մարդ աղջիկը :

2.

Մէրի Հարման իր հօր բան մը չէր ըսած տիկին
 Օկիւսթինի աշխատանոցը իր և Լիւսիի միջեւ պա-
 տահած միջադէպի մասին : Մէրի բնազդաբար կ'զգար
 որ այդ բանակռիւը պատիւ չէր բերեր իրեն , հետեւա-
 րար պէտք չէր զգար պարծենալու անով , բայց սոս-
 կալի հարուած մը տուած էր իր հակառակորդուէիին :
 Մնացեալը այլեւս կարեւորութիւն չունէր իրեն հա-
 մար : Լիւսիի յուսահատութիւնը կ'ապացուցանէր որ
 Լիւսիէն Լապրուն միանգամ ընդ միշտ կորսուած էր
 անոր համար և Մէրի հեշտագին կը վայելէր այդ վրձ-
 ոական յաղթանակը ու աննկախագրելի անհամբերու-
 թեամբ մը կ'ապասէր իր ամուսնութեան օրունս :

Ուրախութեամբ և յոյսով կը զեղուր Մէրիի սիր-
 ւը , բայց իր անբւժելի հիւանդութիւնն ալ կը շա-
 րունակէր աւեր գործել . հիւսնախառը կը մաշեցնէր

մանկամարդ աղջկան կուրծքը ու արագօրէն զէպի
 զերեզման կ'առաջնորդէր իր նիհարցած մարմինը :
 Լիւսիէն մերթ կը տեսնէր Մէրին ու ինքնիրեն կ'ըսէր
 թէ անկարելի էր ամուսնանալ այդ օրհասական աղ-
 ջրկան հետ և կտրելի եղածին չափ կը խուսափէր
 անոր հետ հանգիստում ունենալէ : Լիւսիէնի խնդրոն-
 քին վրայ , իր վիշտը մոռնալու համար ատեն մը
 ազատ ձգած էին զայն , բայց հայր ու աղջիկ կ'ուզէին
 որ երիտասարդը չուտով մոռնայ , բայց Լիւսիէն չէր
 մոռնար :

Կեղծ Բօլ Հարման նկատելով որ անմիջական
 վտանգ մը չէր սպառնար իրեն , առանց մտահոգու-
 թեան կը նայէր ապագային ու կը կարծէր որ Լիւ-
 սիէն շատ չանցած , իր փեսան պիտի ըլլար , ուստի
 անդադար կ'աշխատէր ան : Իրաւ է որ Մէրիի հիւան-
 դութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր գործա-
 րանատիրոջ , բայց յոյս ունէր որ ամուսնութեան
 շնորհիւ պիտի բուժուէր աղջիկը , հակառակ իր առող-
 ջական ծանր վիճակին :

.

Ամանտա Ռէկամի կիրակի առտու մը Պուա լը
 Ռուա գացած պահուն Լիւսիէն Լապրու ալ Աստա փո-
 ղոցին ճամբան կը բռնէր : Նկարիչ Էթիէն Քասթէլ
 առջի օր երկտողով մը Լիւսիէնը հրաւիրած էր իր
 տունը , միասին անցընելու համար օրը , Ժօրժ Տա-
 ռիէի ընկերակցութեամբ , որ նոր հասած էր Թուրէն ,
 ուր դատի մը համար գացած էր : Լիւսիէն առաջին
 անգամ հասաւ նկարիչին բնակարանը . բարեկամին
 ձեռքը սեղմելէ յետոյ Էթիէն ըսաւ .

— Ծնորհակալ եմ որ հրաւէրս ընդունեցիք . մի-

մատու քվեաճամբ վաղիկ դ 5 ոտ քգտեղ . Լղղղմաւաւմդի
վեղղղ ղվորով յապղղ ըիկ Լեւ ' Ժվղղաւաւե կիւ 30 —
' Ժի ցտղղղղ ղաղղղղ Ժվղղաւաւե 30.0 ւ ղիվորով 6ղղղղղղղ
' Ժիիղղղղղղղղ ովե 3ղղ Ժիղղղղղ ղաւ տաւ Ժաւ —

մէջ: Պէտք է կուրարար հնազանդիւ տասնընիւց օր կամ երեք շաբաթ. ուրիշ բան չեմ պահանջեր ձեզմէ, երջանկութիւններդ ապահովելու համար: Կը խոստանա՞ք:

Լիւսիէն գլուխը խոնարհեցուց իբր հաւանութեան նշան:

— Հիմա կրնա՞ք ինծի տալ այն քանի մը տեղեկութիւնները, որոնց պէտք ունիմ: Վերջին անգամ ժօրժ Տարիէի բնակարանը իրարու հանդիպած ատեննիս ինծի ըսիք թէ ձեռքերնիդ վաւերական թուղթ մը ունէիք, ապացուցանող թէ ձեր սիրած աղջիկը ժաման Ծօրթիէի զաւակն է:

— Այո՛, պարոն և այդ թուղթը իմ քովս կը գտնուի:

— Պարոն Բօլ Հարման ձեզի յանձնած է այդ թուղթը, հարցուց է՞ թիւն Քասթէլ:

— Այո՛, պարոն:

— Կրնա՞ք ինծի տալ:

— Այո՛, անշուշտ, երթամ բերեմ հիմայ, եթէ կ'ուզէք...

— Անօգուտ է. պիտի խնդրէի որ վաղը ինծի յանձնէիք:

— Վաղը պիտի յանձնեմ, պարոն, ըսաւ Լիւսիէն ու շատ կը զարմանար նկարիչին անվերջ հարցումներուն համար:

Էթիէն Քասթէլ լաւ դիմագէտ մը ըլլալուն, Լիւսիէնի զարմանքը կռահած էր. ուստի ըսաւ.

— Բոլոր ատենք անիմանալի կը թուին ձեզի, բայց մի՛ զարմանաք ըսաւ. ես ալ ձեզի պէս մութին մէջ կը փնտռեմ հոն ծածկուած ճշմարտութիւնը. ձեզ կը սիրեմ, կը շահագրգռուիմ ձեզմով ու ձեր սիրած

անձերը հաճելի կը թուին ինծի: Ես շատ խորհեցայ ու կարգ մը նշաններ հաւաքեցի. թերեւս բանի մը չպիտի աւաջնորդեն զիս, բայց անխոհեմ ու յանցապարտ պիտի նկատեմ ինքզինքս. եթէ զոնց տունեմ զանոնք, կարծեմ ձեզի ըսած եմ թէ կարգ մը հեղինակաւոր անձեր կը ճանչնամ, որոնք պատրաստ են իրենց ազդեցութիւնները ի գործ դնելու ինծի համար և այդ ազդեցութիւններէն պիտի օգտուիմ ի նպաստ ձեզի:

— Սրտանց շնորհակալ եմ, պարոն:

— Սպասեցէք որ յաջողիմ ու անկէ ետքը շնորհակալութիւն յայտնեցէք:

Այդ պահուն խուսկաւ զանգուկի զօրաւոր ձայն մը, որ երկուքին ալ խօսքը բնդհատեց: Մէկ վայրկեան յետոյ, նկարիչին սենեկապանը ներս մտցուց ժօրժ Տարիէն: Փղձկումի աւաջին վայրկեաններէն յետոյ, Լիւսիէն հարցուց.

— Գոհ ե՞ս ձամբորդութենէդ:

— Կարելի չէ աւելի գոհ ըլլալ. երկու դատեր ունէի և երկուքն ալ շահեցայ իրարու հակէ, սակայն տաղաուկ մը ունեցայ, որ արգելք եղաւ բարեյաջող ելքին այն երրորդ դատին, որուն համար Թուր կանչուած էի. մեկնումիս օրը, թղթածրուր մը կորսնցուցի:

— Տեղ մը մոռցած ըլլալու էք, ըսաւ նկարիչը:

— Օհ, դժբախտաբար կորսնցուցի: Նախ կարձեցի որ տունը մոռցած եմ. Թուրէն սպասուհիիս, Մանուէլին հեռագրեցի, բայց ան բան մը չէ գտած Գրասեղանիս վրայ. դատին տասնընիւց օրուան հետաձգումը պահանջեցի, մտադրելով որ Բարիդ հասնելէս յետոյ պատի ծանուցումներ պիտի ընէի, խոչոր

վարձատրութիւն մը պիտի խոստանայի և այսպէսով ձեռք պիտի անցընէի թուղթերս, առանց որուն յաճախորդը պիտի կորսնցնէր իր դատը:

— Այդ թուղթերը օգտակար կ'ըլլան մէկուն:

— Ո՛ր մէկուն, բացի ինձէ և յաճախորդէս:

Այդ պահուն իմաց տրուեցաւ որ ճաշը պատրաստ էր և երեքն ալ ճաշարան գացին, ուր երկար խօսուելուտուէրներով համեմուտած ճաշը տեսեց մինչեւ ժամը երկու, կէս օրէն յետոյ:

— Աշխատանոցը երթ ա՛նք, ըսաւ էթիէն: Այս նեղ սենեակին մէջ սիկառի ծուխէն կը խեղդուէինք:

Աշխատանոցին յառաջակողմը պատկերակալի մը վրայ կը տեսնուէր Մէրի Հարմանի դիմանկարին բաւական յառաջացած ուրուագիծը: Երիցատուն մէջ ժամն Թօրթիէի ձերբակալութիւնը ներկայացնող նկարը կանոնէ կառուով մը ծածկուած էր, ըստ սովորութեան: Ժօրթ և Լիւսիէն հիացան մանկամարդ աղջկան դիմանկարին վրայ, շատ ուշադրաւ նմանութիւն ունենալուն համար:

Այդ պահուն սենեկապանը ներս մտաւ, էթիէնի իմաց տալու համար որ օրիորդ Հարման եկած էր ու կ'ուզէր տեսնել զինքը: Նկարիչը իսկոյն սալօն մտաւ, ուր Մէրի կ'սպասէր:

— Սիրելի տրուեստագէտս, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը, ներեցէ՛ք որ ձեր հանգստեան մէկ օրը կը խանգարեմ, առանց քաջուելու, բայց սա արգարացումը ունիմ որ... ստիպողական է...:

— Օրիորդ, բարի եկաք ինչպէս միշտ, պատասխանեց էթիէն, խնամրութիւն ընելով. ստիպողական է, ըսիք, այնպէս չէ՛:

— Հայրս քիչ մը յետոյ հոս պիտի գայ և ձեզմէ ծառայութիւն մը պիտի խնդրէ: Ձեռ ուզեր որ իմ

դիմանկարս տեսնէ. յետոյ, նուէրս անակնկալ մը չըլլար:

— Ընչդ է. պատասխանեց նկարիչը, որ չէր կրցած իր սարսուռը զսպել, գործարանատէրին մօտալուտ այցելութեան լուրը իմանալով: Ձեր պարոն հայրը մէկ վայրկեան յետոյ հո՞ս պիտի ըլլալ:

— Այո՛, ճամբան տեղ մը հանդիպած է և ես անկէ հետուելով փութացի ձեզի իմաց տալ ու հօրս պիտի սպասեմ հոս: Իմ ներկայութիւնս նեղութիւն չի՞ պատճառեր ձեզի:

— Ոչ միայն նեղութիւն չի պատճառեր, այլեւ աշխատանոցին մէջ հաճոյքը պիտի ունենաք հանդիպելու երկու անձերու, որոնց հետ ձեր վրայ կը խօսէի քիչ մը առաջ...:

Ու միեւնոյն ատեն էթիէն Քասթէլ իր թեւը հրացուց Մէրիի, որ ընդունեց ու երկուքը միասին աշխատանոց մտան: Մանկամարդ աղջիկը զարմացական բացաքանչութիւն մը արձակեց, Ժօրթ Տարիէն ու Լիւսիէն Լապրոն տեսնելով: Իր զարմանքին միացաւ բռն յուզում մը, որով զէմքը կարծրեցաւ յաջորդաբար: Երկու երիտասարդները ոտքի ելած էին: Ժօրթ Տարիէ յառաջանալով ըսաւ.

— Օրիորդ, ձեր ներկայութիւնը խնամակալիս տանը մէջ, հաճելի անակնկալ մըն է ձեզի համար:

— Ոչ նուազ հաճելի անակնկալ մըն է նաեւ ինձի համար, պատասխանեց Մէրի: Ձեր երկուքին հանդիպելու համար, Մուրիլլօ փողոցէն շատ աւելի հեռու տեղէ մը գալու է, որուն ճամբան մօտցած ըլլալու էք:

Իր խօսքերուն կ'ընկերանար Լիւսիէնի ուղղումը յանդիմանական նայուածք մը: Լիւսիէն գլուխը ծռելով լուռ մնաց: Ժօրթ սա պատասխանը տուաւ.

— Օրիս'րդ, ձեր վրայ կը խորհէինք ու ապացոյցն
այ ստ է որ ձեր մասին կը խօսէինք...

Այս խոսքերը փոխանակուած պահուն, էթիկէ
Դասթէլ կատարել մը ծածկելէ յետոյ ստուերագծած դի-
մանկարը, իս աշխատանոցին մէկ տնիկէնը քշած էլ
պատկերակոյրը: Յետոյ ետին դռնակով իսկոյն՝ ըստ-

— Անկեղծօրէն կը շնորձաւորէինք պարոն Լիւսիէն Լապրուն, ինչի հաղորդած լուրին համար։ Մինչդէռ կ'ըսէր թէ ձեր պարոն հայրը շատ պատուաւոր ու փայլուն տառջարկ մը ըրած է իրեն, այսինքն շահու ընկերակցութիւն մը տառջարկած է։ Ասիկա բարձր համարումի ապացոյց մըն է և անկէ ոչ աւելի բան մը, խնամութիւն մը տառջարկած է, իբր ստոյգ երաշխիք ապագայի։

Երաշխիք սպասգոյի:
Մէրի ուրախութենէն սարսուռաց: Մինչեւ Լիւսիէն
յառաջացաւ, աչքերը շողշողուն, դէմքը գունագեղ,
...

— Պարոն Լապրովա, այդ բանը կ'ըսեի՞ք, մրմնջեց Մէլերի, ձեռքը անոր երկարեւով:

Եթիէնի մէկ նայաւածքը հասկցուց Լիւսիէնի թէ
ի՛նչ պատասխան տալու էր ան: Հակառակ որ սուսը
խոր նողկանք կ'աղլլէր, Լիւսիէն սա պատասխանը
տուաւ.

— Այո՛, օրհորդ: Պարսն ժօրժ Տարիէի իմաց
կուտայի պարսն Հարմանի առաջարկները, այսինքն
ընկերակցութիւն՝ որ հարստութիւն կը նշանակէ ու
խնամութիւն՝ որուն արժանի կը նկատէ զիս: Բնական Մէրի:

— Դուք ի՞նչ կ'ըսէիք, թո՞թովեց Մէրի:

— Կ'ըսէի թէ սկիզբը վարորնած էի, չկարենալով
հաւատաբ քննույցել իրականացումին ամուսնջի մը, որ
ամէն գառաւարբութեան զօհուցումը պիտի տար...

— Բայց ասոր վրայ խորհելէ յետոյ, տեսնելով

որ անուրջին իրականացումը հնարաւոր էր, ընդունած էր գտնի, ըստ նկարիչի:

Ընդհանուր առմամբ, ինչպես և նախորդ տարիներին, 2017 թվականին Երևանի քաղաքում և Հայաստանի մյուս քաղաքներում ընդհանուր առմամբ կատարվել է 1500-ից ավելի հատուկ հարկերի և օրենսդրությամբ սահմանված հարկերի վերաբերյալ հարցազրույցներ և հարցազրույցներ:

— Մեր բարեկամը քիչ մը երկչոտ է, յարեց նկարիչը, աւելի կը խորհի քան թէ կը բացատրէ, բայց այս պահուս ժօրժ Տարիէ և ես վստահ ենք թէ քիչ ատենէն ուրախ վկաները պիտի ըլլանք երջանիկ միութեան մը:

Մէրիի աչքերը արցունքոտած էին:

— Մ'չ ներեցէք, պարոն, արտասուելուս համար,
ըսաւ օրիւրդ Հարման, նկարիչին ուղղելով աչքերը,
որոնք տամուկ ու ժպտուն էին: Լաւ և զուարթ ար-
ցունքներ են: Ձեզի կը պարտիմ ու շնորհակալ եմ
ստոր համար:

Ժօրք Տարիէ բան մը չէր հասկնար կամ շատ քիչ
բան կը հասկնար անցած դարձածէն , բայց նկարիչին
միջամտութիւնը իրեն հնթադրել կուտար թէ իր Ժա-
մանումէն առաջ , Լիւսիէն և Էթիէն իրարու հետ խո-
սակցած ու յարմարած էին այդ մասին : Էթիէն Բաս-
թէլի տան զանդակին ձայնը լսուեցաւ ու սենեկապանը
վայրկեան մը յետոյ ծանոց պարտն Բօլ Հարմանի աշ-
ցելութիւնը : Էթիէն սենեկապանին հրամայեց որ աշ-
խատանոց առաջնորդէ զայն ու Լիւսիէնի ականջն
ի վեր փափաց :

— Բայց քիչ մըն ալ դուք կատարեցէք ձեր դերը, սիրելի բարեկամս : Չեմ կրնար միշտ ձեր կողմէն պատասխանել :

ԲՅՈՒ ՀԱՐՄԱՆԻ ՆԵՐՍ ԺԺՈՒԼ: ԱՆ ՍԼ ԻՐ ՍՊՋԿԱՆ ՀՈՒ
ՀԱՐՄԱՆՈՒԹՅԱՆ, ՄԵՆՆԵԼՈՒ ՈՐ ՆԿԱՐԻՆԻ ԱՆԽՈՒՄՈՆՈՑԻՆ

մէջ կը գտնուէին Լիւսիէն Լապրու և Ժօրժ Տարիէ՝ Տանաէրը ու իր հիւրերը բարեկեղէ յետոյ, Ժօրժի կողմը յառաջացաւ ու բռնաւ։

— Սիրելի փառաբանս, ինքզինքս բարեբախտ կը նկատեմ այս հանգիստութիւն համար։ Կարեւոր դորձի մը մասին խօսելիք ունիմ ձեզի։ Վաղը դատական պաշտօնատուն պիտի՞ երթաք։

— Դատ հունի՞ ու դուքս ալ չպիտի ելլեմ։

— Ուրեմն տատան Պնաբարթ փողոց կուգամ։ Սիրելի արուեստագէտ, հիմա թոյլ տուէք որ իմ այցելութեանս նպատակը բացատրեմ ձեզի, խօսքը ուղղելով տանաիրոյ։ Ձեզի խոստովանած եմ թէ նկարչութենէ չեմ հասկնար... Սակայն որքան ալ օժտուած չըլլամ, նկարի մը ամբողջութիւնը հաճելի կամ անհաճոյ կը թուի ինծի։ Բնապահական ապաւորութիւն մը կը կրեմ ու գէշ նկարներէն ալ կը հրապուրուիմ։ Ռիւպէնսի մէկ նկարը ինծի ծախել կ'ուզեն, երաշխաւորելով անոր վաւերականութիւնը, բայց անվիճելի՞ է միթէ։ Անշուշտ կը խորհիք որ այդ նկարին համար մեծ գումար մը կը պահանջուի ինձմէ։ Կ'ուզեմ շատ սուղ գնել, բայց ինծի անհաճոյ կը թուի խաբուիլ։ Հետեւաբար ձեզմէ կը խնդրեմ այս գործը կարգադրել ու ձեր կարծիքը յայտնել, նկարը տեսնելէ յետոյ։

— Ձեր արամադբութեան տակ կը գտնուիմ, ձեզի հետ պիտի գամ։

— Սիրելի պարոն Հարման, իմ կարգիս ես ալ բան մը պիտի խնդրեմ ձեզմէ։

— Կանխաւ կը հաւանիմ։ Ի՞նչ բանի վրայ կը դառնայ խնդիրը։

— Ինծի ըսէք թէ ո՞ր օրը և ո՞ր ժամուն կրնաք

զիս ընդունելու պատիւը ընել ձեր բնակարանը։ Լիւսիէն Լապրու բարեկամիս թարգմանը պիտի ըլլամ ձեր մօտ, պատասխանեց էթիէն, հրամայական տկնարկ մը ձգելով երիտասարդին վրայ։

Լիւսիէն հասկցաւ ու սարսուռ մը զգաց իր վերահամորթին վրայ։

— Սիրելի պարոն, դուք գիտէք թէ Լիւսիէն Լապրու որք է։

— Այո՛, այո՛, թոթովեց Բօլ Հարման, որուն ձակաւը մթադնեցաւ յանկարծ։

Գործարանատէրը լուս դիտէր այդ բանը, քանի որ Լիւսիէնի հայրը սպաննելով որք ձգած էր զայն։

— Պարոն Լապրու ինձմէ խնդրեց որ դուք իբր հայր ծառայէք իրեն, յարեց նկարիչը։

Գործարանատէրը սաքի ելաւ կերպարանափոխուած, իր ձակաին խորշմները հրաշքով անհետացած էին կարծես։

— Կը կուսեմ թէ ինչի վրայ կը դառնայ խնդիրը, յարեց Բօլ Հարման ժպտուն։ Պարոններ, ընտանեկան շրջանակի մէջ կը գտնուինք։ Դուք և պարոն Ժօրժ Տարիէ մտերիմ բարեկամներ էք Լիւսիէն Լապրուի։ Ուրեմն կրնաք ազատօրէն արտայայտուիլ։ Սիրելի արուեստագէտս, ձեր այցելութեան նպատակը չէ՞ աղջկանս ձեռքը խնդրել Լիւսիէն Լապրուի համար։

Էթիէն նորէն շարժուեցաւ մը Լիւսիէնի հրամանեց խօսիլ։ Ժիւլ Լապրուի գուռակը, որ նկարիչին բարոյական տիրապետութեան տակ կը գտնուէր, թոթովեց։

— Այո՛, պարոն։

— Սիրելի բարեկամներս, առաջարկը ընդուն-

ուած է, քանի որ նախապէս ընդունուած էր արդէն՝
Հետեւաբար, մեզի կը մնայ կարգ մը նախնական տնօ-
րինութիւններ ընել միտախնայ Պարոն Ժորժ Տարիէի
վրայ դրած եմ յոյսս, պայմանադրութեան հաստուած-
ները միտանել պատրաստելու համար:

— Պարոն, պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու, ըստ
փաստաբանը:

Մէրի իր հօրը կուրծքին վրայ նետուեցաւ, անոր
վիզին շուրջը անցուց թեւերը ու համարոյններով և
արցունքներով ծածկեց այտերը:

— Մհ, շատ երջանիկ եմ... Ինձի այնպէս կը
թուի որ անուրջ մըն է աս, թոթովեց Մէրի:

— Ահա թէ ինչ կ'առաջարկեմ, յարեց գործարա-
նաւորը: Այս պարոնները ծրագիր մը ունին օրուան
մնացեալ մասին համար:

— Իրարու հետ տանն պիտի անցընենք, պատաս-
խանեց էթիէն Քասթէլ:

— Իրարմէ չպիտի բաժնուինք ու մեծ հաճոյք մը
պիտի պատճառէք մեզի, երեքնիդ ալ Մուրիլլօ փո-
ղոցի բնակարանս ճաշելով:

Բօլ Հարմանի առաջարկը շատ կը դիւրացնէր
նկարիչին ծրագիրը: Ուստի փութաց պատասխանել,
առանց հիւրերուն խորհուրդ հարցնելու իր նայուած-
քով:

— Իմ բարեկամներուս և իմ կողմէս կ'ընդունին
ձեր առաջարկը:

— Ուրեմն ես կը բաժնուիմ ձեզմէ, գոչեց Մէրի,
ուրախութենէն արբշիտ: Հայր, դուն կ'երթաս կառք
մը կը գտնես, ես բնակարան կը գտնամ մեր կառ-
քով: Տալիք շատ մը հրամաններ ունիմ:

Էթիէն Քասթէլ մինչեւ դուռը առաջնորդեց մի-

լինատէրին աղջիկը, գոհ, անոր մեկնումէն: Բօլ
Հարման մօտեցած էր Լիւսիէն Լապրուի:

— Սիրելի զաւակս, ըստ գործարանատէրը յու-
զումէն դողդոջուն ձայնով մը, մարդոց և հայրերուն
ամենէն երջանիկն եմ:

«Այս բոլորէն սկսեալ Մէրին վտանգէ զերծ կը
նկատեմ: Ինչպէս կը տեսնէք, պարոններ, աշխարհի
մէջ ամենէն աւելի իմ աղջիկս կը սիրեմ, յարեց Բօլ
Հարման, ձեռքին ներհակ կողմովը սրբելով դէմքէն
հոտոլ արցունքները: Աղջիկս Լիւսիէնը կը սիրէր, իր
կեանքը գոհելու տատիճան, կ'սպասէի որ Լիւսիէն
կարեկցութիւն ցոյց տար: Երկար տանք սպասեցի,
ամենէն ռիսերիմ թշնամիիս իսկ չեմ մաղթեր որ ինձի
չափ տառապի: Բայց վերջապէս այսօր կը վերածնիմ
ու կը վերակենդանանամ...: Շնորհակալ եմ:

Լիւսիէն մեքենաբար սեղմեց գործարանատէրին
ձեռքերը: Ժորժ Տարիէ կը մեղքնար այդ հայրը, որ
իր զաւակին կեանքը կապած էր Լիւսիէնի վրայ ճնշող
ամուսնական միութեան մը հետ: Էթիէն Քասթէլ, որ
շատ հանդարտ դէմք մը ունէր, Բօլ Հարմանի կը
նայէր ու կ'ըսէր մտովի:

— Իրա՞ն է, կարելի՞ բան է որ այս պատուական
հայրը ամենաստորին թշուառական մը ըլլայ:

Բօլ Հարման իր պաղարիւնը վերստանալով յարեց.

— Այսօր ամենէն երջանիկ օրս է: Ներողութիւն,
յուզումիս համար, ուրախութիւնը կը խեղդէ զիս:

— Ես կը խնդակցիմ որ այս ուրախութիւնը ու-
նեցար իմ աշխատանոցիս մէջ, պատասխանեց նկա-
րիչը:

Էթիէն Քասթէլ խօսած պահուն ուղղուած էր դէ-
պի այն նկարը, որ կանաչ սէրժով մը ծածկուած էր
և աշխատանոցին կեդրոնը կը գտնուէր:

Ժօրժ Տարիէ հարցուց .

— Սիրելի խնամակալս , ձեր նկարը աւարտեցի՞ք վերջապէս : Դուք տակէ առաջ զիս արտօնեցի՞ք որ « իմ նկարս » կոչեմ զայն :

— Գրեթէ աւարտած է , միայն կը մնան քօնի մը մանրամասնութիւններ , նկարը աւարտելու համար :

— Սիրելի նկարիչս , նոր գործ մը պատրաստելու վրայ է՞ք , հարցուց Լիւսիէն :

— Գրեթէ նոր , բայց ոչ բոլորովին նոր նկար մը զոր վերջացնելու վրաս եմ : Քսանը մէկ տարի առաջ սկսած եմ այս նկարը գծել : Շատ եղբրական տեսարան մըն է , որուն ուրուագիծը , բնականէն առնուած , պատրաստած եմ ձեր հօր մահէն քիչ յետոյ , սիրելի Լիւսիէնս : Այս տեսարանը նկարեցի Ալֆօրվիլի սճիրին վաղորդայնին : Իբր ձեր հօր սպաննիչը , ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած կինը նկարին գլխաւոր դէմքը կը ներկայացնէ :

Նկարիչը խօսած պահուն աչքերը կը սեւեռէր գործարանատէրին դէմքին վրայ : Սակայն Բօլ Հարման անզգած կը մնար , թէեւ սարսուռ մը կ'անցնէր մօին վրայէն : Լիւսիէն յառաջանալով ըսաւ .

— Ժանն Ֆօրթիէ այդ նկարին գլխաւոր դէմքըն է :

— Այո' , կրնամ հաւաստել թէ նմանութիւնը կատարեալ է :

Էթիէն Քասթէլ նոյն պահուն նկարին վրայէն հանեց ծածկոյթը :

Երեք այցելուները վարպետ նկարիչին գործին հայեցողութեան մէջ խորասուզւեցան : Էթիէն , որ միշտ կը գիտէր Բօլ Հարմանը , տեսաւ թէ գործարանատիրոջ յօնքերը կը կծկուէին , բայց փայլակի մը

տեսողութիւնը ունեցաւ այդ կծկումը ու կեղծ Բօլ Հարմանի դէմքը վերստացաւ իր սովորական հանդարտութիւնը : Նկարիչը յարեց .

— Սոյն տեսարանը կը յիշեցնէ այն վայրկեանը , երբ Ժօրժի մօրեղբօր տունը , այսինքն Շէվրիի երեկոտան մէջ սպաստանած Ժանն Ֆօրթիէ ձերբակալուած էր ոստիկան զինուորներու կողմէ , որոնց կ'ընկերանար զիւղապետը :

— Սա աղան ո՞վ է , հարցուց Բօլ Հարման ամենաբնական շեշտով :

— Նկարին մէջ տեսնուող եկեղեցականին քրոջ , տիկին Տարիէի զաւակն է ան : Ժօրժ Տարիէն է ան , ձեր այսօրուան փաստաբանը : Իր խաւաքարէ ձին ալ քամածին բոն մը չէ , այլ տիկին Տարիէի կողմէ իր զաւակին եղած նուէր մը :

— Պէտք է ըսել որ տարօրինակ դիպումի մը շնորհիւ է որ այդ կինը դացած է հոն ուր դուք կը գտնուէիք , այդ թշուառականին պատկերը գծելու համար , գոչեց նախկին ժաք Կարօ պաղարիւնութեամբ :

— Արդարեւ , կարգ մը դիպումներ տարօրինակ են :

Լիւսիէն Լուպրու աչքերը չէր բաժներ Ժաննի դէմքէն , մինչ Ժօրժ Տարիէ այլեւս չէր դադրէր դիտել տիկին Տարիէն , զոր իր մայրը կը կարծէր :

— Զարմանալի՞ բան , ըսաւ Լիւսիէն յանկարծ :

— Ի՞նչ բան , հարցուց նկարիչը :

— Նմանութիւն մը ուշս կը գրաւէ :

— Անտարակոյս , Ժանն Ֆօրթիէի նմանութիւնը ձեզի ծանօթ մանկամորդ աղջկան մը , այսինքն օրիորդ Լիւսիի հետ : Այդ նմանութիւնը զարմանալի չէ , քանի որ Լիւսի անոր աղջիկն է :

— Ես ուրիշ նմանութեան վրայ կը խօսիմ: Սուր
կայն, կրնամ սխալած ըլլալ, քանի որ տարիքի մեծ
տարբերութիւն կայ: Խնդիրը կը դառնայ յիշուել ան-
ցած կնոջ մը վրայ:

— Ո՞ր դասակարգին կը պատկանի ան, հարցուց
Բօլ Հարման:

— Աշխատաւորներու դասակարգին: Պարկեշտ ու
խեղճ կին մըն է, արիութեամբ և կորովով լեցուն:

— Բարի՞ք կը բնակի:

— Կարծեմ, շատոնց: Ատենօք Ալֆօրվիլ կը բնա-
կէր: Ինծի ըսած է թէ հայրս կը ճանչնար:

— Ի՞նչ կ'ընէր այն ատեն:

— Ի՞նչ որ կ'ընէ այսօր: Հացագործ է, մայր Լիզ
Բէրրէն կը կոչուի:

Բօլ Հարման, որ շատ մտահոգ էր, առանց յայտնի
ընելու, մոռով կ'ըսէր.

— Ահա նկար մը, որ շատ մը յիշատակներ կ'ար-
թընցնէ: Պէտք է որ գնեմ զայն:

Էթիէն Քասթէլ ծածկեց իր նկարը:

— Ծախո՞ւ է այս նկարը հարցուց Բօլ Հարման:
Հիանալի կը գտնեմ, առաջնակարգ գործ մըն է, ո՞ր
պատիւ կը բերէ իմ նկարներու հաւաքածոյիս: Կը
փափաքեմ զայն գնել:

— Նկարը ինծի չի պատկանիր այլեւս:

— Անոր տէրը թերեւ ինծի ձգէ զայն:

— Կը տարակուսիմ, կամ աւելի ճիշդը ըսելու
համար, վստահ եմ որ ձեռքէ չպիտի հանէ զայն...
Իմ սանս ժօրժ ոչ իր մօր դիմանկարը և ոչ ալ իմ
մօրեղբօր, արքայ Լօթիէի դիմանկարը ունէր: Անո՞ր
տուի այս նկարը ու չեմ կարծեր որ այդ նկարէն բաժ-
նուի, եթէ հարստութիւն մըն ալ առաջարկեն իրեն:

— Բա եկա՞մ, կրնաք աներկիւղ երգչուի այդ
մասին, դռնէն Ժօրժ: Շատ կը ցաւիմ որ նուիրական
շարժառիթ մը զիս կ'արգիլէ պարոն Բօլ Հարմանի
հաճելի ըլլալու առիթէն: Ամէն մարդէ աւելի ան
կրնայ գնահատել իմ զգացումս:

— Կ'ըմբռնեմ ու կը գնահատեմ, պատասխանեց
Պրծարանատէրը: Այլեւս չխօսինք այդ մասին: Պա-
րոննե՛ր, հիմա, չէ՞ք խորհիր որ լաւ պիտի ըլլայ ան-
տուր պտոյտ մը կատարել մինչեւ ճաշի ժամը:

Երեքն ալ ընդունեցին Բօլ Հարմանի առաջարկը:
Էթիէն Քասթէլ աշխատանոցի զգեստով ընդունած էր
բարեկամները և այցելուները: Ուստի ըսաւ.

— Թոյլ տուէ՛ք որ երթամ աւելի վայելուչ կեր-
պով հագուիմ: Յետոյ կը մեկնիմք:

Հագուած պահուն նկարիչը կը խորհէր:

— Այս մարդը իրաւամբ կասկածելի կը թուի
ինծի: Իրկու-երեք անգամ նշմարեցի որ իր դէմքը
փոփոխութիւն կրեց, շատ լաւ կը զգայ ինքզինքը,
բայց անզգամին մէկն է այս մարդը: Այս մասին բա-
ցարձակ համոզում գոյացուցած եմ: Բայց ապացոյցներ
կը պակսին: Ի՞նչպէս գտնելու է այդ ապացոյցները:

Բօլ Հարմանի բնակարանին մէջ ժամը եօթին
սկսաւ ճաշը, որ զուարթ անցաւ, թէեւ մերթ քիչ
մը բռնազբօսիկ, մանուշահոտ Բօլ Հարմանի, Լիւսիէնի
և Էթիէնի համար: Հացկերոյթէն յետոյ փոքր սալօն
մը անցան, ուր սուրճ, ըմպելի և սիկառ հրաժեցուե-
ցան: Ժամը տասնի ատենները, Բօլ Հարման թուղթ
և զրիչ բերել տուաւ, Ժօրժ Տարիէն նստեցուց փոքր
սեղանի մը առջեւ ու անոր քով նստելով ըսաւ.

— Սիրելի փոստաբանս, կը խնդրեմ որ ազ-
նուութիւնը ունենաք պատրաստելու նախագիծը այն

պայմանագրութեան, զոր վաղը, նստարիս պիտի ներկայացնեմ ու տաանընդ օրէն պիտի ստորագրենք:

Ժորժ Տարիէ գրիչ մը ձեռք առաւ:

— Նախ գրելու է աղջկան հօրը, աղջկան և երիտասարդին անունները, դիտել տուաւ էթիէն Քասթէլ, որ յամբօրէն սիկառ կը ծխէր ժօրժին ետին:

Բօլ Հարման տուն տուաւ:

— Բօլ Հարման, որդի Սէզէր Հարմանի և իր կողակից Քլէր Սօլիվոյի, երկուքն ալ մեռած: Ծնած Քօթ ա՛Օրի մէջ, Տիթօն, 1832 Ապրիլ 21ին: Այրի մնացած Նոյէմի Մօրթիմէրէ, որ ծնած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Նիւ Եօրք քաղաքին մէջ, մեքենագէտ և սեփականատէր, Բարիզ Մուրիլլօ փողոց:

Էթիէն Քասթէլ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր և իր յիշողութեան կը հրամայէր որ հաւատարիմ գրանուի:

— Մէրի Նօէմի Հարման, ծնած է Նիւ Եօրքի մէջ 1864 Յուլիս 30ին, զաւակը Բօլ Հարմանի և Նոյէմի Մօրթիմէրի, այս վերջին մեռած:

— Շատ լաւ, ըսաւ ժօրժ, հիմա գա՛նք փեսացուին:

Լիւսիէն, որ երազ կը տեսնէր կարծես, իր կարգին ըսաւ:

— Ժիւլ Լիւսիէն Լապրու, Ալֆօրվիլ (Սէն) ծնած 1855 Հոկտեմբեր 9ին, որդի Ժիւլ Ատրիէն Լապրուի և իր կողակից Մաւրի Պէրթիէի, երկուքն ալ մեռած:

— Գրուեցաւ, յայտարարեց փաստաբանը: Հիմա ի՞նչպէս պիտի ամուսնացնէք ձեր աղջիկը:

— Ինչքերը հասարակաց պիտի ըլլան: Այսպէս, ամուսինին բացարձակ վստահութիւն ցոյց տրուած կ'ըլլայ: Մէկ միլիոն ֆրանք զրամօժիտ կուտամ աղ-

ջըկանս և կ'ընդունիմ որ Լիւսիէն մէկ միլիոն դրամագլուխ բերած ըլլայ, առանց հաշուելու Ալֆօրվիլի հողերը:

— Պարո՛ն, մեծ հարստութիւն մը կը պարգեւէք ինձի, բայց ի՞նչ ըրած եմ, ասոր արժանանալու համար, գոչեց Լիւսիէն, ոտքի ելլելով:

— Ինչ ըրած ըլլա՛նի՞ք կը հարցնէք, ըսաւ Բօլ Հարման: Բայց գուք իմ սիրեցեալ աղջկանս երջանկութիւնը կ'ապահովէք: Ասիկա ա՛յն ինչ է ինձի համար, այնպէս չէ՞:

Յետոյ յարեց:

— Բացի այս պայմանագրութենէն, մեր միջեւ ընկերակցութեան թուղթ մըն ալ պիտի ստորագրուի, որուն համաձայն, բոլոր շահերուս կէսը ձեզի պիտի պատկանի:

— Պարո՛ն, իսկապէս արքայական առատաձեռնութիւն մը ցոյց կուտաք, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ: Ինքզինքս բարեբախտ կ'զգամ Լիւսիէն Լապրուի համար, որուն վեհանձօրէն կը վերադարձնէք ինչ որ յաիշտակուած է իր հայրը սպաննող թշուառակոնի մը կողմէ:

Բօլ Հարման բոլորովին գունտոեցաւ, այդ վերջին խօսքը լսելով, բայց յանկարծ ժօրժի կողմը ծագաւ, որ միշտ կը գրէր ու այսպէս նկարիչը չկրցաւ նշմարել անոր գունատութիւնը:

— Աւարտեցաւ, յարեց երիտասարդ փաստաբանը, սեղանին վրայ դնելով գրիչը, կարծեմ հիմա լաւ պիտի ըլլայ որ Ալֆօրվիլի գեանին արժէքը գնահատենք:

— Երկու հարիւր հազար ֆրանք հաշուեցէք, ըսաւ Բօլ Հարման:

— Բայց այդքան չարժեք, պարո՛ն, ըսաւ Լիւսիէն:

Գործարանատէրը խզեց անոր խօսքը ու ըստւ.

— Գրուեցաւ լմնցաւ: Առնուողն երկու հարիւր հազար ֆրանք կը գնահատեմ այդ գետինը ու վստահ եմ որ չեմ սխալիր:

Էթիէն Քասթէլ մտիկ կ'ընէր, գողունի դիտելով գործարանատէրին դէմքը ու իրեն հանդարտ կը թուէր այդ դէմքը: Այդ պատճառով նկարիչին գաղափարներուն մէջ փոփոխութիւն մը առաջ կուգար:

— Բայց կարելի՞ է որ ենթադրութիւններուս մէջ մուտրած ըլլամ, կ'ըսէր նկարիչը մտովի: Եթէ երբեք այս մարդը բուն Բօլ Հարմանը չըլլար, չպիտի համարձակէր այսքան յանդգնութեամբ գործել:

Ժամը տասնըմէկի ատենները, Էթիէն Քասթէլ մեկնումի ազդանշանը տուաւ: Մէրի իր ձեռքը տուաւ Լիւսիէնի ու մեղմօրէն արտասանեց սա խօսքը.

— Վաղը կը տեսնուինք ճաշի ատեն, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, օրիորդ, պատասխանեց երիտասարդը, Մէրիի ձեռքը բռնելով ու շրթունքին տանելով զայն:

Օրիորդ Հարման զգաց որ սիրտը կը խայտար այդ Համբոյրին տակ: Արիւնը ուժգնօրէն խուժեց դէպի այտերը: Աչքերը սկսան փայլիլ: Բայց միեւնոյն ատեն չոր հազ մը ցնցեց ազաղուն կուրծքը ու ցաւագին հեծեցանք մը խլեց շրթունքներէն:

Էթիէն, Ժօրթ ու Լիւսիէն խոր կարեկցութեամբ մը նայեցան Մէրիի: Արդարեւ մարդ սրտի ճմլում կը զգար այդ մանկամարդ աղջիկը տեսնելով, որ երջանկութեան այնքան մօտիկ կը զգար ինքզինքը, առանց տեսնուլ մօտը, որ անանցանելի խոչընդոտ մը կը ձեւացնէր իր և այդ երջանկութեան միջեւ...:

Բօլ Հարման իր աղջկան հետ առանձին մնացած, թեւերը երկարեց անոր:

— Վերջապէս երջանիկ ես հիմա, այնպէս չէ՞, անուշա, հարցուց հայրը:

— Այո, շատ երջանիկ... բացարձակապէս երջանիկ. պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը, որուն հազը դադարած էր այդ պահուն: Իմ մեծ և սաստիկ հազը դադարած էր այդ պահուն: Բիշ մը հանուրախութիւնս անհանգիստ կ'ընէ զիս: Քիչ մը հանգիստի պէտք ունիմ:

— Գնա՛, հանգչէ՛, սիրելիս: Քունը պիտի հանգարանեցնէ քեզ:

Գունը աղջկան վրայ գոցուելուն պէս, Բօլ Հարմանի դէմքը փոփոխութիւն կրեց իսկոյն, իբր թէ վար ինկած ըլլար զինքը ծածկող դիմակը: Գործարանատէրը աթոռին վրայ ինկաւ ու վնասութեամբ մրմնջեց.

— Վախնալիք բան մը կա՞յ նորէն ու նոր վտանգ մը կ'սպառնայ ինծի: Ինչո՞ւ անցեալին ուրուականը, որ ժամն Փօթթիէ կը կոչուէր, յանկարծ աչքերուս տուջիւ կը ցցուէր: Նկարիչը կը ճանչնայ ժամներ ու լուջիւ կը ճանչնայ, քանի որ հրաշալիօրէն նմանցուցած է կը ճանչնայ, քանի որ հրաշալիօրէն մը տակ պահուրանոր դիմանկարը...: Կեղծանուէնի մը տակ պահուրանած է ժամն, այսինքն Լիլ Բէրրէն կոչուած այն հատած կիներ, որուն վրայ խօսեցաւ Լիւսիէն, ըսելով թէ այդ երկու անուէները կրող կիները շատ կը նմանին իրարու: Ժամն այնքան մօտիկ է Լիւսիէնի, որ կրնայ մէկ վայրկեանէն միւսը, սպառնական դառնալ: Կատարեալ հանգիստ չպիտի վայելի միթէ: Երկիւղը միշտ պիտի խանգարէ՞ իմ քուստ:

Մուրիլլօ փողոցի բնակարանէն դուրս ելած պահուն, Լիւսիէն ձեռքը կռթնցուց նկարիչին թեւին վրայ:

— Ա՛հ, պարո՛ն, ինչ բըրք, հարցրեց Լիւսիէն:

վրդոված ձայնով մը: Ո՛ւր առաջնորդեցիք զիս: Ի՞նչ շարժաւիթով փաւթացուցիք այս ամուսնութիւնը:

— Ձեր երջանկութիւնը ապահովելու փափաքը բաւարար չէ՞ միթէ:

— Այդ մտածումը չէ որ կ'առաջնորդէ ձեզ...

— 'Աստահ եղէ՛ք որ ձեր շահուն հմուտ միայն այսպէս կը գործեմ: Կ'աղաչեմ, վստահութիւն ունեցէ՛ք իմ վրաս ու մի՛ հարցումիորձէ՛ք զիս: Ձգեցէ՛ք որ գործեմ ու դուք ալ գո՛հ պիտի մնաք... Ա՛հ, մի մոռնաք բերելու կամ ինծի ղրկելու ձեզմէ՛ ուզած փաստաթուղթս...

Էթիէն ու Ժորժ սեղմեցին Լիւսիէն Լապրուի ձեռքը և ձգեցին որ իր առենք դառնայ ան:

— Սիրելի խնամակալս ես ալ կը խոստովանիմ որ անցած դարձածէն բան մը չեմ հասկնար բնու, հակառակ շահագրգռուած չըլլալուս, յարեց Ժորժ, նկարիչին թեւէն բռնելով:

Նկարիչը ժպտելով ըսաւ.

— Ա՛հ, ի՞նչ բան է որ չէք հասկնար:

— Ձեր բնակարանին մէջ լսեցի որ Լիւսիւնի մասին կը խօսէիք օրիորդ Հարմանի, իսկ գործարանատէրին տան մէջ տեսայ որ ձեր բարեկամին կողմէ կը խնդրէիք անոր աղջկան ձեռքը... Ահաւասիկ առաջին առեղծուածը... Միւս կողմէ կը լսեմ Լիւսիէնի սա յուսահատական խօսքը. ի՞նչ ըրիք, ո՛ւր առաջնորդեցիք զիս: Ի՞նչ կը նշանակէ աս: Դուք նպատակ մը կը հետապնդէք: Ձե՞ք կրնար ինծի, Լիւսիէնի լաւագոյն բարեկամին ըսել թէ ի՞նչ է այդ նպատակը:

— Քու բարեկամիդ հօրը սպաննիչը կը փնտռեմ, պատասխանեց նկարիչը ծանրախոհ ու գրեթէ հանդիսաւոր չեչտով մը:

Ժորժ ըսաւ.

— Ես բան մը չեմ հասկնար ձեր ըսածէն: Դուք մարդասպանը կը փնտռէք: Ուրեմն ապացոյցը ունի՞ք թէ Ժանն Պօրթիէ չէր մեղապարտը...

— Ապացոյցը կը պակսի, բայց համոզումը ունիմ...

— Ո՛վ կ'ամբաստանէք:

— Շատ կ'աւանդէք, սիրելի գաւազն, մարդ չեմ ամբաստաներ: Կը փնտռեմ ու չեմ կրնար գտնել, բայց գոնէ ըրած պիտի ըլլամ ինձմէ՛ կախում ունեցող ամէն բան, արդիւնքի մը հասնելու համար:

— Ձեր հետազոտութիւնները Մուրիլլօ փողոց, միլիոնատէրին բնակարանը կը հասնին:

— Այո՛:

— Բօլ Հարմանի վրայ կը կասկածի՞ք:

Էթիէն Քասթէլ անհամբերութեամբ շարժում մը ըրաւ ու յարեց.

— Ուսէ մէկուն վրայ չեմ կասկածիր բնաւ: Քանի անգամ կրկնելու է քեզի:

— Ուրեմն չեմ պնդեր այլեւս, մրմնջեց ան, վստաւութեամբ: Ձեր գողտնիքը պահեցէ՛ք, սիրելի խնամակալս: Միակ բանը որ կը փափաքիմ, սա է թէ դուք կարենաք փրկել խեղճ ու անմեղ աղջիկը, Լիւսի Պօրթիէն, որ իր խորատկուած երազին և արհամարհուած սիրոյն վրայ կ'արտասուէ: Թերեւս ան պիտի մեռնի յուսահատութենէն, եթէ երբեք իմանայ Լիւսիէնի ամուսնութիւնը:

Յաջորդ առտու, Էթիէն Քասթէլի սեղակապանը նկարիչին յանձնեց կնքուած նամակ մը զոր գործակատար մը բերած էր: Պահարանին մէջ կար ալ տեսնելու, որ Օվիտ Սօլիվանի ծախուած էր Ժուան-

և իր քաղաքագետությունն պաշտօնեայ Ռուսի Տիւշը-
մէնի կողմէ: Եկարիչը մեծ ուշադրութեամբ քննեց
այդ տեղեկագիրը:

— Այս փաստաթուղթը ձեռք բերելու համար,
ճշգրիտ թուականներ և անուններ հայթայթելու էր,
որպէս զի հետազօտութիւնները օգտակար ըլլային
ըստ էթիքն, մտքի բուսական տան խորհիւ յետոյ:
Ուրեմն Բոլ Հարման գիտէր այդ անունները և թուա-
կանները, քանի որ յիշատակած է զանոնք: Խնդիրը
աւելի ծանրակշիւ կը դառնայ սաօր համար: Ան Բա-
րիդէն չէ հեռացած, այլ մէկը զրկած է ժողանի,
այդ մարդը մեղսակից մըն է անշուշտ, որմէ բան չի
ծածկեր: Այդ մարդը գտնելու է...:

Էթիքն հազուեցաւ արագօրէն ու ներքին գործե-
րու նախարարութեան պաշտօնատունը գնաց ու քառ-
թը զրկեց նախարարին մասնաւոր քարտուղարին, որ
լաւ կը ճանչնար զինքը: Կէս ժամ յետոյ քարտուղա-
րին սենեակէն դուրս ելաւ, ձեռքը բռնած նոսրակ մը,
որ նախարարական լոյն կնքադրոշմով փակուած էր:
Թղթապոնակին մէջ դրաւ ու Աստու փողոցը դարձաւ:
Ճաշած պահուն ըստ սենեկագանին, որ կ'սպասար-
կէր:

— Ամենէն փոքր պայուսակը առէք ու անհրա-
ժեշտ ճերմակեղէնները և զգեստները դրէք անոր մէջ,
երկու-երեք օրուան բացակայութեան մը համար, հոս
եկողին ըսէք թէ դուրս ելած եմ, այս բանը ըսէք
նաեւ պարոն Ժորժ Տարիէի և ուրիշներուն:

— Լաւ, պարոն:

է.

Զօրիկը յայտարարած էր թէ Լիւսիի հիւանդու-
թիւնը շատ ծանր էր: Այդ խօսքը ստիպեմ ու սար-
սուռ պատճառած էր ժամն Ծօրթիկի: Իր աղջիկը,
սիրասուն գաւակը, Լիւսին, մահուան վտանգին են-
թակայ էր: Մշանջնապէս կորսնցնելու համար գտած
էր զայն:

Ժամն Ծօրթիկ շարունակեց ապրիլ տնտեսկաւ
կեանք մը, որ մարդկային աւժերէն գերի իւր կը
թուէր: Առտուն հացախմբաւանոց կ'երթար: Գործը
լմնալուծն պէս, հիւանդին սնարին քով կը փութար
մինչեւ իրիկուսան հացաբաշխութիւնը: Ժամն գիշեր-
ները կ'անցընէր արտօտուելով ու աղօթելով, մէկ
վայրկեան իսկ աչքերը չէր գոցեր ու մտքէն իսկ չէր
անցընէր իր սենեակը եր միւր ու անկողնին վրայ փռ-
ուել, քիչ մը հանգչելու համար: Մահացու անձկու-
թեամբ անցուած չորս օրերէ յետոյ, բժիշկը ծանույց
թէ վտանգը անհետացած էր ու ապաքինումը կ'սկսէր:
Վերջապէս ժամն չունչ առաւ:

Այն տանն հացագործ կինը յիշեց թէ Ժորժ Տա-
րիէ անուն փաստաբանի մը գրասենեակը պիտի եր-
թար ու անոր պիտի յանձնէր պահաբանի մը մէջ գտած
թուղթերը, որոնք փաստաբանին անունը կը կրէին:
Ժամն այդ բանը մոռցած էր այն օրերու ընթացքին,
կրր իր աղջկան կեանքը վտանգի մատնուած էր:

Հիմա որ վտանգը անցած էր, կարգը եկած էր
պատժելու անոնք որ տոյնքան չարիք հապուցած էին
անմեղ աղջկան, երեւան հանելով մօրը տանիօք կրած
դատապարտութիւնը ու Լիւսիի սիրուն ալ խորտակիւ
յետոյ, թշուառութեան մատնած էին զայն:

Յաջորդ երկուշտրթին, ժանն հացերը բաժնելէ յետոյ, գեանէն գտած թուղթերը միասին առած, Պօնաբարթ փողոցին ճամբան բռնեց:

Ապաստանին փաստաբանին սալօնը մոցուց ժաննը: Սեմէն անցած պահուն, հացագործ կինը տարօրինակ յուզում մը կրեց: Սիրար արագ կը բարախէր ու կուրծքը նեղ կուգար կարծես: Ամբողջ մարմնովը կը դողար:

Վերջուպէս փաստաբանին սենեակը մտաւ ու ինքզինքը գտաւ Ժորժ Տարիէի դիմաց, որ իր գուռակն էր:

Փաստաբանը, որ ոտքի ելած էր, տկնարկ մը ձգեց այցելուհիին վրայ: Այդ նայուածքին տակ, երկտասարդ փաստաբանին երեսը նայած պահուն, ժանն Թորթիէ զգաց որ տարօրինակ սարսուռ մը կ'անցնէր մարմինին վրայէն ու արցունքներ կը մթաղնէին աչքերը:

— Տիկին, ինծի՞ հետ խօսիլ կ'ուզէք, հարցուց Ժորժ, աթոռ մը ցոյց տալով իր գրասեղանին մօտ: Ի՞նչ է ձեր այցելութեան շարժառիթը:

— Պարոն, քանի մը օր առաջ թուղթեր կորսնցուցած էք...

— Այո՛, տիկին, պատասխանեց փաստաբանը: Շատ կարեւոր թուղթեր են անոնք: Դո՛ւք գտաք թուղթերը:

Ժանն իր գոչնոցին գրպանէն հանեց այն պահաբանը, որ խնդրոյ տատրկայ թուղթերը կը բովանդատէր ու փաստաբանին երկարեց:

— Ահա՛ ձեր կորսնցուցածը, պարոն, յարեց ժանն: Վստահ եղէք որ, ո՛չ մէկ թուղթ պակաս է:

Երկատասարդ փաստաբանը փութաց ստուգել:

— Ամէնքն ալ մէջն են, տիկին: Դուք մեծ ծառայութիւն մատուցիք ինծի: Թոյլ կուտա՞ք որ պարգեւ մը տամ ձեզի...:

— ո՛չ, ո՛չ, պարոն, ըսաւ ժանն: Բան մը չեմ ընդունիր: Այդ թուղթերը ձերն են, զա՛նոնք գտայ ու հիմա ձեզի կը վերագարձնեմ...: Իմ պարտականութիւնս է, հետեւաբար վարձատրութեան պէտք չկայ...:

Ժորժ մտիկ կ'ընէր ժաննը ու անոր ձայնը տարօրինակ ազդեցութիւն մը կը գործէր իր վրայ ու տարտամ յիշատակ մը կ'արթնցնէր մաքին մէջ: Իրենտ յնպէս կը թուէր որ շատ հեռաւոր թուականի մը մէջ լսած էր այդ ձայնը:

— Տիկին, չեմ համարձակիր պնդել, վախճալով որ կը վերաւորեմ թերեւս քիչ մը չափազանց գիւրազգացութիւն մը, բայց յարգանքով կը խոսարհիմ բողբոջութիւն մը, բայց յարգանքով կը խոսարհիմ անոր առջեւ, ըսաւ Ժորժ: Փութամ աւելցնել որ ինքզինքս շատ բարեբախտ պիտի համարէի պարտքս հասուցանելու, եթէ երբեք կորենայի սեւէ ձեռով ձեզի օգտակար ըլլալ...:

— Պարոն, այս ագնիւ խօսքերը կը խրախուսեն զիս, պատասխանեց ժանն, որ բնաւ չէր նեղուեր փաստաբանին դիմաց: Համարձակութիւնը պիտի ունենամ խորհուրդ մը հարցնելու ձեզի:

— Ի՞նչ խորհուրդի պէտք ունիք:

— Պարոն, իմ վրաս չի դառնար խնդիրը, այլ խնդճ ու շատ տարաբախտ որբունի մը վրայ:

— Պատրուտ եմ ամբողջ կարողութեամբս օգնել անոր, պատասխանեց Ժորժ, որ հեռզհեռէ կը յուզուէր այցելուհիին ձայնէն: Ի՞նչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ անոր:

Ժաման պահ մը ինքնամոխոխուելէ յետոյ, յանկարծ հարցուց.

— Պարոն, կարելի՞ է զաւակ մը մեղադրել իր մօր ոճիրին համար, առանց օրէնքը բանաբարելու: Իրաւունք ունի՞ն խորտակելու անոր սիրտը, թունաւորելու կեանքը, ապրուստի միակ միջոցը եղող աշխատանքը կորսնցնել ապուլ, ամենուն յայտնելով անոր մօրը անցեալը: Պարոն, իրաւունք ունի՞ն ասիկա ընելու, առանց պատիժի ենթարկուելու:

Ժօրժ իր խօսակցին նայեցաւ հետաքրքրութեամբ ու զարմանքով, յետոյ սա պատասխանը տուաւ.

— Անշուշտ դարչելի ոճիր մըն է բարոյագէտ սպաննել անմեղ անձ մը, անոր ընտանեկան գաղտնիքները երեւան հանելով, բայց անոնք որ այդ վատ ոճիրը կը գործեն, օրէնքի խտուածեան չեն ենթարկուիր: Նոյնիսկ կարելի չէ անուանարկութիւն վերագրել անոնց, եթէ երբեք չեն ստեր:

— Ազջիկ զաւակ մը կը ծնի ու քանի մը տախ յետոյ, մայրը կը բաժնեն անկէ, սոսկալի ոճիրի մը համար, ազջիկը կը գնեն Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստանարանը: Մանուկը կը մեծնայ ու անոր իմաց չեն տոր սոսկալի գաղտնիքը: Յետոյ կեանքի մէջ կը նեղան, ուր պարկեշտօրէն կ'աշխատի ան, ապրուելու համար: Հրեշտակի պէս անբիծ կը մնայ այդ ազջիկը, արժանի, ամէն յարգանքի: Իր ճամբուն վրայ, կը հանդիպի պարկեշտ երիտասարդի մը, որ իրեն պէս ազգատ է, իրար կը սիրեն ու կը յայտնեն իրենց սէրը: Երջանկութիւնը կը ժպտի, հակառակ իրենց ազգատութեան: Ապագան իրենցն է: Պիտի ամուսնանան: Ախարս, նկատի չէին առած գէշ բախտը ու չար մարդիկը:

«Պարոն, մտիկ ըրէք և դատեցէ՛ք: Ճարտարագէտ միլիոնատէր մը հայրն է մէկ հատիկ ազջիկն մը: Այդ ազջիկը կը սիրահարուի ապաստանարանը մեծցած խեղճ ազջիկն մը նշանածին: Միլիոնատէրը կ'ըսէ այդ երիտասարդին. «Ձեզի կը նուիրեմ մեծ հարստութիւն մը: Ահա անոցէ՛ք ազջիկսն հետ»: Բայց երիտասարդը անշահախնդիր է, մնաց որ, կը սիրէ ու: Ուստի կը մերժէ: Սակայն միլիոնատէրին ազջիկը հանգարտ չի կենար: Աս կ'երթայ կը գտնէ իր համեստ սիրամըցորդը և շատ դրամ կ'առաջարկէ, եթէ երբեք իր նշանածէն հրաժարի ու Ծրանսայէն հեռանայ: Բնականաբար, այդ առաջարկը կը մերժուի արհամարհանքով:

«Ասոր վրայ, ի՞նչ կ'ընեն հայր ու ազջիկ: Ոչ թէ որբուհիին, այլ անոր մօր անցեալը կը պրպտեն, երեւան կը հանեն անոր տղարաւած ըլլալը ու այդ զիւտով զօրացած, կ'երթան կը գտնեն երիտասարդը և կը գոչեն անոր երեսն ի վեր: «Խեղճ յիմար, տաւալաւա կոյր, քու սիրած ազջիկդ, որուն հետ ամուսնանալ կ'ուզես, ազջիկն է այն դարչելի կնոջ, որ իր պատիժը կրած է կեդրոնական բանտին մէջ, սպաննութիւն գործած ըլլալուն համար: Այդ կինն է որ սպաննած է քու հայրը»:

Ժաման խօսքը ընդհատեց, շունչը կտրած ըլլալուն համար: Յետոյ յարեց.

«Պարոն, կը հասկնաք, այնպէս չէ: Ոչ միայն անկարելի դարձած է ամուսնութիւնը, այլեւ երկու երիտասարդները իրարու թշրամի դարձած են: Եղածը աս չէ միայն: Մանկամարդ ազջիկը իր սրտին ու հոգիին մէջ ջախջախելէ յետոյ, անոր նիւթական կեանքն ալ խորտակելու էր: Եւ զերձակատուն մը գործ կուտար անոր:

«Այդ դերձակատան տիրուհիին քով կ'արթան ու խեղճ աղջկան ներկայութեան կ'ըսեն: «Այս աղջիկը կ'անպատուէ ձեր աշխատանքը, սպաննութեան, գողութեան ու հրդեհի երրեակ սճիրներ գործած կ'նսջ մը զաւակը ըլլալուն համար: Եթէ վար դնէք զայն, ձեր յաճախորդները պիտի հեռանան: Ձեր գործը պիտի կործանի: Վաճառէ՛ք զայն»»: Ու կը վաճառեն զայն:

«Այն տանն աղջիկը յուսահատութեան կը մատնուի ու հարուածին ուժգնութեան տակ հիւանդ կ'իյնայ ծանրապէս: Մէկ քանի օր, մահուան ու կեանքի մէջ կը տարուբերի: Իր սրտին տրիւնոտ վէրքը չպիտի սպիանայ: Ան կը տառապի որքան կրնայ տառապիլ մարդկային էակ մը, մինչ գուք կ'ըսէք թէ օրէնքը անգործ է այն թշուառականներուն դէմ, որոնք այսպէս կը չարչարեն անմեղ աղջիկ մը, ի վերջոյ, սպաննելու համար զայն: Պարոն, եթէ այս է օրէնքը, խայտառակ օրէնք է:

— Բայց որո՞ւ վրայ կը խօսիք, հարցուց ժորժ յուզուած, վրդովուած և սիրտը ճնշուած, ժանն Յորթիէի պատմութենէն:

— Որո՞ւ վրայ կը խօսիմ, պատասխանեց հացագործ կինը, Լիւսի Յորթիէի վրայ կը խօսիմ:

— Մտքէս կ'անցնէր... կը կռահէի: Իրա՞ւ եղած են այդ բաները: Լիւսին աշխատանքէ զրկելու տատի՛ճան առաջ գացած են իրենց անդթութեան մէջ:

— Այո՛:

— Օհ, հրէշային բան է:

— Այո՛, հրէշային բան է: Կարելի չէ՞ պատժել այդպիսի արարքներ:

— Կարելի է ձաղկել զանոնք, բայց ոչ պատժել:

— Ապրուստի միջոցն ալ կը խլին անոր ձեռքէն:

Կ'սպաննեն զայն, հացը ձեռքէն առնելով... և սակայն կարելի չըլլար պատասխանատու նկատել մարդասպանները:

— Ոչ, յարեց ժորժ, տկուաները սեղմուած:

— Բայց խեղճ Լիւսին կը մեռնի: Պարոն, ի՞նչ ընելու է: Ձեր աշխրուան մէջ կը կարգամ բարութիւնը: Բան մը ընելու է, որպէս զի այդ աղջիկը վերագանէ իր երջանկութիւնը: Դուք պարոն Լիւսիէին բարեկամն էք: Դուք պարոն Հարմանին խորհրդակցան էք: Այդ երկու անձերն ալ կրնաք տեսնել ու անոնցմէ խնդրել որ Լիւսիին խնայեն: Թո՛ղ օրիորդ Հարման վերահաստատել տայ Լիւսին իր գործին մէջ, որմէ զրկուելուն պատճառ եղած է: Թո՛ղ պարոն Լիւսիէն վերադառնայ Լիւսիին քով ու ներս-լսմիտ զանուի յանցանքի մը համար զոր աղջիկը չէ գործած, որպէս զի ան փրկուի...: Խեղճ աղջիկը պատասխանատու չէ իր մօր անցեալին համար... Եւ այս մայրն ալ թերեւս անմեղ ըլլայ...: Պարոն, աղատեցէ՛ք այդ աղջիկը:

Ժորժ մեծ ուշադրութեամբ կը նայէր ժանն Յորթիէի երեսը: Կարծես կ'ուսուցնասիրէր անոր դիմադիմերը:

— Շատո՞նց է որ կը ճանչնաք օրիորդ Լիւսին, հարցուց փաստաբանը:

— Ոչ, պարոն:

— Լիդ Բէրրէն կը կոչուիք, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, պարոն: Աղջկանս պէս կը սիրեմ զայն:

Այդ պահուն մեղմօրէն զարնուեցաւ սենեակին դուռը: Սպասուէին ներս մտնելով բոսը:

— Բո՛լ Հարմանը եկած է, պարոն:

— Ա՛հ, գոչեց հացագործ կինը խելայիդ:

— Այն աղաչելու է, պատասխանեց ժորժ, հացագործ կնոջ ձեռքը բռնելով: Անկէ պահանջելու է որ արգելք չըլլայ ապրուստին այն աղջկան զոր կը սիրէք:

Ու փաստաբանը ժանն Ծորթիէն տարաւ այն սրահը, ուր Բօլ Հարման կ'ապասէր: Այս վերջինը քիչ մը զարմացաւ, տեսնելով որ ժորժ ներս կը բռնէր ժողովրդական դասու պատկանող կնոջ մը հետ, բայց իր զարմանքը սաստկացաւ, երբ տեսաւ որ խելայեղ երեւոյթով այդ կինը ծռնկի կուգար իր տղեն, գլխահակ, ձեռքերը երկտրամ ու աղերսագին:

— Ո՞վ էք դուք, ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ, հարցուց գործարանատէրը:

Երիտասարդ փաստաբանը պատասխանեց.

— Այս խեղճ կինը Լիզ Բէրրէն կը կոչուի, պարոն: Ան խորունկ ու գրեթէ մայրական գութգութ րանքով մը կը սիրէ մանկամարդ աղջիկ մը, որ յուսահատութենէն կը մեռնի ու հոս եկած է խնդրելու համար որ ձեր քով միջնորդեմ, այդ աղջիկը փրկելու համար:

— Այո՛... այո՛... թոթովեց ժանն, որուն հեծկըլտուքները պոթկացին:

Լիզ Բէրրէնի անունը ու քիչ մը առաջուան ձայնը խելով, գործարանատէրը զգաց որ պաղ քրտինք մը կը մարդարանար քունքերուն վրայ: Քսանդմէկ տուրի յետոյ, ժաք կարօ և ժանն Ծորթիէ իրարու դիմաց կը գտնուէին, բայց երկուքն ալ այնքան փոխուած էին որ անճանաչելի դարձած էին: Նիւ Եօրթի մէջ իր երկարատեւ բնակութեան շնորհիւ նոխկին գործապետը ամերիկեան շեշտով կը խօսէր ու իր ձայնը շատ փոխուած էր:

Ժանն գլուխը վեր առաւ և արցունքը ամպի մը մէջէն տեսաւ այն անձը, որմէ կը խնդրէր Լիւսի փրկութիւնը: Իր յիշողութեան մէջ ոեւէ յիշատակ չարթնցուց գործարանատէրին գունատ դէմքը, որ շրջանակուած էր գրեթէ ճերմակ մազերով և կիսամօրու քներով: Բայց ժաք կարօ առաջին տկնարկով իսկ հացագործ կնոջ թարշամած գիմագիծերուն տակ ճանչցաւ դէմքը այն գեղեցիկ կնոջ զոր վայրագ տափանքով մը սիրած էր տանուօք:

Բօլ Հարման պահ մը կարծեց թէ կորստեան մատնուած էր:

Սակայն կարճատեւ եղաւ իր սոսկումը: Ան ըմբռնեց թէ կորուստի պիտի մատնուէր, եթէ երբեք վճռակոնորէն կուրծք չտար իր շուրջը գոռացող փոթորիկին: Սովորական պաղարիւնը վերտացաւ, թէեւ դէմքը գունատած և շրթունքը դողդոջուն ըլլային: Ուստի օտար շեշտը չափազանցելով, սա պատասխանը տուաւ.

— Ձեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ ինծի կը բարեխօսեն, մանկամարդ աղջիկ մը ազատելու համար: Ի՞նչ կը նշանակէ սա:

— Սիրելի պարոն Հարման, խնդիրը Լիւսի Ծորթիէի վրայ կը դառնայ, ըսաւ ժորժ:

— Լիւսի Ծորթիէն վրայ, կրկնեց միլիոնատէրը: Ես ի՞նչ կրնամ ընել այդ տարաբախտ աղջկան համար, որ դժբախտութիւնը ունեցած է արգարութեան կողմէ: Դատապարտուած կնոջ մը աղջիկը ըլլալու:

— Պարոն, կրնաք կեանք պարգեւել անոր, դո՛ւնք ժանն: Ձեր աղջկան համար անոր ձեռքէն խլած էք իր սիրած երիտասարդը ու ձեր աղջիկը զայն զրկած է իր ապրուստի միակ միջոցը եղող աշխու-

— Բայց ձեզի ի՞նչ, սիրելիս: Միթէ վախ կը պատճառէ՞ ձեզի:

Այս խօսքը Բօլ Հարմանի հասկցուց թէ անխոհմուտ թիւն դործած էր ժաննի ղէմ աղբքան կատարութիւն ցոյց տալով, ինչ որ աղբարանալի չէր թուեր, ըսաւ:

— Ես վախնամ, թոթովեց Բօլ Հարման:

— Կը հաւատաս թէ կրնան այդպէս կարծել, եթէ երբեք խեղճ կինը ժանն Զօրթիէն է իսկապէս, պէտք է ներողամիտ աչքով դիտել անոր դիմումը, նոյնիսկ ոճրագործ մը ըլլալու պարագային: Իսկ եթէ ժանն Զօրթիէն չէ ան, այլ Լիզ Բէրրէնն է, այն աղանիւ կինը որ կտրեկցութիւն ու գուրգուրանք ունի մենաւոր, հիւանդ ու վշտահար աղջկան մը նկատմամբ, այդ պարագային, պէտք է հիանանք անոր վրայ և ոչ թէ պարսաւենք իր դիմումը: Ասիկա կ'ապացուցանէ որ մեծ սիրտ մը ունի ան:

Միլիոնատէրը տանն ունեցած էր իր պաղարիւնը գտնելու:

— Սիրելի փաստաբանս շատ իրաւունք ունիք, ըսաւ Բօլ Հարման: Դուք ալ հասկցած ըլլալու էք որ չկրցի զայրոյթս զսպել, կարծելով թէ իմ առջեւ կը գտնուէր այն թշուառական արարածը, որ իմ ապագայ փեսիս, Լիւսիէն Լապրուի հայրը սպաննած էր:

— Կը հասկնամ ձեր ըսածը, բայց կրնայիք սխալիլ ու ձեր սխալը անգարմանի ջնաս մը պիտի պատճառէր Լիզ Բէրրէնի:

Խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար, Ժօրժ հարցուց.

— Օրիորդ Մէրի ի՞նչպէս է այս առտու:

— Շատ լաւ: Երէկ իրիկունն անիծեալ չոր հազը չկրկնուեցաւ:

— Ուրախ եմ: Կարծեմ թէ ամուսնութիւնը մօտ տանէն տեղի պիտի ունենայ...

— Անտարակոյս: Բայց ոչ ուզածիս չափ չուտով: Անհրաժեշտ թուել մը կը պակսի և ես ստիպուած եմ նիւ Եօրթէն պահանջելու զայն, ի հարկէ գործը պիտի քաղաղի քանի մը օր, սակայն արդէն մը չպիտի ըլլայ ատանը ինք օրէն ստորագրելու պայմանագրութիւնը:

— Հիմա խօսինք այն գործին վրայ, որուն համար հոս եկած էիք:

Ժօրժ և իր յաճախորդը աշխատասենեակ անցան ու հոն փակուեցան:

Ը.

Ժանն երիտասարդ փաստաբանին տունէն դուրս ելած պահուն խելայեղութեան մասնուած էր դործեալ:

— Բօլ Հարման ով ըլլալս հասկցաւ, կ'ըսէր հացադործ կինը մտովի: Ան պիտի մտանէր զիս, եթէ երբեք այդ ուղղամիտ երիտասարդը չմիջամտէր... Օհ, ի՞նչ պիտի ընէ հիմա Բօլ Հարման, այդ անհագի և անսիրտ հարուստը, որ Լիւսիի յօստահատութեան պատճառ եղած է: Ան պիտի փառ է զիս և եթէ ինքն ալ չփնտռէ, ցուցմունքներ պիտի ընէ ոստիկանութեան ու այս վերջինն ալ չուտով պիտի գտնէ իմ թաղստոցս Լիւսիի քով: Այսպէս պիտի ձերբակալուիմ: Ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա: Սակայն չեմ կրնար լքել ու առանձին ձգել աղջկիս, իր հիւանդագին և յուսահատ վիճակին մէջ: Անեկ կացութիւն մըն է աս... Բախտին կը թողում գործը ու աղջկանս քով

կը վերադառնամ: Հոն պիտի գտնուիս ձերբակալներ: Գոնէ մինչեւ վերջին վայրկեանը Լիւսին տեսած կ'ըլլամ...:

Ժամանակ տկար գտաւ Լիւսին ու տարաբախտ մօր տհաճ չարչարանքներուն մէջ ուրախութեան չող մը սպրդեցաւ: Մտաւորօրէն կինը ժպտուն դէմք մը ցոյց տալու քաջութիւնը ունեցաւ:

— Մայր Լիզօն, Պ. Տարիէն տեսա՞ք, ձեր մօտ-դրութեան համաձայն, հարցուց մանկամարդ աղջիկը:

— Օհ, սիրելի նոնշիկս, այս առտու տեսայ զայն:

— Ի՞նչ ըսաւ ձեզի...:

— Յայտարարեց թէ քեզ հալածողները ճշմարիտ հրէշներ են, բայց դուք չէք կրնար բան մը ընել անոնց դէմ, քանի որ օրէնքը չի պատժեր այն խայտառակ ժարդիկը, որոնք աղջիկ մը կը մեղադրեն իր մօրը անպատուութեանը համար:

Լիւսի զգաց որ աչքերը արցունքներով կը լեց-ուէին:

— Մայրս, թոթովեց Լիւսի: Թերեւս ան ինձմէ աւելի արգահատելի է:

Ժամանակը խեղդուէր յուզումէն և խանդաղատան-քէն, բայց Լիւսի չնշմարեց, այլ խորատուզուեցաւ այն ցաւազին անըմանքներէն մէկուն մէջ, որոնք յա-ճախադէպ դարձած էին Լիւսիէնի կողմէ լքուելէն ի վեր...:

.

Ժօրժ Տարիէի հետ գործը աւարտելէն յետոյ, Բօլ Հարման իր բնակարանը վերադարձաւ կառքով:

— Բարկանալու չէի, կ'ըսէր գործարանատէրը

մտովի: Հարկ չկար յայտնելու թէ Լիզ Բէրրէնի ով ըլլալը հասկցած էի: Անհնաժանը ձախաւերութիւնը ըրած պիտի ըլլայի, զայն ձերբակալել տալով, մտա-մալորման վայրկեանի մը մէջ...: Սակայն ժամանակ Թօր-թիէի ներկայութիւնը Բարիզի մէջ, մնայուն վտանգ մը պիտի ըլլայ իմ գլխուս վերեւ, պէտք է որ այդ վտանգը անհետանայ:

Կառքը Մուրիլլօ փողոցի իր բնակարանը հասնե-լու վրայ էր, երբ Բօլ Հարման այդ մտածումը ունե-ցաւ: Լիւսիէն Լապրուն գտաւ Մէրիի մօտ: Երիտու-սարդը խղճմտօրէն կը կատարէր էթիէն Քասթէլի կողմէ պարտադրուած դերը: Սեղան նստան: Ճաշը կարճ տեւեց: Լիւսիէն չէր կրնար երկար առնել առանց հսկողութեան ձգել գործարանը: Բօլ Հարման քիչ յետոյ դուրս ելաւ ու հակառակ իր սովորութեան, նետիտան յառաջացաւ: Օվիա Սօլիվոյի բնակարանը գնաց:

Դուռը զարնելու պահուն, մայիսին վրայ, փողո-ցին դիմացի կողմը նշմարեց Օվիա Սօլիվօն, որադօ-րէն կը յառաջանար իր տան ուղղութեամբ: Փողոցին մէջտեղէն անցաւ ու քայլերը փութացնելով, Օվիաի միացաւ:

— Այդքան մի՛ աճապարեք, ըսաւ գործարանա-տէրը, անոր թեւին զարնելով:

— Աս ի՞նչ հանդիպում, գոչեց Օվիա ձեռքը եր-կարելով: Ի՞նչ դիպում այս թողին մէջ նետեց քեզ:

— Դիպումի արդիւնք չէ...: Շատ լրջօրէն պիտի տեսակցինք:

— Ուրեմն, սիրելի ազգականս ու պատուական բարեկամս, ետ դառնանք ու ճաշելու երթանք: Յե-տոյ կը խօսինք, որովհետեւ շատ անօթի եմ:

Երկուքը միասին մտան Քլիշի հրապարակին մօտ գտնուող ճաշարան մը ու մօտանալով սենեակ մը ուղեցին։ Օվիտ ապապրեց կերակուրները և Բօլ Հարմանի դիմաց նստաւ։ Ծառը բերուելէն յետոյ, Բօլ Հարման սենեակին դրան վրայ ակնարկ մը ձգեց, ապահովուելու համար թէ փակ էր ան, յետոյ իր սեղանակիցին վրայ ծռելով մեղմօրէն ըսաւ։

— Շատ կը վախնամ որ այս անգամ անդամահանի կերպով կորստանան մաքնուելիք։

Օվիտ պնակին վրայ դրաւ պատահաքաղը, զոր բերանը պիտի տանէր, և վրդովուած դէմք մը առաւ։

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչ կ'ըսես, գոչեց Օվիտ։

Յանկարծ Օվիտ յիշեց որ օրիորդ Ամանտա կրնար թուլբերանութիւն մը ըրած ըլլալ ու իր դէմքը աւելի մթաղանցաւ։

— Ըշմարտութիւնը կ'ըսեմ քեզի, պատասխանեց գործարանատէրը։ Ահա կացութիւնը քանի մը բարով, ժամն Բարիզ կը գտնուի ու իր աղջիկը գտած է։

— Կարելի բան չէ։

— Անկարելի կը թուի և սակայն ստոյգ է։ Փորձառաջնիս, Ժօրթ Տարիէի տունը այդ կնոջ հանդիպեցայ։

— Քեզ ճանչցա՞ւ, թո՞թովեց Օվիտ սարսափին ու գունատ։

— Բարեբախտաբար չճանչցաւ, բայց Բարիզի մէջ իր ներկայութիւնը ամենէն մեծ վտանգն է։ Թերեւս օրին մէկը պիտի ճանչնայ զիս ու կ'երեւակայեմ թէ ի՞նչ գոյթակզութիւն... Ի՞նչ կործանում առաջ պիտի գոյ...։

(Օվիտ սկսաւ ծիծաղիլ։

— Բայց պատուական բարեկամս, քանի որ ժամն Ֆորթիէ քեզ չէ ճանչցած, վտանգը անցած է ուրեմն... Հաւատա՞ որ, քեզ կը մեղքնամ, խեղճ բարեկամս։ Բարոյական կորովդ կը տկարանայ հետզհետէ։ Մի վրդովիր ու յոյսդ իմ վրաս դիր, ժամն Ֆորթիէ Բարիզ կը գտնուի, վստահ ես այդ մասին, քանի որ աչքովդ տեսեր ես զայն... Անունը փոխած է միթէ։

— Լիզ Բէրրէն անունը առած է։

— Ո՛ւր կը բնակի ան։

— Չեմ գիտեր, բայց կարելի է զայն գտնել իր աղջկան տունը...։

— Ի՞նչ արհեստով կ'ըբաղի։

— Հացագործ է։

— Ուրեմն ան ստիպուած է առտուրնէ մինչեւ երիկուն ճամբաներու վրայ գտնուիլ։ Իմ աղնիւ բարեկամս, վախնալու բան չկայ, վաղը ժամն Ֆորթիէ չպիտի կրնայ այլեւս քեզ նեղել։

— Ի՞նչ պիտի ընես։

— Ես բան մը չպիտի ընեմ, բայց դուն Թուլէտոյի լաւագոյն մեկանովդ ընդհանուր գտախաղին պիտի դրես որ Քլէրմօնի բանտէն փախած ժամն Ֆորթիէ անուն կրնը Բարիզի մէջ կը թափառի Լիզ Բ. Բ. Բէն անունով և թէ կարելի է զայն գտնել կամ հետքը երեւան հանել իր աղջկան, Լիւսիի քով, Քէ Պուրպօն, թիւ 9, դուն կրնաս չստորագրել այդ նամակը։

— Անկարելի է, պատասխանեց նախկին Ժօրթ Կարօն։ Այդ նամակը չպիտի գրեմ բնաւ, այլապէս, ինձի պիտի վերագրեն ժամնի ձերբակալութիւնը։

— Ո՞վ։

— Ժօրթ Տարիէ։ Ուղեցի անոր տուն մէջ ձերբակալել տալ ժամներ, բայց ան պաշտպանեց ու երկու-Քիս մէջ մտաւ։

Բօլ Հարման պատեց այն բաները, որոնց տեղ-
եակ են արգէն մեր ընթերցողները: Օ՛խ մտիկ ըրած
պահուն տկանը կը քերէր նեղացած երեւոյթով:

— Հիմա կրնաս հասկնալ թէ կարելի չէ քու
ըսածիդ պէս գործել, ծանր անխոհեմութիւն մը չընե-
լու համար: Ժօրժի մարին մէջ կասկածներ պիտի ար-
թըննան, անշուշտ: Լիւսիէն Լապրու կը հաւատայ
Ժանն Ֆօրթիէի անմեղութեան, ան կը ստրակուսի
Ժաք Կարոյի մահուան վրայ: Փաստարան ժօրժ Տա-
րիէ միեւնոյն կարծիքը ունի: Նկարիչ Էթիէն Քաս-
թէլ անոնց համակարծիք է: Բոլոր այդ անձերուն
համար, Ժաք Կարօ կենդանի է ու Ժանն Ֆօրթիէ
անոր տեղ պատիժ կը քաշէ...:

— Ձեզի կը հարցնեմ թէ այդ մարդիկը ինչո՞ւ կը
խառնուին այս գործին, մրմնջեց Օլիտ: Ի՞նչ ցաւալի
անդադնապահութիւն:

Բօլ Հարման շարունակեց.

— Կը բաւէ որ կայծ մը առաջ գայ այդ միտու-
թեան մէջ, որպէս զի անցեալը լուսաւորուի: Անխո-
հեմ բառ մը և ահա ամէն ինչ կը կործանի: Ահաւի
բան է նաւահանգիստին մէջ տեղի ունեցած նաւարե-
կութիւն մը: Խեղաքեղութեան կը մատնուիմ:

Ու Բօլ Հարման, խելագարի մը պէս, գլուխը
երկու ձեռքերուն մէջ առաւ:

— Օ՛հ, հանդարտէ, ըսաւ Օլիտ: Սիրելիս, յու-
սահատական բան մը չկայ տակաւին: Բու նախատե-
սած աղէտներդ կրնան առաջ գալ, կ'ընդունիմ, բայց
հակառակն ալ կարելի է: Ժանն կրնայ խօսիլ: Բայց
ի՞նչ պիտի ըսէ: Ան կրնայ քեզ ճանչնալ, բայց զու-
ն ալ պիտի պատասխանես. «Այս կինը կը զոռանցէ:
Ժաք Կարօ մեռած է: Ես Բօլ Հարման կը կոչուիմ և
կրնամ ապացուցանել տալիս...»:

— Սակայն դուն երեւան հանած ես որ ժը՛լվի
մէջ մեռած է Բօլ Հարման...: Ինչո՞ւ ուրիշներ ալ
չկարենան երեւան հանել: Քեզի կ'ըսեմ թէ վասնզը
մօտալուս է ու ա'լ աւելի պիտի մեծնայ, որքան առն-
որ Ժանն Ֆօրթիէ սղջ մնայ...:

— Կ'ուզե՞ս որ մեռնի ան, հարցուց Օլիտ ցած և
աւելող ձայնով մը, իր մեղսակիցին վրայ ծած:

— Փրկութիւնս պիտի ըլլայ:

— Լու խորհէ: Ոճիր մը աւելի ծանր հեռեանք-
ներ պիտի չունենա՞յ քեզի համար քան մօտանշում
մը: Եթէ երբեք ժօրժ Տարիէ ու Լիւսի իմանան որ
դուն Ժանն Ֆօրթիէի սպառնացած ես, անոր եղերա-
կան վախճանը քեզի պիտի չվերադարձնէ միթէ:

— Արդարեւ, այդ դադափարը պիտի ունենան
Վերջին անցուդարձէն յետոյ, եթէ երբեք սպաննու-
թեան վրայ դառնայ խնդիրը...:

— Ուրեմն ի՞նչ ընելու է:

— Արկածական մահ մը առաջ բերելու է ճար-
տարութեամբ, որպէս զի գիպուածը միայն յանցա-
պարս նկատուի: Ամէն գնով խուսափելու է վերահաս
աղէտէն: Խորհէ որ քու բախաղ իմ հարստութեանս
կապուած է: Իմ կործանումս քու կործանումդ ալ է:
Այլեւս չես կրնար թոշակդ ստանալ ինձոէ, եթէ ես
կործանիմ:

— Անմիա խօսքեր չուզեր: Թշուառութիւնը ան-
տանելի կը թուի ինձի այս պահուս: Եթէ հարկ ըլլար
սպրուստս ճարել, անթոթութենէ պիտի մեռնէի:

— Ուրեմն ամէն վտանգ աչքդ ա'ս: Որոշում
առի՞ր: Պիտի գործե՞ս:

— Պէտք է գործեմ:

— Բայց երբեք սպաննութիւն, դանակ, բէլսի-
վեր:

— Ապահով եղի՛ր: Ճարտարօրէն ծպտուած վիճակի մէջ գործուած սպանութիւն մը արկածի երեւոյթ պիտի առնէ: Կը յուսամ որ այս անգամ ալ գործին մէջէն պիտի ելլենք:

Բօլ Հարմար թղթապանակը հանելով, պանքոտման եր առաւ ու իր մեղսակիցին տուաւ: Օվիտ իսկոյն գրպանին մէջ սահեցուց զանոնք ու գտնաթ մը շարթըրէօզ ումպ ու պ խմելով հարցուց.

— Իրարու ըսելիք մասնաւոր բան մը ունի՞նք:

— Ոչ...:

— Ուրեմն տուն կը դառնամ: Ծրագիր մը պատրաստելու պէտք ունիմ:

Թշուառական Օվիտ իր մեղսակիցին ձեռքը սեղմեց ու հեռացաւ: Ինչպէս կը տեսնուի, Օվիտ միտքը դրած էր ժաք Կարոյի գաղափարները իրագործել: Անոր բախտին կը վստահէր ու մտովի կ'ըսէր թէ զիրենք միացնող լուծը որքան ծանր ըլլար, այնքան աւելի տիրաբար պիտի խօսէր ու մատուցած ծառայութիւններուն բռն արժէքովը պիտի ստանար իր վարձատրութիւնը:

Առաւօտան ժամը երեքին, Օվիտ անկողինէն վարցատկեց, մօմը վառեց, մաշած, գունատած ու ողորմելի զգեստ մը հագաւ, աղիւսի պէս կարմիր ներկ մը քսեց այտերուն վրայ ու մրադոյն ներկ մը արտաւանդէր շուրջ, յետոյ հաստ մատիտով մը լայնցուց բերնին անկիւնները, տոփակ քսքէթ մը գրաւ, կտուէ բաւական մեծ պոյուտակ մը թեւին տակ տաւ ու ձեռքն ալ, քրջահաւաքի կեռ մը: Այսպէս ծրպտուած, Օվիտ սենեակէն դուրս ելաւ, Սէն Լուի գնաց ու իր կեռին միջոցաւ աղբիւսներու դէզ մը խառնած պահուն Բէ Պսերպօնի թիւ 9 տան վրայ սկսաւ հսկութիւն ընել:

Ժամը հինգն էր: Թիւ 9 տան դռնը բացուեցաւ ու Ժանն Ֆորթիէ դուրս ելաւ: Օվիտ այդ պահուն կը խառնաղկեր տան դիմացը գտնուող աղբիւսներու կոյտմը, երբ մէկ ակնարկով ճանչցաւ Բարիզի հացագործ կիներուն առանգական գոգնոցը:

— Ան ըլլալու է, ըսաւ Օվիտ մտովի: Ձեռնունոյն, տուն չպիտի դառնամ:

Օվիտ կը հետեւէր Ժաննի, ճամբուն վրայ զըտնուող աղբիւսները աչքէ անցընելով: Ժանն այն ատեն հասաւ իր գործատիրոջ խանութը, երբ Օվիտ կը դառնար Տօֆին փողոցի և Բէ Օկիւսթինի անկիւնը: Քստնըհինգ քայլ հեռու էին իրարմէ: Խանութը բացուած չըլլալուն, Ժանն մութ նրբանցք մը մտաւ ու հոն անհետացաւ:

— Այս հացավաճառանոցին համար կ'աշխատի: Բայց իմ փնտաւած կի՞նս է այս հացագործուհին:

Այդ պահուն բացուեցաւ խանութին դռնը: Ժանն կ'օգնէր սպասուհիին, փեղկերը վեր առնելու համար: Երկու հացագործ կիներ խանութին յետսամասէն դուրս ելան միաժամանակ:

— Տիկին Բէրրէն, մենք Ռանտէվու տէ Պուլանժէ կ'երթանք: Ըսաւ հացագործ կիներէն մէկը: Այս առտու կարգը մերն է:

— Գացէք, աղջիկներս, պատասխանեց Ժանն: Ես ալ ձեր ետեւէն կուգամ:

Օվիտ այդ կիներուն մօտեցած ըլլալուն, այդ խօսքերը լսած էր:

— Տիկին Բէրրէն, իմ փնտաւած կի՞նս է ան, մըմնջեց Օվիտ: Ռանտէվու տէ Պուլանժէ կ'երթայ ան: Պէտք է իմանալ թէ ուր կը բնակի ան, հիմա պիտի հասկնամ...:

Փոխանակ ժամն Գործիէի սպասելու, Օլիա միւս երոկէ կրներուն հետեւեցաւ, պիւսգը հանելէն յետոյ, զոր պոյուսակին մէջ թխեց, յետոյ քառքէթը աչքերուն վրայ քաշեց ու գինեատուն մտաւ:

Խանութպանունին մուտքի սրահին մէջ, հաշուեսեղանին առջեւ բազմած էր: Հոն կը գտնուէր մասնաւոր սենեակ մը որ մեծ սրահին վրայ կը հայէր: Առննօք ճերմակ գոյն ունեցող վարագոյրներ կիսովին կը գոցէին այդ առակին, ուր պատուհանիկ մը բացուած էր: Օվիա ճերմակ գինի ազապրեց ու ստքի վրայ խմեց: Ժամն ներս մտաւ ու ետեւէն անցաւ, մեծ սրահը մանելու համար: Ժամն չըջապատուեցաւ, ներս մտնելուն պէս:

— Բարի լոյս, մայր Լիզօն կ'ըսէին ոմանք:

— Բարի լոյս, տիկին Բէրրէն, կ'ըսէին ուրիշներ:

Ու սիրալիր անկեղծութեամբ մը կը սեղմէին անոր ձեռքերը: Ժամն Գործիէ շատ սիրուած էր, ինչպէս գիտենք ու Օվիա ալ ստուգեց այդպէս ըլլալը: Ան վճարեց խմած գաւաթ մը ճերմակ գինիին դրամը ու դուրս ելաւ, ձեռքը առնելով պոյուսակը, կեռ ու գնաց խղճմտօրէն պրպտեց Լըպրէի հացավաճառանոցին շրջակաները: Աղբիւսի մէկ տուփէն միւսը կ'երթար, կեռ կը խոթէր անոնց մէջ ու կը պրպտէր, բայց իր հսկողութիւնը չէր դադարեցնէր: Վերջապէս, Մայր Բէրրէն երեւան եկաւ երկու բնկերուն հիներուն հետ, որոնք միեւնոյն խանութին մէջ կ'աշխատէին:

Ժամն գործի սկսաւ, մինչեւ Սէն Անտրէ տէ զ'Ար փողոցը յառաջանալով, տուննը հաց կը ձգէր ու տակաւ կը թեթեւցնէր ոգորիէ փոքր կառքը: Յաջոր-

դարձար անցաւ Սէն Անտրէ տէ զ'Ար պողոտային վրայ գտնուող փողոցներէն, Սէկիէ, Ժի լը Բէօր: Յետոյ անցաւ Սէն Միշէլ հետադարակէն, Բէ Սէն Միշէլէն, ապա մօտակայ փողոցներէն, Մօպէր հրապարակէն ու ի վերջոյ Սէն Լուիէն: Ժամը ութուկէսին, գործը աւարտած իր տան դիմաց կը գտնուէր, ուր ամենէն վերջը կը բաժնէր հացերը: Օվիա մէկ վարկեան իսկ աչքէ չէր հեռացուցած զայն, անոր հետ քաղած ու տեղ մը մտած ատեն կանգ առած էր:

— Ահա՛ իր վերջին կայանը, ըսաւ Օվիա մտովի: Հիմա պէտք է օգտուելմ գիտցածէս և իմ ծրագիրս հիմնեմ անոր հետեւած ուղեգիծին վրայ, որուն ան կը հետեւի ամէն օր: Ժամն դուրս ելած պահուն, մինչեւ հացավաճառանոց, ճամբան ամայի է: Ասիկա շահ մըն է ինծի համար: Այդ ուղեգիծին վրայ պիտի պատահի արկածը, եթէ երբեք յաջողիմ այդ բանը ընել:

Օվիա այս խորհրդածութիւններով տուն դարձաւ:

Բ.

Հիմա միանանք էթիէն Բասթէլի, որ առջի օր Լիոնի կայարանը գացած էր կառքով ու հոնկէ կառավարով Տիփօն մեկնած էր: Յաջորդ օրը, էթիէն քաղաքապետարան գնաց ու գնապահին ըսաւ.

— Սա քաղաք քաղաքապետին տուէ՛ք, բնկով թէ ներքին գործերու նախարարին կողմէ նամակ մը ունիմ իրեն համար:

Բանի մը վայրկեան յետոյ, նկարիչը կը գտնուէր քաղաքապետին դիմաց ու անոր կը յանձնէր նամակը:

— Մեր երկուքին բարեկամը եղող Նորին Վան-

մութեան քարտուղարը ինձմէ կը խնդրէ, պարոն, որ հարկ եղած դիւրութիւնները ընծայեմ ձեզի, ըստ քաղաքապետը, կարգալէ յետոյ յանձնարարական նամակը: Ինքզինքս բարեբախտ պիտի համարեմ, ձեզի պէս արժէքաւոր մարդու մը ծառայութիւն մատուցանելու համար: Հաճեցէ՛ք ըսել թէ ի՞նչ բանի մէջ կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

— Կ'ուզեմ ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալ Տիֆօն ծնած մարդու մը մասին, որ Բօլ Հարման կը կոչուի:

— Հաճեցէ՛ք անունը և թուականը ըսել:

— Բօլ Հարման, 1832 Ապրիլ 21ին ծնած, Տիֆօնի մէջ, որդի Սէզէր Հարմանի և Տէզիրէ Քլէր Սօլիվոյի, մեքենավոր:

— Շատ լաւ:

Քաղաքապետը հնչեցուց զանգակը: Բարապան մը ներս մտաւ իսկոյն:

— Ասիկա կը տանիք ընդհանուր դատախազին կամ օգնականին, ըստ քաղաքապետը, անոր տալով թուղթ մը, որուն վրայ բան մը գրած էր: Յետոյ խնդրոյ առարկայ թղթածրարը կը բերէք:

Բարապանը դուրս ելաւ: Քաղաքապետը յարեց.

— Թերեւս աւելի մանրամասն ու մտերմական տեղեկութիւններու պէտք պիտի ունենաք:

— Այո՛, պարոն:

— Ձեռքիս տակ ունիմ միակ անձը, որ կրնայ այդ տեղեկութիւնները տալ ձեզի: Քաղաքապետութեան հին պաշտօնեայ մըն է, եօթանասուն տարեկան, հրաշալի յիշողութեամբ մը օժտուած: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, վար գրած եմ զայն, որովհետեւ ան պիտի մեռնի հանգստեան կոչուելուն յա-

ջարդ օր: Յիսուն տարիէ ի վեր, Տիֆօնի մէջ պատահած ամէն բան գիտէ ու կը յիշէ:

Քաղաքապետը նորէն հնչեցուց զանգակը ու ներս մտնող գրասենեակի պաշտօնեային ըստ.

— Պարոն Ռուժէն ինձի զրկեցէ՛ք:

Մէկ վայրկեան յետոյ, ծերուկ պաշտօնեան անհաղ մտաւ, դուռը մեղմօրէն զարնելէն յետոյ:

— Պարոն քաղաքապետը իր քով կանչելու պատիւը ըրած է ինձի, ըստ պաշտօնեան, բարեկեղծ:

— Այո՛, պարոն Ռուժէն, կ'ուզեմ տեղեկութիւններ առնել Բօլ Հարման անուն մէկուն վրայ:

Ռուժէն քանի մը երկվայրկեան իր յիշողութիւնը պրպակց, յետոյ անվարան ըստ.

— Եթէ չեմ սխալիր, Բօլ Հարման 1832ին ծնած է Տիֆօնի մէջ, իր մայրը Սօլիվօնեքէն էր: Կարսէն էր, կարծեմ:

— Այո՛, ան է:

— Անոր հայրը և մայրը իրարմէ քիչ յետոյ մեռած են: Մայրը քսանըջորս տարի առաջ մեռած է: Բօլ Հարման միակ զաւակն էր: Ծնողքը հազուագիւտ խնայողականութիւն մը տեսնելով անոր մէջ, Շալօնի Ղարոցը գրին, որու շրջանը աւարտեց յաջողութեամբ: Լաւ երիտասարդ մը, անկեղծ Պուրկօնեքի մըն էր, Խայց քիչ մը բարկացող... Արտասահման մեկնեցաւ:

— Ուր մեռած է, այնպէս չէ՞:

— Երբեք, պարոն: Ան հարստացած է, Նիս Եօրփէն Ամերիկացի ճարտարագործի մը հետ ընկերակցելով: Լրագիրներէն խմայոյ՝ Այս պահուս Բարիզ կը գտնուի, ուր հիմնալի գործարան մը հաստատած է: Ա՛հ, իր երկրին պատիւ բերող մարդ մըն է ան:

— Վատն էք որ Բարիզ գտնուող Բօլ Հարմանը ձեր հանչցած մարդն է:

— Կատարելապէս վստահ եմ, քանի որ այդ անու-
նով ուրիշ մարդ չկայ:

— Տիժօնի մէջ կամ ուրիշ տեղ ընտանիք չունէ՞ր:

— Զարմիկ մը ունէր, իր մօր Տէգիրէ Սօլիվոյի
քեռորդին:

Էթիէն Քասթէլ ուշադրութիւնը լարեց: Պաշտօն-
եան յարեց:

— Այդ զարմիկն է Օվիտ Սօլիվօ, չարագործին
մէկը, որ ի բացակայութեան, երեք տարուան բան-
տարկութեան դատապարտուած է գողութեան համար:
Թիարան գացած ըլլալու է: Ահա՛ աղքատները, տըխ-
րահալի աղքատի մը, ինչպէս կը տեսնէք, պարոն:

Պաշտօնեան այդ խօսքերը ըրած պահուն, բարա-
պանը ներս մտաւ: Ան կը բերէր Բօլ Հարմանի դա-
տական թղթածրարին քաղուածքը, ուր ոչ մէկ դա-
տապարտութիւն արձանագրուած էր:

— Պարոն, ուրիշ հարցումներ ունի՞ք, ըսաւ քա-
ղաքապետը, նկարիչին ուղղելով խօսքը:

— Ոչ, պարոն: Ուզածս իմացայ: Պարոն Ռուժէի
չնորհակալութիւն կը յայտնեմ ինծի հաղորդած տեղե-
կութիւններուն համար: Պարոն, ինծի կը մնայ երախ-
տապարտութիւն յայտնել, ձեր լաւ ընդունելութեան
համար ու հրաժեշտ առնել ձեզմէ:

— Իսկոյն ախի մեկնի՞ք:

— Առաջին կառախումբով դէպի ժողովներ:

Քաղաքապետական խօսքերու փոխանակութեանէն
յետոյ, Էթիէն Քասթէլ սենեակէն դուրս ելաւ ու քա-
ղաքապետը մինչեւ դուռ առաջնորդեց զայն:

— Այլեւս տարակուսելու բան չկայ, ըսաւ նկա-
րիչը մտովի, այն պահուկը հասած պահուն, ուր իջե-
ւանած էր: Ժաք Կարօն չէ Բօլ Հարմանը: Ծանր

սխալ մը կը գործէի, այդ ինքնութիւնը երեւակայե-
լով: Բայց ինչո՞ւ այդ մարդը ժանն Զօրթիէի աղջկան
ետեւէն ինկած է կատաղորէն: Ինչպէս ձեռք անցու-
ցած է Ընկեցիի Մանուկներու ապաստանարանին տե-
ղեկագիրը: Ո՞ր մեղսակիցին հետ գործած է: Թերեւս
Օվիտ Սօլիվոյի հետ...:

Պահ մը խորհրդածելէ յետոյ, նկարիչը մտովի
յարեց:

— Ի դուր համոզուած կը ցուցնեմ ինքզինքս:
Ի դուր, աչքերուս ասջեւ ունիմ բացայայտութեան
պէս բան մը: Ինքնիրենս կ'ըսեմ թէ այլեւս չեմ տա-
րակուսիր, բայց դարձեալ կը տարակուսիմ: Տես-
նե՛նք...:

Դիպուածը զայն առաջնորդեց այն պահուկը, ուր
մէկ ամիս առաջ Սօլիվօ իջեւանած էր Պառօն Արնօլտ
ուր Ռայս ագնուսպետական կեղծ անունով:

Պահ մը բաժնուի՞ք նկարիչէն ու Սօլիվոյի միա-
նանք: Կէս օրէն յետոյ, թշուառականը սկսաւ յառա-
ջանալ այն ճամբէն, որուն հետեւած էր առտուն,
Ժաննը հետագնդած ատեն:

Ժի լը Քէօր փողոցը խափանուած էր արկածի մը
հետեւանքով: Զուրի խողովակ մը պայթած ըլլալուն,
քաղաքապետութիւնը ձեռնարկած էր խողովակներու
ընդհանուր նորոգութեան: Հետեւաբար խորունկ խրա-
մատ մը բացուած էր ճամբուն երկայնքը: Միայն մայ-
թերը ազատ էին: Ժանն Զօրթիէն հետագնդած պա-
հուն Սօլիվօ դիտած էր որ ան իր անիւտուր կառքը
կը քչէր Ժի լը Քէօր փողոցի մայթին վրայէն, այդ
թաղին մէջ հացի բաշխումը կատարելու համար: Սօ-
լիվօ հետեւեցաւ այն մայթին, որուն դիմացի կողմէն
անցած էր Ժանն Զօրթիէ տատուն:

Գրեթէ ճամբուն մէջտեղը, Սօլիփօ կանգ առաւ, լսելու համար երգը ներկարարի մը. որ կը գանուէր շարժուն լատասկերտի մը վրայ, իր դիմացի տան պատին յենած: Այդ ներկարարը և իր երկու ընկերները կը ծեփէին շէնքին ճակատը: Երկրորդ յարկին վրայ կը գտնուէին: Այդ շէնքին ըստը սենեակները պարապ կ'երեւային, քանի որ բոց ձգուած պատուհաններէն կը տեսնուէին ներսը աշխատող գործաւորները: Նոյն պահուն Սօլիփօյի զէմքը ամենամեծ գահունակութիւնը կը յայտնէր:

Մեր ընթերցողները յաճախ տեսած ըլլալու են լատասկերտներ, տուններուն կողէն առկախ, պարաններու և լիսեռնիկներու միջոցաւ: Առանց անհանգիստ ըլլալու գործաւորները կրնան շարժիլ, վար իջնել կամ վեր ելլել: Երկաթէ կեռերու անցուած պարանները, որոնք լատասկերտը կը բռնէին, հինգերորդ յարկի երկու պատուհաններու յենարան ձողերուն կապուած էին: Ոճրագարս կամ ձախաւեր ձեռքի մը կողմէ քակուելիք այդ պարանները ազատօրէն պիտի դառնային լիսեռնիկներու մէջ ու լատասկերտը պիտի փլչէր:

Երգող ներկարարը յանկարծ լսելով ժամացոյցը նայեցաւ:

— Ժամը չորսն է, ըսաւ ան: Ե՛հ, ընկերներ, ճաշելու տանը եկած է:

Սօլիփօ տեսաւ որ գործաւորները դադարեցուցին աշխատանքը, վար իջան, զէպի քարափ ուղղուեցան, հոն փողոցին անկիւնը գտնուող գինետունը մտան: Սօլիփօ նորէն աչքէ անցուց շէնքը, գլուխը ցնցեց գահունակ երեւոյթով մը ու հեռացաւ:

Յաջորդ աւտուն, Սօլիփօ շատ կանուխ ելաւ

առջի օրուան պէս, փութաց հոն, ուր իրար կը կտրեն Սէն Անարէ տէ գ'Ար և Ժի լը Բէօր փողոցները: Ան տեսաւ որ մայր Լիզօն կուգար: Ժամացոյցը նայեցաւ: Կէցը տասը անցած էր: Սօլիփօ մտաւ Ժի լը Բէօր փողոցը ու սկսաւ թափաւիլ նորոգուող տան առջեւ: Ժանն երեւան ելաւ ու նախընթաց օրուան պէս, աջակողմի մայթին վրայէն յառաջացաւ: Ան կանգ առաւ քանի մը տուններու առջեւ ու յետոյ լատասկերտին տակէն անցաւ: Երկրորդ անգամ ըլլալով, Սօլիփօ ժամացոյցը նայեցաւ, վեցուկէն էր:

— Լա՛ւ, մըմնջեց Սօլիփօ, կարծես թէ յանձնարարութեան վրայ եղած բան մըն է: Ներկարարները ժամը եօթին պիտի սկսին աշխատանքը: Ամէն ինչ աւարտած պիտի ըլլայ մինչեւ այն տան:

Սօլիփօ տուն գնաց ու ճիշդ այն պահուն դարձաւ, երբ ներկարարները ճաշի կ'երթային: Ճիշդ կէս օրին Ժի լը Բէօր փողոցն էր: Վատահ որ դեռ ժամ մը ունէր, Սօլիփօ գրպանէն հանեց թղթապանակ մը, մատիտը առաւ և էջի մը վրայ գրուած նոթերը աչքէ անցընելու երեւոյթ ստացաւ: Յետոյ դուռնէն ներս մտաւ այն տան, որ ամբողջովին կը նորոգուէր, նկուղէն մինչեւ ձեղնայարկ: Դռնապանուէին տեսաւ Սօլիփօն ու դուրս ելլելով ըսաւ.

— Պարոն, կը սխալիք, տան մէջ մարդ չկայ:

— Գիտեմ, բայց ես աշխատութիւնները աչքէ անցընելու եկած եմ, պատասխանեց Սօլիփօ:

— Ճորադարապետին պաշտօնեմն էք:

— Ան որ ձողաչափիչ-ստուգիչն եմ, աղնիւ տիկին:

— Ներեցէ՛ք, պարոն... Գործաւորները ճաշի դացած են:

— Դիտամար, անոնց բացակայութեանը եկայ, առեւի հանգիստ քննելու համար:

Ու Սօլիվօ սկսաւ սանդուխներէն բորձրանալ և ուղղակի ելաւ այն յարկը, որուն կապուած էր լատտակերտը: Պարանները անցուած էին իբր յենարան ծառայող երկաթէ ձողերուն վրայ ու ամրապէս կապուած էին: Պարաններու ամբուսեան վրայ կարելի չէր տարակուսիլ: Միայն լիսեռնիկներու վրայ սահող պարանները քիչ մը թեթեւ կապուած էին: Սօլիվօ ժպտագին դիտեց այդ բանը:

Այդ առաջին քննութենէն յետոյ, Սօլիվօ սկսաւ չէնքին մէջ պատիլ: Բոլոր բանալիները դռներուն վրայ կը գտնուէին: Չորրորդ յարկի սենեակի մը մէջ անկողնախորշ մը նշմարեց որ փակ էր: Հոն ներկը աւարտած, թուղթերը փակցուած ու տախտակամանները լուացուած էին: Գործաւորներուն աշխատանքը աւարտած էր: Այս այլազան դիտողութիւնները գոհունակութեան նոր ժպիտ մը առաջ բերին Սօլիվոյի շրթունքներուն վրայ:

— Վաղը առտու կը տեսնուինք, կ'ըսէր Սօլիվօ մտովի, իր տունը դարձած ատեն:

Հոն ծրարէ մը հանեց ներկարարի մը քօթիւմը ու հալաւ զայն: Ժամը հինգին տունները, Ժիլ Բէօրի ճամբան բռնեց: Շրջապանները գտնուող կաթնարանի մը մէջ ճաշելէ յետոյ, ժամը եօթին քառորդ մնացած, վերադարձաւ նորոգուող շէնքին առջեւ, թափառողի մը երեսօթով, բայց իրականին մէջ կը սպասէր որ ներկարարները դուռ ելլէին: Ժամը ճիշդ եօթին, լատտակերտին վրայ մարդ չ'մնաց ու գործաւորները տունէն հեռացան: Սօլիվօ արագօրէն անցաւ փողոցին մէջէն, չէնքը մտաւ, առանց ուշադրութիւնը

դրուելու դռնապանուհիին ու չորրորդ յարկը ելաւ: Հոն, մտաւ այն սենեակը, ուր գոց անկողնախորշ մը նշմարած էր, այդ տեղ կծկանցաւ, մտովի ըսելով.

— Բերդին մէջ կը գտնուիմ հիմա: Գէշ գիշեր մը շուտով կ'անցնի:

Էթիէն Քասթէլ գիշերը ժուանեի մնացած էր: Յաջորդ օրը, ժամը տասնութէին նկարիչը ժուանեի փողաքապետին բնակարանը գնաց ու անմիջապէս ընդունուեցաւ:

— Պարոն, կը համարձակիմ ձեզ անհանգիստ ընել, առանց պատիւը ունենալու ձեզ անձնապէս ճանչնալու, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ: Որովհետեւ ինծի համար մեծ կարեւորութիւն ունի հասկնալ թէ ո՞վ ելած է ժուանեի փողաքապետարանը, սա փաստաթուղթը տունելու համար:

Ու նկարիչը թղթապանակէն հանելով Լիւսիի ապաստանարան յանձնուածի վերաբերեալ տեղեկագիրը, փողաքապետին աչքերուն առջեւ պարզեց:

— Պարոն, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս թուղթը ձեր ձեռքը կը գտնուի, գոչեց փողաքապետը, յոնքերը պոստելով: Այս վաւերաթուղթը փողաքապետարանէն դուրս ելլելու չէր...

— Ինչո՞ւ, ըսաւ նկարիչը ապշահար:

— Անոր պատճէնը յանձնուելու էր: Վաւերական բնագիրը առմարին կցուած, պահուելու էր: Պարոն, անգամ մըն ալ ձեզի կը հարցնեմ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս թուղթ ձեր ձեռքը կը գտնուի:

— Անուղղակի կերպով ինծի յանձնուած է մէկուն

կողմէ: Եւ որովհետեւ ան իբր անուանարկիչ միջոց
գործածած է այս վաւերաթուղթը, կ'ուզէի գիտնալ
թէ ո՞վ հոս եկած պահանջած է և որուն յանձնուած է
ան:

— Այս թուղթը, որ արշիվէն դուրս ելլելու չէր,
անշուշտ գողցուած է: Պիտի ջանամ հասկնալ ով ըլ-
լալը: Հոճեցէք ինձի հետեւիլ: Շուտով պիտի հաս-
կընամ որ գործին մէջ խտրութիւն կայ թէ ձախտ-
ւերութիւն:

Քաղաքապետը էթիէն Քասթէլի ընկերակցու-
թեամբ քաղաքապետարան գնաց ու քարտուղարին
դիմեց:

— Իսկոյն արշիվին մէջ փնտնեցէք սանտուներու
կողմէ ապաստանարան յանձնուած տոմարները 1862
թուականին:

Պաշտօնեան աճապարանքով դուրս ելաւ: Ան խո-
սակիցին շեշտէն ու դէ կէն կռահեց որ ծանր բանի
մը վրայ կը դառնար խնդիրը: Երեք վայրկեանէն
դառնալով ըսաւ.

— Պարոն քաղաքապետ, ահաւասիկ 1859, 1860,
1861, 1862, 1863, 1864, 1865 և 1866ի տոմարները:

— 1862 տարուանը փնտնեցէք երկրորդ հատորին
մէջ:

Պաշտօնեան դողդոջուն ձեռքով մը թղթաանց
բարակ հատորը:

— Ո՛ւր է այն տեղեկագիրը, որ պէտք է հոս
կցուած ըլլար, հարցուց քաղաքապետը, տոմարին
էջին վրայ դնելով մատը:

— Չեմ գիտեր, պարոն, թո՞թովեց քարտուղարը:

— Ի՞նչպէս թէ չէք գիտեր, դոչեց քաղաքապե-
տը, յարաճուն զայրոյթով մը: Վաւերաթուղթ մը կը

պակսի և դուք տեղեկութիւն չէք ունենար: Ահաւա-
սիկ, պարոն, յարեց քաղաքապետը, ապահար քոր-
տուղարին սուղեւ պարզելով տեղեկագիրը: Փոխանակ
պատճէնը յանձնելու, բնագիրը տուած են: Ինձի ցոյց
տուէք այս թուղթին ընկալագիրը, որովհետեւ չէք
կրնար առանց ընկալագրի յանձնել:

— Պարոն չեմ կրնար ընկալագիր ցուցնել ձեզի,
քանի որ այս թուղթը ես չեմ յանձնած: Պէտք է որ
թոցուցած ըլլան զայն, առանց իմ գիտութեանս,
արշիվէն դուրս հանելու համար:

— Պարոն, ծանր ամբաստանութիւն մը կ'ընէք
քաղաքապետարանի պաշտօնեաներուն դէմ...: Ձեզի
միայն պաշտօն տրուած է տեղեկագրերու պատճէնները
յանձնելու, երբ պահանջուած ըլլայ:

— Այո՛, պարոն, տեղեկութեանց դիւանը կրնան
դիմած ըլլալ, բայց պահանջումը անմիջապէս ինձի
հաղորդուելու էր:

— Ռաուլ Տիւշըմէնի յաջորդը կանչեցէք: Տաս-
ներինգ օրէ ի վեր պաշտօնի անցած է քաղաքապետ-
արանին մէջ, գործէն չհասկնալուն, թերեւս ձախտե-
րութիւն մը գործած է:

Էթիէն Քասթէլ խօսք առաւ:

— Տասներինգ օրէ աւելի կ'ընէ որ այս թուղթը
հոսկէ ելած է: Գրեթէ մէկ ամիս առաջ:

— Տիւշըմէն այն տունն իր պաշտօնին վրայ կը
գտնուէր ու այդ թուականին վճարած էր պարտքերը,
բայց մարդ չի գիտեր թէ ուրի՞նչ դրամ դատած էր,
ըսաւ քարտուղարը: Իր բնակած պանդոկին մէջ օտա-
րականի մը հանդիպելէն յետոյ իսկոյն հարստացած է
ան:

— Կը հաւատամ որ շատ գէշ գործեր ընելու ըն-

դունակ մարդ մըն է ան, ըստ քաղաքապետը: Այդ օտարականին անունը գիտէ՞ք:

— Պանդոկին մէջ Պաւսն տը Ռայս կը կոչուէր:

— Գրասենեակի սպասաւոր մը զրկեցէք, որպէսզի քաղաքապետարանին դռնապանը հոս կանչէ:

Քարտուղարը հաղորդեց իր պետին հրամանը ու դռնապանը քիչ յետոյ ներս մտաւ:

— Պինէ', դուք լաւ յիշողութիւն ունիք, ըստ քաղաքապետը: Այսօր պիտի փորձեմ: Ձեզի՞ յանձնուած է արշիվին բանալին:

Այո', պարոն քաղաքապետ:

— Կը յիշէ՞ք թէ պաշտօնեայ Տիւշըմէն ձենէ ուզած ըլլայ անոր բանալին, իր մեկնումէն քիչ առաջ:

— Շատ լաւ կը յիշեմ: Ան գրեթէ ամիս մը առաջ, բանալին ռզեց ինձմէ: Առտու մը, սովորականէն մէկ ժամ կանուխ եկաւ, ինչ որ զարմանալի թուեցաւ ինձի, քանի որ միշտ ուշ կը մնար... ինձի բաւ թէ հետազօտութիւններ պիտի ընէր...

— Երկա՞ր ատեն քովը մնաց բանալին:

— Գրեթէ մէկուկէս ժամ:

— Կրնա՞ք հեռանալ Պինէ: Այսուհետեւ պարոն քարտուղարին միայն կը յանձնէք արշիվին բանալին:

— Ո՞վ է Տիւշըմէնը, հարցուց նկարիչը:

— Շատ ուշիմ, այլ նուազ ուղղամիտ պաշտօնեայ մը: Անոր դէմ ծանր ամբաստանութիւններ եղած ըլլալուն, կարելի չէ եղած իր պաշտօնին վրայ պահել: Տասներկու օր առաջ, Բարիզ մեկնած է ան, բայց զլիսուն փորձանք մը եկած է: Մըլէօնի մօտ, Պուա լը Ռուայի մէջ ջախջախուած կառախումբը նստած էր, իներթին մէջ հրատարակուած զոհերու ցանկի կարգին կարգացի անոր անունը:

— Մեռած է գոչեց էթիէն:

— Շատ ծանրապէս վիրաւորուած է, կ'ըսէին: Թերեւս հիմա մեռած է, ըստ քարտուղարը:

— Ինչպէս կը տեսնէք, չեմ կրնար ուրիշ տեղեկութիւններ տալ ձեզի, յարեց քաղաքապետը: Բայց դուք կրնա՞ք ըսել թէ արշիվէն դողցուած վաւերութեամբ ինչի՞ ծառայած է:

— Անուանարկութիւն մը ընելու:

— Ձեմ՝ զարմանար: Պայծառօրէն կը տեսնեմ եղածը: Տիւշըմէն իրեն տրամադրուած դրամին շնորհիւ վճարած է իր գողցած դրամը: Կ'ուզեմ խիղճս հանդարտեցնել այս գործին մէջ, վաւերագիրը վար կը դնեմ ու անոր մէկ պատճէնը կը յանձնեմ, վաւերացնելէ յետոյ զայն:

Կէս ժամ յետոյ, էթիէն քաղաքապետարանէն դուրս ելաւ, տեղեկագրին վաւերացուած երկու պատճէնները ունենալով իր հետ: Այդ գիշեր կառախումբը նստաւ Բարիզ գաղնալու համար: Ժամը վեցուկէսին Պուա լը Ռուա հասաւ, ուր կայարանապետէն իմացաւ թէ Տիւշըմէն գրեթէ ազատօրէն, 5000 ֆրանք ստացած էր կառախումբի ընկերութենէն ու տակաւին պանդոկը կը գտնուէր թերեւս:

Էթիէն Բասթիլ կայարանապետին շնորհակալութիւն յայտնեց ու զէպի պանդոկ ուղղուեցաւ իսկոյն: Սպասուհի մը զիմաւորեց զայն: Մեր ճանչցած Մատէնն էր:

— Պարոն ինչ կը փափաքի, հարցուց սպասուհին:

— Կաթով սուրճ պիտի խմեմ ու տեղեկութիւն մը պիտի առնեմ: Հո՞ս կը բնա՞լի պարոն Տիւշըմէնը, որ կառախումբի արկածին մէջ վիրաւորուած էր:

— Հոս կը բնակէր, պարոն: Երէկ իրիկուն Բարիկ մեկնեցաւ:

— Բարիկի հասցէն ունի՞ք:

— Ոչ, պարոն, հասցէն չէ ձգած, բայց կարելի է իրեն հարցնել...: Կիրակի օր մը հոս պիտի գոյ օրիորդ Ամանտայի հետ:

— Օրիորդ Ամանտան ո՞վ է:

— Շատ երիտասարդ կիս մը, որ զայն տեսնելու եկաւ, իմանալով որ վիրաւորուած է: Օրիորդ Ամանտա տասներկու օրի չափ հոս մնաց, պանդոկին յարակից Վիլլա տէ Միւրիէի մէջ, տարիքոտ մարդու մը հետ, որ վայելուչ երեւոյթ մը ունէր ու անոր պաշտպանն էր կարծես, ինչպէս կ'ըսեն...:

— Ուրեմն օրիորդ Ամանտա ցոփուհի՞ մըն է:

— Անոր պէս բան մը: Բայց շատ չնորձքով երեւոյթ մը ունէր, իր պաշտպանն էր Պառն տը Ռայսը՝ Նկարիչը սարսուռաց:

— Պառն տը Ռայս, գոչեց էթիէն, հազիւ հաւատալով իր լսածին: Անշուշտ, այդ Պառնը կը ճանչնար պարոն Տիւշմէնը:

— Ձեմ կարծեր: Օրիորդ Ամանտա սպասեց որ Պառնը մեկնի, պարոն Տիւշմէնը տեսնելու համար՝

— Պառն տը Ռայսի հասցէն գիտե՞ք:

— Ոչ, պարոն: Ահա պանդոկապետուհին, որ ինձ մէ տեւի լաւ պիտի պատասխանէ, յարեց սպասուէին ցոյց տալով ներս մանող կիներ: Ես երթամ սուրճը պատրաստեմ:

— Ի՞նչ կայ, պարոն, հարցուց պանդոկապետուհին մօտենալով:

— Էս շատ սերտ յարաբերութիւն ունիմ Պառն Ռայսի հետ, պատասխանեց նկարիչը: Գերմանիոյ մէջ

ծանօթացանք իրարու, բայց Պառնը գրեթէ միշտ ծամբորդելուն համար. մնայուն բնակարան չունի: Ձեր սպասուէին դիպուածու անոր անունը արտասանած ըլլալուն, հասցէն հարցուցի: Եթէ երբեք Բարիկ կը գտնուի ան, մեծ ուրախութեամբ հոն պիտի երթայի, ձեռքը սեղմելու համար:

Պանդոկապետուհին տոմար մը առաւ գոցուած դռանի մը մէջէն, թղթատեց զայն ու ըսաւ.

— Պառն տը Ռայս կը բնակի Բարիկ, Վէնթիմիլ փողոց, թիւ 19:

Նկարիչը շնորհակալութիւն յայտնելով, իր յուշատետրին մէջ գրեց այդ հասցէն: Հիմա ան կ'ածաւարէր Բարիկ դառնալու: Կառախումբէն իջնելուն պէս, Վէնթիմիլ փողոցը գնաց կառքով: Բայց Պառն տը Ռայսը ըսաւ չէին ճանչնար թիւ 19, թիւ 17 և թիւ 21 չէնքերուն մէջ, ուր հարցումներ ըրաւ, ապահով ըլլալու համար:

Էթիէն Բասթէլ քանի կը փորձէր լուսաբանուիլ, էթիէն Բասթէլ քանի կը մխրճուէր մթութեան մէջ: Ո՞վ այնքան տեւի կը մխրճուէր մթութեան մէջ: Ո՞վ կրնար ըլլալ. ապահովաբար կեղծանուն գործածող այդ մարդը, որ Ժուանիի մէջ Տիւշմէնի պարտքերը վճարած էր: Անշուշտ Տիւշմէն քաղաքապետարանէն գողցած թուղթը այդ մարդուն յանձնած էր: Այդ կեղծ Պառնը գնած էր փոստաթուղթը, Բօլ Հարմանի տալու կամ ծախելու համար, անվիճելի էր ասիկա:

Բայց էթիէն Բասթէլ ո՞ւր կրնար գտնուիլ այդ հանելուկին բանալին: Երեք անձեր կրնային այդ բանալին տալ իրեն, Տիւշմէն, օրիորդ Ամանտա և Պառն տը Ռայս: Բայց երեքն ալ անգամանի էին Ռասաի նկարիչը վերադարձաւ իր բնակարանը, մրմնջելով.

— Ի՞նչ աղուոր արշաւանք: Կրնամ պարծիլ, չիթիմար վերադարձած ըլլալուն համար:

Սօլիվօ նորէն նայեցաւ Սէն Անտոէ տէ զ'Ար փողոցին կողմը ու ջղային դող մը ցնցեց զինքը:

Ժանն Գորթիէ առաջ կը քշէր հոսերով ծանրութեան հետքերը ու այն մայթին վրայ կը յառաջանար, ուր մահը իրեն կ'սպասէր:

— Ահա՛ կուգայ, հարուածը վրիպեցնելու չէ, ըսաւ Սօլիվօ, ակամայ դողով մը ցնցուած:

Ու աչքերը Ժաննի վրայ յառած, անոր հետեւեցաւ իր դանդաղ քնացքին մէջ: Ան յուշիկ կը յառաջանար, տուներու առջեւ կանգ կ'առնէր ու հաց կը բաժնէր: Բանի մը անցորդներ Ժաննի գլխի վրայ կամ անոր քովէն կ'անցնէին: Իրենց աշխատութեան գացող դորձաւորներ էին:

— Կրճ, ըսաւ Սօլիվօ սոսկումով, կրնայ ըլլալ որ Ժաննի հետ ուրիշներ ալ լատտակերտին տակ մնան... Ահ, աւելի գէշ, առանց հաւկիթ կտորելու, զմէթ չի շինուիր: Վերջապէս արկած մըն է աս: Ներկարարութեան ձեռնարկուն պատասխանատու ախտի ըլլայ: Ան հատուցում պիտի ընէ իրաւատէրերուն:

Ժանն կը յառաջանար միշտ: Տունէն տասը քայլ հեռու կը գտնուէր, երբ կանգ առաւ ու երկու վայրկեան անտեսանելի մնաց: Յետոյ նորէն երեւան եկաւ ու սկսաւ իր կառքը առաջ քշել: Գրեթէ տասնընից տարու մանչ մը, Բարիզի ճշմարիտ ստահակ մը, Ժաննի առջեւէն կը քալէր, սուլելով: Սօլիվօ նշմարեց զայն և զայրոյթի շարժում մը ըրաւ:

Պատանին ու հացադործ կինը լատտակերտէն քայլ մը միայն հեռու էին: Սօլիվօ թեւը երկարեց ու դանակի հարուածով մը կտրեց երկու պարանոցները իրարու կապող առաստանը: Այն ատեն սոսկալի աղմուկ մը լսուեցաւ: Պարանոցները կը սուլէին լիսեռնիկներուն

մէջ, լատտակերտին ծանրութեան տակ, որ կը փչէր, պտտերը ճեղքուելով: Վայնասուն մը բարձրացաւ ու յետոյ չարաշուք ճարձատուն մը լսուեցաւ: Սօլիվօ տեղէն ելաւ մէկ ոստումով, դուռնէն դուրս խոյացաւ ու սանդուխէն վար իջաւ ձիւնակոյտի մը պէս:

Լատտակերտը մայթին վրայ ինկած էր, իր տակը ջախջախելով Ժաննի առջեւէն գացող աղան: Ժանն քիչ մը հտին կը գտնուէր, գեանին վրայ տարածուած նուազած, գէմքը արիւնով ծածկուած, բայց կենդանի: Հացերով լեցուն ոգորիէ սայլակը աղատած էր զայն: Լատտակերտը ինկած պահուն այդ սայլակին հանդիպած ըլլալուն, պարապութիւն մը կը թողուր տախտակին թաւալուն կողովին վրայ, որ կիսովին ջախջախուած էր: Ժանն պարանոցներու սուլումը լսելով, գլուխը վեր առած ու մէկդի նետուած էր կռնակի վրայ, վտանգը կուսնելուն համար:

Իր ճակարին վէրքը փայտի կտորէ մը առաջ եկած էր: Այդ վէրքը ու մանաւանդ սոսկումը պատճառ եղած էին անոր նուաղումին:

Հակառակ կանուխ ըլլալուն բազմութիւնը շուտով լեցուեցաւ արկածին վայրը: Հո՞ծ ամփոխ մը կը խափանէր տան դուռը: Սօլիվօ սողունի մը պէս սուսակեցաւ այդ բազմութեան մէջ ու արագօրէն հեռացաւ, առանց մէկուն ուշադրութիւնը գրաւելու: Ան տեսած էր աղան ջախջախուած վիճակի մէջ ու Ժաննի գոնատ գէմքը, որ արիւնով ծածկուած էր: Մնացեալը կարեւորութիւն չունէր իրեն համար: Արագ հեռացելով ու լիաթոք շնչելով, իր բնակարանը հասաւ: Ան կը կարծէր որ Բօլ Հարման վտանգէ զերծ էր այլեւս:

Թաղապետական ոստիկանները հասան արկածին վայրը ու անոնցմէ մէկը դնաց ոստիկանութեան քով միտէրին իմաց տուաւ զէպքը: Ժաննի վերքը երեւոթապէս ծանր, իրականին մէջ թեթեւ էր: Ան սթափած էր արդէն: Ոստիկանութեան քովիսէրին հարցունեիրուն պատասխանելով յայտարարեց թէ բան մը չէր գիտեր ու իր ազատումը կը վերագրէր ճշմարիտ հրաշքի մը: Ժանն շատ մօտեցած էր մահուան, բայց բնաւ մտքէն չէր անցնէր որ իր վրայ մահափորձ եղած էր: Խեղճ կինը գրեթէ հանդարտած, ճակտին վրայ վիրակապով մը, ուրիշ կողով մը առաւ ու շարունակեց հացերու բաշխումը, որ առժամապէս ընդհատուած էր: Ուստի շատ ուշ հասաւ Քլ. Պուրպօն:

Ժանն դնաց Լիւսիի սենեակը: Մանկամարդ աղջիկը գունատեցաւ ու անձկութիւն մը պատեց զէմքը, երբ մայր Լիզօնը այդ վիճակին մէջ տեսաւ: Ժանն խորհելով թէ քիչ մնացած էր որ այլեւս չկարենար իր աղջիկը ողջագործել, սկսաւ արտասուել ու թեւերը Լիւսիի երկարեց: Մանկամարդ աղջիկը Ժաննի գիրկը նետուեցաւ գողգոջուն:

— Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ, թոթովեց Լիւսի:

— Ա՛հ, զաւակս, սիրելիս, քիչ մնաց որ պիտի մեռնէի:

Յետոյ արկածին նկարագրութիւնը րրաւ:

— Խեղճ մայր Լիզօն, ըսաւ Լիւսի, նորէն ողջագործելով Ժաննը, առանց ձեզի ի՞նչ պիտի րլոր իմ վիճակս: Աշխարհի մէջ առանձին պիտի մնայի և մէկը չպիտի ունենայի, զիս սիրելու, միտքարելու համար: Այն ատեն ես ի՞նչպէս պիտի կրնայի ապրիլ:

Ժանն փոխադարձեց աղջկան համբոյնները...

Վերջապէս ստիպուեցան իրարմէ բաժնուիլ ու մայր Լիզօն մեկնեցաւ, հաշիւ տալու համար:

Ժ.

Տուն վերադարձին, էթիէն Քասթէլ իմացաւ որ Ժորժ Տարիէ ամէն օր իր բնակարանը հանդիպած էր, լուր առնելու համար: Երիտասարդ փաստաբանը շատ լաւ հասկցած էր որ ճշմարտութիւնը կը ծածկէին իրմէ և թէ նկարիչը ճամբորդութեան մէջ էր: Ուստի էթիէն ճաշէն յետոյ, Ժորժին քով դնաց խկոյն, գիտնալով որ մտահոգութեան մասնուած էր ան:

— Ա՛հ, խնամակալս, վերջապէս եկաք, գոչեց Ժորժ: Որքա՛ն մտահոգ էի: Ձեր ռենեկապանը սփինքսի կերպարանք մը կ'առնէր ինծի հետ խօսած պահուն: Բայց անկեղծօրէն խօսելով, պէտք է զայն թոյնտարէիք ինծի իմաց տալու թէ ճամբորդութեան ելած էք:

— Իրաւ է որ ճամբորդութեան ելած էի, բայց Գործի համար էր: Ու հիմա կը տեսնես որ ընկճուած կը վերադառնամ, ոչ թէ անձնական, այլ ուրիշներու Գործին համար: Խնդիրը կը դառնար Լիւսիէն Լապրուի, Ժանն Ֆորթիէի, Լիւսի Ֆորթիէի և Բօլ Հարմանի վրայ:

— Ժանն Ֆորթիէի՛ վրայ, կրկնեց Ժորժ, զարմացած: Անոր համար էր որ ամէն օր ձեր տունը հանդիպեցայ, ձեր մեկնումէն յետոյ:

— Բան մը երեւան հանեցի՞ր անոր մասին:

— Նոյնինքն Ժանն Ֆորթիէն տեսայ:

— Ո՛ւր, գոչեց նկարիչը դերտահասկնալի զարմանքով մը:

Ժորժ պատմեց մայր Լիզօնի կողմէ իրեն արուած այցելութիւնը, փողոցէն գտած թուղթերը յանձնելու

և խորհուրդ հարցնելու համար խեղճ Լիւսիի դէմ Բօլ Հարմանի և Մէրիի գործած արարքներուն մասին...
Յետոյ ըստ թէ Ժանն Ֆօրթիէ ինչպէս իմացած էր Լիւսիին իր աղջիկը ըլլալը և ինչպէս Բօլ Հարման ճանչցած էր զայն...:

— Ժանն Ֆօրթիէ ճանչցա՞ւ Բօլ Հարմանը, հարցուց Էթիէն Քատթէլ, որ ուշադրութեամբ մտիկ ըրած էր:

— Ձեր կրնար ճանչնալ զայն, առաջին անգամ տեսած ըլլալուն...:

Նկարիչը ձեռքերուն մէջ առաւ ճակատը ու մըր՝ մընջեց:

— Կասկածներս կը մսուրէին:

— Բօլ Հարմանի վրայ կը կասկածի՞ք միթէ: Մտքէս կ'անցնէր արդէն: Ձեր խորհրդաւոր խօսքերը իմ մէջս այդ նախադրացումը առաջ բերած էին: Ի՞նչ կը կարծէք ուրեմն:

— Թէ Բօլ Հարման սպաննիչն էր Ժիւլ Լապրուէի, այսինքն Ժաք Կարօն էր ան:

— Ան Ժաք Կարօ, ան Ժիւլ Լապրուէի սպաննիչը, կրկնեց Ժօրժ: Բայց ի՞նչ բան այդ ենթադրութիւնը ընել կուտար ձեզի:

— Ամէն ինչ և ոչինչ, պատասխանեց Էթիէն Քատթէլ: Ճարտարագէտ Բօլ Հարմանի անձը խորհրդաւոր կը թուի ինծի սա պարագաներուն համար, իր նիւ Եօրք ճամբորդութիւնը, իր ամուսնութիւնը, չուտով ձեռք բերած հարստութիւնը, չնորհիւ Ժիւլ Լապրուէի ծրագրին համանման ծրագրով, իր կեանքին կարգ մը մանրամասնութիւնները, խեղճ Լիւսիին հանդէպ ունեցած անդուծ ընթացքը, իր յամուածութիւնը, Լիւսիէնը իր աղջկան հետ ամուսնացնելու

համար, Լիւսիին աղարատ փաստութեւթիւն յայտնաբերումը, որով անդունդ մը բացուած է Լիւսիի և Լիւսիէնի միջեւ: Բայց այս բաները փաստեր կը թուին ինծի, հաստատող թէ Բօլ Հարման թշուառահան մըն էր: Բայց այսօր ամէն ինչ կ'անհետի ու փաստերս կը ցնդին ծուխի պէս: Իմ հետազոտութիւններէս կը հետեւի որ Բօլ Հարման բուն իր անունն է: Պէտք կը հետեւի որ Բօլ Հարման բուն իր աղջկան համար է խոստովանիլ որ ան ամէն ինչ իր աղջկան համար ըրած է...:

— Բայց ո՞վ Բօլ Հարմանի հայթայթած է այն վաւերութեւթիւր, զոր Լիւսիի դէմ գործածած է ան: — Սիրելիս, մտադ մութ կէտին վրայ դիւր իսկոյն, պատասխանեց նկարիչը: Ամէն ինչ այդ բանին մէջ կը կնճռոտի:

Էթիէն Քատթէլ պտամեց Ժուսնիի և Պուալը Ռուայի մէջ կատարած դիմումները:

— Բայց կ'աղաջեմ, ի՞նչ չափ ունիք որ այսքան նեղութիւն կը քաշէք, միթէն կէտերը լուսաբանելու համար պատմութեան մը, որ ձեզի հետ առնչութիւն չունի, հարցուց Ժօրժ Տարիէ, իր բարեկամը մտիկ ընելէն յետոյ:

Էթիէն Քատթէլ տարօրինակ նայուածք մը ձգեց Ժօրժին վրայ ու չպատասխանեց անոր հարցումին: Վայրկեան մը յետոյ յարեց ան:

— Ասոր վրայ չխորհինք այլեւս: Կը կարծէի որ ապացոյց մը ձեռք բերած էի, ան կը ցնդի ու ամէն ինչ վերջ կը գտնէ:

— Ես կը կենսօք ձեր կատարած ձեռնարկէն:

— Պէտք է որ ես կենամ:

Նկարիչը այս խօսքերով կը ծածկէր ճշմարտութիւնը ու ան պատճառներ ունէր իր ծրագիրը չյայտ-

նելու: Ժորժէն բաժնուէլէն յետոյ, էթիէնի միտքը
միակ մտահոգութիւն մը, սեւեռուն գաղափար մը ու-
նէր, այն է Պառնոն տը Ռայսը գտնել...

.

Հիմա միտնոնք Ռաուել Տիւշըմէնի: Բոլորովին
բւեժուած ու հինգ հազար ֆրանքի հատուցման գու-
մարը ստացած, Բարիզ կը գտնուէր արդէն: Արդարեւ
ան գացած էր Պաթինիօլ գտնուող Տամ փողոցը, ուր
իրեն կ'սպասէր Ամանտա:

Ոչ Տիւշըմէն, ոչ մանկամարդ աղջիկը չէին մոռ-
ցած իրենց վրէժխնդրական ծրագիրը ընդդէմ կեղծ
Պառնոն Ռայսի: Տիւշըմէն քիչ մը ուշ հասկցած էր թէ
քաղաքապետութեան արշիւէն կատարած գողութիւնը
որ տատիճան վտանգի կը մատնէր զինքը: Ան կ'ուզէր
ձեռք անցընել Լ'նկեցիկ Մանուկներու հաստատութեան
տեղեկագիրը, ինչպէս նաեւ իր ստորագրած կեղծ
պարտամուրհակները: Ամանտա եւս ջերմագին կը
մտղթէր ձեռք անցընել այն գրաւոր խոստովանու-
թիւնը, զոր ստորագրած և ժուանեի մէջ խանութ-
պանուէի տիկին Տէլիօնի յանձնած էր:

Ամանտա չափազանց քինախնդրութիւն ցոյց
կուտար անոր համար որ Սօլիվօ զինքը թունաւորե-
լու փորձ ըրած էր, մանաւանդ որ իր վրայ աղղեցու-
թիւն ունէր ան ու կրնար օրին մէկը կորստեան մատ-
նել զինքը, եթէ ուզէր: Ասոնք աններելի բաներ են,
որոնց չէր ներքեր Ամանտա:

Աշխարհի վրայ ոչ մէկ բան Ամանտան ետ պիտի
կեցնէր իր վրէժխնդրական գաղափարներէն:

Բարիզ հասնելուն իրիկունն իսկ, Ամանտա խօսք
բացու Տիւշըմէնի, զինքը շահագրգռող խնդրին վրայ:

— Պատրաստ ես մեր հասարակաց թշնամիին դէմ
գործելու և գործնականապէս ինձի հոգանդելու:

Ռաուել հաստատական պատասխան տուաւ:

— Ուրեմն տմէն ինչ լաւ չպիտի ընթանայ: Ես
վստահ եմ որ Օլիւ Սօլիվօ անուն մարդը յարաբերու-
թիւն ունի Մէրի Հարմանի հօրը հետ: Ապագայը սա
է որ Բօլ Հարմանի յանձնած է քու տուած թուղթը:
Ուստի ծուղակ լարելու է Քուրպըլուայի մէջ, գոր-
ծարանին շրջակայները, կամ Բարիզի մէջ, Մուրիլլօ
փողոցի իր բնակարանին մօտ: Օրին մէկը, ուշ կամ
կանուխ, Սօլիվօ պիտի երթայ իր մեղսակիցին տունը:
Պէտք է աւելնէ օգուտ քաղել: Ուրեմն քու օրերդ
յատկացուր զայն լրտեսելու: Երբ Սօլիվօ դուրս ելլէ
Բօլ Հարմանի տունէն, զայն հետապնդէ, ինչ որ ես
չկրցի ընել: Ենթադրելով որ Բօլ Հարման իր տան
մէջ չընդունիր Սօլիվօն, անշուշտ այս վերջինը անոր
տունը պիտի երթայ: Ուստի միլիոնատիրին օձիքը մի
ձգեր, տեղեկացիր անոր անորութիւններուն, իմո-
ցիր թէ ուր կ'երթայ ան...

— Վաղուընէ իսկ պիտի սկսիմ:

Ամանտա գգրոց մը լսնալով, ըսաւ.

— Իմ խնայողութիւններս հոս են: Իմ հարստու-
թիւնս քուկինիդ պիտի խառնեմ:

Տիւշըմէն իր հինգ հազար ֆրանքը դրաւ Աման-
տայի զգրոցին մէջ, իբր ապացոյց իր անշահախնդրու-
թեան ու վստահութեան, բոն մը ուրկէ զգացուեցաւ
Ամանտա:

Յաջորդ տուտ իսկ, Տիւշըմէն կիսաօրուքները
և պիտը կտրեց, որպէս զի Սօլիվօ մէկ տկնարկով
չճանչնայ զինքը, երբ անոր դիմաց ելլէ: Յետոյ կամք
ժը նստաւ ու Քուրպըլուա գնաց: Առաջին անցորդը

ցոյց տաւ այն տեղը, ուր կը գտնուէր Բօլ Հարմանի գործարանը: Տիւշըմէն հօն գնաց ու քննեց շէնքին ճակատը և երկու դուռները:

— Այ ոք կրնայ ներս մտնել կամ դուրս ելլել, առանց իմ կողմէն նշմարուելու, ըսաւ Տիւշըմէն մտովի: Աչքս չօրս պիտի բանամ: Կ'երեւայ թէ երկար տառն պիտի սպասեմ...

Տիւշըմէն իր կառքը վերադարձաւ, որ քանի մը քայլ հեռու կը գտնուէր:

— Մէկուն կ'սպասեմ, ըսաւ կառապանին: Հետեւորդ կառքը վար կը դնեմ: Ձեր ճաշը ըրէ՛ք, բայց պատրաստ գտնուեցէ՛ք ճամբայ ելլելու, երբ ձեզ կանչեմ:

Կառապանը հին տղուէս մըն էր ու երկար տառնէ ի վեր խորզան չաչած էր Բարիզի փողոցներուն մէջ:

— Մէկը պիտի հետապնդենք, պարոնս, հարցուց կառապանը, քթթելով իր աչքերը: Իսկոյն պատասխանեցէք ինծի, ես ճարպիկ հետապնդող մըն եմ...

— Այո՛:

— Ուրեմն կառքս պիտի քշեմ գործարանին քով գտնուող գինեւան մօտ ու ես ներս պիտի մտնեմ, խողովէն խճողակ մը կամ պիւֆթէք մը ուտելու համար: Հոն պիտի գտնէք զիս:

Ամբողջ օրը սպասելէ յետոյ, Ռաուլ Տիւշըմէն վերադարձաւ ճամ փողոցը, առանց տեսնելու Սօլիփօն: Յաջորդ օրն էր որ Սօլիփօ կը փորձէր Ժաննա Թորթիէն ջախջախել լոստակերտին տակ:

Այս դէպքերը պատահած միջոցին, մեր պատմութեան հերոսներէն իւրաքանչիւրը կը հետեւէր իր ճամբուն:

Բօլ Հարման վստահալից էր: Սակայն անհամբերութեամբ կ'սպասէր, լուր առնելու համար այն աղետի մասին, որուն իրականացումը պիտի փարատէր իր բովանդակ սարսուփը:

Օրիորդ Հարմանի ու Լիւսիէն Լապրուի ամուսնական պայմանագրութիւնը ստորագրելու թուականը անփոփոխ կը մնար միշտ: Մէրի չափազանց ուրախ, կը փափաքէր փայլուն երեկոյթ մը տալ ստորագրումի Քիշերը, որպէս զի շատ մը մարդիկ ականատես ըլլային իր երջանկութեան:

Լիւսիէն գործարանի աշխատութեանց մէջ խորասուզուած, էթիէն Քասթէլը և Ժօրժ Տարիէն տեսնելու տառն չէր ունենար: Տխրօշէն և ակամայ կը կատարէր նկարիչին պարտադրած դերը:

Իսկ էթիէն կ'ուզէր անպատճառ գտնել Տիւշըմէնի և Ամանտայի հետքը: Միշտ նկատի ունէր Ռանսէվուսէ Դասէօր պանդոկի սպասուհիին հաղորդած տեղեկութիւնը ու մտովի կ'ըսէր թէ ամէն կիրակի Պուա լը Ռուա երթալու էր:

Իրիկունը այն օրուան, երբ Ժաննա պիտի ջախջախուէր, Հարման սովորական ժամուն գործարանէն դուրս չէր ելած: Տիւշըմէն դիւային համբերութեամբ մը կը շարունակէր ամենօրեայ պահակութիւնը: Յանկարծ կառք մը կանգ առաւ գործարանին դիմաց: Մարդ մը վար իջաւ հոնկէ: Տիւշըմէն քանի մը քայլ յառաջացաւ, ուշ մնացած այցելուին դէմքը տեսնելու համար: Անոր դէմքը տեսաւ ու յաջողեցաւ իր զարմանքի ճիչը զսպել: Ժուանիի քաղաքապետարանէն դողցած թուղթը այդ մարդուն յանձնած էր: Օվիտ Սօլիփօ կամ Պառոն տը Ռայսն էր ան:

Արդարեւ, այդ այցելուն էր Սօլիվօ, որ կռուար իմացնելու մեր ընթերցողներուն ծանօթ զէպքը: Յերեկին, հեռագիր մը ուղղելով գործարանատիրոջ, խնդրած էր որ ժամը եօթուկէսին իրեն սպասէ: Բօլ Հարման սարսռաց, իր մեղսակիցին գործած ոճիւրին պատմութիւնը լսելուն պէս: Պատանիին ջախջախումը, որ զոհ գացած էր, ինչպէս նաեւ ժաննի ջախջախումը սոսկալի կը թուէր Հարմանի ու ան չծածկեց իր տպաւորութիւնը:

— Կ'ընդունիմ որ ցաւալի բան է, բայց պէտք է մինչեւ ծայրը երթալ, պատասխանեց Սօլիվօ:

— Գոնէ վստահ ես որ ժանն մեռած է:

— Ի՞նչպէս վստահ չըլլամ, երբ ան իր գլխուն վրայ ընդունեց հինգ-վեց հարիւր քիլօ ծանրութիւն ունեցող լատտակերտ մը: Գետնին վրայ մեռելի պէս փռուած ու ճակատը ձեղքուած տեսայ զայն: Ապահով եղի՞ր, բարեկամ, կրնաս հանգիստ քնանալ, Լիւսիի պէս չպիտի վերադառնայ ան: Մնաց որ, եղածը եղած է: Անօգուտ է իրար անցնիլը: Այլեւս չխորհինք ատոր վրայ ու գործի մասին խօսինք:

— Ի՞նչ գործի:

— Մեր, իմ գործիս մասին, քանի որ ըրածս գործ մըն է: Քեզի հետ իբր բարեկամ, ճշմարիտ բարեկամ վարուեցայ, առանց խնայելու ինքզինքս: Այս առտուան ըրածէս ետքը գործ չպիտի ընեմ այլեւս: Ամէն բան վերջացած է: Կ'ուզեմ Բարիզէն հեռանալ:

— Կը վախնաս:

— Անպատճառ վախնալուս համար չէ, քանի որ ամէն զգուշութիւն ձեռք առած եմ: Բայց մարդ չի գիտեր թէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ:

— Ի՞նչէն կը վախնաս ուրեմն:

— Ընկեր, միամիտ հարցում մը կ'ընես:

— Ինձի տխրեցնող կը թուի որ եթէ դէպքը քու պատմածիդ պէս տեղի ունեցած է ժիւլը Բէօր փողօցին մէջ, դուն սեւէ վտանգի եթնարկուած չես:

— Իմ կարծիքս ալ տա է: Բայց ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ, այլեւս կը ծերանամ: Հանդարտ ապրելու պէտք ունիմ: Ստոր երկրի մը մէջ միայն կրնամ հանգիստ քնանալ:

— Ո՞ւր պիտի երթաս:

— Ամերիկա պիտի վերադառնամ: Այդ երկիրը չատ հաճոյ կը թուի ինձի: Մտադիր եմ Պուէյոս-Այ-րէս երթալու, այդ քաղաքը կը դուրսնայ:

— Ուրեմն քու կենսաթոշակդ հոն պիտի ղրկեմ: Սօլիվօ դէմքի ծամածռումով մը պատասխանեց:

— Ոչ այդպէս: Նախ որ կապած կենսաթոշակդ քիչ է: Ախորժակս բացուած է: Մնաց որ, մարդ չի գիտեր թէ ո՞վ կ'ապրի, ո՞վ կը մեռնի: Ենթադրենք որ դուն մեռնիս: Ո՞վ պիտի տայ դրամս:

— Եթէ երբեք դրամագլուխը ձեռքդ դանուի, քանի մը ամիսէն, թերեւս քանի մը օրէն պիտի մսխես զայն...:

Սօլիվօ հեգնօրէն պատասխանեց.

— Շատ շնորհակալ եմ քու հոգածութեանդ համար: Պատուոյ խօսք որ զգացուած եմ տակէ: Թերեւս պէտք պիտի ունենամ դատական խորհրդականի մը, տխրեցնող չէ: Ասիկա արգելք չպիտի ըլլայ որ դրամագլուխ մը նախընտրեմ քան կենսաթոշակ մը:

— Ի՞նչ գումար կը պահանջես ինձմէ:

— Իսկոյն քեզի պիտի ըսեմ ի՞նչ առաջին և վերջին խօսքս: Անօգուտ է սովորակել: Հինգ հարիւր հազար ֆրանք կ'ուզեմ:

— Պիտի ստանաս այդ գումարը:

— Կարելի չէ աւելի առատաձեւն ըլլալ: Յառաջիկայ շաբաթ, Հաւրէն նաւ պիտի նստիմ: Հինգշաբթի օր միասին պիտի ճաշենք, վերջին անգամ իրարու ձեռք սեղմելու համար ու այն ատեն դրամը պիտի առա ինծի:

— Ուրեմն, հինգշաբթի օր հոս եկո՛ւր:

Երկուքը միասին գործարանէն մեկնեցան: Սօլիվօ տասը քայլ հեռուէն անցնող կառք մը նշմարեց: Կեցուց զայն, իր մեղսակիցին հետ Բալէ Ռուստալ երթալու համար:

Տիւշըմէն, որ կը լրտեսէր, իր ուշադրութիւնը կրկնապատկեց, տեսնելով որ Սօլիվօ դէպի կառք կ'ուղղուէր: Երկու-երեք թեթեւ հարուածներ տուաւ կառքի ապակիին ու կառապանը, որ այս ազդանշանին կ'սպասէր, ձին դէպի առաջ մղեց: Կառքին ճամբայ ելլելու աղմուկին վրայ, Սօլիվօ որ իր կառքէն ներս կը մտնէր, ետին դարձաւ, բայց սեւէ կոսկած չոռնե-նալուն, կանգ չառաւ:

Սակայն, կառքը յիսուն մէթր յառաջանալէն յետոյ, Սօլիվօ դարձաւ ու ետեւի փոքր պատուհանէն նայեցաւ:

Իսկոյն կոսկածը արթնցաւ մտքին մէջ: Տիւշըմէնի նստած կառքը նշմարեց, որուն կարմիր լապտերները ցոյց կուտային ճամբան: Սօլիվօ պատեց յօնքերը ու ըսաւ, իր և կառապանին միջեւ գտնուող ապակին վար իջեցնելով:

— Պողոտայէն բաժնուեցէ՛ք, ձախակողմ դարձէք ու դէպի Թէրն ուղղուեցէ՛ք:

— Ինչո՞ւ ուղեգիծը կը փոխէք, հարցուց Բօլ Հարման:

— Դիչ յետոյ պիտի բացատրեմ:

Կառապանը հնազանդած էր ու կողմնակի ճամբէ մը կը յառաջանար դէպի Թէրնի պատուարը: Սօլիվօ նորէն սկսաւ նայիլ դիտարանէն: Կարմիր լապտերներով կառքը քսան քայլ հեռու կը գտնուէր ու նոյն հեռավորութիւնը կը պահէր միշտ:

— Ա՛հ, բո՛ղ, ըսաւ Սօլիվօ, տկոտները սեղմած:

— Բայց ի՞նչ կայ, մըմնջեց Բօլ Հարման մտահոգուած:

— Մեզ կը հետապնդեն, եղածը տա է:

Գործարանատէրին գոյնը նետեց:

— Ն՛հ, ապահով եղիր: Գուէն մէջը բան մը չու-նիս: Զիս կը հետապնդեն ու գիտեմ թէ ո՛վ է հետապնդողը:

— Գիտե՞ս:

— Կին մըն է: Այո՛, քառասուն սուր դէմ հա-րիւր հազար Ֆրանքի գրաւ կը բռնեմ որ սա կառքին մէջ բազմած անձը կին մըն է, չստ գեղեցիկ աղջիկ մը, բայց խիստ խորամանկ...:

— Ինչո՞ւ կը հետապնդէ:

— Ամանտա Ռէկամի անուն աղջիկ մը, որմէ բաժնուեցայ Պուա լը Ռուայի մէջ, առանց իմաց տալու հախապէս, միտքը դրած է հասկնալ իմ բնակու-թեանս տեղը և Պառն տը Ռայսի ինքնութիւնը: Բայց այսօր չէ որ պիտի հասկնայ քաջարի Սօլիվոյի բնու-կարանը: Պիտի ջանանք սխալ հետքի մը վրայ առաջ-նորդել զայն, ինչ որ գուարճալի բան պիտի ըլլայ...:

Սօլիվօ խօսած պահուն մեծ ուշադրութեամբ կը քննէր իր ուղեկիցին հազուադէպ Բօլ Հարման կը կրէր եղանակամէջի բաց գոյն բարաքսիւ մը և մե-տաքսէ սիլինտը գլխարկ մը: Բնդհակառակը, Ուլիա հազած էր մուծ գոյն բալթօ մը ու կ'ընդունէր զլիսարկ մը:

Ասկէ տաաջ ըսած ենք արդէն թէ այդ երկու մարդիկը միեւնոյն հասակը ունէին:

— Փոխանակէ՛նք մեր զգեստները, լոտաւ Սօլիփօ՛, Գլխարկըդ և բարաքսիւդ ինծի առ՝ որ ու իմիններս ա՛ն:

Սօլիփօյի պաղարիւնութիւնը քիչ մը հանդարտեցուցած էր Բօլ Հարմանը: Հազուադասութեամբ և գլխարկներու փոխանակութիւնը իսկոյն տեղի ունեցաւ:

Յետոյ Սօլիփօ նորէն նայեցաւ ետեւի ապակիէն ու ըսաւ կառապանին.

— Կառքը ուղղակի քշեցէք դէպի Օրերայի հրապարակը: Կրան Օթէլի սրճարանին դիմաց կանգ պիտի առնէք: Իսկ դուն վար պիտի իջնես, յարեց Սօլիփօ, խօսքը Բօլ Հարմանի ուղղելով: Վստահ եմ որ Ամանտա պիտի կարծէ որ ես եմ դիմացինը, մանաւանդ քեզ մօտէն շտեմնելուն համար: Ու հազուադաս խորոտած, քեզի պիտի հետեւի: Այդ պահուն ես Պրէպան ճաշարանը պիտի երթամ, կերակուր ապսպրելու համար:

— Բայց ես ի՞նչ պիտի ընեմ վար իջնելէ յետոյ:

— Սրճարանը, յորդ լոյսին տակ պիտի նստիս, որպէս զի աղջիկը դէմքդ տեսնէ ու սխալը հասկնայ, Ամանտայի կառքը հեռանալուն պէս, ինծի պիտի միանաս:

— Համաձայն եմ:

Բաւորաբար ժամ յետոյ, երկու կառքերը Օրերայի հրապարակը կը հասնէին: Սօլիփօյի ըսածին պէս տեղի ունեցաւ ամէն բան: Տիւշըմէն դիտած էր հետապնդած մարդուն հազուադաս և երբ տեսաւ որ Բօլ Հարման մոռթ գոյն բարաքսիւ մը հագած ու կլոր ու փոքր գլխարկ մը դրած էր, կարծեց որ Պառն ալ Ռայսն էր ան:

— Մի՛ երերաք հոսկէ, ըսաւ Տիւշըմէն կառապանին: Միւսը կրնայ մեկնիլ, այս մարդն է որ կը շահագորգուէ զիս:

Սօլիփօյի կառքը արագօրէն կը հեռանար: Բօլ Հարման միջոց ընծայեց ընկերոջը, միւս կառքերուն մէջ կորսուելու, յետոյ դնաց նստաւ սեղանի մը առջեւ, կողի կտուցներու բիւրեղէ լուսադուլներուն տակ: Դէմքը դարցուցած էր Օրերայի հրապարակին, այսինքն Տիւշըմէնի: Այս վերջինը չկրցաւ զսպել զայրոյթի բացողանջութիւն մը:

— Տխմարի մը պէս խորուհեաց, մրմնջեց Տիւշըմէն: Այդ մարդիկը նշմարած ըլլալով որ զիրենք հետապնդող կար, հազուադասին փոխած են: Ահ, սւտաշակ Սօլիփօ:

Տիւշըմէն քանի մը վայրկեան դատնութեան և յուսախաբութեան մէջ խորաուզուեցաւ, յետոյ կառապանին հրամայեց Տոմ փողոցը տանիլ զինքը, ուր Ամանտա անհամբերութեամբ կ'սպասէր իրեն:

Տիւշըմէն պոտմեց ձախողութեամբ: Հակառակ այդ կատարեալ անյաջողութեան, Ամանտա չկրցաւ զսպել իր ծիծաղը:

— Զուարճալի՞ կը գտնես տիկա, յարեց Տիւշըմէն կատաղած:

— Այո՛, յուսահատական, բայց զուարճալի է...: Մեր մարտկոցները փոխելու է: Անդգամը շատ խորամանկ է: Պէտք է անոր չափ խորամանկ ըլլալ:

Տիւշըմէն բարկութեան շարժում մը ընելով ըսաւ.

— Վաղուրէն սկսեալ պիտի շարունակեմ լրտեսել: Վաղը կ'իրակի ըլլալուն, իրար չպիտի տեսնեն անոնք: Պուտ լը Ռուտ երթա՛նք:

— Իմ ուղածս ալ տու է: Բայց անդադար աշխատ-

տելու է, մեր հասարակաց թշնամիին հասցէն զտնե-
լու համար:

.

Բօլ Հարման իր մեղսակիցին միացած էր Պրէպա-
նի ճաշարանը ու հոն մտանաւոր սենեակ մը քաշուած
էին երկու ընկերները: Կէս գիշերին միայն իրարմէ
բաժնուեցան: Հակառակ իր հաւաստումին թէ Աման-
տայէն չէր վախճար, Սօլիվօ շատ լաւ գիտէր թէ
մանկամարդ աղջիկը ինչ վրէժխնդրութիւն կը սնու-
ցանէր իր դէմ: Ուստի Սօլիվօ տարտամ մտահոգու-
թեան մը մատնուած էր, տեսնելով որ Ամանտա կա-
տաղօրէն կը հետապնդէր զինքը:

— Դժուար չպիտի ըլլայ Ամանտայի ծրագիրը
ի դերեւ հանել մինչեւ իմ մեկնումս, կ'ըսէր Սօլիվօ
մտովի: Ամէն պարագայի մէջ, իմ հեռանալս խելա-
ցի, խոհեմ ու անհրաժեշտ գործ մը պիտի ըլլայ:
Պուէնտս Այրէսի մէջ հանգիստ պիտի տալիմ հինգ հա-
րիւր հազար ֆրանքով: Արդարեւ, այլեւս քաշուելու
եմ, երջանիկ ծերութիւն մը անցընելու համար...

Յաջորդ օրը, Սօլիվօ ակնարկ մը ձգեց առտուան
թերթերուն վրայ ու առջի օր ժի լը Քէօր փողոցին
մէջ պատահած արկածին երկար նկարագրութիւնը
կարդաց:

Լրաբերը կ'ըսէր թէ անծանօթ պատանիէն զատ,
հացագործ կին մըն ալ ջախջախուած էր բառին բուն
նշանակութեամբ: Սօլիվօ ժպտեցաւ:

— Հարման պիտի տեսնէ որ այս անգամ գործը
լաւ կատարուած է, ըսաւ Սօլիվօ մտովի: Հիմա ան
կրնայ հանգիստ քնանալ: Լատտակերտի հնարքս առաջ-
նակարդ բան մըն է:

ԺԱ.

Ռոտուլ Տիւշըմէն և օրիորդ Ամանտա առտուն կա-
նուխ Պուա լը Ռուա դացած էին: Իր ուղեգիծին հա-
նձայն, Էթիէն Քասթէլ միեւնոյն կառախումբով կը
ճամբորդէր ու կայարան իջնելէն յետոյ, դանդաղօրէն
կ'ուղղուէր դէպի «Ռանտէվու տէ Շասէօր» պանդոկը,
առանց մտքէն անցընելու թէ իր փնտած զոյգը քա-
նի մը քայլ առջեւէն կ'երթար:

Նկարիչը աճապարելու բան մը չունէր: Սէնի քա-
րափէն սկսեալ, Պուա լը Ռուայի չրջականները սիրուն
են: Ան պտոյտ մը ըրաւ Ամանտա և Ռոտուլ ուղղակի
պանդոկ: Գացած ատեննին:

Կէս ժամ յետոյ երկու երիտասարդները պանդոկին
առաջին յարկի մէկ սենեակին մէջ կը տեղաւորուէին,
ուր իրենց սեղանը պատրաստուած էր: Սպասուէին
անոնց կ'սպասարկէր: Ճիշդ այդ պահուն, Էթիէն Քաս-
թէլ մեծ սրահին սեմէն կ'անցնէր: Պանդոկապետուէին
ճանչցաւ զայն ու ժպտուն դիմաւորեց:

— Պարոն, նորէն մեր պանդոկը կը պատուէք,
ըսաւ պանդոկապետուէին:

— Այո', տիկին, ճաշի եկած եմ:

— Իսկոյն պիտի ջանամ զո՞հ ձգել ձեզ:

Սփռոցը, պնակները, շիշը, եւայն դնելէ յետոյ,
պանդոկապետուէին յարեց:

— Պառոն տը Ռայսը գտա՞ք, ինչպէս կը փախա-
քէիք:

Էթիէն Քասթէլ պատասխանեց, իր խօսակիցին
երեսը նայելով:

— Անշուշտ: Շնորհակալ եմ անոր հասցէն տուած

ըլլալնուդ համար: Իսկ դուք, տիկին, պարոն Ռաուել Տիւշըմէնի մասին բան մը լսեցի՞ք Պուա լը Ռուայէն մեկնելէն յետոյ:

Կարգը պանդոկապետուէիին եկաւ, Էթիէնի երեսը նայելու համար:

— Պարոն Տիւշըմէնը կը ճանչնա՞ք, դուք կինը:

— Ոչ, տիկին, բայց շատ կը փափաքիմ զայն տեսնել կարգ մը պատճառներով: Եւ որովհետեւ ձեր սպասուէին ըսաւ թէ, ան կիրակի օր մը պիտի գայ, հոս անցընելու համար օրը, ես ալ դիպուածով եկայ, անոր հետ հանգիպում մը ունենալու յոյսով:

— Ուրեմն բախտ սննիք եղեր, ճշմարիտ բախտ մը: Այս պահուս կը ճաչէ իրեն ծանօթ անձի մը հետ:

— Օրիորդ Ամանտայի հետ, անշուշտ:

— Այո՛, սիրուն օրիորդ մը:

Էթիէն Քասթէլի շրթունքներուն վրայ ուրախ ժպիտ մը տեսնուեցաւ: Պանդոկապետուէին յարեց.

— Պարոն, եթէ կ'ուզէք, անոնց իմաց կուտամ թէ մէկը շատ կը փափաքի պարոն Տիւշըմէնը տեսնել:

— Ոչ այս պահուս, տիկին: Զգեցէ՛ք որ երիտաւորները ճաչեն: Պիտի խնդրեմ որ ճաչը աւարտելէն յետոյ միայն իմ ներկայութիւնս իմաց տաք:

Պանդոկապետուէին խոնարհութիւն մը ըրաւ: Նկարիչը ճաչը ապապրեց ու սկսաւ ախորցակով ուտել: Կէս ժամ յետոյ, սպասարկութեան համար սպասուէին ստիպուեցաւ հաշուեսեղան երթալ: Պանդոկապետուէին սա հորցումը ըրաւ.

— Պարոն Տիւշըմէն աւարտե՞ց ճաչը:

— Այո՛, տիկին: Սուրճը պիտի տանիմ մասնաւոր սենեակը:

— Լա՛ւ, անոր ըսէ որ սրահին մէջ պարոն մը կայ, որ կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ:

Սպասուէին այդ յանձնարարութիւնը ըրաւ: Երկու երիտասարդները անձկութեամբ իրարու նայեցան: Բայց Ամանտա տեսնելով որ սպասուէին հետաքրքրութեամբ գիրենք կը դիտէր, իսկոյն իր որոշումը առաւ ու ըսաւ.

— Պարոնէն խնդրեցէ՛ք Զոսա գայ:

Սպասուէին վար իջաւ նորէն:

— Էթիկ մարդ ըլլալդ ցոյց տա՛ւր, յարեց Ամանտա, խօսքը Տիւշըմէնի ուղղելով: Որքան գունատեր ես, կարծես թէ ոստիկանութեան քօմիսէր մը և վեց ոստիկան զինուորներ քեզ ձերբակալելու եկած են:

Այդ պահուն սենեակին դուռը բացուեցաւ: Սպասուէին տառջնորդութեամբ, Էթիէն Քասթէլ ներս մտաւ, գլխարկը ձեռքը բռնած: Սպասուէին քաշուեցաւ ու դուռը փակեց: Ամանտա և Ռաուել իրենց աթոռներէն բաժնուեցան փութկոտութեամբ ու փոխադարձեցին անոր բարեւը:

— Տիկին և Պարոն, կը յուսամ թէ ներողամիտ պիտի գտնուիք ինձի, խիստ անփոյթ ընթացքիս համար, բայց ես շատ պէտք ունիմ քանի մը վայրկեան խօսակցելու պարոն Տիւշըմէնի հետ, ըսաւ նկարիչը:

— Պարոն, ինձի իմաց տուին ու ես ալ ձեզմէ խնդրեցի որ հոս հրամմէք, թոթովեց Ռաուել:

Էթիէն նշանակալից նայուածք մը ձգեց Ամանտայի վրայ: Ռաուել հասկցաւ այդ նայուածքին նշանակութիւնը ու փութաց աւելցնել.

— Օրիորդին առջեւ խօսեցէ՛ք, գաղտնիք չունիմ անոր համար:

Նկարիչը խոնարհութիւն ընելէ յետոյ նստաւ: Տիւշըմէնի բուռն յուզումը նշմարելով յարեց ան.

— Պարոն, իմ ներկայութիւնս ձեզ կը վրդովէ:

կարծես: Ոեւէ պատճառ չկայ յուզուելու: Կ'աղաչեմ, հանդարտեցէ՛ք: Ի՛նչ որ ալ ըսեմ ձեզի ու ի՛նչ որ ալ իմանաք, իմ մէջս թշնամի մը մի՛ տեսնէք, այլ մարդ մը որ պատրաստ է ձեռք կարկառելու ձեզի, եթէ երբեք աջակցութեան պէտք ունիք: Ամէն բանէ առաջ, պէտք է գիտնաք որ ո՛վ եմ ես: Էթիէն Քասթէլ կը կոչուիմ: Նկարիչ եմ ու կը բնակիմ Աստա փողոց: Մինչեւ հոս ձեր ետեւէն գալստ անբացատրելի կը թուի ձեզի, սակայն պէտք է ըսեմ որ Ժուանիի մէջ ինծի իմացուցին թէ կառախումբի արկածի մը հետեւանքով վիրաւորուած ու Պուա լը Ռուայի մէջ դարմանուած էք:

— Ա՛հ, Ժուանիի մէջ իմացաք այդ բանը...

— Այո՛, սիրելի պարոնս, քաղաքագետութեան քարտուղարը ինծի ըսաւ:

Տիւշըմէնի գոյնը նետեց:

— Երեք օր առաջ հոս եկայ, ձեզի հանդիպելու յոյսով: Ինծի ըսին թէ հոսկէ մեկնած էիք, բայց մօտաւոր կիրակիներէն մէկը հոս պիտի գայիք: Ուստի որոշեցի ամէն կիրակի հոս գալ, ձեզ տեսնելու յոյսով: Դուք ըմբռնելու էք թէ շատ պէտք ունիմ ձեզ տեսնելու, քանի որ այսպէս կը դործեմ:

— Այո՛, պարոն:

— Հիմա ձեզի պիտի ըսեմ թէ ի՛նչ չարժաւորութիւն կը մղէր Ժուանիի քաղաքագետարանը երթալու ուրկէ հեռացած էք, կ'երեւայ, հրաժարական տալու ստիպուած ըլլալուդ համար: Զի՛շդ է:

— Ափսոս որ ճիշդ է, պարոն:

— Իմ նպատակս է երեւան հանել թէ որո՞ւն տրուած էր Լնկեցիկ Մանուկներու հաստատութեան յանձնուած աղջկան մը տեղեկագիրը:

Այս խօսքերը լսելուն պէս, Տիւշըմէն պազ քրքրեց մը զգաց մագնիսուն արմատին վրայ: Նկարիչը սկսածայ խոր կարեկցութիւն մը զգաց այդ տարաբախտ երիտասարդին նկատմամբ:

— Զեզի ըսի որ հանգարարք, չարունակեց նկարիչը: Ուրեմն գիտ մախկ ըրէք, առանց վրդովուելու: Խօսքիս վրայ կը տարակուսի՞ք միթէ:

— Ոչ, ոչ, պարոն:

— Երբ քաղաքագետին ներկայացուցի խնդրոյ առարկայ տեղեկագիրը, ապշութեան մատնուեցաւ ան: Իմ ներկայութեանս, քննութիւն բացուեցաւ ու ապուշուցուեցաւ որ այդ տեղեկագիրը գողցուած էր:

— Ուրեմն կորստեան մատնուած եմ, գոչեց Տիւշըմէն սկսածայ:

— Պիտի փորձեմ փրկել ձեզ, եթէ անկեղծօրէն պատասխանէք ինծի: Արշիվէն դո՞ւք հանած էք տեղեկագիրը:

— Այո՛, պարոն, ես հանեցի:

— Ծախեցի՞ք զայն:

— Ոչ, պարոն, չծախեցի: Մատուցուած ծառայութեան փոխարէն, յանձնեցի զայն:

— Միւշտոյն բանն է, քանի որ ձեր բաժնի ծառայութիւնը դրամական էր: Բայց չվիճարանիք: Ստացագիր չ'ըլլալուն, չ'ըրցինք երեւան հանել թէ այդ փաստաթուղթը որո՞ւն յանձնուած էր: Ես պէտք ունիմ այդ բանը հասկնալու և դուք ինծի պիտի իմացնէք: Զեզ փորձութեան մատնողը Պառն ար Ռոյս անուն մէկը չէ՞ր:

— Այո՛, պարոն:

— Շատո՞նց կը ճանչնաք այդ մարդը:

— Այդ մարդուն երեսը տեսած չէի բնաւ: Ան-

հաւատալի է, բայց ճշմարտութիւնն իսկ է, կ'երգ-
նում:

— Ուրեմն տեղեկագիրը յանձնած էք այդ մար-
դուն զոր չէիք ճանչնար բնաւ: Դուք ոճիր մը գոր-
ծած էք այնպիսի մէկուն հաշտոյն, որուն երեսն իսկ
չէիք տեսած: Բայց ի՞նչ միջոցներու գիմած է ան,
կրաւորական գործիք մը դարձնելու համար ձեզ:

— Եղեռնադատ Ատեանէն ազատած է զիս:

— Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, եթէ ըսէիք թէ հոն
կ'առաջնորդէ ձեզ:

— Ես վերահասու չէի թէ ի՞նչ ծանրակշիռ արարք
մը կը գործէի: Ձեզի պատմեմ անցուղարձերը:

Տիւշըմէն մանրամասնօրէն պատմեց թէ ի՞նչպէս
Ժուանեի մէջ Պառոն տը Ռայսի ծանօթացած էր և
թէ ան ի՞նչեր պատմած էր իրեն, տեղեկագիրը ձեռք
անցնելու համար: Էթիէն խոր յուզումով մտիկ ըրաւ:

— Այդ մարդը ճշգրիտ տեղեկութիւններ ունէր,
բայց ո՛ւրկէ քաղած էր զանոնք, յարեց նկարիչը:
Յառաջիկային երեսն պիտի հանենք: Հիմա խնդիրը
Պառոն տը Ռայսը ձեռք անցընելուն վրայ կը դառնայ:
Տիկի՛ն, դուք անոր հասցէն չէ՞ք գիտեր, ըսաւ Էթիէն,
խօսքը Ամանտայի ուղղելով:

— Ինչէ՞ն պիտի գիտնամ, ըսաւ մանկամարդ աղ-
ջիկը, որ կը կասկածէր:

— Սա գերազանց պատճառով որ խիստ մտերիմ
յարաբերութիւններ ունեցած էիք այդ ճշմարիտ կամ
կեղծ Պառոնին հետ: Ութը օր, հոս, անոր հետ գլուխ
գլխի անցուցած էք:

Ամանտա շրթունքը խածաւ ու կասկարմիր կտրե-
ցաւ:

— Պէտք է անկեղծօրէն խօսիք, յարեց Էթիէն,

Ձեզի ըսի թէ բարեկամ մըն եմ, բայց կրնամ թշնամի
մը ըլլալ: Ժուանեի քաղաքապետը ընդհանուր դա-
տախտալին գրած է: Պարոն Տիւշըմէն ձեզ պիտի փնտը-
ռեն ու գտնեն: Հարցաքննութեան պիտի ենթարկեն
ձեզ ու դուք պիտի ստիպուիք պատասխանել: Ձեր
պատասխաններուն չնորհիւ մեր ուղածը պիտի հա-
կընանք: Իսկ եթէ սրաւբաց խօսիք ինծի հետ, եթէ
բան մը չծածկէք ինձմէ, բոլոր լուրջ ազդեցութիւնս
ի դործ պիտի դնեմ, որպէս զի ոեւէ հետապնդում չի
կատարուի ձեզի դէմ: Եթէ երբեք հետապնդումը
սկսած է, պիտի կասեցնեմ զայն: Պարկեշտ մարդու
խօսք կուտամ:

— Պարոն, մենք ալ խօսիլ կ'ուզենք, բայց եր-
կուքնիս ալ չենք գիտեր Պառոն տը Ռայսի հասցէն:
Տիւշըմէն և ես ամէն բան պիտի տանք, այդ մարդուն
հասցէն հասկնալու համար: Բայց այնքան ճարպիկ է
որ մեր ձեռքերէն պրծաւ ան:

— Ուրեմն կը փնտռէի՞ք զայն: Ի՞նչ նպատակով:

— Անոր ձեռքէն խլելու համար, տիկինը և զիս
վտանգող թուղթերը, պատասխանեց Տիւշըմէն: Երէկ
յաջողեցայ անոր հետքը գտնել, հետապնդեցի զայն ու
կը կարծէի որ օձիքէն պիտի բռնեմ, բայց ան խոյս
տուաւ...:

Տիւշըմէն պատմեց այն անցքերը, որոնք մեր ըն-
թերցողներուն ծանօթ են:

— Ուրեմն այդ անգտանելի մարդը Բօլ Հարմանի
տունը կ'երթար:

— Այո՛, պարոն:

— Այդ մարդուն համար է որ Տիւշըմէնէն պա-
հանջած է իրեն յանձնել Ժուանեի արշիվէն գողցուած
փաստաթուղթը, յարեց օրիորդ Ամանտա: Անոր հա-
շիւին ուղած է սպաննել Լիւսին...:

— Լիւսին սպաննե՛լ, գոչեց Էթիէն ապշահոր՝
ի՛նչ կ'ըսէք:

— Ճշմարտութիւնը:

— Ապացոյցներ ունի՞ք այդ մասին:

— Պարո՛ն, եթէ երբեք նիւթական ապացոյցներ
ունենայի, բանէ մը չպիտի վսխնայի ու պիտի կըր-
նայի վրէժ լուծել... Զիս ալ ուզեց սպաննել, գիտ-
նալով որ կը կտակածէի իր ոճիւրին վրայ: Այդ մարդը
Պառն տը Ռայս չի կոչուիր, Օվիտ Սօլիվօ է անոր
անունը:

— Օվիտ Սօլիվօ, կրկնեց նկարիչը: Անիկա զար-
միկն է Բօլ Հարմանի, կամ այն անձին որ այսպէս կը
կոչէ ինքզինքը: Այդ գործարանատէրը ժաք Կարօն է,
այս անգամ չեմ սխալիր, ըսաւ նկարիչը մտովի:
Բայց ինչ խորհրդաւոր կապ կայ այդ երկու մարդոց
միջեւ: Աս ի՛նչ միթութիւն է: Ով պիտի լուսաւորէ
զայն:

Պահ մը լուծեցնէ յետոյ, Էթիէն Քասթէլ խօսքը
Ամանտայի ուղղելով յարեց.

— Կ'ուզէ՞ք ինծի ըսել թէ ի՛նչ գիտէք այդ մար-
դուն վրայ, ի՛նչ բան գիտած ու երեւան հանած էք
ձեզմէ բաժնուելէն յետոյ:

— Այո՛, պիտի ըսեմ, եթէ երբեք խոստանաք
օգնել մեր վրէժխնդրութեան, պատասխանեց Ամանտա:

— Յայտ դրէք իմ վրաս, պատասխանեց Էթիէն
Քասթէլ:

— Տիւշըմէնի գլխուն փորձանք մը չպիտի՞ գայ,
ըսաւ Ամանտա:

— Եթէ երբեք հետապնդումը սկսած է, վաղը
դադրեցնել պիտի տամ:

— Ուրեմն ամէն բան պիտի ըսեմ ձեզի:

Ամանտա սկսաւ պատմել կեղծ Պառն տը Ռայսի
հետ ունեցած յարաբերութիւնը ու մանրամասնօրէն
յայտնեց տեսածները և իր ունեցած կտակածները:

— Իրուուենք ունիք, այդ մարդը Լիւսիի սպան-
նիչն է, ըսաւ Էթիէն, երբ Ամանտա աւարտեց պատ-
մութիւնը: Ան գործած է Բօլ Հարմանի հաշուին,
չատ որոշ է տալիս: Բայց նիւթական ապացոյցները
կը պակսին. պէտք է ապացոյցներ ունենալ, երկու
թշուառականներն ալ քախքախելու համար: Կրնամ
իմ արամադրութեանս տակ ունենալ ձեզ, այնպէս չէ՞,
պարոն Տիւշըմէն:

— Բացարձակապէս, պարոն:

— Ուրեմն շարունակեցէք հսկել Բօլ Հարմանի
վրայ, որովհետեւ վստահ եմ թէ անոր մեղսակցին
թաքստոցը պիտի գտնենք:

— Պիտի հսկեմ անոր վրայ:

— Եթէ հասկնաք որ Օվիտ Սօլիվօ ուր կը բնա-
կի, այն տանն ձեզի պիտի ըսեմ ընկիւքնիդ: Ես չեմ
տարակուսիր որ, այդ մարդուն տան մէջ պիտի գըռ-
նենք այն ապացոյցը, որուն պէտք ունինք ընդդէմ
միլիոնատէրին և իր մեղսակցին:

— Բօլ Հարմանը չէ՞ք ճանչնար:

— Կը ճանչնամ: Անոր տունը կ'երթամ ու ան իմ
տունս կ'ուզայ:

— Ուրեմն չէ՞ք կրնար ձեր կողմէ գործել:

— Ոչ, որովհետեւ ձախող խօսք մը, անխոհմ
դիմում մը կատկած պիտի ներշնչէ անոր: Զգուշու-
թիւն ձեռք տանելով պիտի անհետանայ: Սօլիվօ և
ան երէկ հետապնդուած են պարոն Տիւշըմէնի կողմէ,
ասիկա մտաւա՞ք պատճառած է անոր, յարեց նկարիչը,
հետեւաբար մեծ խոհեմութեամբ գործելու է: Հաւա-

նական է որ այդ մարդիկը նոր ոճի մը կ'որոճան , այդ պարագային , պէտք է արդիւնք դառնայ :

Այս խօսքերը ընելով , էթիէն կը խորհէր ժանն Ծօրթիէի վրայ , որուն Բարիզ ներկայութեան տեղեակ էր : Յետոյ Տիւշըմէնի կողմը դառնալով ըսաւ .

— Դրամի պէտք ունի՞ք : Իմ քսակս ձեր արտադրութեան տակ կը դնեմ :

— Անօգուտ է , պարոն , ես խնայուած դրամ ունիմ , ըսաւ Ամանտոս : Այդ դրամին մինչեւ յետին բնիոնը պիտի գործածեմ այդ հասարակաց գործին համար :

— Իմ առաջարկս ես չեմ տռներ , ի յարկին յիշեցէք զայն : Ահաւասիկ իմ քարթս , որուն ստորոտը կը գտնուի իմ հասցէս : Ո՛ւր կը բնակիք :

— Տամ փողոց , թիւ 28 , պատասխանեց Ամանտոս :

— Նոր բան մը ըլլալուն պէս , ինձի իմաց տուէ՛ք : օրուան ամէն ժամուն , նոյն իսկ եթէ գիշերը ուշ ատեն ըլլայ :

— Չպիտի թերանամ այդ բանը ընելու , ըսաւ Տիւշըմէն :

Էթիէն Քասթէլ ոտքի ելլելով յարեց .

— Պարոն Տիւշըմէն , հանդարտեցէ՛ք ու խոստումիս վրայ յոյս դրէ՛ք : Ձեզի դէմ դատական օհեւ հետապնդում չպիտի կատարուի :

Երկու երիտասարդներու առաջնորդութեամբ , նկարիչը սենեակէն դուրս ելաւ : Ան երկաթուղիի ճամբան բռնեց , Բարիզ դառնալու համար : Քօնքար՝ դիման նստած պահուն , էթիէն կը մրմնջէր .

— Եթէ չեմ սխալիր , Ժօրթի մօր , ժանն Ծօրթիէի պատուոյ վերահաստատութիւնը չպիտի ուշացնայ , . . . :

Տիւշըմէն և Ամանտոս ալ կ'օրհնէին այն դիպուածը , որ այնքան զօրաւոր աջակից մը պարգեւած էր իրենց : Յաջորդ օրն իսկ , Տիւշըմէն սկսաւ հսկել Բօլ Հարմանի բնակարանին վրայ : Թողունք որ ան կատարէ իր համբերատար հսկողութիւնը ու ժանն Ծօրթիէի քով վերադառնանք :

Հացագործ կիներ երկու օրուան հանգիստէ յետոյ , իր գործը վերսկսած էր : Ինչպէս գործադիրով խոստացած էր , ժանն Ծօրթիէ առտուան ժամը հինգին կը հասնէր Տօֆին փողոցի հացավաճառանոցը , ճակատը կապուած էր անկուսին : Ըստ սովորութեան , «Թանտէվու տէ Պուլանթէ» ճաշարանը զնաց ապուր խմելու համար , գործի սկսելէ առաջ :

Այդ Լիզօն ներս մտնելուն պէս , ուրախութեան աղաղակով մը ընդունուեցաւ : Անոր ձեռքը կը սեղմէին :

Թուրքիցին ու Լիոնցին ուղեցին գինի հրամցնել հոն գտնուողներուն , ի պատիւ մայր Լիզօնի : Այս վերջինին աչքերը արցունքով լեցուեցան , երբ ան տեսաւ որ ամէն կողմէ անկեղծ համակրութիւն կը յայտնուէր իրեն : Ի վերջոյ ժանն Ծօրթիէ դուրս ելաւ իր կողովը առնելու համար :

Լիոնցին և Թուրքիցին կէս օրէն յետոյ աշխատանք ունենալուն համար , իրենց մէկ քանի ընկերներուն հետ հոն մնացած էին ու կը ծխէին : Ինչպէս յայտնի է , Լիոնցին տաննօք ժաննի ցոյց տուած էր Լըպլէի հացավաճառանոցը , հոն գործ հայթայթելով ժանն Ծօրթիէի :

— Համոմի՞տ ես , հարցուց Լիոնցին , խօսքը Թուրքիցին ուղղելով :

— Այո , պատասխանեց ան : Ես ալ կը մտածակցիմ : Պէտք է ընկերներուն կարծիքը հատկապէս . . . :

— Ի՞նչ բանի վրայ կը դառնայ խնդիրը, գոչեցին շատ մը ձայներ:

— Ահա՛ իմ առաջարկս, յարեց Լիոնցին: Մայր Լիզօն կտրիճ կին մըն է, զոր ամէնքս ալ կը սիրենք, այնպէս չէ: Մեծ վիշտ մը պիտի դառնայ, եթէ երբեք ան զո՛ւ երթար այն աղիտուլի լոստակերտին, որ իր գլխուն այնքան մօտիկ ինկած էր:

— Ահ, այնպէս է, խաչո՛ր, ըսաւ Թուրէնցին:

— Արժանաւորապէս թաղելու համար դայն, յարեց Լիոնցին, հոս եկող բոլոր հացազործները հարիւրական սու կամ վեցական ֆրանք պիտի տային:

— Առանց մեղի առաջարկութեւն, անշուշտ:

— Կաւ ուրեմն, ձեր գրպանէն վեց ֆրանք հանել կ'ուզե՞ք, ոչ թէ սուղի, այլ ընտանեկան փոքր խրախճանքի մը համար, որով ուրախութեան ճաշ մը պիտի տրուի մայր Լիզօնի:

Հաւանութեան միահամուռ աղաղակ մը պատասխանեց այդ առաջարկին:

— Կաւ գողտիար մըն է, մանչս, ըսաւ գինեպանուհին, ես ալ կը մօտանակցիմ ու շիշ մը շամբանետ կը նուիրեմ:

— Ուրեմն համաձայն ենք, յարեց Լիոնցին: Ծաշը տեղի պիտի ունենայ կէս օրին, այն ժամուն, երբ ամէն մարդ ազատ է: Թուղթի մը վրայ պիտի արձանագրուին անունները անոնց, որոնք կ'ուզեն մօտանակցիլ, զրոմը վճարելով գինեպանուհիին, որ հոս ներկայ կը գտնուի:

Հոն գտնուողները ստորագրեցին և իրենց զրոմը վճարեցին:

— Բայց մայր Լիզօն բան մը չիմանայ, գոչեց Լիոնցին: Պէտք է որ անակնկալ մը ըլլայ անոր համար: Առտուն միայն պիտի հրաւիրուի ան...:

— Ե՞րբ տեղի պիտի ունենայ, հարցուց գինեպանուհին:

— Ամէնուն կողմէ ստորագրուելէ յետոյ, օրը պիտի որոշենք:

..

Օվիտ Սօլիվօ փութով կը կատարէր իր մեկնումը պատրաստութիւնները: Գնումներ կ'ընէր ու սնտուկներու մէջ կը զետեղէր առարկաները, Պուէնոս Այրէս տանելու համար դանոնք: Բարիզի մէջ կ'երթեւեկէր շատ բազմազարդ երեւոյթով, բայց միշտ կը զգուշանար Ամանտայի հանդիպելէ: Այն թաղէն չէր անցներ, ուր հաւանաբար կրնար հանդիպիլ այդ աղջկան: Սօլիվօ այն ժամերուն միայն գուրս կ'ելլէր ու տուն կը դառնար, երբ Ամանտա իր գործով զբաղած էր աիկին Օկիւսթինի դերձակատան մէջ:

Բարիզ վերադարձէն ի վեր, Սօլիվօ խողարանի մը մէջ ծանօթացած էր Պուէնոս Այրէս բնակած անձի մը, որ հաստատութիւն մը ունէր հոն: Յիշեալը խոստացած էր որ իր բարեկամներուն ուղղուած յանձնարարականներ պիտի տար: Սօլիվօ կղզիացած չպիտի մարականներ պիտի տար: Այդ հաճոյակատար մարդը թիէրսըլէ կը կոչուէր ու ժաքօպ փողոցը կը բնակէր: Կէս օրէ մը յետոյ, Սօլիվօ որոշեց թիէրսըլէի իմաց տալ իր մօտալուտ մեկնումը ու անկէ առնել խոստացած յանձնարարական նամակները: Ուստի ժաքօպ փողոցը գնաց: Պուէնոս Այրէսի նախկին ճարտարագէտը բացակայ էր ու իրիկունը ուշ տանն պիտի դառնար:

Սօլիվօ քիչ մը նեղացած այդ ձախորդութենէն,

հեռացաւ, դռնապանին ըսելով թէ Թիէրսըլէի նամակ պիտի գրէր, ժամադրութիւն մը խնդրելու համար: Սօլիվօ յամբօրէն իջաւ Սէն փողոցէն, սրճարան մը փնտռելով, որպէս զի կարենար հոն քանի մը տող գրել:

Իր ուշադրութիւնը դրաւեց «Ռանտէվու տէ Պուլանֆէ» նշանատախտակը ու թեթեւ սարսուռ մը ցնցեց մարմինը, տարօրինակ, անբնական, անբացատրելի և սակայն անվիճելի իրողութիւն մը կայ, որուն համաձայն, սճարադրծները կ'ուզեն նորէն տեսնել այն տեղերը ուր սրճացած ու գործադրած են իրենց սճիւրը: Սօլիվօ այդ գինեատունէն ներս մտաւ ու գինեպանուհիին ըսաւ.

— Նամակ մը պիտի գրեմ, սենեակ մը ունի՞ք:

— Այո՛, պարոն, այս կողմն է:

Ու խանութպանուհին մատնանշեց փոքր սենեակ մը, որ մեծ սրահէն բաժնուած էր պատուհանիկ մը ունեցող ապակիով: Սօլիվօ ներսմտաւ:

Ինչպէս ըսած ենք ասկէ առաջ, ապակին կիսովին ծածկուած էր տեսնօք ճերմակ եղող մուսլին վարագոյրներով, որոնք չստ բարձր չէին, վրայէն նայողը կրնար տեսնել սրահին ներքնակովը:

Սօլիվօ նստաւ, ումպ մը սուրճ խմեց ու պատրաստուեցաւ գրելու: Մօտակայ սրահին յաճախորդներուն ձայները այնքան որոշապէս կը լսէր որ Սօլիվօ գլուխը դարձուց, հասկնալու համար թէ, այդ ձայները ո՛ւրիշ կրնային մինչեւ իր ականջը հասնի: Մնաց որ, այդ բանը կարեւորութիւն չունէր: Ու սկսաւ գրել այն նամակը զոր պարոն Թիէրսըլէի պիտի ուղարկէր: Յանկարծ սա խօսքերը ականջին հասան.

— Գործատիրուհիս կը զրկէ զիս, ձեզի հարցնելու.

համար թէ կ'ուզէ՞ք ստորագրել ճաշի թուղթը, կ'ըսէր սպասուհիներէն մէկը:

— Ի՞նչ ճաշ:

— Ձե՞ք գիտէր: Յառաջիկայ հինգշաբթի, հանգանակութեամբ ճաշկերոյթ մը պիտի տրուի ի պատիւ մայր Լիզօնի, տօնելու համար անոր բախտաւորութիւնը, որով ներկարարներու լաստակերտին տակ ջարդուհիւրը ըլլալէ ազատած էր ան:

Եթէ՞ կայծակ իյնար այն սեղանին վրայ, ուր կը գրէր Սօլիվօ, աւելի սարսափելի ազդեցութիւն մը չպիտի գործէր անոր վրայ քան թէ լսած խօսքերը: Ճերմակեղենէ մը աւելի սպիտակ ու տերեւի մը պէս դողդոջուն, Սօլիվօ մեքենաբար ոտքի ելաւ, ահաբեկ երեւոյթով մը չուրջը նայեցաւ: Ան կ'զգար որ պաղ քրահնք մը կը թրջէր մարմինը:

«Ժանն Յօրթիէ կենդանի՛, մրմնջեց Սօլիվօ: Բայց ես զայն տեսայ արիւնաթաթաւ, անկենդան ու ջախջախուած վիճակի մէջ: Անկարելի՛ բան է: Սակայն, լաւ լսեցի, խնջոյք մը կը սարքեն անոր ի պատիւ: Կենդանի՛ է ան: Իր աղջկան պէս կենդանի՛: Երկուքն ալ չկրցի սպաննել: Ա՛հ, ի՞նչ ձախտեր մարդ եմ եղեր»:

Թշուտտականին մենախօսութիւնը ընդմիջուեցաւ: Սպասուհիին ձայնը նորէն Սօլիվօյի ուշադրութիւնը դրաւեց:

— Ահաւասիկ ցանկը, ըսաւ այդ ձայնը: Ստորագրեցէ՛ք ու վճարեցէ՛ք, առանց բան մը ըսելու Լիզ Բէրրէնի, եթէ երբեք տեսնէք զայն: Անականալ մըն է սա:

Այդ պահուն սպասուհին իր ետին պահեց թուղթը:

— Լռեցէ՛ք, բան մը չըսէք, մայր Լիզօն է ուղայ, ըսաւ սպասուհին:

Արդարեւ, մայր Լիզոն սրտն մտած էր հացագործ կնոջ մը հետ: Սօլիվօ քիչ մը պաղարիւնը վերստանալով վարագոյրին մէկ անկիւնը վեր առաւ թեթեւօրէն ու նայեցաւ, տունն ինքզինքը ցուցնելու: Ժամանակ տեսաւ ու առաջին ակնարկով ճանչցաւ զայն: Ծակատին ճեղքուածքին վրայ վերակապ մը կար տակաւին:

— Ահ, իրաւ կենդանի է եղեր, մըմնջեց Սօլիվօ վար ձգելով վարագոյրը: Ուրեմն ժաք կարոյի համար միշտ գոյութիւն ունի վտանգը ու սոսկալի վտանգ մը թէ անոր և թէ ինծի համար: Ժաք չպիտի ուզէ ինծի դրամ տալ, տեսնելով որ ողջ առողջ է ժամանակէն ինչ կորստեան պիտի մատնուի: Պէտք չէ որ դիպուածը իրարու դիմաց հանէ զանոնք: Ի հարկին, քանի մը օր պիտի հետաձգեմ ճամբորդութիւնս:

Փոխանակ տւարանելու սկսած նամակը, Սօլիվօ ճմլթկեց ու զրպանը դրաւ զայն: Յետոյ սպասաւորը կանչեց, դրամը վճարեց ու դուրս ելաւ հանդարտ դէմքով մը: Նոր գաղափար մը յղացած էր իր բորբոքած ուղեղը: Գնումներ ըրաւ քանի մը խանութներէ: Սափրիչի մը խանութը մտաւ, մազերը շատ կարճ կտրել տուաւ, կիսամօրութիւնը և պէխերը փոխել տուաւ ու Բլիշի պողոտան գնաց:

Ժամ մը յետոյ, Սօլիվօ իր բնակարանէն դուրս ելաւ, բալթովին կերպարանափոխուած, գորշ սպիտակ զգեստ մը հագած, հացագործներու պէս ու թաղիքէ կակուղ և գորշ գլխարկ մը գրած:

Սօլիվօ կառք մը նստաւ ու «Ռանտէվու աէ Պուլանթէ» դարձաւ:

Սօլիվօ շատ դժուարաւ կրցաւ տեղ մը գտնել սրահին մէջ, ի վերջոյ յաջողեցաւ տեղ մը ձարել ու սպասաւորը կանչեց, ճաշը սպասարկու հաւար: Սպաս-

սուհի Մարիան մօտեցաւ ու անձանօթ մը տեսնելով հարցուց.

— Պարոն, դուք հացագործ էք:

— Այո՛, աղջիկս, պատասխանեց Սօլիվօ:

— Թաղէն չէք, անշուշտ, յարեց սպասուհին:

— Առ այժմ, ոչ, բայց տանիօք բնակած եմ: Տարիներէ ի վեր կը ճանչնամ ձեր խանութը և որովհետեւ Տիթօնէն կուգամ, Բարիդի մէջ գործ գտնելու համար, ուղեցի հոս ճաշել:

Թուրքնցին և Լիոնցին կը ճաշէին Սօլիվօյի մօտ գտնուող սեղանի մը առջեւ:

— Ահ, ընկեր, Տիթօնէն կուգա՞ք, ըսաւ Լիոնցին:

— Այո՛, ընկեր:

— Երկու տարի հոն աշխատեցայ: Ո՛ւր կը գործէիք հոն:

Սօլիվօ ըսաւ թէ Շոպօ Շարնի փողոցի հացափաճառանոցը աշխատած էր:

— Կը ճանչնամ, յարեց Լիոնցին, պարկեշտ մարդ մըն է: Աշխատութիւն գտնելու համար է որ հոս եկած էք:

— Այո՛, այդ մտադրութիւնը ունիմ: Բարիդը կը սիրեմ:

— Լաւ տեղերը հազուադիւրէն:

— Պիտի սպասեմ: Փոքր ժառանգութեան մը տիրացայ: Զեռքս անցածը մեծ բան մը չէ, բայց պիտի կրնամ սպասել, տանկ տեղ մը գործի չմտնելու համար: Կարելի՞ է հոս բանսին ըլլալ ամսականով:

— Անշուշտ, պատասխանեց սպասուհին: Գործատիրուն հոս պիտի զրկեմ: Անոր հետ յարմարեցէ՛ք:

— Այո՛: Մինչ այն, Պուրկոնի չի՞ մը լաւ գինի բերէք, բայց ընտիր տեսակէն, նկուղէն հանուած:

Ընկերները չպիտի մերժեն ինծի հետ ճնկելու անկեղծօրէն:

— Ոչ, անշուշտ, յարեց Թուրէնցին:

Մարիան բերաւ Պուրկօնէի շիշ մը գինի, որուն յաջորդեց երկրորդ շիշ մը: Այսպէս ցրտութիւնը փառաած ըլլալով երկու ընկերներուն և նորեկին միջեւ, մէկ ժամ յետոյ իրարու մտերմացած էին:

Քիչ յետոյ Թուրէնցին և Լիոնցին մեկնեցան: Սօլիվօ յամբօրէն աւարտեց ճաշը: Գինեպանուհիին հետ յարմարեցաւ, իր բանսիրտի թոշակին կէսը վճարեց, անոր հետ գինի մը ճնկեց, յետոյ սպասուէին կոնյեց ու ոսկի մը տալով անոր, գինիին ու ճաշին գրամը վճարեց: Սպասուէին երկու հատ հինգ ֆրանքնոց ու մանր գրամ վերադարձուց Սօլիվոյի: Այս վերջինը հինգ ֆրանքնոց մը գրաւ սպասուհիին ձեռքը ըսելով:

— Աս ալ ձեզի համար, աղջիկս:

Այդ առատաձեռնութեան վրայ զարմացած, Մարիան կասկարժիր եղաւ, չնորձակալութեան քանի մը բառեր արտասանեց և հարիւր սուշոցը գրպանեց:

Պահ մը յետոյ գոչեց ան:

— Քանի որ հացագործ էք ու հոս պիտի բնակիք պէտք է մեր խնջոյքին մասնակցիք:

Ո՞ր խնջոյքին, հարցուց Սօլիվօ, չհասկնալ ձեռացնելով սպասուհիին ըսածը, թէեւ շատ լաւ հասկըցած և ուրախացած:

— Հանգանակութեամբ սարքուելիք ճաշկերոյթ մըն է, ի պատիւ պարկեշտ հացագործ կնոջ մը: Քիչ մնաց որ ան ջախջախուէր քանի մը օր առաջ: Հրաշքով միայն ազատած է: Արժանաւոր կին մըն է: Հոս ամէնքս ալ կը սիրենք զայն, պատասխանեց գինեպանուհին:

— Կը յուսամ որ ես ալ պիտի մասնակցիմ, պատասխանեց Սօլիվօ: Մէկ հոգին ի՞նչ կը վճարէ:

— Վեց ֆրանք:

— Ահաւասիկ:

— Յանկը բե՛ր, Մարիան, որպէս զի ընկերը ստորագրէ: Անուշիդ ի՞նչ է:

— Բիէր Լըպրէօն:

— Գրուեցաւ: Մնաք բարով, ընկեր: Խոհանոց պիտի երթամ:

— Կրճղ եթէ այս անգամ ալ չյաջողիմ ու մեր օձիքը վերջնականապէս չազատենք ժանն Պօրթիէէն, ըսաւ Սօլիվօ մտովի, երբ առանձին մնաց ու յետոյ տուն դարձաւ:

Յաջորդ առաւ Կոնուէի, Սօլիվօ գնաց գինեպանուհի-ճաշարանը, ուր առաջին ճաշը սպասարկեցին իրեն: Թուրէնցին ու Լիոնցին, աշխատանքի հագուստով, ներս մտան, իրենց ապուրը ու ճերմակ գինին խմելու համար: Սօլիվոն տեսնելուն պէս, ուրախ բացառանջութիւն մը արձակելով, փութացին ձեռքը սեղմել ու անոր քով սեղանի նստան:

Սօլիվօ վեց շիշ գինի ապսպրեց ու քանի մը ընկեր հրաւիրեց: Յանկարծ ժանն Պօրթիէ ներս մտաւ: Լիոնցին զայն նշմարելուն պէս, գոչեց:

— Մայր Լիզոն, այս կողմը եկէ՛ք: Փաւաթ մը Ծապլի գինի պիտի հրամցենք ձեզի:

Սօլիվօ սեւէ շորով չորաւ: Հացագործ կինը մօտենալուն պէս, յարեց թշուառականը:

— Հոս եկէ՛ք մայր: Բարով եկաք: Ես եմ որ կը հրամցընեմ: Մարիան, գաւաթ մը բերէք:

Ժանն, որ մօտեցած էր, Սօլիվօ երեսը նայելով ըսաւ:

— Չեմ ճանչնար ձեզ :

— Նոր ընկեր մըն է , հացագործ լաւ տղայ մըն է , ընկեր մը որ կը վճարէ իր գալստեան տուրքը , պատասխանեց Լիոնցին :

Սօլիվօ գաւաթները լեցուց , ժանն Ֆօրթիէ իր դաւաթը բախեց գաւաթին հետ այն թշուառակոնին , որ ուզած էր սպաննել զինքը ու այդ պահուն նոր տճիր մը կը նիւթէր իր դէմ : Յետոյ խեղճ կինը դաւաթ մը կաթով սուրճ առաւ , ձեռքը Սօլիվոյի երկարեց ու հեռացաւ :

— Անշուշտ , խնջոյքին պիտի մասնակցիք , հարցուց Թուրէնցին :

— Մայր Լիզօնի ի պատիւ : Այո՛ : Վեց Ֆրանք վճարեցի , առանց հաշուելու որ խնջոյքին ատեն ալ պիտի հրամցնեմ գալստեանս տուրքը : Ժառանգող մը հին գուլպայի մը մէջ մզլեցնելու չէ գեղին սակինները :

— Աւելի լաւ : Կենցաղատէր մարդ է , գոչեց ընկերներէն մէկը : Գրաւ կը դնեմ որ խնջոյքին ատեն մեզ պիտի խնդացնէ :

— Զուարթ երգեր պիտի երգէք , ըսաւ Լիոնցին : Ասիկա լաւ տպաւորութիւն պիտի գործէ . . . :

Մայր Լիզօնին երգել տալու է , գոչեց Մարիան , որ կ'ապաստրկէր : Բայց դիւրին չպիտի ըլլայ : Մայր Լիզօն ընտրեալ կին մըն է , բայց չատ տխուր է , կարծես թէ ծանր վիշտ մը կը կրծէ զայն . . . :

— Ես կ'ստանձնեմ զայն գուարթացնելու գործը , յարեց Սօլիվօ : Զուարճալի բաներ պիտի ըսեմ , ինչն դացնելու համար : Մինչ այն , գործ գտնելու պիտի երթամ : Զուարճանալը լաւ է , բայց պէտք է լուրջ բաներու վրայ ալ խորհիլ : Իմ մօրեղբորս ժառանգութիւնը տնտեսու չէ . . . :

Ու դրամը վճարելէ յետոյ դուրս ելաւ :

Փաջօրդ օրը այն օրուան , երբ Տիւշըմէն ու Աման-տա իրարու հանդիպած էին . էթիէն Քասթէլ եռանդաւին կ'աշխատէր իր ատն մէջ : Ժօրժ քսանըհինգ տարու պիտի ըլլար մօտ օրէն : Երիտասարդ փաստա-փանին նախկին ինսամակալը իր խոստումին հաւատարիմ , այդ օրը անոր պիտի գրկէր նկարը : Միեւնոյն ատեն , էթիէն Քասթէլ հպատակելով Շէվրիի երեցին վերջին կամքին , ժօրժի պիտի յանձնէր այդ եկեղեցականին կողմէ իրեն արուած նամակը : Նկարիչը միեւնոյն ատեն կ'ուզէր որ ի վիճակի ըլլար ժօրժի ըսելու .

— Ե՛ս կը ճանչնամ ժիւլ Լապրուի բուն մարդասպանը :

Բայց հակառակ Բօլ Հարմանի վրայ ծանրացած ամբաստանութեանց , նկարիչը չէր կրնար գոչել փաստացիօրէն .

— Ահա՛ մորդասպանը : Վար կ'ունենեմ անոր դիմակը ու ցոյց կուտամ դէմքը : Բօլ Հարմանը չէ ան , այլ ժաք Կարօն է :

Հետեւաբար , նկարիչը ձեռնպահ պիտի քնար մինչև այն օրը , երբ Օվիտ Սօլիվօ իր ձեռքը ինար թէ իր խօսքերով և թէ թուղթերով , որոնք պիտի հայթայթէին այնքան բաղձացուած փաստը :

Երեքշաբթի և չորեքշաբթի օրերը անցան , բայց Տիւշըմէն մէջտեղ չեկաւ : Նկարիչը համար , իր քառթին վրայ սա տղերքը դրելով ձգեց .

«Վաղը , հինգշաբթի , առտուան ժամը տասնին ,

ձեր առնելը պիտի ըլլամ: Ինծի սպասեցէ՛ք: Անհրաժեշտ է որ ձեզի հետ խօսիմ»:

Ամանտա և Տիւշըմէն կէս գիշերին վերադարձան: Նկարիչին քառթը կարգալէ յետոյ, խորհեցան որ նկարիչը կարեւոր լուր մը պիտի տար իրենց, ուստի ուրախացան անոնք: Ամանտա կ'ուզէր ներկայ գըտնուիլ էթիէնի այցելութեան, բայց չպիտի կրնար տուել մնալ: Գործատիրուհին անոր յանձնարարած էր Պօզ'Առ փողոցը, յաճախորդուհիի մը բնակարանը երթալ:

Ամանտա յաջորդ առտու Տիւշըմէնի յանձնարարեց իրեն իմաց տալ, եթէ նոր բան մը պատահէր ցերեկը: Յետոյ կառք նստաւ: Պահ մը պիտի բաժնուինք անկէ, Օվիտ Սօլիվոյով գրադելու համար:

Սօլիվօ ալ առտուն կանուխ դուրս ելաւ, գրպանը դնելով այն սրուակը, որուն երեք քառորդը լեցուած էր գանատական հեղուկով: Ան դնաց տանէն մօտիկ հեռագրատունը ու անկէ հետեւեալ հեռագիրը յղեց Գուրպըվուս, միլիանտէրին հասցէին.

«Խնդրեմ վաղուան յետաձգեցէ՛ք ժամադրութիւնը, յառաջիկայ երկուշաբթի պիտի մեկնիմ:

Օվիտ»:

Հեռագիրը յանձնելէն յետոյ, Սօլիվօ կառք մը նստաւ ու Շաթըլէ հրապարակը դնաց: Հոն սրճարան մը մտաւ, գրիչ ու թուղթ ուզեց, գրելու համար: Ըմպելի մըն ալ ապսպրեց: Կեղծուած գիրով մը գրեց հետեւեալը:

«Բարիդի ոստիկանութիւնը փութով այլ ապարդիւն կերպով կը փնտռէ ժանն Ծորթիէ անուն կին մը, որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է գողութեան, հրկիզումի և սպաննութեան երբեակ

ոճիրներու համար ու Քլէրմօնի կեդրոնական բանտէն խոյս տուած է:

«Կը կարծենք թէ ոստիկանութիւնը պիտի յաջողի երեւան հանել զինքը շահագրգռող կինը, եթէ երբեք երկու-երեք ոստիկան զրկէ այն խնջոյքին, որ այսօր, հինգշաբթի, ճիշդ կէսօրին պիտի տրուի Աէն փողոցը գանուող «Խանտէվու տէ Պուլանթէ» անուն գինեւան մէջ, ի սրտիւ այն հացագործ կնոջ, որ ինքզինքը կը կոչէ Լիզ Բէրրէն:

«Միջադէպ մը առաջ պիտի բերուի հոն, որո՞ի Քլէրմօնի փախստականը պիտի ստիպուի իր ինքնութիւնը յայտնել»:

Սօլիվօ պահարանի մը մէջ գրաւ այդ գարշիլի գրուածքը, որ մատնութիւն մըն էր: Յետոյ կեղծ գիրով մը սա հասցէն գրեց պահարանին վրայ.

Պարոն ապահովութեան պետ,

Ոստիկանական պաշտօնատուն

Ստիպողական

Յետոյ հրապարակ իջաւ ու բեռնակիրի մը քառասուն սու տուաւ, նամակը իր հասցէին յանձնելու համար:

Ժամը ճիշդ տասնին էթիէն Բասթէլ գնաց Տամ փողոցը, օրիորդ Ամանտայի բնակարանը, ուր Տիւշըմէն ալ հաստատած էր իր բնակութիւնը, ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներուն: Տիւշըմէն բացաւ դուռը և ուրախ շեշտով մը ըսաւ.

— Ներս մտէ՛ք, պարոն: Անտարակոյս, կուգաք ինծի իմացնելու որ Սօլիվոյի հասցէն գտած էք:

— Ոչ, ընդհակառակը, ձեզի հարցնելու եկած եմ թէ այդ անպիտանին հետքը գտա՞ծ էք:

— Ափսո՛ս, ո՛չ, պարոն: Երեք օրէ ի վեր, Բօլ Հարմանը կը հետապնդեմ, բայց ան դուրս կ'ելլէ, Գուրպըվուայի գործարանը երթալու ու հոնկէ տուն դառնալու համար միայն:

— Ուրեմն բան մը չկայ, ոչ մէկ հետք չկայ, յարեց էթիէն վհատած:

— Բացործակապէս բան մը չկայ ու ես չառ կը վախնամ որ Սօլիվօ Բարիզէն խոյս տուած է, մեր հետապնդումը նշմարած ու երկիւղի մատնուած ըլլալուն...:

— Ուրեմն մեր բախտը չի բանիր ու ոչ մէկ միջոց կայ, ստուգելու համար թէ ձեր կարծիքը որքան հիմնաւոր է...:

— Ես գաղտնիք մը յղացայ ձեր տալիք լուրերուն սպասած տոննա: Օվիտ Սօլիվօ անուշով հետեւեալ հեռագիրը պիտի յղեմ Բօլ Հարմանի. «Այս իրիկուն իմ տունս, ստիպողական» Տակն ալ Օվիտ պիտի ստորագրեմ: Այս լակոնական հեռագիրը ստանալէ յետոյ, Բօլ Հարման իր մեղսակիցին բնակարանը պիտի երթայ անպայման: Ես պիտի լրտեսեմ, պիտի հետեւեմ Բօլ Հարմանի ու անոր միջոցաւ երեւան պիտի հանեմ թէ ուր կը բնակի այդ անզգամ Սօլիվօն: Ի՞նչպէս կը գտնէք այս գաղտնիքս:

— Ինքնին սքանչելի, բայց կարգ մը դժուարութիւններ ու վտանգներ ունի:

— Ի՞նչ:

— Եթէ երբեք Սօլիվօ խոյս տուած է, ինչպէս

կ'ենթադրէիք քիչ մը առաջ, Բօլ Հարման կ'առնելով որ ծուղակ մը կը լարեն իր դէմ, պիտի զգուշանայ և իր ընտկարանէն դուրս չպիտի ելլէ այլեւս:

— Ահլղ է ըսածնիդ, բայց ան կրնայ անտեղեակ ըլլալ որ իր մեղսակիցը Բարիզէն մեկնած է: Ան կրնայ կարծել որ Սօլիվօ վերադարձած է: Ամէն պարագայի մէջ, բան մըն է, կը փորձենք:

— Լա՛ւ, ենթադրենք որ ան հեռացած չըլլայ Բարիզէն: Մեղսակիցը անոր տունը պիտի երթայ, խորհելով որ վերադարձած է ան: Հոն պիտի գտնէ զայն ու պիտի ըսէ. «Ձեր հեռագիրը ստացայ, տհաւասիկ եկայ: Ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ»: Սօլիվօ, որ հեռագիր չէ զրկած բնաւ, ծուղակը պիտի նշմարէ և աշտուրջ պիտի գտնուի իրեն սպանացող վտանգին հանդէպ:

— Կեղծ հեռագիրը Ամանտայի պիտի վերագրէ ան: Մնաց որ, մեր ի՞նչ փոյթն է: Անոնք իրարու բացատրութիւն տուած տոննին ես գործելու պիտի պատրաստուիմ:

— Ի՞նչ պիտի ընէք:

— Սօլիվօ տունը պիտի գտնուի կամ ոչ, Հարմանի այցելութեան տոննա եթէ հոն չգտնուի, ամէն ինչ լաւ պիտի ընթանայ: Եթէ տունը ըլլայ, պիտի ստիպուի պահ մը բացակայիլ, ճաշելու, գնումներ կատարելու, չեմ գիտեր ինչ ընելու համար: Այն տոնն օգուտ պիտի քաղեմ անոր բացակայութենէն, տունը մտնելու, ամէն կողմ խուզարկելու և թուղթերը դրուելու համար:

— Եղկելի՛, զոչեց նկարիչը, այդ արտքը օրէնքին կողմէ նախատեսուած է, ու պատիժի առարկայ կ'ըլլայ:

— Այդպիսի թշուառական մը օրէնքէ դուրս կը նկատեմ: Ես սա համոզումը ունիմ թէ մարդ յանցաւոր չըլլար, անոր դէմ դործելով: Ինչ որ ալ պատահի, վտանգը աչքս պիտի առնեմ:

— Չպիտի ընդդիմանամ, եթէ երբեք անդառնալի որոշում մը տուած էք այդ մասին: Ի՞նչ հասցէով պիտի զրկէք Բօլ Հարմանի հեռագիրը, Գուրպըվուսայի գործարանին թէ Մուրիլլօ փողոցի բնակարանին հասցէով:

— Աւելի կնճռոտ է ասիկա: Այս առտու, սովորականին պէս, հետեւած ու հետապնդած չըլլալուս, քանի որ ձեզի կ'սպասէի, չեմ գիտեր որ գործարան քացած է կամ դուրս չէ ելած տունէն:

— Պիտի հասկնանք: Անձամբ Մուրիլլօ փողոց պիտի երթամ ու Բօլ Հարմանը պիտի հարցընեմ: Ես կը ճանչնամ զայն ու անձնական յարաբերութիւններ ունիմ անոր հետ: Իմ այցելութիւնս բնական պիտի թուի... Մալէրպ Պուլվարին վրայ, ինծի պիտի սպասէք այն սրճարանին մէջ, ուր նախաճաշ կ'ընէք: Հոն պիտի միանամ ձեզի:

Ուրեմն մեկնինք...:

— Բան մըն ալ ըսեմ, յարեց էթիէն, թղթապահնակէն հանելով նախարարական նամակազուլի ունեցող թուղթ մը ու երիտասարդին երկարելով զայն: Կարգացէ՛ք սա թուղթը...: Պիտի տեսնէք որ ձեզ մով զբաղած եմ: Նամակ մը զրեցի ձեռնհաս իշխանութեան: Հետեւաբար առ այժմ վախնալիք բան մը չունիք:

— Ծնորհակալ եմ, պարո՛ն, ձեր զօրաւոր պաշտպանութեան համար: Հաւատացէ՛ք որ երախտապարտ եմ ձեզի:

Էթիէն Քասթէլ ու Ռաուլ Տիւշըմէն դուրս ելանով կառք մը վարձեցին: Մուրիլլօ փողոցի մուտքին վրայ, Տիւշըմէն վար իջաւ, նկարիչին հետ համաձայնելէ յետոյ սրճարանի մը մասին, ուր պիտի սպասէր: Յետոյ կառքը ուղղուեցաւ դէպի Բօլ Հարմանի բնակարանը: Նկարիչը հնչեցուց դրան զանգակը:

— Պարոն Հարման տո՛ւնն է, հարցուց զանուագահին:

— Ոչ, պարոն: Բայց օրիորդը ձեզ պիտի ընդունի անշուշտ:

Երկու վայրկեան յետոյ, էթիէն առաջնորդուած էր Մէրիի քով: Մանկամարդ աղջիկը մահաւորապէս նստութիւն մը ունէր: Դէմքը նիհարցած էր այտերուն խնձորակները կարմրած էին, իր տենդոտ ու փայլուն աչքերուն մէջ միայն կենդանութիւն կուր: Էթիէն Քասթէլ խոր կարեկցութիւն մը կը զգար:

— Ո՞ր հովը փչեց, սիրելի և մեծ արուեստագէտ, հարցուց Մէրի, սպիտակ չրթունքներուն վրայ առաջ եկած այնպիսի ժպիտով մը որ ցաւ կը պատճառէր էթիէնի: Հա՛յրս թէ զիս տեսնելու եկած էք:

— Պարոն Հարմանը: Չէի յուսար որ այսքան կանուխ ձեր կողմէն պիտի ընդունուիմ:

— Հայրս գործարանը կը գտուի: Ստիպողական բա՛ն մը պիտի ըսէք անոր:

— Թոյլտուութիւն պիտի խնդրէի որ իր աշխատանոցները այցելեմ: Գործարանի մը ներքնամասը նկարել կ'ուզեմ: Գուրպըվուս պիտի երթամ ու կը յուսամ որ չպիտի խանդարեմ զայն:

— Դուք լաւ գիտէք թէ, բնաւ չէք խանդարեր զայն: Իմ նկարիս վրայ կ'աշխատի՞ք:

— Ոչ, քանի մը օրէ ի վեր: Նորէն պիտի սկսիմ աշխատիլ անոր վրայ: Տիժօն գացած ըլլալուս, ստիպուեցայ աշխատանքս ընդհատել...:

— Այսինքն իմ հօրս ծննդավայրը:

— Այո՛, ու հոն անոր վրայ խօսեցան:

Մէրի զարմանքի շարժումէն մը ըրաւ:

— Ի՞նչ, տավաւին հոն կը յիշե՞ն հայրս, շատ սարիներ առաջ հեռացած է քաղաքէն: Կարծեմ, ընտանիք չունի հոն...:

— Ես ալ այնպէս կը կարծեմ: Սակայն մեծ գովեստով կը խօսին պարսն Հարմանի ու իր զարմիկին վրայ, որ ողջ մնացած միակ ազգականն է, կ'ըսեն: Գիտէ՞ք թէ ո՛վ է այդ զարմիկը:

— Այո՛, ինքնատիպ մարդ մըն է զարմիկ Սօլիվօ: Հայրս անոր ծախած է իր գործարանը, Նիւ Եօրքէն մեկնած ստեն: Ան Ծրանատ չվերադարձաւ մեզի հետ: Վատն եղէք որ բարեբախտութիւն մըն է տալիս, քանի որ անհաճոյ կը թուէր ինծի:

— Այսինքն, Ամերիկա մնացած է ան: Զեր Նիւ Եօրքէն մեկնելէն յետոյ, ոեւէ ճամբարդութիւն չէ՞ ըրած դէպի Բարիզ:

— Բարեբախտաբար, Տէր Աստուած: Ինծի այնպէս կը թուէ որ հոս աւելի անտանելի պիտի թուէր ինծի...:

Էթիէն սաքի ելաւ:

— Կը մեկնի՞ք արդէն, ըսաւ Մէրի:

— Այո՛, օրիորդ: Քուրպըվուս կ'երթամ: Ընդհուպ կը տեսնուինք:

Նկարիչը սեղմեց մանկամարդ աղջկան ձեռքը ու սալօնէն դուրս ելաւ:

— Այս աղջիկը տեղեկութիւն չունի թէ Սօ-

լիվօ հոս կը գտնուի, ըսաւ Էթիէն մտովի: Ան կը կարծէ թէ միշտ Նիւ Եօրք կը բնակի: Ի՞նչ կը նշանակէ տա: Աղջտմուղջին մէջ կը կորսուիմ:

Էթիէն Քասթէլ կառքով դնաց այն սրճարանը, ուր Տիւշըմէն իրեն կ'սպասէր:

— Բօլ Հարման գործարանը կը գտնուի ու ասն չպիտի երթայ ճաշի համար, ըսաւ նկարիչը:

— Իսկ եթէ Քուրպըվուսայէն մեկնի, զրկելիք հեռագիրս չստացած, յարեց Տիւշըմէն...:

— Մի վախնաք: Արգելք պիտի ըլլամ:

Նկարիչը ու Տիւշըմէն կէս ժամէն աւարտեցին ճաշը: Դուրս ելան և սա հեռագիրը քաշեցին:

«Այս իրիկուն, ժամը յինիս, պիտի սպասեմ: Շատ ստիպողական:

ՍՕԼԻՎՕ»

Յետոյ Բօլ աը Նէօյի գացին: Տիւշըմէն կամուրջին ծալրը վար իջաւ, շարժումէնով մը իր ընկերոջ ցոյց տուաւ այն տեղը, որ իրեն իբր գիտարան կը ծառայէր սովորաբար: Յետոյ ըսաւ:

— Հոս պիտի սպասեմ:

— Այո՛, պատասխանեց նկարիչը: Անկէ պիտի բաժնուիմ այն տան միայն երբ մարդը իր ժամադրութեան երթայ: Հետեւաբար, ո՛չ թէ այս իրիկուն, այլ այս գիշեր կամ վաղը տատու ձեզ պիտի տեսնեմ իմ տանս մէջ, ու հոն պիտի սպասեմ: Քաջութիւն կը մաղթեմ:

Էթիէն գործարան դնաց կառքով: Միլիոնատէրը առտուն հոն հասած, ամբողջ պաշտօնէութեան հրամաններ տուած էր օրուան աշխատանքներուն մասին, որովհետեւ Սօլիվոյի հետ ժամադրութիւն ունէր քանի օրէ ի վեր ու պէտք էր իր սեղանաւորին քով երթար:

մեղսակցին յատկացուցած դրամը առնելու համար անկէ։ Լիւսիէն Լապրուէի հետ յարմարած էր ու գործարանէն պիտի մեկնէր ան, երբ հեռագիրը մը բերին իրեն։ Սօլիլոյի հեռագիրն էր, որով ան կ'ըսէր թէ արուած ժամադրութիւնը չպիտի կրնար յարգել։ Բօլ Հարման կարդաց հեռագիրը ու չափազանց նեղացաւ։

— Ահ, ասոր ի՞նչ կ'ըլլայ կոր, ըսաւ Հարման մտովի։ Ես կ'ուզէի որ ան հեռացած ըլլա՞յ հոսկէ։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս յապաղումը։ Պատճառը ի՞նչ է։ Խնեղութիւն մը ըրած ըլլալու է, անտարակոյս, քանի որ այս քանի մը բառերը ինծի ենթադրել չեն տար թէ ցաւալի դէպք մը պատահած է։ Լաւ, վաղը հրաժեշտ կ'առնենք իրարմէ։

Ժամը տասնըմէկին, Բօլ Հարման կանչել տուաւ Լիւսիէնը։

— Սիրելի գաւազն միասին պիտի ճաշենք։

Լիւսիէն գլխով հաւանութիւն յայտնեց ու գործարանատէրին հետեւեցաւ այն ճաշարանը, ուր Բօլ Հարման կը ճաշէր երբեմն։ Թողունք որ անոնք սեղան նստին ու դառնանք «Խոնտէվու տէ Պուլանժէ» գինեատունը։

Իր առօրեայ սովորութեան համաձայն, ժամն Ծորթիէ ռեստուն կանուխ երեւցած էր հոն։ Ժամնի այնպէս թուած էր որ հացազործները և հացաբաշխ կիները խորհրդաւոր և տարօրինակ երեւոյթ մը ունէին։ Սովորականին պէս դիւրահաղորդ չէին իրեն հետ։ Անկիւններու մէջ կը փափային, ժամնի նայելով։ Չափազանց հետաքրքրուած, Լիոնցին կանչելով հարցուց։

— Բայց ի՞նչ ունիք ամէնքդ ալ։ Կարծես ինձմէ հեռու կը փախչիք ու կը կասկածիք։ Տարօրինակ կերպով կը նայիք ինծի...։

— Հիմա ձեզի պիտի ըսեմ, մայր Լիզօն, պատասխանեց Լիոնցին շփոթ երեւոյթով մը։ Պատճառը աս է որ, ձեզի բան մը պիտի իմացնեն...։

Ժամն յանկարծ մտաբերեց որ ամբողջ անցեալը, այն չարաշուք անցեալը, իր տուել պիտի ցցուէր։ Յանկարծ գոչնոտեցաւ։

— Գէշ լո՞ւր մը պիտի տան ինձի, թոթովեց ժամն։ Գինեպանուէին պատասխանեց։

— Ոչ, Ընդհանրապէս, մայր Լիզօն։ Դուք դիտէք թէ ամէն մարդ ձեզ կը սիրէ ու կը յարգէ հոս...։

— Բարի սիրտ ունեցող այս մարդոց մէջ բարեկամներ միայն ունիմ, ըսաւ ժամն յուզուած։

— Մայր Լիզօն կրնաք պարծիլ թէ ճշմարիտ բարեկամներ ունիք, ըսաւ Թուրէնցին։ Կը վստահեցնեմ որ խերը պիտի անի՞ն ամէն անոնց, որոնք ձեզի գէշութիւն կ'ընեն։

— Մայր Լիզօն, յարեց գինեպանուէին, ամէն ոք ցաւ դժոց ձեր անցուցած արկածին համար։ Հոս յաճախող և ձեզ ճանչցող պարեհաշտ մարդիկը իբարու ըսած են։ Քանի որ մեր բարի մայր Լիզօնը արկածէն ազատած է և պէտք էր որ ազատէր, մենք հրճուելու և ապացուցանելու ենք թէ կը սիրենք զայն, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրելով ու խնջոյք մը սարքելով։ Ահա՛ այս է եղածը։

— Օհ, իմ բարեկամներս, իմ բարեկամներս, ըսաւ ժամն։

Հացագործ կինը չկրցաւ խօսքը շարունակել, ձայնը յուզումէն խեղդուած ըլլալուն համար։

— Ծաղկեփունջը պիտի դայ, խնջոյքին ատեն, որ ճիշդ կէս օրին պիտի սկսի, յարեց գինեպանուէին։ Ամէնուն կողմէ կ'ընամ հաւատել որ սրտանց պիտի խմենք ձեր կենացը։

— Այո՛, այո՛, աղաղակեցին ամէնքն ալ։

Ժանն գինեղանուէրին բացած թեւերուն մէջ ինկաւ։ Յետոյ ձեռքի սեղմումներ ու ողջագուրումներ եղան։ Ժանն կը թոթովէր։

— Շնորհակալ եմ, մեծապէս ու սրտանց շնորհակալ եմ, ագնիւ բարեկամներաւ։ Այո՛, շատ երջանիկ եմ։ Շնորհակալ, շնորհակալ եմ։

Հացագործ կնոջ սիրտը յորդեցաւ։ Խեղճ կինը սկսաւ հեծկլալ, մինչեւ այն ոտներն, ուրախութիւնը գրեթէ անձանթ մնացած էր անոր։

— Մայր Լիզօն, ոչ թէ արտասուելու, այլ խընդալու էք, որպէսզի գուարթ ըլլաք։ Մէկէ-քսո խմեցէք քիչ մը։ Յետոյ դործի կ'սկսինք։

Ժանն ֆորթիէ առաւ իրեն արուած գաւաթը ու բոլորին գաւաթներուն հետ բաժակահարեց։

— Ագնիւ բարեկամներաւ, ճիշդ կէս օրին հոս գանուէինք ու ջանանք գուարճանալ...

Յետոյ Ժանն դուրս ելաւ ներկաներու արձակած կեցցէներուն մէջ։

— Հիմա, աղաքս, չանանանք, ըսաւ գինեղանուէրին, խօսքը ուղղելով սպասուէրներուն ու երիտասարդ հացագործներուն։

Ամէն մարդ դործի սկսաւ և քիչ յետոյ սեղանը շարուած էր մեծ սրահին մէջ։ Այդ աշխատութեան միջոցին Սօլիվոյի միանանք։

Սօլիվօ հագուած, շքուած ու նոր ամիլուած, օքերէթի եղանակ մը յանկերգելով դէպի «Ռանտէվու տէ Պուլանթէ» կ'ուղղուէր։ Պօզ'Առ փողոցէն դուրս ելլող վարձու կառք մը պատճառ եղաւ որ Սօլիվօ մայթին վրայ ելլէ, որպէս զի ան անցնի։ Կառքը սուրաց։ Սօլիվօ ատեն չէր ունեցած կառքին ապա-

կիին ետին տեսնելու ծանօթ կնոջ մը դէմքը։ Այս վերջինը երբ տեսաւ Սօլիվօն, յանկարծ զարմոնքի արտայայտութիւն մը առաւ իր դէմքը։ Սօլիվօ չարունակեց իր ճամբան, առանց հաին դառնալու։ Կառքը յանկարծ կանգ տուաւ։ Օրիորդ Ամանտան էր, ինչպէս կռահած ըլլալու են մեր ընթերցողները։ Մանկամարդ աղջիկը կառապանին ըսաւ։

— Դարձէք ու կամաց քշեցէք կառքը։

Տիկին Օկիւսթինի գործաւորուէին կառքին դռնակէն դուրս հանած գլուխը, աչքերով հետեւեցաւ նշմարած մարդուն։

— Ձեմ սխալիր, ան է, մրմնջեց Ամանտա։ Առաջին ակնարկով ճանչցայ զայն, հակառակ իր ծագումին, պիտի և կիսամօրութեանը կտրած ըլլալուն...

Օրիորդ Ամանտա այսպէս մենախօսելով աչքէ չէր կորսնցնէր նախկին Պառն տը Ռայսը, որ ճամբան կը շարունակէր, առանց կասկածի։ Մանկամարդ աղջիկը տեսաւ որ Սօլիվօ գինեղանու-ճաշարան մը կը մտնէր։ Ամանտա կառքէն վար իջաւ։

— Ես կը բաժնուիմ, ըսաւ Ամանտա, կառապանին տալով հարիւր սունոց մը և տիկին Օկիւսթինի մէկ քառթը։ Այս հասցէին պիտի տանիք կառքին մէջ դանուող կերպանները։ Եթէ ձեզի հարցնեն թէ ինչո՞ւ ձեզի հետ չեմ գանուիր, կը պատասխանէք թէ անա-կընկալ դործ մը արգելք դարձած է և կարելի եղածին չափ չուտ պիտի վերադառնամ։

— Եստ լաւ, տիկին։

Ամանտա դէմքին վրայ բերելով գլխարկին թանձր քողիկը, դէպի «Ռանտէվու տէ Պուլանթէ» ուղղուեցաւ։

Մանկամարդ աղջիկը գինեղան տալիսէն անցած

պահուեն տկնարկ մը ձգեց խանութին մէջ: Բաց դռնէն խորը կը տեսնուէր ընդարձակ սրահ մը, որուն մէջ տեղը կը չակէին անսովոր մեծութեամբ սեղան մը... Մնոր շուրջը կ'երթեւեկէին սպասուհիներ, յետոյ, հնոցակի մը մօտ, Ամանտա ճանչցաւ Պառնն ար Ռայսը: Մանկամարդ աղջիկը վճռականօրէն գինեատուն մտաւ ու գինեպանին հարցունց.

— Պարոն, մասնաւոր սենեակ մը ունի՞ք:

— Այո՛, տիկին, շատ գով սենեակ մը, ահաւա՛սիկ դուռը:

— Հաճեցէք այդ սենեակը ինծի յատկացնել ու պաղ կամ առք միտի կտոր մը բերել կէս չիշ սպիտակ գինիով կամ Սէլցի ջուրով:

— Անմիջապէս, տիկին, հաճեցէք ներս մտնել...

Ամանտա սենեակին մէջ սարդեցաւ.

— Հոսկէ աչքս անոր վրայ պիտի ըլլայ, կ'ըսէր Ամանտա, վարադոյրին անկիւնը վեր առնելով: Իհարկին անոր պիտի հետեւիմ մինչեւ իրիկուն ու պիտի յաջողիմ հասկնալ թէ ուր կը բնակի ան...

Այդ պահուն մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մը ձայնը որոշապէս հասաւ մինչեւ Ամանտայի ականջը: Զայները այդքան լաւ լսելուն վրայ զարմացած, մանկամարդ աղջիկը տկանջ դրաւ:

— Պուրկօնեցիս, ի՞նչ կ'ուզէք, կ'ըսէր գինեպանուհին:

— Սովորականին պէս, ապուր: Բայց թեթեւ ըլլայ, որպէս զի կարենամ խնջոյքին մասնակցիլ:

— Դուք խոտառցաք որ պիտի գուարճացնէք, գիտել տուաւ Մարիան սեղանը շտկելով:

— Խօսքս պիտի բռնեմ, վստահ եղէք: Ապուրը շուտ բերէ՛ք, անօթութենէ կը մեռնիմ... Ո՛ւր պիտի նստիմ:

— Սրահին խորը...: Ինչպէս կը տեսնէք, սեղաններ պահուած են յաճախորդներուն համար: Նստեցէք, հիմա կը բերեմ ապուրը:

Սօլիֆօ ուղղուեցաւ դէպի տնի փոքր սեղաններէն մէկը, որ մեծ սրահը մասնաւոր սենեակէն բաժնող միջնորմին քով դրուած էր: Եթէ երբեք Ամանտա վայրկեան մը իսկ տարակուսած ըլլար թէ իր հետապնդած մարդը Պառնն ար Ռայսն էր, անոր ձայնը պիտի փարատէր ատրակոյտները: Մարիան սպասը դնելէ յետոյ Սօլիֆօյի առջեւ, աման մը կաղամբով ապուր բերաւ:

— Սկզբնաւորութիւնն է ասիկա, յարեց Մարիան: Հիմա հաց պանիր ու դինի պիտի բերեմ:

— Այո՛, աճապարեցէ՛ք, բարի աղջիկս, որպէս զի բոն մը ցուցնեմ ձեզի:

Ամանտա կիսաբաց պատուհանիկին քով կանգնած, փոխանակուած խօսքերէն և ոչ մէկը կը կորսնցնէր: Մարիան վերադարձաւ ու սեղանին վրայ դրաւ ճաշին մնացեալ մասը:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ցուցնէք ինծի, ըսաւ սպասուհին:

— Ահ, հետաքրքիր աղջիկ, ս'ըստն կ'աճապարէք...: Հիմա պիտի տեսնէք...

Սօլիֆօ գրպանէն հանեց մարօքէնիէ երկու փոքր տուփեր, մէկը կարմիր, իսկ միւսը սեւ: Կարմիր տուփը բացաւ: Կապոյտ թաւիշ, աստառի մը վրայ կը փայլէր զոյգ մը օղ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր, հարցունց Սօլիֆօ:

— Օ՛հ, սիրուն է: Մայր Լիզօնի՛ պիտի նուիրէք:

— Այո՛:

— Խեղճ կինը շատ գոհ պիտի մնայ: Միւս տուփին մէջ ի՞նչ կայ:

— Ձեզի համար օղ ս'ը, Մարիան:

Սպասուէին մինչեւ տկանջները կարմրեցաւ: Սօլիփօ միւս գոհարատուիւր բացաւ: Մարիան ուրախութեան ճիչ մը արձակեց:

— Փառաւոր բան է, գոչեց Մարիան: Անշուշտ կը ծաղրէք զիս, ըսելով թէ ինձի համար է այս օղը:

— Ձեմ ծաղրեր բնաւ ու գոհ եմ, ձեզի հաճելի ըլլալուն համար:

— Օհ, շնորհակալ եմ, պարօն Բիէր, շնորհակալ եմ: Շատ ազնիւ էք: Այս օղը պիտի դնեմ, երբ սպասարկութեան արգելադրգս ընեմ...

Սպասուէին գոցեց փոքր տուփը, գրպանին մէջ սահեցուց ու յարեց:

— Պարօն, ես կ'ախորժեմ երգէն: Զուարճալի երգեր պիտի ըսէք, այնպէս չէ: Պէտք է որ մոմէնքն ալ երգեն...

— Ամէն մարդ պիտի երգէ:

— Նոյնիսկ մայր Լիզօն:

— Ան ալ պիտի երգէ միւսներուն պէս:

— Ատիկա զուարճալի պիտի ըլլայ, բայց կը կարծեմ որ չպիտի յաջողիք տառը մէջ: Մայր Լիզօն յուզարկաւորի դէմք ունի միշտ: Անկարելի է զուարթ դարձնել զայն:

— Մարիան, եթէ ուզէք, շատ դիւրին պիտի ըլլայ ատիկա: Կը բաւէ որ քիչ մը գինովցնէք զայն:

— Բայց ես չպիտի լեցնեմ անոր գաւաթը:

— Պէտք չկայ որ շատ խմէ ան:

— Ուրեմն ինչպէս ինձմէ կախում պիտի ունենայ այդ բանը: Ի՞նչ ընելու է:

— Շատ պարզ բան մըն է: Սուրճէն յետոյ, ըմպելիներ պիտի խմենք, այնպէս չէ:

— Ճաշի միջոցին, նոյնիսկ անկէ առաջ: Ոչ մէկ բան պիտի պակսի խնջոյքին մէջ:

— Ուրեմն կրնանք համաձայնիլ: Սուրճէն յետոյ պիտի ըսեմ թէ իմ գալատեանս տութիւ ըմպելի պիտի հրամցնեմ, նուէրս պիտի տամ մայր Լիզօնի ու յետոյ չարթրէօղ պիտի խմենք: Մէկ կողմ կը դնէք սրուակ մը ու անոր մէջ կը լեցնէք դգալ մը այն ըմպելիէն զոր հետս բերած եմ:

— Զրկմ'յ որ միտաւ, այդ խեղճ կնոջ, գոչեց Մարիան:

— Երբեք, պատասխանեց Սօլիփօ: Պարզապէս պիտի զուարթացնէ զայն, յետոյ ուղածնիս երգել պիտի տանք անոր, նոյնիսկ զուարթ երգեր:

— Զիս կը վստահեցնէք թէ այդ ըմպելին անհանգստութեան չպիտի մասնէ զայն:

— Կ'երդնում, հաւատա Տիֆօնցիի անկեղծ խօսքիս:

— Շա՛տ լաւ:

— Երբ ոտքի ելլեմ, դուք կը պատրաստուիք, յարեց Սօլիփօ: Շարթրէօղ պիտի ուզեմ նուէր տալու պահուս, այն տառն գուք պիտի լեցնէք մայր Լիզօնի գաւաթը:

— Իսկ եթէ ուրիշներու գաւաթները լեցնեմ, զուարճալի բան պիտի ըլլայ, ըսաւ սպասուէին:

— Ոչ, դիւրինիս պիտի սուսնայ: Ուրիշներ տաւի ուժով պիտի պոռոն ու երգեն:

— Այո՛, իրաւունք ունիք: Ամէն մէկ ձեռքս սրուակ մը պիտի բռնեմ ու տառնց յայտնի ընելու, մայր Լիզօնի գաւաթը պիտի լեցնեմ նախապէս պատրաստուելիք սրուակէն: Ո՛ւր է ձեր ըմպելին:

— Շարթրէօղի սրուակ մը տուէք ինձի, ես պիտի լեցնեմ բերած ըմպելիս: Կրնայ ըլլալ որ դուք տաւի

լեցնէք: Այն ատեն ազդեցութիւնը կը վրիպի ու փոխանակ զուարթութեան, քուն առաջ կը բերէ:

Սպասուհին գնաց շարթթեօղի սրուակ մը բերաւ Սօլիվոյի: Այս վերջինը նախապէս գրպանէն հանած էր Նիւ Եօքի մէջ գնած սրուակը: Սօլիվօ փոքր գաւաթ մը շարթթեօղ պարպեց սրուակէն ու անոր տեղ դրաւ նոյնքան քանակութեամբ գանառական ըմպելի: Յետոյ Մարիանի տուաւ զայն, ըսելով.

— Միւսներուն հետ մի' խառնէք ասիկա:

— Վստահ եղէ՛ք, պատասխանեց Մարիան, գըրպանը դնելով զայն: Դիտեմ թէ ո՛ւր պիտի դնեմ ու չպիտի սխալիմ:

Սօլիվօ ձեռքերը չփեց:

— Հաւատացէ՛ք որ աղէկ պիտի զուարճանանք, գոչեց Սօլիվօ ուրախութեամբ:

Սօլիվոյի և Մարիանի միջեւ փոխանակուած բոլոր խօսքերէն և ոչ մէկը Ամանտայի ուշադրութենէն չէր վրիպած: Նախ զարմացաւ և յետոյ ապշութեան ու սոսկումի մատնուած, մտովի կը հարցնէր թէ ո՞վ էր մայր Լիզօն կոչուած կինը, որուն ան խմցնել կ'ուզէր դժոխային ըմպելի: Պուս լը Ռուայի մէջ այդ ըմպելիին զո՞հ չպիտի երթար միթէ Ամանտա: Այդ մարդը ուրիշ ի՞նչ ոճի պիտի դործէր տակաւին: Ի՞նչ չարաշուք ծրագիրներ պիտի յօրինէր: Յանկարծ գլուխը վեր առաւ ու իր դէմքը կորովի արտայայտութիւն մը ստացաւ, մինչ վաղանցիկ բոց մը կը շողար իր թարթիչներուն տակ: Կիսաբաց վարագոյրին մէջէն Ամանտա ակնարկ մը ձգեց Օվիտի վրայ, որ աթոռէն ելած, սիկառէթ մը կը վառէր: Ան մեծ սրահէն անցաւ ու փողոց ելաւ:

Ամանտա աչքով հետեւած էր Օվիտի բոլոր շար-

ժումներուն: Մանկամարդ աղջիկը տեսաւ Օվիտի հեռացումը, բայց տեղէն չշարժեցաւ: Մարիան մաքրեց այն սեղանը, որուն վրայ ձաշած էր Օվիտ: Այն ատեն Ամանտա կիսաբաց պատուհանիկին մօտենալով մեղմաձայն այլ որոշ ձայնով մը կանչեց սպասուհին:

— Օրիորդ Մարիան:

Մարիան իր շուրջը նայեցաւ տհաքեկ ու հարցուց.

— Ո՞վ է ինձի հետ խօսողը:

— Ես...: Մտնաւոր սենեակին մէջէն: Վայրկեան մը հոս կուգա՞ք: Ձեզի ըսելիք մը ունիմ:

— Հիմա կուգամ:

Ամանտա պատուհանիկը գոցեց ու վարագոյրը վար ձգեց: Մարիան ներս մտնելով հարցուց.

— Ինձի՞ պէտք ունիք, տիկին:

— Այո՛, օրիորդ:

— Ձեզի ծառայելու պատրաստ եմ: Ի՞նչ բանի վրայ կը դառնայ խնդիրը:

— Հիմա պիտի ըսեմ...: Այսօր մեծ խնջո՞յք մը պիտի տրուի հոս...:

— Այո՛, տիկին, խնջոյք մը ի պատիւ Լիզ Բէրէնի, որ թաղին մէջ ամենուն կողմէ մայր Լիզօն կը կոչուի: Պարկեշտ հացագործուհի մըն է, որ անցեալ շաբաթ օր քիչ մնաց պիտի ջախջախուէր լաստակերտի մը տակ: Թաղին բոլոր հացագործ աշակերտները, հացագործները և հացագործուհիները կը սիրեն մայր Լիզօնը: Մէջերին դրամ հաւաքած են, խրախճանքի հացկերոյթ մը տալու համար...:

— Օրիորդ Մարիան, անշուշտ դուք ալ կը սիրէք այդ աղնիւ կինը:

— Անշուշտ կը սիրեմ զայն: Եստ պատուաւոր կին մըն է...:

— Լաւ ուրեմն, Մարիան, դուք չպիտի ընէք այն բանը զոր քիչ մը առաջ ձեր խօսակիցը խորհուրդ կուտար ձեզի...:

— Ինչէ՞ն գիտէք, հարցուց սպասուէին ապշահար: Օրիորդ Ամանտա ձեռքը երկարեց դէպի ապակին ու ըսաւ.

— Պատուհանիկը բաց ըլլալուն, ամէն ինչ լսեցի:

— Ուրեմն տիկինը հասկցած ըլլալու է թէ գործը պարզ կատակի մը, անմեղ խաղի մը վրայ կը դառնար: Ուղեցինք միշտ տխուր եղող մայր Լիզօնը զուարթացնել:

— Գիտեմ թէ ձեր մտադրութիւնը գէշ է, Մարիան, բայց պէտք է ետ կենաք այդ բանը ընելէ:

— Ի՞նչու: Կը կարծէք որ Տիժօնցին սրուակին մէջ մայր Լիզօնին վնասակար եղող բան մը դրած ըլլայ:

— Ես գիտեմ որ խեղճ կինը զուարթացնելու նպատակ չունի ան:

— Տիկին, ուրեմն կը ճանչնա՞ք Տիժօնցին:

— Կը ճանչնամ ու աշխարհի ամենասիրական բանիս վրայ կ'երդնում որ այդ մարդը գէշ գիտաւորութիւններ ունի: Հետեւաբար կը խնդրեմ որ չընէք այդ բանը:

— Գէշ գիտաւորութիւններ, կրկնեց Մարիան, դողդոջուն:

— Այո՛, Մարիան: Կ'ուզէ՞ք երկու հարիւր ֆրանք չափիլ ու արգիլել որ գարշելի գործ մը չկատարուի:

— Այո՛, տիկին, իմ ուզածս ալ ատ է, ո՛չ թէ երկու հարիւր ֆրանքին, այլ չարիքը խախտնելու համար: Ես կը կարծէի որ այդ պարոն Բիէրը աղնի-

մարդ մըն է, ասոր համար ընդունեցի նուէրը:

— Նուէրը պահեցէ՛ք:

— Ա՛հ, այդ աւագակը կ'ուզէր զիս մեղսակից դարձնել մայր Լիզօնի դէմ իր գործելիք չարութեան: Որքան կը փափաքէի փոխադարձաբար լաւ խաղ մը ընել անոր:

— Մարիան, կրնաք այդ բանը ընել... ու չատ պարզ եղանակով: Անոր գաւաթին մէջ կը լեցնէք այն ըմպելին, զոր ձեզի յանձնարարած էր լեցնել հացագործ կնոջ գաւաթին մէջ...:

— Տիկին, հիանալի գաղափար մըն է ատ: Ինք ծուղակը պիտի իյնայ եթէ երբեք այդ ըմպելին մայր Լիզօնի պիտի վնասէ...:

— Կնոջ մը համար կրնայ վտանգաւոր ըլլալ այն չափը, որով քիչ առաջ սրուակը լեցուց ան, բայց ոչ էրիկ մարդու մը համար, բաւ Ամանտա: Մարիան, երբ այդ մարդը խմէ, այն ատեն պիտի հոսկնանք իր բուն մտադրութիւնը: Գինավութենէն յետոյ, խօսելու անդամադրելի պէտք պիտի զգայ: Այն ատեն ամենուրեք բարձրաձայն պիտի խոստովանի թէ ի՞նչ կ'ուզէր և ի՞նչ շարժառիթներ գինքը կը մղէին գործելու: Այս Տիժօնցին մայր Լիզօնի թշնամի է: Ինչո՞ւ: Պատճառը չեմ գիտեր, բայց ստոյգ է: Պէտք է որ խեղճ կինը իյնայ անոր լարած գարշելի ծուղակին մէջ...:

— Տիկին, կ'երաշխաւորեմ որ մայր Լիզօն մէկ կաթիլ խիչ չպիտի խմէ անոր պատրաստած ըմպելիէն ու ինք, աւագակն է որ կուլ պիտի տայ զայն: Բայց ո՞վ է այդ աւագակը... Տիրուհիիս իմաց պիտի տամ:

— Զգուշացէ՛ք բան մը ըսելէ անոր: Հակառակ պարագային, պիտի վաճառէ զայն ու մենք չպիտի կրնանք անոր բերնէն իմանալ բուն նպատակը:

— Իրաւունք ունիք: Խմելէն յետոյ կը հասկընանք: Հետեւաբար, ձգելու է որ խմէ: Ու ես գրաւ կը դնեմ որ պիտի խմէ ան...:

— Չպիտի մոռնաք ձեզի յանձնարարած բաներս, այնպէս չէ՞, կրկնեց Ամանտա:

— Ոչ, տիկին, ապահով եղէք, ըսաւ Մարիան: Բայց դուք պիտի տեսնէ՞ք: Պիտի կրնա՞ք տեսնել զայն:

— Այո՛, հոս պիտի գտնուիմ, այս սենեակին մէջ: Կը խնդրեմ որ մէկուն բան մը չըսէք:

— Կրնաք վստահ ըլլալ...:

Ամանտա թղթապանակէն հանեց հարիւր ֆրանքնոց երկու պանքոտմա ու սպասուհիին երկարեց, ըսելով.

— Ահաւասիկ խոստացած գումարս:

— Խնդրեմ, ես առէ՛ք: Տեղը չկայ գրամ ստանալու, բարի գործ մը ընելու համար...:

— Այո՛, այդպէս է, աղջիկս: Սակայն կը պնդեմ որ այս գրամը առնէք: Կրնաք հացադործ կնոջ մայր Լիզօնի տալ, որ հարուստ չէ ապահովաբար: Կէս օրին հոս պիտի ըլլամ, ճաշելու համար: Այնպէս մը ըրէք որ Տիֆօնցին զիս չտեսնէ:

— Մեզ չպիտի տեսնէ ան: Տիրուհիս պիտի ըսեմ որ մասնաւոր սենեակը բռնուած է:

Վերջին յանձնարարութիւնը ընելէն յետոյ, Ամանտա հեռացաւ գինեատունէն: Ան գուրս ելլելուն պէս, գինեպանունին կանչեց Մարիանը: Սպասունին փութաց տիրուհիին քով ու սա խօսքով ընդունուեցաւ.

— Ծո՛յլ, ի՞նչ գործ ունէիր մասնաւոր սենեակին մէջ:

— Կնոջ մը հետ կը խօսէի, որ զիս կանչած էր: Զեռքիս մէջ սա գրամը գրաւ...:

Ու Մարիան տիրուհիին երկարեց պաքտոմաները:

— Բայց երկու հարիւր ֆրանք է սա, գոչեց գինեպանունին:

— Մայր Լիզօնի համար է:

— Եթէ այդպէս է, իրաւունք ունէիր շաղակրատելու: Աղանդերին ատեն ազնիւ կնոջ կուտաս այդ գրամը:

— Կը նախընտրեմ որ դուք տաք, տիրուհիս:

— Ինչպէս որ կ'ուզես: Հիմա չորս դին նայէ, որ ամէն ինչ կարգին է, յետոյ դնա հագուէ:

..

Ինչպէս յայտնի է, նկարիչը Տիւշըմէնէն բաժնուելէն յետոյ, Բօլ Հարմանի աշխատանոցները գացած էր: Գործարանատէրը վերադարձած էր, Լիւսիէն Լապլուի հետ ճաշելէ յետոյ, Իր աշխատասենեակին մէջ առանձին կը գտնուէր: Լիւսիէն բակէն կ'անցնէր, հոն երթալու համար, երբ նշմարեց որ Էթիէն գէպի գրասենեակ կը յառաջանար: Երկու բարեկամները իրարու ձեռք սեղմեցին:

— Դժբ հոս, սիրելի տրուեստագէտս, ըսաւ Լիւսիէն: Ի՞նչ շարժառիթ հոս առաջնորդած է ձեզ:

— Քմահաճօյք մը...: Կը փախաքիմ աշխատանոցները այցելել...: Կը խորհիմ նկարի մը մէջ դնել գործարանի մը ներքնակով... ու այս պատճառով պարոն Հարմանը տեսնելու եկած եմ: Քիչ մը առաջ օրիորդ Մէրին տեսայ...: Հէգ աղջիկը քանի մը օրուան կեանք ունի...:

— Ա՛հ, պարսն, պատասխանեց Լիւսիէն վհաժութեան շարժուծեւ մը ընելով, այլեւս ուժանայաւ

եղած եւ ու ձեր կողմէ պատրաստուած դերը չեմ կրնար կատարել, մանաւանդ որ գործին նպատակը անձանթ է:

— Կը կրկնեմ թէ այդ նպատակը ձեր երջանկութիւնն է: Վստահութիւն ունեցէ՛ք իմ վրաս: Սպասումը կարճատեւ պիտի ըլլայ... Այսօր ձեզի ճաշի կը հրաւիրեմ պարոն Հարմանի հետ:

— Սիրով կ'ընդունիմ:

Գրասենեակներու յարկարոժինը հասած էին: Գործարանատէրը նշմարեց էթիէն Քասթէլը:

— Ա՛հ, բարի եկաք, գոչեց Բօլ Հարման ու ոտքի ելաւ, զայն դիմաւորելու համար: Ի՞նչ շարժառիթ Գուրպըվուս կ'առաջնորդէ ձեզ, սիրելի պարոն Քասթէլ:

Նկարիչը կրկնեց այն բացատրութիւնը զոր Լիւսիէնի տուած էր: Յետոյ յարեց.

— Սեւեռուն դաղաւար մը զիս հոս մզեց այս առտու:

— Աղջիկս տեսա՞ք, հարցուց Բօլ Հարման:

— Այո՛, պատասխանեց նկարիչը: Օրիորդ Մէրի հաւաստեց թէ ամբողջ օրը գործարանը պիտի մնաք: Որոշուած է որ իրարու հետ ճաշենք, այնպէս չէ՞: Օրիորդ Մէրի ըսաւ թէ տուն չպիտի դառնաք բնաւ:

— Իրաւ է որ այս իրիկուն ժամադրութիւն ունէի, բայց քիչ մը առաջ ստացած մէկ հեռագրովս յետաձգուած է ան: Ուստի մեծ հաճօքով կ'ընդունիմ հրաւերը...

Բօլ Հարման և էթիէն Քասթէլ դուրս կ'ելլէին, աշխատանոցները այցելելու համար, երբ գործարանին դռնապանը ներկայացաւ, ձեռքը հեռագիր մը բռնած:

— Մեր հեռագիրը ըլլալու է, ըսաւ նկարիչը մտովի:

— Բօլ Հարման պատուհանին մօտեցաւ ու հեռագիրին պահարանը պատռեց: Հեռագիրը կարդալէ յետոյ ճակատը մթաղնեցաւ: Էթիէն Քասթէլ դադարաւոր կը դիտէր զայն:

— Ի՞նչ կը նշանակէ սա, ըսաւ Բօլ Հարման մտովի ու հեռագիրը գրպանին մէջ դրաւ: Այս առտու ետ կ'առնէր ժամադրութիւնը ու հիմա նոր ժամադրութիւն մը կուտայ ինծի... Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ արդեօք:

— Մտածկոտ կ'երեւաք, ըսաւ նկարիչը: Տաղա՞տուկ մը ունիք:

Արդարեւ անակնկալ գործ մը զիս կ'ստիպէ չընդունիլ այն հրաւերը զոր քիչ առաջ սիրայօժար ընդունած էի... Ժամը իննին յաճախորդներէս մէկուն քով գտնուելու եմ:

— Այդ ժամուն հոն պիտի գտնուիք ու մենք չպիտի ստիպուինք մեր ծրագիրը փոփոխութեան ենթարկել, պատասխանեց նկարիչը: Ժամը ճիշդ վեցին, պիտի ճաշենք այն թաղին մէջ, ուր զորո՞ւ ունիք ու ժամը ութին, պիտի կրնո՞ք մենէ բաժնուիլ, ձեր յաճախորդին քով երթալու համար, որովհետեւ ես չեմ ուզեր պարտուիլ:

— Շա՛տ լաւ, կ'ընդունիմ: Բայց պիտի թոյլատրէք որ ժամը ութուկէտին բաժնուիմ ձեզմէ...

Թողունք որ գործարանատէրը և նկարիչը այցելեն գործարանը: Ժամը հինգին, այցելութիւնը վերջ գտնելէ յետոյ, Բօլ Հարման գործարանէն դուրս ելաւ էթիէն Քասթէլի և Լիւսիէն Լապրուի հետ: Երեքն ալ նստան այն կառքին մէջ, զոր առաւուրն էի վեր նկարիչը վարձած էր: Ժամը վեցին քառորդ մնացած, Հալլրի հրապարակին վրայ կանգ առին: Ռատու Տիւ-

չըմէն, որ Նէօյիէն սկսեալ, տեսողութենէ չէր կոր-
սընցուցած երեք անձերը, անոնց ճաշարանը մտաւ:

Ձգենք որ երիտասարդը կատարէ իր հսկողու-
թիւնը ու դառնոնք «Ռանտէվու տէ Պաւլանով» գի-
նետունը:

ԺԲ.

Կէս օրին քառորդ կար: Խնջոյքին մասնակցող-
ները ճշդապահ գտնուած էին: Ամսնառա տասը վայր-
կեանէ ի վեր դարձած էր դերձակատունէն, բացակա-
յելու թոյլտուութիւն ձեռք բերելէ յետոյ: Մասնաւոր
սենեակին մէջ կը գտնուէր ու Մարիան կ'սպասարկէր
անոր:

— Ձեր խոստացածը պիտի ընէք, այնպէս չէ՞,
հարցուց Ամսնառա:

— Անվարան պիտի ընեմ, տիկին: Մի՛ վախճաք
բանէ մը:

Յետոյ Մարիան խնջոյքի սրահը դարձաւ: Հակա-
ռակ իր աղմկալից շտապօտութեան, հոն գտնուող
խումբերուն մէջտեղ, Օվիտ Սօլիվօ մտահոգ երե-
ւոյթ մը ունէր: Հոն չէր տեսնէր այն անձերը,
այսինքն այն ոստիկանները, որոնց վրայ յոյս դրած
էր: Օվիտի քովէն անցաւ Մարիան: Ան մեղմածայն
ըսաւ, սպասուհիին վրայ ծռած.

— Անշուշտ մեր համածայնած կէտերէն բան մը
չէք մոռցած:

— Ո՛չ, ո՛չ, ապահով եղէք: Սրուակս պատրաստ
է: Սուրճէն ետքը պիտի լեցնեմ գաւաթը:

Այդ պահուն ենթասպայ մը ներս մտաւ, ընկե-
րակցութեամբ վաթսուն տարեկան գիւղացիի մը:

Սօլիվօ թափանցող նայուածք մը ուղղեց անոր ու
ճակատը մթադնող ամպը փարտեցաւ:

— Ահա՛ ոստիկանները, մըմնջեց Սօլիվօ: Ամէն
ինչ լաւ կ'ընթանայ:

Չարագործը չէր սխալեր: Արդարեւ երկու նորեկ-
ները Ապահովութեան պետին կողմէ ղրկուած էին:

Ընդհուպ հացագործ կին մը վազելով ներս մտաւ:

— Տղա՛քս, մայր Լիզօն կուգայ, աղաղակեց այդ
կինը:

— Ուշադրութիւն, ըսաւ Լիոնցին: Ամենէն վա-
ղեմի հացագործը, որ ներկայ է, ծաղկեփունջը պիտի
տայ անոր:

Վաթսունը անցած մարդ մը գնաց առաւ սեղանին
վրայ դրուած խոշոր ծաղկեփունջ մը ու հրաւիրեալ-
ներուն կարգին մէջ մտաւ: Լուսթիւնը վերահաստատ-
ուեցաւ իսկոյն: Ժանն Ֆօրթիէ երեւցաւ.

— Կեցցէ՛ Լիզ Բէրրէն, գոչեցին ամէն կողմէ ու
ծաղկեփունջը բռնած մարդը դիմաւորեց զայն:

— Մայր Լիզօն, ըսաւ մարդը յուզուած ձայնով
մը, ընդունեցէ՛ք այս ծաղկեփունջը զոր ձեր ագնիւ
բարեկամները գոհութեամբ կը նուիրեն ձեզի, իբր
նշան ուրախութեան:

«Կեցցէ՛ Լիզ Բէրրէն» աղաղակը թնդացուց ըն-
դարձակ սրահը: Հացագործ կինը կը սրբէր աչքերը:
Ձիւրար կը հրմշկէին, հացագործ կինը ողջադուրեւով
համար, որ շատ բնական յուզման մը մատնուած, չէր
գիտեր թէ որուն պատասխանէր:

— Ճաշը պատրաստ է, սեղան նստինք, ըսաւ գի-
նեպանուհին տիրական շեշտով մը:

Թուրէնցին և Լիոնցին պատուոյ տեղը նստեցու-
ցին Ժանն Ֆօրթիէն: Հացկերոյթը սկսաւ: Օվիտ Սօ-

լիվօ միւսնոյն կարգին վրայ, ժաննի քով կը դըտնուէր, ան իր սգեւորութեամբ շատ կը զուարճացնէր կոչնականները:

Երկու ոստիկաններն ալ քիչ մը կը մասնակցէին այդ խնջոյքին: Կերակուերները համեղ կը թուէին անոնց: Մտահոգ ու անհամբեր, Ամոնտա տենդագին կ'սպասէր այդ թափաբախաղի վախճանին, որ զուեւտով սկսած, տուամով պիտի վերջանար ըստ երեւոյթին:

Ժամը երեքուկէսին, սուրճը սեղանը բերուեցաւ: Սպասուէի Մարիան, չղային դողով մը ցնցուած, Սօլիվօյի ազդանշանին կ'սպասէր: Ան ուղղուեցաւ դէպի այն փոքր սեղանը, ուր շարուած էին ողելից ըմպելիներու շիշերը: Գրպանէն սրուակ մը հանելով, միւս շիշերուն ամենէն առջեւը դրաւ: Սօլիվօ, որ քանի մը վայրկեանէ ի վեր Մարիանը կը դիտէր, այդ շարժումը նշմարելուն պէս, ոտքի ելաւ:

— Տիժօնցին աղուոր երգ մը պիտի երգէ հիմա, ըսաւ Քուրէնցին:

— Անշուշտ, պիտի երգեմ, ընկերներ, քանի որ զիս հրաւիրելու պատիւ կ'ընեն, պատասխանեց Սօլիվօ ծիծաղաշարժ ողջոյնով մը: Ուղածնիդ և ուղածնուդ չափ պիտի երգեմ: Բայց անկէ առաջ խօսք կ'ուղեն:

— Ձեզի խօսք կուտանք միաբերան, յարեց Լիոնցին: Բարբառեցէ՛ք:

— «Մանտէվու տէ Պուլսմե» դալէ առաջ, մայր Լիզօնը չէի ճանչնար, ընկերներ, ըսաւ Սօլիվօ: Բայց ձեր շնորհի սկսայ զայն սիրել ու յարգել: Ենորհքով ու ազնիւ կին մըն է ան: Բարեբախտութիւնը ունիմ փոքր նուէր մը ընել անոր ու ինքզինքս հպարտ պիտի զգամ, եթէ երբեք ընդունի զայն:

Սօլիվօ տեղէն ելլելով, ժանն Թորթիէի քով գնաց ու անոր դարձաւ:

— Տիկին Բէրրէն, ըսաւ թշուառականը, փոքր գոհարատուի մը տալով անոր, հաճեցէք ասիկա ընդունիլ ու մեծ հաճոյք մը պատճառել: ձեզ ողջագուրելու մեծ պատիւն ալ ըրէք ինծի:

Ժանն երկու այտերը երկարեց ու Բօլ Հարմանի մեղսակիցը Յուզայի երկու համբոյրներ դրոշմեց հոն: Խանդավառօրէն ծափահարեցին, յետոյ ժանն Թորթիէ բացաւ մարօքէնիէ սիրուն սուփը ու հիացումի ճիշ մը արձակեց: Տուփը ձեռքէ ձեռք անցաւ, հիացման առարկայ դառնալով:

— Տիժօնցի, զուտկա, կը շնորհաւորեմ ձեզ: Դուք տիկիններուն հետ վարուելու եղանակը գիտէք, յարեց գինեպանուէին: Նուէրին ըսելիք չկայ, սիրուն նուէր է: Բայց պէտք է թրջել ասիկա...

— Ամէն ինչ կանխատեսուած է: Զուտ շարթրէօղ կը հրամցնեմ ձեզի, պատասխանեց Սօլիվօ:

Մարիան այդ խօսքը լսելուն պէս, կանանչ զըմբուխտի զոյն երկու օրուակներով հոն փութացած էր:

— Նախ ձեր գաւաթը լեցնեմ, մայր Լիզօն, յարեց Մարիան:

Ժանն բաժակը երկարեց: Սպասուէին մինչեւ եզերքը լեցուց զայն: Յետոյ խօսքը Սօլիվօյի ուղղելով ըսաւ:

— Հիմա ալ ձեր գաւաթը պիտի լեցնեմ, պարոն Տիժօնցի:

Ձեռնածուի մը ճարպիկութեամբ Մարիան սրուակները փոխած էր և երբ Սօլիվօ իր գաւաթը երկարեց, սպասուէին անոր մէջ լեցուց այն շարթրէօղէն, որուն մէջ խառնուած էր դանստական ըմպելին:

— Զեր կենացը, մայր Լիդոն, գոչեց անդգամը՝
Եթէ կ'ողէք, իրարու զարնենք գաւաթները:

— Սրտանց:

Երկու գաւաթները իրարու բաղխեցան: Յետոյ Սօլիփօ ու ժանն մէկ անգամէն պարպեցին իրենց գաւաթները: Ամանտայի քունքերը քրտինքի կաթիլներով թրջուած էին ու աչքերը Սօլիփօյի վրայ յառած էր: Ան հետեւած էր վերոյիշեալ երեք անձերու ըստը շարժումներուն: Սօլիփօ իր գաւաթը պարպած պահուն էգ վագրի մը նայուածքին վայրադ չողը փայլեցաւ Ամանտայի բիրտուն մէջ:

— Հիմա կորստեան մատնուեցար, աւազակ, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը:

— Բաւական փղծկեցանք, յարեց Լիոնցին: Զրուարճանալու տառնը եկած է: Սկսինք երգել: Ամէն ոք պիտի երգէ իր գիտցածը...:

— Նախ Տիֆօնցին երգելու է, ըսաւ Թուրէնցին: Յեղափոխական երգերու եղանակով, կոչնականները սկսան կրկնել, ոտքերնին գետին զարնելով:

— Տիֆօնցին... Տիֆօնցին...:

Սօլիփօ ոտքի ելաւ ու սկսաւ երգ մը կանչել: Երկրորդ տունին, ձայնը կարեց ու ձեռքը ձակաին տարաւ: Յիշողութիւնը կորսնցուցած էր յանկարծ: Ամպ մը ծածկեց իր միտքը: Գանատական հեղուկը կ'սկսէր իր ազդեցութիւնը գործել:

Մարիան բնաղդական յուզումի մը մատնուած, սոսկումով կը նայէր Սօլիփօյի: Ապահովութեան երկու պաշտօնեաները սեղանին վրայ արմուկնին դրած, մտիկ կ'ընէին:

Սօլիփօ արտայայտութենէ զուրկ նայուածք մը պատուարէ իր շուրջը ու տարօրինակ չեչտով մը և անձանաչելի ձայնով մը կրկնեց.

— Երգելու է...: Այո՛, երգելու է:

Բոլոր կոչնականները ապշութեան մատնուեցան, Սօլիփօյի տարօրինակ ընթացքը և խոշոր բացած աչքերը տեսնելով:

— Ա՛հ, խենթեցա՞ւ արդեօք, ըսաւ գինեպանուհին:

— Խենթը ես չեմ, այլ խենթը դուք էք, իմ կարիճներս, պատասխանեց թշուառականը...:

— Օ՛հ, հանդարտեցէ՛ք, սթափեցէ՛ք, պառն Ռիէր Լըպրէօն...:

— Խենթ ըլլալնիդ լաւ կը տեսնէք, խոշոր կնիկ, պատասխանեց Սօլիփօ: Ես Բիէր Լըպրէօն չեմ կոչուիր: Իմ անունս է Օփիա Սօլիփօ...: Ես հացագործի աշակերտ չեմ, այլ ևկամուսնեւորուած ապրող քաղքենի մը, չնորհիւ միլիոնատէր զարմիկիս, որուն վրայ խօսուիլը դուք ամէնքդ ալ լսած էք: Իմ զարմիկս Բօլ Հարմանն է:

Այդ անունը լսելուն պէս, ժանն Դօրթիէ սարսափալից ու գոյնը նետեց: Սօլիփօյի շուրջը բոլորակ մը ձեւացուցած, զարմանքով երեսը կը նայէին ու մտահոգութեամբ մտիկ կ'ընէին:

Սօլիփօ շարունակեց.

— Ինչպէս գիտէք... Բօլ Հարմանն մեծ գործարանատէր է Քուրպուլուայի մէջ...: Զեղի ըսի թէ իմ զարմիկս է ան: Բայց ո՛չ, անիկա զարմիկս չէ...: Մենք իրարու ազգական չենք բնաւ: Այդ երեւելի մարդը գող մէն է պարզապէս, այո՛, գող մը, հրձիգ մը ու մարդասպան մը... պատուոյ խօսք: Քսանըմէկ տարի առաջ իրարու հետ ծանօթացանք «Լոռա Մէյր» նաւուն վրայ...: Պրանտայէն խոյս կուտար, կարգ մը ոճիրներ գործած ըլլալուն համար: Ուրիշի մը

անունը կը գործածէր, զարմիկիս Բօլ Հարման անունը որ այն տանն նոր մեռած էր... Ես խորամանկ մարդ ըլլալուս, իրողութիւնը երեւան հանեցի ու ան հիմա թոյլ կուտայ որ իր գանձէն օգտուիմ... Մհ, զարմիկս միլիոններ ունի և իր բուն անունովը կը կոչուի ժաք Կարօ:

— Ժաք Կարօ, կրկնեց հացագործ կիւնը, խելայեղ խոյանալով Սօլիվոյի վրայ ու անոր թեւը բռնելով: Դուք ըսիք թէ Բօլ Հարման անունով մարդը ժաք Կարօ կը կոչուէր: Այս բանը ըսիք, այնպէս չէ:

Սօլիվոյի աչքերը կը շողային ու իր գիմադիծերը կը կծկուէին:

— Այո՛, ըսի այդ բանը ու կը կրկնեմ... ժաք Կարօն է ան, գողը, հրձիգը և մարդասպանը, որ քսան տարի առաջ Ալֆօրվիլի մէջ սպաննած է իր գործատէրը, Ժիւլ Կապրուն... Ահ, այն տանն մաքէն չէր անցընէր թէ այս ամէնը երեւան պիտի հանեմ... Բայց բանէ մը կը կասկածէի: Ինչպէս քեզի, Լիզ Բէրրէն, անոր ալ խմցուցի այն գանատական ըմպելին, որ մարդիկը կ'առիպէ խօսելու, և թէ նոյն իսկ փափաք չունենան խօսելու: Դուն ալ պիտի շողակրտես, պատու... ու անծեղի մը պէս պիտի շողակրտես:

— Ես, հարցուց ժանն, կարծելով որ խելքը կորսնցուցած է այդ մարդը: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ:

— Ըսել կ'ուզէ թէ ձեզի համար պատրաստած դիւային ըմպելին ինք խմած է, պատասխանեց Մարիան:

Սօլիվօ մտիկ չէր ընէր: Աչքերը արիւնով լեցունած ու մարմինը ջղաձգական գողով մը ցնցուած շարունակեց ան.

— Գանատական ըմպելին ամէնուն առջեւ քեզի

խոստովանցնել պիտի տայ թէ դուն Լիզ Բէրրէնը չես... այլ ժանն Ֆօրթիէն ես:

— Լուեցի՛ք, գոչեց հացագործ կիւնը անլուր սոսկումով մը:

— Ես ուղեցի սպաննել ժանն Ֆօրթիէի աղջիկը... Ի դուր փորձեցի ժանն Ֆօրթիէն ջախջախել Ժիւլը Բէոր փողոցի լաստակերտին տակ: Ժանն Ֆօրթիէ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է ու Բլէրմօնի կեդրոնական բանտէն խոյս տուած է:

Սոսկուծի աղմուկ մը բարձրացաւ բոլոր կուրծքերէն: Խորչէնքի ղգացում մը արտայայտեցին ամէնուն ղէմքերը: Ժաննի և Սօլիվոյի շուրջը կազմուած շրջանակը ընդարձակուեցաւ: Բայց ժանն Ֆօրթիէ խնդիրը իր բուն էութեան մէջ նկատի առնելով.

— Ահ, թշուառական, ըսաւ գլուխը վեր առած: Դուն կը կարծես որ զիս կորստեան կը մատնես, մինչդեռ կ'աղատես զիս: Այո՛, բարեկամներս, ես ժանն Ֆօրթիէն եմ, դատապարտուած ժաննը... փախըստական ժաննը... Սակայն ես դատապարտուեցայ ժաք Կարոյի կողմէ գործուած ոճիրներուն համար, ասոր խոստովանութիւնը լսեցիք այս մարդուն բերնէն: Բանտէն խոյս տուի, իմ գաւակներս գտնելու համար: Այս մարդը ուզած է սպաննել աղջիկս, ինչպէս նաեւ զիս: Թշուառական, բազմաթիւ անձեր լսեցին քու խօսքերդ: Դու շնորհիւդ, պատուոյս վերահաստատութիւնը ձեռք պիտի բերեմ: Դու շնորհիւդ անպատիւ անուն մը չպիտի ձգեմ իմ գաւակներուս: Բարեկամներս, հիմա գիտէք թէ ո՛վ եմ ես... Դուք որ հիմա ծանօթացաք կեանքիս ու դժբախտութիւններուս, ձեր գատատանը բրէք: Կը դատապարտէ՞ք զիս:

Ամէն ոք ժաննի քով փութաց, ամէն ոք իր ձեռքը երկարեց, անոր ձեռքը սեղմելու համար: Սօլիվօ ասի ուրի մը վրայ ինկած էր, ջղային բուռն տաղնապի մը ենթակայ: Այդ պահուն տպանովութեան պաշտօնեաները հեռացուցին մայր Լիզօնի շուրջ համախմբուած բազմութիւնը ու ոստիկաններէն մէկը ժանն Ծօրթիէի ուսին վրայ դնելով ձեռքը, ըսաւ.

— Յանուն օրինաց կը ձերբակալեմ ձեզ, Քլէրմօնի բանտէն փախստական ժանն Ծօրթիէ:

— Կը ձերբակալէ՞ք զիս, թոթովեց տարաբախտ կինը, ընկճուած:

Չայրոյթի մրմունջ մը բարձրացաւ ոստիկաններուն շուրջը: Լիոնցին յառաջանալով գոչեց.

— Աշխարհի ամենէն ազնիւ կինը եղող մայր Լիզօնը ձերբակալել... Ըլլալիք բան չէ:

— Օրէնքին հնազանդեցէ՞ք: Չգեցէք որ մեր պարտականութիւնը կատարենք, յարեց ոստիկանը:

— Եթէ կ'ուզէք մէկը ձերբակալել, այս չարագործը ձերբակալեցէք, բայց մայր Լիզօնի մի՛ դպչիք, ըսաւ Թուրէնցին...:

— Մայր Լիզօն, կծիկը դրէ՞ք շուտով, փախաց Լիոնցին ժաննի ականջէն վար: Մի՛ ձգէք որ ձեզ ձերբակալեն: Ձեր զաւակներուն երջանկութեան համար աշխատելու պէտք ունիք...:

Իսկոյն ստուար խուճը մը կազմուեցաւ հացադործ կնոջ շուրջը ու զայն մղեց դէպի խոհանոցը, ուր կը գտնուէր մօտակայ փողոցին վրայ նայող դուռ մը: Ոստիկանները տեսնելով որ չպիտի կրնան այդքան մարդոց խօսք հասկցնել, պայքարէն ետ կեցան: Սօլիվօ, որուն ջղային նոպան կը սաստիսնար, գետնին վրայ ինկաւ ու սկսաւ տապալակիլ:

— Շատ հիւանդ կ'երեւայ, յարեց սպասուհի Մարիան ու խոր գարշանքով մը նայեցաւ անոր:

— Էականը սա է որ այս մարդը կարենայ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ կրկնել այն խոստովանութիւնները զոր լսեցինք քիչ առաջ, ըսաւ ոստիկաններէն մէկը...: Բժիշկ մը... շուտով բժիշկ մը կանչեցէ՞ք...:

Բայց Սօլիվոյի տաղնապը շուտ հանդարտեցաւ ջղաձգական շարժումները դադարեցան ու ընդհանուր թմրութիւն մը առաջ եկաւ: Ոստիկաններէն մէկը դնաց կառք մը բերաւ ու չարագործին անշարժ մարմինը հոն դրին: Հրամաններ տրուեցան կառապանին ու կառքը սկսաւ յառաջանալ դէպի ոստիկանական պաշտօնատուն: Սօլիվոյին հետ կառք նստած էին նաեւ երկու ոստիկանները:

Անոնց մեկնումէն յետոյ, սպասուհի Մարիան մասնաւոր սենեակը փութաց, ուր Ամանտա կը ճաշէր: Սենեակը պարապ էր: Մանկամարդ գործաւորուհին հինգ ֆրանք ձգած էր սեղանին վրայ, իբր ճաշին դրամը: Ամանտա փութացած էր Էթիէն Քասթէլի բնակարանը, անցած դարձածը անոր իմաց տալու համար: Բայց նկարիչը հոն չգտաւ: Ուստի իր տունը դարձաւ, միտքը դնելով Ռաուլ Տիւշըմէնի դարձին սպասել, անոր հետ խորհրդակցելու համար:

Իրիկունը ժամը եօթին նամակ մը ստացաւ Տիւշըմէնէն: Ամանտա պատուեց պահարանը ու լափեց հետեւեալ տողերը.

«Իմ բացակայութեան համար մի՛ մտահոգուիր: Թերեւս տուն չպիտի դառնամ այս գիշեր: Բօլ Հարմանը բռնեցինք: Առանց գիտնալու մեզ պիտի առաջնորդէ Սօլիվոյի բնակարանը: Այդ անպիտանին տունը

մտնելէս յետոյ ձեռք պիտի անցընեմ մեզ շահագրգռող
թուղթերը:

ՌԱՌԻԼ»

✱

Հավրի հրապարակին վրայ գտնուող ճաշարանը
գառնանք ու ելլենք այն մասնաւոր սենեակը ուր Բօլ
Հարման, Լիւսիէն Լապրու և Էթիէն Քասթէլ նստած
էին: Ժամը ճիշդ ութուկէսին, գործարանատէրը օտքի
ելաւ:

— Սիրելի Քասթէլս, շատ կը ցաւիմ որ ձեզմէ
չուտով բաժնուէրու ստիպուած եմ, բայց գործը գործ
է...:

— Սիրելի պարոն Հարման, ձեզի չափ ու ձեզմէ
աւելի կը ցաւինք, պատասխանեց նկարիչը: Բայց
ձեզ ազատ կը թողունք մեկնելու:

Բօլ Հարման սեղմեց Լիւսիէնի և յետոյ Էթիէնի
ձեռքը ու անոնցմէ բաժնուելով, գէպի Հոռոմ փողոց
ուղղուեցաւ: Հազիւ ան, քսան քայլ յառաջացած,
Ռաուլ Տիւշըմէն ալ գուրս ելաւ ու սկսաւ հետապնդ-
դել գործարանատէրը: Էթիէն և Լիւսիէն ճաշարանի
սեմին վրայ կեցան պահ մը, իրենց սիկառները վա-
ռելու համար...:

— Սիրելի Լիւսիէնս, կը տեսնե՞ք սա երիտասար-
դը, որ Բօլ Հարմանի ուղեգրի իմ կը հետեւի, հարցուց
նկարիչը:

— Կը տեսնեմ:

— Սիրելի գաւազն, այդ երիտասարդը թերեւս
վաղը առտու ինծի իմաց պիտի տայ թէ ձեր հօր բուն
սպաննիչը ձեռք անցուցած ենք...:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց Լիւսիէն աշխարհ, այս
խօսքերը լսելով:

— Ես հետքի մը վրայ կը գտնուիմ ու կը կրկնեմ
թէ վաղը առտու թերեւս պիտի կարենամ ձեզի ըսել:
«Ո՛չ մէկ բան ձեզի արգելք կ'ըլլայ Լիւսի Ֆօրթիէն
սիրելու և անոր հետ ամուսնանալու»:

— Օ՛հ, պարոն, պարոն, թոթովեց Լիւսիէն,
անսկարագրելի յուզման մը մտանուած ու Էթիէն
Քասթէլի ձեռքերը սեղմեց: Ի՛ցիւ թէ սխալած չըլ-
լաք...: Ըսէ՛ք ուրեմն...:

— Այս պահուս չեմ ըսեր, յարեց նկարիչը: Մի՛
հարցուփորձէք զիս, որովհետեւ չպիտի պատասխանեմ:
Վառեցէ՛ք ձեր մարած նիկոսը ու երթանք գաւաթ
մը գարեջուր խմենք Գաֆէ տը լա Բէ:

Երկու ոտսիկանները Սօլիփօն տուած էին ոտսի-
կանական արգելարանը: Ան առժամապէս վար դրուած
էր հիւանդանոցի սրահը, ուր առանձին կը գտնուէր:
Քուներ յաջորդած էր ջղային տագնապին, ինչպէս կ'ըլ-
լայ Գանատական ըմպելին խմելէ յետոյ: Ապահովու-
թեան պետին հրամանին վրայ, հիւանդանոցին բան-
տապահը հաստատուեցաւ Սօլիփօյի անկողին քով:
Ժամը իննին միայն, Սօլիփօ թեւերը երկարեց, աչ-
քերը բացաւ, անկողին մէջ ելաւ նստաւ ու նայ-
ուածք մը ձգեց իր շուրջը: Կողի կտուցի մը տկար
լոյսը լաւ չէր լուսաւորեր փոքր սրահը: Սօլիփօ ձեռ-
քը ձակաին տարաւ, երբ տեսաւ որ անկողին քով
գտնուող բանտապահը հետաքրքիր կերպով կը դիտէր
զինքը:

— Ա՛հ, ո՛ւր եմ ես, հարցուց Սօլիփօ, զրեթէ
սոսնց զիտակցութեան, վստահ չըլլալով երազ տես-
նելուն վրայ:

— Ոստիկանական արգելարանին հիւանդանոցը կը գտնուիք, պատասխանեց բանտապահը:

Յեղակարծ սոսկումի մը մատնուած, Սօլիվօ ամբողջ մարմնովը սարսռաց ու անկողնէն վար ցատկեց, ուր տարածած էին զայն, առանց զգեստները հանելու:

— Ոստիկանական արգելարանը, կրկնեց Սօլիվօ, գոնատ ու գողգողուն: Երբէն ի վեր հոս կը գլուխուիմ:

— Իրիկուան ժամը հինգէն ի վեր գրեթէ: Նուազած վիճակի մէջ հոս բերին ձեզ:

Սօլիվօ բան մը չէր յիշեր բնաւ: Զախջախուած ու ընկճուած, անկողինին վրայ ինկաւ ծանրօրէն, ճակատը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ ու յիշողութիւնը պրպտեց: Յանկարծ կատաղի բացազանչութիւն մը արձակեց: Լոյսը ժայթքած էր մաքին մէջ: Ու մրմնջեց:

— Հիմա կը հասկնամ եղածը: Մարիան սխալմամբ իմ գաւաթս լեցուցած է դժոխային ըմպելին: Կորստեան մատնուեցայ: Անիծած: Իմ զէնքովս պարտութեան մատնուեցայ:

Սօլիվօ այս մենախօսութիւնը ընելու վրայ էր, երբ լսեց որ բանալին կը դառնար փականքին մէջ: Դուռը բացուեցաւ: Երեք ոստիկաններ սեմին վրայ կը գտնուէին բանտապահի մը հետ:

Ուստի Սօլիվօ համակերպեցաւ: Քանի մը վայրկեան յետոյ, ան կը մտնէր Ապահովութեան պետին սենեակէն ներս, ուր կ'սպասէին հարցաքննիչ դատաւորը, քարտուղարը և գինետան մէջ արուած հացկերոյթին ներկայ գլուխուող երկու ոստիկանները: Հարցաքննիչ դատաւորը,

որուն նօթեր յանձնած էր Ապահովութեան պետը, ըսաւ:

— Ի՞նչ է ձեր անունը:

— Բիէր Լըպրէօն, պատասխանեց Սօլիվօ:

— Կը ստէք, ըսաւ դատաւորը, անոր աչքերուն մէջ նայելով:

Սօլիվօ իր պաղարիւնը վերստացած էր իբր վաղեմի չարագործ:

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը հարցաքննէք զիս, եթէ երբեք ինձմէ աւելի լաւ գիտէք իմ անունս:

— Դուք Օվիտ Սօլիվօ կը կոչուիք, ըսաւ դատաւորը:

— Եթէ ձեզի հաճոյք կը պատճառէ տախկա, թո՛ղ ափսոս ըլլայ:

Հարցաքննիչ դատաւորը հազիւ կրցաւ իր անհամբերութեան շարժումները զսպել:

— Անօգուտ խրոխտանքներով մի՛ ծանրացնէք ձեր կացութիւնը, ըսաւ դատաւորը շատ հանդարտ չեչտով մը: Եթէ դուք չպատասխանէք, ձեր զարմիկ Բօլ Հարման պիտի պատասխանէ ձեր տեղը:

— Շատ խօսեցայ... խորամանկութիւնը օգուտ չունի, ըսաւ Սօլիվօ մտովի:

Դատաւորին մէկ հարցումին վրայ իր ծննդեան թուականը և հօրը ու մօրը անունները յայտնեց:

— Ասոնք ամէնքը աղէկ, բայց գործին մէջ թիւրիմացութիւն մը կայ: Զիտ կը հարցաքննէք ամբաստանաւորի մը պէս: Կ'ուզեմ հասկնալ թէ ինչո՞ւ:

— Քիչ յետոյ պիտի ըսեմ: Բայց նախ պատասխանեցէք թէ Բօլ Հարմանը ձեր զարմիկն է:

— Այո՛:

— Ուրեմն «Ռոմանովու աէ Պուլանթէ»ի մէջ կը

ստէիք, հաւատաւելով թէ ձեր զարմիկը մեռած էր և թէ ուրիշ անուէն մը ունէր այսօր ինքզինքը Բօլ Հարման կոչող անձը:

Սօլիվօ տակաւ կը հասկնար որ Գանատական ըմպելիին ազդեցութեան տակ, իր բոլոր գաղտնիքները յայտնած էր: Սակայն որոշեց անդրդուելի մնալ ու քայլ առ քայլ պաշտպանել ինքզինքը:

— Սոսկալի գինով էի ու ըսածս չէի գիտեր, պատասխանեց Սօլիվօ:

— Ուրեմն գինովութեան զառանցանքին մէջ ամբաստանեցիք հացագործ կինը, Լիզ Բէրրէնը, ըսելով թէ Ժանն Ֆօրթիէն է ան, Քլէրմօնի կեդրոնական բանտէն փախած կինը:

— Այդ Ժանն Ֆօրթիէն ո՞վ է:

— Այն կինը զոր փորձեցիք սպաննել Ժիլը Բէօր փողոցին մէջ, ներկարարներու լսատակերաւ մը ձգելով անոր վրայ ու քանի մը շաբաթ առաջ ալ փորձեցիք անոր ազջիկը սպաննել:

Սօլիվոյի գոյնը նեւեղ: Այս անգամ կը զգար որ կորստեան մատնուած էր բոլորովին...

— Ո՞վ կը համարձակի այդ բանը ըսել, թոթովեց, ի զուր փորձելով սոսկումին գիմադրել:

— Անոնք, որոնց առջեւ յայտարարած էք:

— Իմ խօսքերս սեւէ նշանակութիւն, սեւէ կարեւորութիւն չունեն: Կը կրկնեմ որ գինով էի այն ատեն:

— Սա՞ ըմպելիով գինովցած էիք, յարեց Ապա-հովութեան պետը, Սօլիվոյի վրայէն գտնուած սրուակը ցոյց տալով, որուն մէջ կը գտնուէր տակաւին Գանատական հեղուկը: Այս հեղուկը, զոր Ժանն Ֆօրթիէի գաւաթին մէջ լեցնել պիտի տայիք, դուք

խմած էք: Տօքթօր Ռիչարի գիմեցինք ու ան իբր մասնագէտ, ձեզի պէս գիտէ այդ ըմպելիին գործած ազդեցութիւնը, ինչպէս արդէն դուք ալ ըսած էիք «Ռանտէվու տէ Պուլանթէ»ի սպասուհիին:

Սօլիվօ գլուխը խոնարհեցուց ու լռութիւն պահեց, չկարենալով պատասխան մը գտնել:

— Ո՞ւր կը բնակի՞ք, հարցուց գաղաւորը:

— Սենեակ մը վարձած եմ:

Նորէն կ'ուզէր մեզ խաբել, քայց ձեր զարմիկը մեզի պիտի յայտնէ ճշմարտութիւնը...

Ջգային ու անխորհուրդ բարկութեան մը նուազին մէջ Սօլիվօ գոչեց, բռնեցքները սեղմած, աչքերը շողարձակ:

— Ա՛հ, ձեր բոլոր հարցումները տաղտուկ կը պատճառեն այլեւս: Հաւատացէ՛ք որ գլուխ կ'արդուէ՝ կէք: Յանցանքը իմա է որ տիմարի մը պէս բռնուեցայ ու աւելի տիմար գործ մը ըրի, իմ հաշուիս չաշխատելով: Աւելի գէշ ուրիշներու համար, թող անոնք գործին մէջէն ելլեն: Ավրիւս Քլիչի, թիւ 127 կը բնակիմ: Հիմա որ հասկցաք ստիկա, ուրիշ բան մի՛ պահանջէք ինձմէ: Իրո՛ւ որ, պատասխան չեմ տար այլեւս:

— Քիչ մը առաջ ձեզի ըսի թէ ձեր գիրքը վտանգած կ'ըլլաք, յամուելով լուռ մնալ...

— Անմիտ խօսքեր: Այդ խօսքերը ձեր բերնէն վար չեն իյնար, տիմարները ահաբեկելու համար: Ես այդ խօսքերէն չեմ խտրուիր: Եղածը եղած է:

— Բուն Բօլ Հարմանը մեռած է, այնպէս չէ՞, յարեց հարցաքննիչ գաղաւորը: Այսօր այդ անուէն կրող անձը Ժաք Կարօն է իսկապէս:

Սօլիվօ ուսերը ցնցեց:

— Ան ձեզի հրամայած էր դրամի փոխարէն սպան-
նել Լիւսի Գորթիէն և անոր մայրը, ժանն Գորթիէն,
յարեց դատաւորը:

Սօլիվո լուռ մնաց: Հարցաքննիչ դատաւորը օտքի
ելաւ ու առանց յայտնի ընելու իր բարկութիւնը,
հրամայեց.

— Դուրս հանեցէ՛ք այս մարդը ու հաղորդակցու-
թնէ՛ք զրկեցէ՛ք զայն:

— Աւելի լաւ, ըսաւ Սօլիվո հեգնօրէն: Պիտի
կրնամ հանգարտ քնանալ: Իմ ուզածս ալ տա է: Գի-
շեր բարի, պարոններ:

Ապահովութեան պետը նշան մը ըրաւ ու ոստի-
կանները բանտարկեալին հետ դուրս ելան:

— Այս մարդը շատ վտանգաւոր աւազակ մըն է,
գոչեց հարցաքննիչ դատաւորը:

— Իր ըսածէն հասկցայ որ իր բնակարանին մէջ
պիտի գտնենք այնպիսի փաստաթուղթեր, որոնք իր
պատասխաններէն աւելի լաւ պիտի լուսաբանեն մեզ:
Հիմա ի՞նչ որոշում պիտի տաք Բօլ Հարմանի մասին,
յարեց Ապահովութեան պետը:

— Ես այն կործիքը ունիմ թէ պէտք է սպասել
մինչեւ Սօլիվոյի ընելիք կատարեալ խոստովանու-
թիւնը...: Ան կը խօսէր բոլորովին չփարատած գի-
նովութեան մը ազդեցութեանը տակ...: Լուրջ գործ
մը չպիտի ըլլայ հաւատ ընծայել անոր խօսքերուն և
ամբաստանութիւններուն...: Նախ խուզարկութիւն
կատարենք Սօլիվոյի սենեակը...:

Ապահովութեան պետը խոնարհութիւն մը ըրաւ
ու յետոյ հարցուց.

— Պարոն հարցաքննիչ դատաւորը համամիտ է
որ այս գիշեր իսկ խուզարկութիւն կատարենք Սօ-

լիվոյի ցոյց տուած բնակարանին մէջ: Մեր տրամադ-
րութեան տակ կառքեր ունինք միշտ ու կէս գիշերին
կրնանք Ավընիւ Քլիշի գտնուիլ:

— Լաւ, երթանք, յարեց դատաւորը:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Բօլ Հար-
ման կը յառաջանար Հուսֆֆօ փողոցէն ու Տիւշըմէն կը
հետապնդէր զինքը: Երկար ատեն թափառելէ յետոյ,
գործարանատէրը ժամը իննին կանգ առաւ գորշ փոքր
գրան մը առջեւ ու սկսաւ քաշել զանգակը, որ ուժ-
գին հնչեց պարաէզին ներսը: Տիւշըմէն ալ կեցաւ
գրեթէ անոր գիմացը, կառանցիկ գրան մը խորշին
մէջ:

Դուռը չբացուեցաւ: Զօրաւոր պատճառներ կային
այդ մասին: Բօլ Հարման անշարժ ու շուարած, մտո-
վի կը հարցնէր թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունէր Սօլի-
վոյի բացակայութիւնը, ցոյց չէր կրնար ենթադրել
որ ստացած հեռագիրը ծուղակ մըն էր, ուստի որոշեց
սպասել: Ու գործարանատէրը սկսաւ հափշտել պար-
տէզին պատին առջեւ:

Տիւշըմէն օգային կազի կտուցներուն լուսարձա-
կութիւններուն տակ կը տեսնէր Բօլ Հարմանի երթեւեկը
ու քանի ատենը սահէր, այնքան կը ստատկանար
անոր անհամբերութիւնը: Տիւշըմէն գնաց նստաւ քիչ
մը անդին գտնուող սրճարանի մը թերասը, գործա-
բանատէրին ուշադրութիւնը չհրապիրելու համար:
Փախով Բօլ Հարմանի, ան յարաճուն վրդովմտով ու
զայրոյթով կը շարունակէր իր միօրինակ պատշար:

Ժամը տասը հնչեց: Բօլ Հարման նորէն մօտեցաւ
գրան ու քանիցս հնչեցուց զանգակը, յետոյ վերսկսաւ
պտտիլ անհաւատար քայլերով, կատաղութեան մատ-
նուած: Տիւշըմէն քթին տակէն կը խնդար, տեսնե-

լով որ գործարանատէրը զայրոյթի շարժուձեւեր կ'ընէր: Ժամ մըն ալ սահեցաւ: Պաթինեօլի ժամացոյցները տասնըմէկ հնչեցին: Բօլ Հարման այնքան ուժգին հառաչ մը արձակեց որ մինչեւ Տիւշըմէնի տկանջը հասաւ: Յետոյ անսաւ որ գործարանատէրը իր երկարատեւ ու անօգուտ սպասումէն ձանձրացած, զէպի Բիշի հրապարակը կ'ուղղուէր:

Կէս գիշերին, Տիւշըմէն արձարանէն մեկնեցաւ, խանութը փակուելուն համար:

Սօլիօյի տան պարտէզին դրան առջեւէն անցած պահուն նայուածք մը ձգեց պատին վրայ: Հաղիւ երկու մէթը բարձրութիւն ունէր ան: Կրանիթէ բախարգել մը (դուռը կառքի անիւներէն պոչապանելու համար բարձր քար մը) կը գտնուէր դրան քով: Պողոտան ամառի էր:

Տիւշըմէն պատին մօտեցաւ, անոր վրայէն ներս նետեց ունելիք, դուռը և դարձապտուտակ, յետոյ ստուգելով որ ո՛չ ոք իր կողմը կուգար, բախարգելին վրայ ցատկեց, սրտին գագաթը ըննեց, մէկ ոստու մով պատին վրայ հեծաւ ու անկէ սահեցաւ պարտէզին մէջ:

Մէկ վայրկեան յետոյ, Տիւշըմէն կը մտնէր այն սենեակէն ներս, ուր փականքով սնտուկներ կը դրուէին, կապուած վիճակի մէջ: Ծրագ մը գրուած էր կարասիի մը վրայ: Տիւշըմէն վառեց զայն:

— Բացայայտ է որ անգամը կծիկը դնելու կը պատրաստուի, մրմնջեց Տիւշըմէն, անտուկները քրննելով, որոնց վրայ խոշոր տառերով գրուած էին սո բառերը. «Միացեալ Նահանգներ, Պուէնոս Այըէզ:» Պէտք չէ տտեն կորանցներք:

Տիւշըմէն ուրիշ սենեակ մը անցաւ, ուր աչքին զարկաւ գրասեղան մը:

— Կամ կը սխալիմ և կամ այն է որ տտոր մէջ կը գտնուի փնտածս, ըսաւ մտովի:

Գրասեղանը բանալիով գոցուած էր: Տիւշըմէն իր ունելիքը գործածեց ու գրասեղանին տախտակը տեղի տուաւ աւելի դիւրութեամբ քան տաղաւարին դուռը: Նախ աչքին զարկին պանքտոմաները և ոսկիի կծիկները:

— Պարոնը բարեկեցիկ է եղեր, ըսաւ Տիւշըմէն մտովի: Բօլ Հարման դրամ տուած ըլլալու է: Բայց ինծի պէտք եղածը առ չէ...:

Գրոցներէն մէկը բացոււ, թղթապանակ մը և թուղթերու երկու արցակներ իր ուշադրութիւնը գրաւեցին: Տիւշըմէն լաւ մը քննեց թղթապանակը ու մէկ ակնարկով նշմարեց այն երկու պարտամուրհակները, որոնց վրայ գրած էր մօրեղբորը կեղծ ստորագրութիւնը:

— Վերջապէս ձեռք անցուցի, մրմնջեց Տիւշըմէն սփոփանքի հառաչով մը:

Այդ պարտամուրհակներուն կցուած էր այն գրուոր խոստովանութիւնը, զոր Ամանտա յանձնած էր, ժուանեիի դերձակուհիներէն տիկին Տէլիօնի: Տիւշըմէն այդ թուղթն ալ առաւ: Զուիցերիական հանրապետութեան դրոշմաթուղթ կրող ուրիշ թուղթ մըն ալ իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Աչքէ անցուց զայն ու յաղթական բացազանչութիւն մը արձակեց: Մահուան փոստաթուղթ մըն էր:

— Բուն Բօլ Հարմանը մեռած է ժընէվի մէջ, գոչեց Տիւշըմէն: Ահա բան մը որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէ իմ պաշտպանիս, էթիէն Գասթէլի:

Այդ փառաթուղթերը թղթապանակին մէջ դնելով քովընտի գրպանին մէջ սահեցուց զայն: Նոյն

պահուն, պարտէզին դրան առջեւ կանգ առնող կառ-
քերու աղմուկը մինչեւ Տիւշըմէնի սկանչը հասաւ:
Ան գլուխը վեր առաւ ու մտիկ րրաւ: Զայնորու
մրմունջ մը շատ որոշապէս կը լսուէր զուրաէն: Տիւ-
շըմէն միւս սենեակը դնոց ու կիսաբաց դրան մօտե-
ցաւ: Բանալի մը կը գառնար փականքին մէջ:

— Նիզը գրուած է ըսաւ ձայն մը:

— Պատէն վեր ելէք, հրամայեց ուրիշ ձայն մը:

Տիւշըմէն սարսուփի մատնուեցաւ: Տաղաւարէն
զուրա ցատկելով հասաւ այն տեղը, ուր պատին տակը
կը դանուէր ձաղարանոց մը, զոր նշմարած էր, չէն-
քէն ներս մտած պահուն: Այդ ձաղարանոցին վրայ
ցատկեց ու հոնկէ, պատին դադաթը: Արագօրէն ու
անշշուկ, վար պահեցաւ ու մթութեան մէջ անհետա-
ցաւ:

.

Արգարութեան պաշտօնեաները փութաջան խու-
զարկութիւն մը կը կատարէին:

— Հոս չեն մտած գողնալու համար, ըսաւ Ապա-
հովութեան պետը, հարցաքննիչ դատաւորին ցոյց
տալով այն սակները և պանքատմաները, որոնք աչքի
կը զարնէին խորտակուած սեղանին տախտակին վրայ
և որուն բոլոր զգրոցներն ալ բաց էին: Ահա ապա-
ցոյցը...

— Ուրեմն ինչո՞ւ հոս եկած են, հարցուց դատա-
ւորը:

— Այն թուղթերէն մէկը առնելու համար, որոնց
գոյութիւնը մատնանշեց թշուառական Սօլիփօ իր մէկ
պատասխանին մէջ....:

— Ուրեմն այդ մարդը մեր քիթին խնդաց, ան

մեղսակից մը ունէր «Ռանտէփօ տէ Պուլանփէ»-ի մէջ:
Այդ մեղսակիցը հոս եկած է, վնասակար թուղթերը
վերցնելու համար, տեսնելով որ Սօլիփօ ձերբակալ-
ուած է:

— Բօլ Հարմանը ըլլալու է... ապահովարար ան
է...: Սա ունելիքը և գործիքները նոր են, այս չա-
հատակութեան համար գնուած են յատկապէս: Հասած
ատենին այդ մարդը հոս էր: Խօյս տուած է:

Խօսքերու փոխանակութենէն յետոյ, սկսան խու-
զարկել տան սենեակները: Իրարու հաեւէ պրպտեցին
կարտախները ու բացին և խուզարկեցին սնտուկները:
Պատուան ժամը երեքին, ամէն կողմ պրպտած ըլլա-
լով, Ապահովութեան պետը ու հարցաքննիչ դատա-
ւորը ստորագրեցին խուզարկութեան տեղեկագիրը:

ԺԴ.

Ամանտա ստակալի գիշեր մը անցուցած էր: Տիւ-
շըմէն տուն չէր վերադարձած: Ի՞նչ պատահած էր
արդեօք: Ժամը եօթէն ետքը սկսաւ հագուել: Էթիէն
Քասթէլի տունը երթալու մտադրութիւն ունէր:
Ամանտա հագուած պահուն տակաւ կը մօտենար պա-
տուանին: Յանկարծ նշմարեց որ կառք մը արագօրէն
կը յառաջանար, կառքը ան դրան առջեւ կեցաւ ու
Տիւշըմէնի գլուխը երեւցաւ դռնակին առջեւ:

— Շո՛ւտ վար իջի՛ր, դոչեց երխտասարդը:

— Դուն ինչո՞ւ վեր չես ելլեր, հարցուց ման-
կամարդ աղջիկը:

— Պետք է որ շուտով երթանք նկարիչին տու-
նը...: Թուղթերը քովս են:

— Մե՛ր թուղթերը:

— Այո՛...: Ու անկէ գտաւ, բուն Բօլ Հարմանին մահուան փաստաթուղթը...: Սօլիվո իր տունը չգարձաւ...:

— Ան ձերբակալուած է, յարեց Ամանտա:

— Ձերբակալուած, կրկնեց Տիւշըմէն: Ինչէ՞ն գիտես:

Ամանտա հակիրճ կերպով պատմեց առջի օր «Ռանտէվու տէ Պուլանտէ» զինեալ տնային պատահած դէպքը:

— Ամէն ինչ լաւ կ'ընդանայ, գոչեց Տիւշըմէն, մանկամարդ կիներ լսելէ յետոյ: Հիմա քու աշխատանոցդ երթալու է: Շատ չանցած քեզի պիտի հաղորդեմ պարոն էթիէնի տան անցուղարձերը: Ես վստահ եմ որ գոհ պիտի մնայ ան: Ինծի հետ կառք նստէ՛: Սէնթ Օնօրէ փողոցը պիտի ուռաջնորդեմ քեզ ու յետոյ Աստա փողոցը պիտի երթամ:

Էթիէն ալ Ամանտայի պէս շատ գէշ գիշեր մը անցուցած էր: Ան անձկութեամբ կ'սպասէր Տիւշըմէնի վերադարձին:

Ժամը վեցին, նկարիչը անցաւ իր աշխատանոցը, ուր սկսաւ սենեակին մէջ պոտիլ յարածուն անհամբերութեամբ մը: Մտովի կը հարցնէր, թէ Տիւշըմէն ինչո՞ւ չէր գար ու կը վախնար որ Սօլիվոյի հետ կռիւի բռնուած ու փորձանքի մը հանդիպած ըլլար:

— Ամէն ինչ ձախողութեան պիտի մատնուի այն վայրկեանին, երբ սա նախադրեցութեամբ ունիմ թէ ճշմարտութիւնը վերջապէս պիտի պարզուի Ալֆօրվիլի տոսմին և Բօլ Հարմանի դերուծով Սօլիվոյի գործած նոր ոճիքներուն մասին: Տիւշըմէն ձախողած է արդեօք: Սօլիվո սպաննած է զայն:

Նկարիչը, չափողանց ավրած, ցած բազմոցի մը

վրայ նստաւ: Խորունկ անըջանքի մը մէջ թաղուած էր, երբ դուռը բացուեցաւ ու սենեկապանը ներս մտաւ:

— Պարո՛ն, բեռնակիրներ եկած են, նկարը տանելու համար...:

— Թող ներս գան, ըսաւ էթիէն:

Բեռնակիրները ներս մտնելէ յետոյ, էթիէն անոնց ցոյց տուաւ այն սնտուկը, ուր ծրարուած էր Ժօրժ Տարիէի արուակիք նկարը:

— Մեծ զգուշութեամբ տանելու է: Սնտուկին քով գտնուող խաւաքարտէ փոքր ձին ձգեցէք, ես կը տանիմ զայն:

— Պարոն Բասթէլ, մենք գիտենք թէ ինչպէս տանելու է: Գիտէք թէ միշտ ես կը կատարեմ ձեր փոխադրութիւնները և դուք սեւէ արտունջ չէք յայտնած: Ընկե՛ր, սնտուկին մէկ ծայրէն բռնէ, իսկ միւս ծայրէն ես պիտի բռնեմ:

Ու երկու բեռնակիրները սնտուկին մէջ մէկ ծայրէն բռնեցին: Սնտուկը ծանր էր, հակառակ մեծածաւալ չըլլալուն: Կամ ձախաւերութեան և կամ ախալ շարժումի մը հետեւանքով, բեռնակիրներէն մէկը վար ձգեց սնտուկը այն պահուն երբ ընկերը ձիգ մը կ'ընէր, սնտուկը աղմուկով ինկաւ տախտակաման վրայ, վար ձգելով ու ջախջախելով խաւաքարտէ փոքր ձին:

— Չախաւեր մարդիկ: Չէ՞ք կրնար զգուշութեամբ շարժիլ, գոչեց նկարիչը, իր սեղանէն բաժնուելով, ուր երկտող մը կը գրէր Ժօրժի:

— Կամաւ չըրի պարոն Բասթէլ: Չեմ քէս ստեղծաւ, պատասխանեց բեռնակիրը, քերելով ականջը: Նկարը չխտուեցաւ: Կործեմ թէ փոքր ձին տակը

միացած ըլլալու է: Բարեբախտաբար մեծ բան մը չէ՞ր արժեր:

— Զախաւերնե՛ր, ձախաւերնե՛ր, կրկնեց նկարիչը:

Երկու բեռնակիրները սնտուկին իւրաքանչիւր անկիւնէն բռնեցին, վերցուցին զայն ու աշխատանոցէն դուրս ելան, առանց նոր արկածի: Խաւաքարտէ ձին բոլորովին ջախջախուած էր: Անոր լայնաբաց փորէն դուրս ելած էին խծուծները, մաշած թուղթ և քուրջի կտորներ:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ըսէ ժօրժ, մըմնջեց նկարիչը, ոտքովը հրելով ձիուն բեկորները: Շատ կապուած էր այս յիշատակին:

Հին խաղալիկը տախտակամածին վրայ ինկած պահուն թուղթեր դուրս ելած էին հոնկէ: Էթիէն նշմարեց զանոնք, բայց բնաւ կարեւորութիւն չընծայեց: Ժօրժի գրած նամակը վերջացնելու վրայ էր: Ահա այդ նամակը:

«Սիրելի զաւակս.

«Այսօր է որ քսանըֆինգ տարեկան կ'ըլլաս: Ես կը յիշեմ այդ բանը ու քեզի կը դրկեմ խոստացուած նկարը: Ասկէ զատ, շատ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընեմ քեզի: Ժամը իննին քու սունդ պիտի գտնուիմ:

«Քու նախկին խնամակալդ և յաւէտ բարեկամդ Էթիէն ՔԱՍԹԷԼ»:

Էթիէն ետին դարձած պահուն նորէն նայեցաւ ձիուն բեկորներուն և անոր կողէն դուրս ինկած թուղթերուն ու քուրջներուն:

— Տրովադայի հռչակաւոր ձիուն փորը այսքան

լեցուն չէր, ըսաւ նկարիչը մտովի, դեռնէն հաւաքելով թուղթերը: Ի՞նչ թխած են ասոր մէջ:

Էթիէն կը պրպտէր ձիու բեկորներուն խառնուկոյտը: Յանկարձ կանգ առաւ, աչքերը խոշոր բացած ու թուղթի մը վրայ յառած, որուն ծալքերը քիչ առաջ բացած էր: Նկարիչը շատ գունատեցաւ: Իր ուշադրութիւնը գրաւած էր անուն մը, մինչ չէր յուսար որ այդ անունին հանդիպէր հոն:

— Ժա՛ք Կարօ, թոթովեց Էթիէն: Ժաք Կարոյին կողմէ ժանն Պօրթիէի ուղղուած նամակ մը:

Ու յարեց, ձեռքերը և չրթունքը դողդոջուն:

— Տէ՛ր Աստուած, եթէ երբեք...

Ու նամակը գրեթէ բարձր ձայնով կարդաց, որ անորոշ կը լսուէր յուզումէն:

«Ամենասիրեցեալ ժանն.

«Երէկ ձեր առջեւ պարզեցի մօտաւոր տպագայի մը մէջ գոյանալիք հարստութիւնը և երջանկութիւնը ձեզի և ձեր զաւակներուն համար: Հիմա կրնամ այդ բանը ձեզի խոստանալ անմիջական և դրական կերպով:

«Վաղը պիտի հարստանամ, կամ պիտի սկսիմ ձեռքիս մէջ ունենալ մեծ հարստութեան մը միջոցները: Գիւտի մը պիտի տիրանամ և անոր շնորհիւ անհաշուելի շահեր պիտի ընեմ: Գրեթէ երկու հարիւր հազար ֆրանք պիտի ունենամ, այդ գիւտը չուհադործելու համար:

«Կեղծ ամօթ մի՛ զգաք, ժանն: Խորհեցէ՛ք ձեր զաւակներուն վրայ, որոնք իմա պիտի ըլլան ու այս մտածումը պիտի խրախուսէ ձեզ:

«Այս գիշեր, ժամը տասնըմէկին, փոքրիկն Ժօրժի հետ ձեզի պիտի սպասեմ Շարանթօնի կամուրջին վրայ

ու ձեզ պիտի առաջնորդեմ ապահով վայր մը, ուրկ վաղը պիտի մեկնինք դէպի արտասահման: Հարուստ ու երջանիկ պիտի ըլլանք հոն:

«Առանց ցաւ դժալու, հեռացէ՛ք այդ տունէն, սրուն աէրը կը վռնտէ ձեզ, եկէ՛ք անոր քով որ կը սիրէ ձեզ ու երբեք չպիտի թերանայ:

«Ժանն, եթէ դուք չգաք, չեմ գիտեր թէ յուսահատութիւնը ինչ ծայրայեղութեան պիտի մղէ զիս...:

«Բայց դուք պիտի գաք...:

ԺԱՔ ԿԱՐՕ

27 Սեպտեմբեր 1861

— Զարմանալի՛ բան, գոչեց էթիէն, նամակին ընթերցումը աւարտելէ յետոյ: Բայց սոսիկայ այն նամակն է, զոր ժանն Ֆորթիէ փճացած ու այրած կը նկատէր: Ահա՛ իր անմեղութեան փաստը, որուն վրայ կը խօսէր միշտ ու զայն կ'ոգեկոչէր անդադար: Մինչդեռ այդ փաստը իրեն այնքան մօտիկ կը գտնուէր: Խեղճ կ'ին... Այս նամակին իմաստը անվիճելի է...: Ժաք Կարօ երկու հարիւր հազար ֆրանքի մօտ գումարի մը վրայ կը խօսի ու ժիւլ Լապրուէն գողցուած դրամն ալ հարիւր իննսուն հազար ֆրանք է: Ան կը խօսի գիւտի մը մասին, որ մեծ շահեր պիտի ապահովէ, ...: Լիւսիէնի հօր ըրած գիւտն է ան: Ժորժ պիտի իմանայ որ ինք ժանն Ֆորթիէի զաւակն է որ կրնայ մօրը պատիւը վերահաստատել: Այսուհետեւ ո՛չ մէկ բան արգելք պիտի ըլլայ Լիւսիէնի, իր անունը տալու Լիւսիի զօր կը սիրէ և որ արժանի է իրեն:

Այդ պահուն զարնուեցաւ բնակարանին դռը, յետոյ աշխատանոցին դռը:

— Ներս մտէ՛ք, ըսաւ էթիէն:

Դուռը բացուեցաւ: Տիւշըմէն սեմին վրայ կանգնած էր:

— Վերջապէ՛ս եկաք, գոչեց նկարիչը, երիտասարդը դիմաւորելով:

— Ամբողջ գիշերը դադած էի...: Լուրերը լաւ են:

— Սօլիֆօ ի՞նչ եղած է:

— Ամանտայի ճարպիկութեան շնորհիւ ձերականութեամբ է...: Քիչ յետոյ մանրամասնօրէն պիտի պատմեմ: Հիմա աւելի ստիպողականը կայ:

— Շուտ ըսէ՛ք, յարեց նկարիչը: Բօլ Հարմանի մասին բան մը գիտե՞ք:

— Բօլ Հարման մեռած է, յարեց Ռաուլ:

— Մէրիի հայրը մեռա՞ծ, ըսաւ էթիէն ապշահար:

— Մէրիի հօրը վրայ չէ որ կը խօսիմ, այլ այդ անունը կրող բուն Բօլ Հարմանի վրայ, պատասխանեց Տիւշըմէն: Բուն Բօլ Հարմանը քսանըփնդ տարի առաջ մեռած է ժընէվ, հիւանդանոցի մը մէջ ու Գուրպըվուայի գործարանատէրը, ամէնուն կողմէ յարգուած այդ միլիոնատէրը առած է անոր անունը, ծածկելու համար իր բուն անունը:

Նկարիչը յուզումէն կը դողար:

— Ապացոյց ունի՞ք, ըսաւ էթիէն:

Տիւշըմէն նկարիչին երկարեց ժընէվի մարդահամարի դիւանէն առնուած փաստաթուղթերը Սօլիֆոյի միջոցաւ: Էթիէն անհամբերութեամբ կարդաց այդ փաստաթուղթը:

— Անկարելի է այլեւս տարակուսիլ, մրմնջեց նկարիչը: Բնագրս լաւ ծառայած էր ինծի... ճշմարտութիւնը կը կռահէի: Ահ, Ժաք Կարօ, վերջապէս օձիքէդ բռնեցի:

Էթիէն զանգակը հնչեցուց: Սենեկապանը խփոյն ներս մտաւ: Նկարիչը ըստւ անոր.

— Կառք մը բռնեցէ՛ք ու Գուրպըլուա, Բօլ Հարմանի գործարանը գացէ՛ք: Հոն պարոն Լիւսիէնի ըսէք իմ կողմէս թէ ամէն գործ ձգելով, ձեզի հետ հոս գայ անմիջապէս: Եթէ երբեք ձեզ հարցուի որով, անոր կ'ըսէք թէ ամենակարեւոր բաներ պիտի իմանայի նձմէ . . .:

— Լա՛ւ, պարոն:

— Ահ, սիրելի Տիւշըմէնս, գոչեց նկարիչը, անոր ձեռքը սեղմելով, դուք լաւ գործի մը շնորհիւ լայնօրէն գաւեցիք այն յանցանքը զոր գործած էք յիմարութեան վայրկեանի մը մէջ: Հիմա ես մեծ գործեր պիտի տեսնեմ, որուն դուք ալ ականատես պիտի ըլլաք, (Տիւշըմէն ուրախութենէն կ'արտասուէր): Բայց պէտք չէ մոռնանք անհրաժեշտը, այսինքն ճաշը որովհետեւ Լիւսիէն հոս գալուն պէս, դուրս պիտի ելլենք . . . : Ծաշի պահուն պիտի պատմէք ձեր գիտցածները:

Երկուքն ալ միասին անցան ճաշարանը ու սեղան նստան: Տիւշըմէն մանրամասնօրէն պատմեց նախընթաց գիշերուան միջադէպերը ու Քլիշի պողոտայի տաղաւարին մէջ կատարած խուզարկութիւնը: Ծաշը հազիւ աւարտած էր, երբ Լիւսիէն ճաշարան մտաւ:

— Սիրելի արուեստագէտ, ինչպէս կը տեսնէք, հոս կուգամ շատ յուզուած: Կ'երեւայ թէ կարեւոր բաներ իմաց պիտի տաք ինծի:

— Շատ կարեւոր, յարեց Էթիէն: Ձեր հօր սպաննիչը կը ճանչնամ:

Լիւսիէնի դոյնը նետեց բոլորովին: Երթունքները երեւացին, բայց չկրցաւ բռն մը արտասանել: Յուզումը թոյլ չէր տար խօսելու:

— Կը ճանչնամ զայն, ըստւ Էթիէն ու այս պարոնին (Տիւշըմէնը ցոյց տալով) շնորհիւ է որ այդ թշուառականը դիմակագերծ եղած է:

Լիւսիէն իր պաղարիւնը գտնելով խփոյն, հարցուց.

— Մարգասպանին անունը ինչ է:

— Քիչ տոնէն պիտի իմանաք, երբ տեսնը գայ: Հիմա, ձեր բարեկամին, Ժօրժ Տարիէի քով պիտի երթանք:

Էթիէն գլխարկը առաւ ու երեք անձերը Պօնաբարթ փողոց գացին կառքով:

ԺԵ.

Լիւսի Պօրթիէ ամբողջ իրիկունը սպասեց մայր Լիզոնի: Կախ համբերութիւն ցոյց տուաւ, բայց երբ ժամը տասը հնչեց, մանկամարդ աղջիկը մտահոգութեան մտանդեցաւ: Լիւսի մտահոգութիւնը տակաւ անձկութեան փոխուեցաւ: Կէս գիշեր եղաւ: Ժամն երեւան չէր ելած: Լիւսի, որ շատ տկար էր տակաւին ու յոգնած կ'զգար ինքզինքը, անկողին մտաւ: Բայց չկրցաւ ոչքերը դոցել:

Վերջապէս, առտուն ժամը չորսին, յոգնութիւնը յաղթեց անձկութեան: Լիւսի ծանր քուն մը քօչեց, գլուխը բարձին վրայ ձգած: Ժամը ութն էր, երբ արթնացաւ: Անկողինէն վար ձառկեց ու գնաց Ժամնի սենեակին դուռը դարկաւ: Ոնէէ պատասխան չառաւ, սենեակը թափուր ըլլալուն: Մանկամարդ աղջիկը այդ լուրիւնէն սարսափած, արագօրէն հագուեցաւ ու վար իջաւ:

— Նախ «Ռանտէվու տէ Պուլանժէ» պիտի եր-

Թամ, ըստ մանկամարդ աղջիկը մտովի, տունէն դուրս ելած պահուն:

Ճաշարան-գինետան առջեւ հասած ատեն Լիւսի կանգ առաւ ապշահար: Խանութը գոց էր: Մայթին վրայ խմրուած քանի մը կիներ կը խօսակցէին: Լիւսի տեղեկութիւն ստացաւ կնոջմէ մը, որ ըսաւ.

— Խանութը գոցուած է դատական իշխանութեան հրամանով, որովհետեւ հացագործները պաշտպանած են հացագործ կիներ:

Լիւսի սոսկումի մատնուեցաւ «հացագործ կիներ» բառերը լսելով:

— Ի՞նչ է այդ կնոջ անունը, հարցուց Լիւսի գոհահար:

Թաղին մէջ մայր Լիզօն կը կոչեն զայն:

Լիւսիի գոյնը նետեց ու զգաց որ իր երակներուն արիւնը դէպի սիրտը կը խուժէր ու կը խնդդէր զինքը:

— Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, թոթովեց Լիւսի հազիւ լսելի ձայնով մը:

— Ա՛հ, ինչո՞ւ: Ատ է որ չենք գիտեր ճշդիւ: Շատ մը բաներ կ'ըսեն: Ուզած են մայր Լիզօնը ձերբակալել, բայց ի պատիւ անոր խնջոյք տուող հացագործները, բախում ունեցած են ոստիկաններուն հետ ու մայր Լիզօն կծիկը դրած է:

— Տէ՛ր Աստուած, Տէ՛ր Աստուած, թոթովեց Լիւսի յուսահատութեամբ:

Ու իրոյս տուաւ հոնկէ: Յետոյ խորհելով որ թերեւս պիտի կարենար աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ քաղել անոր գործատէրէն, Լիւսի անոր դիմեց: Միայն սպասուէին կը գտնուէր խանութին մէջ:

— Կրնա՞ք ինձի ըսել թէ մայր Լիզօնը տեսած էք, հարցուց Լիւսի:

— Ա՛հ, անոր վրայ մի' խօսիք, օրիորդ: Երէկ, «Ռանտէվու տէ Գուլանժէ»ի մէջ ուզած են ձերբակալել զայն: Կ'ըսուի թէ ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր ան:

— Ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր, կրկնեց Լիւսի խելայեղ:

— Այդպիսի զրոյց մը կը չըլի: Ամէնքն ալ այսպէս կ'ըսեն թաղին մէջ:

Լիւսի հաղիւ կրնար ինքզինքը բռնել, սոսկալի յուզումէն ընկճուած: Իր բովանդակ քաջութեան դիմում ըրաւ ու սպասուէին շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ դուրս ելաւ:

— Բան մը չկրցի իմանալ, մըմնջեց Լիւսի, խանութէն հեռացած պահուն: Ո՞ւր գտնելու է մայր Լիզօնը... Ո՞ւր գտնելու է զայն: Առանձին կը տապալակիմ այս սոսկալի գաղտնիքին մէջ, ու չեմ կրնար աշխատիլ փրկութեանը այդ հէք կնոջ գոր կը սիրեմ: Լիւսիէն լքեց զիս... Նեցուկ մը պիտի ըլլար ինձի: Ան ալ կը սիրէր մայր Լիզօնը... Հիմա խորհուրդ պիտի տար անոր, պիտի պաշտպանէր զայն:

Լիւսի կանգ առաւ յանկարծ: Անոր միտքը ինկած էր Լիւսիէնի բարեկամը եղող փաստարան Ժօրթ Տաւրիէն, որուն տունը գացած էր մայր Լիզօն, մանկամարդ աղջկան մօտին խօսելու համար: Քսան վայրկեան չանցած, Լիւսի հասաւ երիտասարդ փաստարանին բնակարանը: Հակառակ իր տկարութեան ու յոգնութեան, Լիւսի արագօրէն բարձրացաւ երկու յարկերը: Պառաւ Մատլէն դուռը բացաւ:

— Կրնա՞մ պարոն փաստարան Տաւրիէն տեսնել:

— Կարծեմ թէ, օրիորդ: Հաճեցէ՛ք ներս մտնել: Պարոնը իր աշխատասենեակին մէջ կը գտնուի: Հիմա իմաց կուտամ:

Քանի մը վայրկեան յետի, սպասուէին ներս մտցուց Լիւսին ու քաշուեցաւ: Ժօրժ տուաջին ակնարկով իսկ նշմարեց այցելուէինն հեզ դէմքին վրդուփումը:

— Հաճեցէ՛ք նստիլ, օրիորդ, ըսաւ Ժօրժ, թիկնաթոս մը քշելով, որուն վրայ ձգեց ինքզինքը Լիւսի:

— Ա՛հ, պարոն, խորհուրդ տուէ՛ք ինծի... պաշտպանեցէ՛ք զիս... ազատեցէ՛ք զայն, գոչեց Լիւսի, հեծկլաւով:

Յուսահատութեան այդ պոռթկումէն զարմացած, Ժօրժ նախ շուարեցաւ թէ որ կողմէն սկսէր խօսակցութիւնը, բայց շուտով գտաւ իր պողարիւնը ու ըսաւ.

— Օրիորդ, ի՞նչ բանի վրայ կը դառնայ խնդիրը: Ի՞նչ վիշտ, ի՞նչ ցաւ ձեզ կը հարուածէ այսքան սաստկօրէն:

— Պարոն, իմ մօտս ազնիւ և արժանաւոր կին մը կար, զոր կը սիրէի, իբր թէ իմ մայրս ըլլար...: Քանի մը օր առաջ, քիչ մնաց որ սպաննուէր: Երէկ, արհեստակիցներուն կողմէ ի պատիւ իրեն տրուած խնջոյքի մը գացած էր, տօնելու համար իր դրեթէ հրաշքով ազատումը: Ան իրիկունը պիտի վերադառնար: Գիշերն ալ անցաւ ու ան երեւան չելաւ տակաւին...: Չափազանց մտահոգութեան մատնուած, այս առտու գացի այն ճաշարանը, ուր տեղի ունեցած էր այդ խնջոյքը: Խանութիւնը դատական իշխանութեան հրամանով փակուած էր ու դիպուածաւ տեղեկացայ որ այդ հրամանը տրուած էր, անոր համար որ փնտրուած կինս խոյս տուած էր, շնորհիւ խնջոյքը սարքող հացադուրձներու, որոնք ընդդիմացած էին այդ կնոջ ձերբակալութեան: Այդ վայրկեանէն ի վեր, ան չէ

վերադարձած իր աշխատած հացալածառանոցը: Չեմ գիտեր թէ որով դիմեմ, անոր հետքը գտնելու համար: Պարոն, աշխարհի մէջ առանձին ըլլալուս, ձեր օգնութեան և խորհուրդներուն կը դիմեմ: Պարոն, առաջնորդեցէ՛ք զիս, որովհետեւ կ'զգամ որ առանց ձեր աջակցութեան, մայր Լիզօն կորսուած է ինծի համար:

Այս խօսքերը լսելուն պէս, Ժօրժ տեղէն վերցատկելով գոչեց.

— Մայր Լիզօն, Լիզ Բէրրէն: Գտնուած թուղթերը ինծի բերող ազնիւ կի՞նն է ան: Լիզ Բէրրէնի վրա՞ կը դառնայ խնդիրը:

— Այո՛, պարոն:

— Դո՛ւք Լիւսի կը կոչուիք, այնպէս չէ՞, օրիորդ:

— Այո՛, պարոն, կրկնեց մանկամարդ ազջիկը:

Ժօրժ խուլ բացազանշութիւն մը արձակեց յանկարծ: Ան յիշեց իր ներկայութեան, Բօլ Հարմանի կողմէ այդ կնոջ ուղղուած սպառնալիքները:

— Բօլ Հարման մատնած ըլլալու է զայն, խորհեցաւ Ժօրժ: Տարաբախտ կինը, ծուղակի մէջ ինկած, փախուստի տանն ձերբակալուած ըլլալու է...:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ, յարեց Լիւսի, ձեռքերը իրարու միացուցած:

— Օրիորդ մէկ-երկու հարցումներ պիտի ընեմ ձեզի, պատասխանեց Ժօրժ: Մայր Լիզօն կոչուած կինը ձեզի չէ՞ ըսած իր ո՛վ ըլլալը, բուն անունը չէ՞ յայտնած:

— Ինծի ըսած է որ Լիզ Բէրրէն կը կոչուի, յարեց Լիւսի ապշահար երեւոյթով մը:

— Օրիորդ, այդ անուան տակ ուրիշ անուն մը սքողուած է: Ոստիկանութեան միջոցաւ հետազոտու-

Թիւններ ընելու էք... այն ատեն միայն բախտը պիտի ունենաք ձեր բարեկամութիւն գտնելու...:

— Կը սարսափեցնէք զիս, գոչեց մանկամարդ աղջիկը: Մայր Լիզօն ստուգիւ ոճի՞ր մը գործած է:

— Ձեռ գիտեր, բայց Լիզ Բէրրէն ուրիշ անունով մը քսանըմէկ տարի առաջ դատապարտուած է մշտնջենական բանտարկութեան: Յետոյ Բլէրմօնի կեդրոնական բանտէն խոյս տուած է: Ժանն Ֆօրթիէ կը կոչուի ան:

Լիւսի դանդաչեց և յուսահատութեան աղաղակ մը արձակեց:

— Մայրս, գոչեց Լիւսի, ձեռքերը գալարելով: Իմ մայրս էր... անիրաւօրէն դատապարտուած, Լիւսիէն ինծի ըստ ուր մայրս ուրիշի մը ոճիւրը կը քաւէր: Անա ինչու ան զիս կը չըջապատէր սրտայոյզ խնամքներով ու անսպառ խանդադատանքի գոնձեր կը շառլէր ինծի: Մայրս, իմ խեղճ մայրս... սիրեցեալ մայրս: Ու նորէն ձերբակալուած, բանտարկած են զայն... այլեւս չպիտի տեսնեմ անոր երեսը...: Բայց սոսկալի բան է ասիկա, պարոն: Անոր անմեղութիւնը ապացուցանելու, զայն ազատելու միջոց մը գտնելու է...: Պարոն, դուք փաստաբան էք և ինչպէս կը տեսնեմ, սրտի տէր էք, ձեր աչքերը արցունքներով լեցուած են: Պարոն, կ'աղաչեմ: Հրաշք մը գործեցէք: Մայրս ինծի վերադարձուցէ՛ք...:

Այդ պահուն սենեակին դուռը բացուեցաւ: Էթիէն Քասթէլ, Լիւսիէն Լապրու և Ռաուլ Տիւշըմէն ներս մտան:

— Խնամակա՛ր, գոչեց Ժօրժ ապշահար:

— Լիւսիէն, թոթովեց մանկամարդ աղջիկը ու սոսկումով ետ քաշուեցաւ:

Լիւսիէն մանկամարդ աղջկան քով փութաց, թեւերուն մէջ առաւ ու կուրծքին վրայ սեղմեց զայն, ականջէն վար փսփսալով:

— Յուսացէ՛ք, Լիւսի, յուսացէ՛ք:

— Ան քիչ մը առաջ ինծի իմաց կուտար Լիզ Բէրրէնի անհետացումը, յարեց Ժօրժ...:

— Պիտի գտնենք զայն, վստահ եղէք, ըստ էթիէն Քասթէլ:

Լիւսի դէպի դուռը կ'ուղղուէր:

— Խնդրեմ, մի՛ երթաք, օրիորդ, յարեց Էթիէն: Դուք պէտք է ականատես ըլլաք այս տեղի անցուդարձին...:

— Այս տեղի անցուդարձին, կրկնեց Ժօրժ, չափազանց զարմացած:

— Ձաւակս, ըստ էթիէն յուզուած ձայնով մը, այսօր կը լրտնայ քսանըմէկներորդ տարիդ: Այսօր պէտք է կատարեմ վերջին բաղձանքը այն պատուական մարդուն, որ քու մանկութեանդ վրայ հսկեց և ինծի վստահեցաւ խնամակալի պաշտօնը:

Էթիէն դարձանէն հանեց թղթապանակը, բացաւ զայն և մէջէն հանեց սեւ կնիքով կնքուած նամակ մը ու Ժօրժի երկարեց, աւելցնելով:

— Սիրելի զաւակս, կարդայ սա նամակը: Բարձրաձայն կարդայ... և դուք, Լիւսի Ֆօրթիէ, մտիկ ըրէ՛ք:

Ժօրժ պատռեց նամակին պահարանը ու կարդաց հետեւեալը:

«Իմ սիրեցեալ Ժօրժս:

«1861ի Սեպտեմբեր ամսուն, խեղճ կին մը, փոքր տղու մը ձեռքէն բռնած, ինծի կը ներկայանար: Շէվրիի երիցատան մէջ: Այդ հէգ կիներ հետապնդուած ու

նեղը դրուած էր, սպաննութեան, գողութեան ու հրձիգութեան երբեակ մաքառանութեամբ: Ժանն Յօրթիէ կը կոչուէր ան...:

«Ժանն Յօրթիէ իր պզտիկ զաւակին գլխուն վրայ երդում ըրաւ որ ինք անմեղ էր: Ծշմարտութիւնը կը կարդացուէր իր նայուածքին մէջ, կը թրթռար իր ձախին մէջ, կը լուսաւորէր դէմքը: Ես հաւատացի անոր երդումին... ու մինչեւ այսօր կը հաւատամ տակաւին:

— Մհ, ինչ ազնիւ սիրտ, թոթովեց Լիւսի:

«Բայց ի՞նչ կրնար ընել անվիճելի այդքան փաստերու հանդէպ: Ափսո՛ս, ոչինչ: Մարդկային արդարութիւնը հետեւեցաւ իր ընթացքին: Ժանն Յօրթիէ երեք մաքառանութեանց հիման վրայ, յանցապարտ ճանչցուեցաւ ու մշտնջենական բանտարկութեան դատապարտուեցաւ»:

Լիւսի դէմքը ծածկեց ձեռքերուն մէջ:

«Հակառակ ջախջախիչ փաստերուն և երդուեալներու արձակած վճիռին, իմ համոզումս չէր փոխուեր: Ինձի համար Ժանն Յօրթիէ մեղապարտ չէր, այլ մարտիրոսուհի մըն էր, դատական ամենէն ցաւալի սխալին զոհ: Ես ուզեցի կրցածիս չափ դարմանել մարդոց անարդարութիւնը և իմ քրոջս խորհուրդ տուի որդեգրելու Ժաննի զաւակը: Քոյրս որդեգրեց ու Ժօրթ Տարիէ կոչեց զայն»:

Այս խօսքերուն յաջորդեցին Ժօրթի, Լիւսիի և Լիւսիէնի կողմէ արձակուած երեք բացազանչութիւններ:

— Ես... ես... յարեց Ժօրթ խելայեղութեան մատնուած, ես Ժանն Յօրթիէի զաւակն եմ ու Լիւսի... իմ քոյրս:

Ժօրթ թեւերը երկարեց մանկամարդ աղջկան:

— Եղբւ՛յրս, եղբւ՛յրս գոչեց Լիւսի, երիտասարդ փաստաբանին կուրծքին վրայ նետուելով, մինչ Ժօրթ տերախէ կ'ողջագուէր զայն:

Այս յուզիչ տեսարանին երեք տկանատեսները կ'արտասուէին, առանց գիտակցութիւն ունենալու: Բայց ի՞նչ քաղցր արցունքներ էին: Ժօրթ յանկարծ բաժնուեցաւ Լիւսիէն ու ըսաւ:

— Մենք Ժանն Յօրթիէի զաւակներն ենք, քոյր իմ: Դատապարտեալի մը զաւակները: Մեր մայրը անմեղ է, բայց յաշտ մարդոց, ան սպաննած է Լիւսիէնի հայրը, կողոպտելու համար զայն: Մարտիրոսուհի մըն է ան ու մենք չենք կրնար անոր պատիւը վերահաստատել: Ահ, սոսկալի՛ բան է:

— Յուսացէ՛ք, բարեկամս, գոչեց Լիւսիէն, երիտասարդ փաստաբանին ձեռքը բռնելով: Դուք իմ եղբայրս պիտի ըլլաք: Չեր մօր անմեղութեան փաստերը, զոր երկինքէն կը հայցէիք, միասին բերած ենք...:

— Ահառասիկ անոնցմէ մէկը, յարեց Էթիէն փաստաբանին ներկայացնելով Ժօրթ Կարոյի նամակը: Կարդա՛, զաւակս...:

Ժօրթ լսեց այդ նամակը:

— Այո՛... այո՛... գոչեց Ժօրթ, ոճիրին փաստաթուղթն է աս: Ահ, մայրիկ, մայրիկ... Վերջապէ՛ս գտնուեցաւ...: Բայց կը կարծէի թէ այս վճռական փաստաթուղթը կորսուած է: Ո՛ր կը գտնուէր ան:

— Խաւաքարտէ փոքր ձիուն կողերուն մէջ էր այդ նամակը, երբ մայրդ ու դուն Շէվրիի երիցատունը ապաստանեցաք, պատասխանեց Էթիէն:

Այս խօսքը լսած պահուն Ժօրթի այնպէս թուե-

ցաւ որ յանկարծ քող մը կը պտտուէր իր աչքերուն առջեւ...

— Ահ, ըսաւ ժօրժ, ճակատը սեղմելով երկու ձեռքերուն միջեւ... Մարած լոյսը կը վառի նորէն... Հիմա կը յիշեմ: Այս ձիուն հետ կը խաղայի մեծ գործարանի մը բակին մէջ, որ յետոյ հրդեհէ մը մոխիր դարձաւ ու ես տեսայ որ մուկ գիշեր մը բոցերը կը լսփէին զայն: Այս ձիուն կողին վրայ վէրք մը, լայն ծակ մը կար: Սա նամակը գետնէն վերցուցի և ուրիշ թուղթերու, քուրջերու հետ լեցուցի պարապ միջոցը: Մայրս ի գուր կը փնտռէր զայն: Ու ան դատապարտուեցաւ այդ փաստաթուղթի կորուստին հետեւանքով: Ափսո՛ս, շատ ուշ երեւան կ'ելլէ: Ժաք Կարօ չպիտի կրնայ խոստովանիլ թէ ինք գրած է նամակը— քանի որ մեռած է:

— Ժաք Կարօ ողջ է, պատասխանեց նկարիչը:

— Ո՞ղջ է:

— Այո՛, և այսօր հարուստ, երջանիկ ու յարգելի. իր ինքնութիւնը ծածկած է անուան մը տակ, որ ամէնուրեք ալ ծանօթ է... Բօլ Հարման կը կոչուի ան:

— Բօլ Հարման, կրկնեցին Լիւսի և Լիւսիէն սոսկումով:

— Այո՛, Բօլ Հարման, որ ուզած է սպաննել տալ Լիւսին: Բօլ Հարման մատնած է Ժանն Զօրթիէն, անոր դէմ սարքած մահափորձը ձախողելէն յետոյ:

— Ահ, թշուառական, թշուառական: Բայց ըստո՞յգ է ձեր ըսածը, հարցուց ժօրժ:

— Այո՛: Բուն Բօլ Հարմանը քսանըփնդ տարի առաջ մեռած է Ժընէվի մէկ հիւանդանոցին մէջ... Ահա իր մահուան փաստաթուղթը: Այսօրուան Բօլ

Հարմանը, միլիոնատէրը, մեծ ճարտարագործը, ձէյմա Մօրթիմէրի նախկին ընկերը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Ժաք Կարօն:

— Ժաք Կարօ, կրկնեց ժօրժ: Ի՞նչ ապացոյց կայ:

— Անշուշտ թղթածրարներուդ մէջ ունիս անոր գիրերէն նմոյշ մը:

— Այո՛... այո՛... յարեց երիտասարդ փաստաբանը, այս նամակը...

Ու ժօրժ իր դրասեղանին վրայէն առաւ գործարանատէրին մէկ նամակը, գոր առջի օր իրեն դրկած էր ան: Էթիէն վերցուց այդ նամակը ու ակնարկ մը ձգելէ յետոյ անոր վրայ, յաղթական ճիշդ մը արձակեց ըսելով.

— Միեւնոյն գիրն է: Ինչպէս կը տեսնէք անկարելի է տարակուսիլ: Բօլ Հարման մեր բարեկամին հօր, Ժիւլ Լապրուէի սպաննիչ Ժաք Կարօն է:

Լիւսիէն սոսկումով մրմնջեց.

— Այդ մարդը կ'ուզէր իր աղջկան հետ ամուսնացնել զիս, գիտնալով որ ո՛վ եմ ես: Թշուառական: Բայց չեմ կրնար արդարութեան յանձնել զայն, ժամանակը անցած ըլլալուն համար:

— Ոչ, պատասխանեց Էթիէն: Ալֆօրվիլի ոճիրներուն համար ժամանակը անցած է, այո՛: Բայց օրէնքին խտուրթեան կ'ենթարկուին Լիւսիին և Ժաննին վրայ ի գործ դրած իր մահափորձերը:

— Մօրս վրայ խորհինք, յարեց ժօրժ: Ի՞նչ եղած է մայրս:

— Քնդի ըսի թէ պիտի գտնենք զայն: Ամէնքս ալ կրնանք մեր թեւերը և սրտերը բանալ անոր առջեւ... սիրել ու պատուել զայն:

— Բօլ Հարմանի մասին ի՞նչ որոշում կուտայ:

— Պատրաստ էք իմ խորհուրդներուս համաձայն գործելու:

— Այո՛, այո՛, պատասխանեցին ժօրժ և Լիւսիէն:

— Ուրեմն եկէ՛ք:

Վերոյիշեալ հինգ անձերը Պօնաբարթ փողոցի տունէն դուրս ելան ու նստան դրան առջեւ սպասող երկու կառքերուն մէջ, բայց նախապէս էթիէն ծխափաճառէ մը գնեց դրոշմուած երկու թերթ թուղթ:

ԺԶ.

Նախընթաց իրիկուն, կամ աւելի ճիշդը, այդ իրիկունը, Բօլ Հարման իր տունը վերադարձած էր առտուան ժամը մէկին, բոլորովին ապշահար, խիստ մտազբաղ ու մտահոգ, Սօլիվոյի ճշդապահութեանը համար, որով ան ժամադրութիւն տուած էր, բայց իր քնակարանը չէր գտնուած: Գիշերը ուշ տունն միայն Բօլ Հարմանի քունը տարած էր:

Յաջորդ առտու, ժամը իննին տասներեքը դուրս ելաւ, սեղանաւորին քով գնաց, անկէ առաւ մեղսակիցին վճարելիք դրամը ու կտուապոնին հրամայեց որ զինքը գործարան տանի: Ոչ մէկ նամակ, ոչ մէկ հեռագիր չէր հասած:

Սպասեց: Ժամը տասներմէկին ալ ոչ մէկ բան...: Թշուառակոնը անձկութենէն խելայեղ, հարիւր վերադարձաւ:

Մէրի սովորականէն աւելի տկար էր այդ օրը...: Առջի իրիկուն, արիւն թքած էր: Տենդ մը կ'այրէր երակները ու կ'ընկճէր զինքը: Տուն դարձին, հայրը դառնօրէն զգածուեցաւ այս յեղակարծ փոփոխութեանէն: Սուր ցաւ մը զգաց սրտին մէջ ու հակառակ

մտահոգութիւններ ունենալուն, սա մութ մտածումը պատեց հոգին, բժիշկները արդեօք խաբած էին զինքը: Մէրի այդքան երիտասարդ տարիքի մէջ պիտի մեռնէր: Աչքերը արցունքներով լեցուեցան: Ան ստիպուեցաւ ինքզինքը զսպել, որպէսզի չարտասուէ:

Ճաշին տան Բօլ Հարման ըսաւ թէ գլուխը կը ցաւէր, որպէս զի պատրուակ մը գտնէր, չճաշելու համար:

Մէրի ալ ախորժակ չունէր քնաւ և ուժաթափութիւնը կ'երեւար գէմքին վրայ:

— Յաւ կ'զգամ, սիրունիկս, հարցուց գործարանատէրը:

— Քիչ մը, հայր: Բայց բան մը չէ: Այս գիշեր աղէկ չքնացայ:

— Տենդ ունէ՞իր:

— Կարծեմ: Սոսկալի երազներ խռովեցին քունս:

— Ինձի պէս, խորհեցաւ Բօլ Հարման:

Գործարանատէրը ծռեց գլուխը յետոյ հիւանդ աղջկան մօտենալով, երկարօրէն ողջագուրեց զայն:

— Դուրս պիտի ելլե՞ս, հարցուց Մէրի:

— Ոչ, աշխատասենեակս կ'երթամ:

— Օհ, աւելի լաւ: Հայր, չես կրնար երեւակայել թէ որքան պիտի վախնայի, տան մէջ առանձին մնալով այսօր:

Բօլ Հարման չպատասխանեց ու ճաշարանէն հեռացաւ: Աշխատասենեակին դուռը գոցելէ յետոյ, գործարանատէրը թիկնաթուի մը վրայ ինկաւ, գէմքը վրդոված, նայուածքը տարտամ, խորունկ ու մռայլ անըջանքի մը մէջ խորասուզուած: Ան կ'զգար որ մահը կը սաւառնէր աղջկան վրայ ու տխուր նախազգացումներ կը վրդովէին զինքը:

«Ռանտէվու տէ Պուլանժէ»էն դուրս ելլելէ յետոյ, ուր զինքը սիրող բոլոր անձերը ապահոված էին իր փախուստը, ժանն Ծորթիէ կէս մը խելագարած, ըստ բախտի սկսած էր վազել: Ան քարափ հասաւ ու Բասիի ուղղութեամբ յառաջացաւ:

Յոգնութենէ ուժասպառ և շնչահատ վիճակի մէջ, էնվալիտի հրապարակը հասնելով նստարանի մը վրայ ձգեց ինքզինքը ու երկչոտ նայուածք մը պտտցուց բոլորով: Մայր Լիզօն բացարձակ վհատութեան և անհուն յուսահատութեան մատնուած էր:

— Ամէն ինչ վերջացաւ ինծի համար, ըսաւ ժանն մտովի: Բարիզ գտնուելու իմացուած է...: Շուտով պիտի ստիպուիմ պահուելու, խոյս տալ, զաւկէս հեռանալ...: Միշտ անիծեալ կեանք մը պիտի վարեմ:

Ժանն Ծորթիէ, որուն գլուխը ծռած էր կուրծքին վրայ յանկարծ, վեր առաւ զայն:

— Բայց ժաք Կարօն կենդանի է, մըմնջեց: Ժաք Կարօ կը ծածկուի Բօլ Հարմանի անուան տակ: Այդ մարդը չէր ստեր ընաւ: Անշուշտ, այս պահուս ձերբակալուած է: Ան պիտի խօսի ու իր մեղսակցին անունը պիտի յայտնէ: Այն ատեն պիտի հասկցուի որ ես անիրաւօրէն դատապարտուած եմ, որով պիտի կրնամ ազատութիւնս ձեռք բերել... նորէն տեսնել իմ աղջիկս... իմ սիրեցեալ Լիւսիս...: Բայց ժաք Կարօ միջոցը պիտի գտնէ արդարութեան ձեռքէն խոյս տալու, եթէ երբեք տեսնին իմանայ: Իսկ զիս սպաննել ուղղող մարդը եթէ ետ առնէ իր խօսքը, ուրկէ՞ փաստեր պիտի գտնեմ: Ի դուր պիտի աղաղակեմ թէ ժաք Կարօն է ան: «Ես Բօլ Հարմանն եմ», պիտի պատասխանէ: Քլէրմօնէն փախած բանտարկեալի մը խօսքին չպիտի հաւատան անշուշտ: Կարեւոր մարդ մը ու միլիոնատէր մըն է ան...

Ժանն սկսաւ արտասուել:

Երկու ոստիկաններ վայրկեանէ մը ի վեր կը դիտէին զայն: Այս վերջինը զանոնք տեսնելուն պէս, սարսալով ոտքի ելաւ ու հեռացաւ, ուռանց փախուստի երեւոյթ տալու իր գնացքին:

Էնվալիտի կամուրջին առջեւ կը գտնուէր: Կամուրջէն անցաւ ու Շան գլխիդէ հասաւ: Հոնկէ Արք տը Թրիօմֆ հասաւ, մեքենաբար հետեւեցաւ Պուա տը Պուլօնքի պողոտային ու անտառ մտաւ: Մութը կը կոխէր: Ժանն մարմանդին վրայ նստաւ, ծաւերուն տակ ու սկսաւ ազատօրէն արտասուել: Այս փախուստը իրեն կը յիշեցնէր քսանմէկ տարի առաջուան դէպքը, երբ իր փոքրիկին, Ժօրժի ձեռքէն բռնած, բոցերու ճարակ Ալֆօրվիլի գործարանէն կը հեռանար մութին մէջ:

Ժանն գլխու պտոյտ մը ունենալով նուազեցաւ:

Երբ սթափեցաւ, արշալոյսը ծագած էր արդէն:

Հացագործ կիներ երկար ատեն քալեց ըստ բախտի: Ի վերջոյ, Մէնի եղերքէն յառաջացաւ Բարիզի ուղղութեամբ: Բացի «Ռանտէվու տէ Պուլանժէ»ի գիշերասնունիին յանձնած երկու հարիւր ֆրանքէն, ան չբաժնէր մէջ ունէր տասը ֆրանքի չափ մանր դրամ: Դիտեալուն մը մտաւ ու քիչ մը պաղ միս և հաց ապսպրեց, դանդաղօրէն ճաշեց ու երկար ատեն նստած մնաց, տխրադին նայուածք մը ձգելով իր առջեւ հոսող ջուրին վրայ: Մահուան գաղափարը կը ծնէր մտքին մէջ: Ժանն կը խորհէր որ մահը վերջ պիտի տար իր անվերջ վիշտերուն ու յարաճուն տառապանքներուն:

— Մեռնի՛ր, մըմնջեց յանկարծ, անա տյս պահուս նսկիք միտի գործս: Ի՞նչ, պիտի լքեմ գտած զա-

լախս : Պիտի մոռնա՞մ թէ կորսուած ուրիշ զաւակ մըն ալ ունիմ : Եթէ յաւիտենական քունը քաշեմ , ժաք կարօ անպատիժ պիտի մնայ , ազատօրէն պիտի սիրէ իր աղջիկը ու զայն պիտի ամուսնացնէ այն մարդուն հետ , որուն հայրը սպաննած է : Ո՛հ , ո՛հ , վատ բան մը պիտի ըլլայ :

Ան ոտքի ելաւ ոգեւորուած ու կերպարանափոխուած :

Ժանն դէպի Բարիզ ուղղուեցաւ : Սոսկալի որոշում մը տուած էր : Բօլ Հարմանի հասցէն հասկցաւ ու ժամ մը յետոյ գործարանատիրոջ դռուը կը զարնէր :

ԺԷ.

Բօլ Հարման իր աշխատասենեակին մէջ փակուելէն յետոյ , դիրքը չէր փոխած բնաւ : Իր միտքը սոսկումով կ'ուղղուէր անցեալէն դէպի ներկան ու ներկայէն դէպի ապագան , առանց գիտնալու թէ ինչու Դրան տրուած մեղմ հարուած մը փարատեց Բօլ Հարմանի մտատանջութիւնը : Սենեկապանը ներս մտնելով ըսաւ .

— Միջին տարիքով կին մը կ'ուզէ պարոնը տեսնել... Ան ըսաւ թէ պարոն Սօլիւոյի կողմէ կուգայ... :

Այդ անունը լսելուն պէս , Բօլ Հարման զփուսբաւ կրցաւ զսպել իր վրդովումը :

— Ինչո՞ւ մէկը կը զրկէ ինձի , հարցուց Հարման սոսկումով : Ի՞նչ եղած է : Ինչո՞ւ անձամբ եկած չէ :

Ու բարձրաձայն յարեց .

— Ներս մտցուցէք այդ կինը :

Սենեկապանը ներս մտցուց այցելուէին ու հռաւ-
ցաւ , դռուը գոցելով : Բօլ Հարման ետին դարձաւ , տեսնելու համար թէ Սօլիւօ ո՞վ զրկած էր իրեն : Յանկարծ խուլ ձիջ մը արձակեց ու գունատած , սարսափահար , աչքերը դաժան , մինչև սենեակին մէկ անկիւնը քաշուեցաւ : Իր առջեւ կը գտնուէր մայր Լիզօն , որուն համար Սօլիւօ կ'ըսէր թէ լստակեր-
տին տակ ջախջախուած էր :

ԺԸ.

— Ա՛հ , ձեր ճարտարի կ'ամբաստանէ ձեզ , ըսաւ Ժանն Ֆօրթիէ ցած ու դանդաղ ձայնով մը : Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ ձեր հրամանով ուղած են զիս սպաննել :

Ալֆօրվիլի նախկին գործապետը զգաց որ խելքին կուգար : Ան ըմբռնեց որ եթէ փոթորիկին չգիմադ-
րէր , կորստեան պիտի մատնուէր , ուստի Ժաննի վրայ յառաջանալով գոչեց .

— Դո՛ւք , թշուառակա՛ն , ի՞նչ գործ ունիք հոս : Այս տունը ի՞նչ բնիւր եկած էք :

— Դուք կը համարձակի՞ք այդ բանը հարցնելու : Զիս տեսած տաննիկդ չըմբռնեցի՞ք որ երկար տան ձեր դէմքը ծածկող գիծակը վար առի վերջապէս :

— Այս կինը խելագար է , մրմնջեց Բօլ Հարման , ուսերը ցնցելով :

— Խելագա՞ր , կրկնեց Ժանն : Այո՛ , տասը տարի խելագար մնացի , բայց բանականութիւնս վերստո-
ցայ , կեանքիս նպատակին հասնելու համար : Ինչո՞ւ հոս եկած եմ , կը հարցնէք ինձի... Ժա՛ք կարօ , քսանըմէկ տարիէ ի վեր քաշած տառապանքներու հաշիւը ձեզմէ պահանջելու եկած եմ :

Գործարանատէրը ապշուեց իւր ձեւացնելով .

— Ժա՛ք Կարօ, կրկնեց ան: Որո՞ւն անունն է:

— Ձեր անունը:

— Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ Բօլ Հարման կը կոչուիմ ես... ձեր խելքին եկած է, Լիզ Բէրրէն...:

— Ես Լիզ Բէրրէն չեմ: Ժանն Ծօրթիէն եմ ու դուք շատ լաւ գիտէք տախիւ: Ալ կը բաւէ այս կատակներգութիւնը: Փաստաբան Ժօրթ Տարիէի տունը ճանչցաք զիս: Ժանն Ծօրթիէն եմ ես, ձեր զոնը, ձեր տեղը դատապարտուած...:

— Լսեցէ՛ք:

— Չպիտի լսեմ: Դուք եւ մեղսակիցդ զիս մատնած ըլլալնուդ, կը փնտռուիմ ու նեղը կը գրուիմ: Հոս եկած եմ, քու տունդ, որպէս զի ոստիկանութիւնը երկու քնիս միասին ձերբակալէ: Եւ դուն ձերբակալուելէդ յետոյ, պիտի ստիպուիս խոստովանիլ թէ Ալֆօրվիլի երրեակ ոճիւրին միակ հեղինակն ես, թէ անկէ յետոյ ուղած ես աղջիկս Լիւսին, ինչպէս նաեւ զիս սպաննել տալ:

Ժա՛ք Կարօ պիտի պատասխանէր, բայց տան չունեցաւ: Դուռը յանկարծ բացուեցաւ ու Մէրի գունաթափ եւ դանդաղուն, սեմին վրայ երեւցաւ:

— Հա՛յր իմ, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ բարձր ձայնով կը խօսէիք:

Գործարանատէրը Մէրիի վրայ խոյացաւ յուսահատական չարժուածելով մը:

— Միքեղեալ աղջիկս, պատասխանեց Բօլ Հարման, փորձելով սենեակէն դուրս հրել Մէրին, գնա՛... հեռացի՛ր հոսկէ... այս կիւր յիմար է: Ան կը նախատէ... կը զայրանայ... կ'ապաւնայ...:

— Ուրեմն, պէտք է ծառաները կանչել, հայր...:

Մերի մօտեցաւ Ժաննի ու ըսաւ անոր.

— Ո՞վ էք դուք:

— Ձեր հօր հարցուցէ՛ք...:

— Ի՞նչ կ'ուզէք:

— Թո՛ղ այս մարդը ինծի հետ ձերբակալեն ու արդարութիւնը ի գործ դրուի:

— Դուն ալ կը տեսնես որ յիմար է այս կինը, գոչեց Բօլ Հարման:

— Ինչո՞ւ չէք համարձակիր մարդ կանչել, պատասխանեց Ժանն: Մեր երկուքէն մէկը կը վախնայ, բայց ես չեմ վախցողը:

— Չանգակը հնչեցուցէ՛ք, զանգակը հնչեցուցէ՛ք, յարեց մանկամարդ աղջիկը:

Գործարանատէրը անշարժ կը մնար: Մէրի ապշուեցաւ կը գիտէր հայրը:

— Բայց ինչո՞ւ չէք հնչեցնէր զանգակը, հարցուց Մէրի:

Ժանն Ծօրթիէ չարաշուք քրքիչ մը արձակեց:

— Ձեզի ըսի որ կը վախնայ ան, յարեց Ժանն:

— Է՛հ, ես պիտի հնչեցնեմ:

Ու մանկամարդ աղջիկը դէպի շմինէն ուղղուեցաւ այնքան չուտով որքան կը թոյլատրէր իր տկարութիւնը:

— Մէրի՛, Մէրի՛... մի՛ կանչեր... զանգակը մի՛ հնչեցնէր, թոթովեց թշուառականը:

Մէրի հօրը կողմը դարձաւ ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ:

— Ես պիտի պատասխանեմ, ըսաւ Ժանն, ան չուզեր որ ամէն մարդ իմանայ թէ Բօլ Հարման կոչուած անձը գող, հրձիգ եւ մարդապան Ժա՛ք Կարօն է:

— Լուէ, թշուառական, լուէ՛, թոթովեց գործարանատէրը դեղեւուն:

Բայց ժամն չարունակեց .

— Բսան տարուան խաւարէն ու անպատժութենէն յետոյ, ան գիտէ որ արդարութիւնը երեւան պիտի ելլէ, ասոր համար է որ կը դողայ . . .

— Ահ, լսեցէ՛ք: Աղջկոնս մեղքցէ՛ք:

— Դուք մեղքցա՞ք զիս ու զաւակներս: Ձեր չնորհիւ, անոնք պիտի հաւատան որ իրենց մայրը անպատիւ թշուառական մըն է: Ես կ'ուզեմ որ ձեր աղջիկը, երկար ատեն խաբուած, այսօր իմանայ թէ ո՞վ էք դուք: Կ'ուզեմ որ ան գիտնայ թէ իմ աղջիկն ձեր մեղսակիցին դանակին յանձնելէ յետոյ, ուզեցիք նաեւ յուսոհատութեան մասնել զայն:

— Ահ, լսէ՛, աղաղակեց Բօլ Հարման, հացա-
գործ կ'նսջ վրայ խոյանալով: Լսէ՛, եթէ ոչ . . .

Բայց Մէրի հօրը և ժամնի միջեւ նետուած էր:

— Կ'ուզեմ որ այս կինը խօսի, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը: Բռնութիւնը բան մը չապացուցանէր: Եթէ կը ստէ պատասխանեցէ՛ք:

Բօլ Հարման թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, աղ-
ջրկան նայուածքէն նուաճուած ու խելակորոյս:

Ժամն շարունակեց .

— Բսանըմէկ տարի առաջ, այս մարդը գողցած, հրկիզած և սպաննած է ու այս ոճիրներէն զատ, թե-
րեւս աւելի վատ ոճիր մը գործած է, այնպէս հաւա-
տացնելով թէ ինք հերոսական մահ մը ունեցած է: Այսպէս, իր տեղը զիս դատապարտել տուած է: Յե-
տոյ զոհին արիւնոգը ծածկուած, սրուն գոյքերը յա-
փըշտակած էր, կեղծ անուն մը առնելով, ձեր մօրը հետ ամուսնացած է:

— Լսէ՛, լսէ՛, թոթովեց գործարանատէրը:

— Խօսեցէ՛ք: Կ'ուզեմ որ խօսիք, ըսաւ Մէրի
երկրորդ անգամ ըլլալով:

— Ամերիկայի մէջ մեծ հարստութիւն մը դիզելէ
յետոյ, Թրանսա վերադարձած ու երջանիկ ապրած է
հոս, մինչդեռ ես բանտին մէջ կը տանջուէի յամբո-
րէն: Բայց մեռնելէ առաջ կ'ուզէի իմ զաւակներս
տեսնել դարձեալ, անոնք ինչ բաժնուած ու ինծի հա-
մար կորսուած էին զիս ընկճող մեծ աղէտէն յետոյ:
Ուստի բանտէն խոյս տուի ու սկսայ զանոնք փնտռել:
Թշուառականն ալ կը փնտռէր զանոնք ու դիպուածը
նախ իրեն դէմ հանեց ատենօք սպաննած մարդուն
զաւակը, Լիւսիէն Լապրուն ու ան ուզեց ձեզ ամուս-
նացնել անոր հետ:

Մանկամարդ աղջիկը խուլ հեծիւն մը արձակեց
ու հօրը նայեցաւ, որ գլուխը անդին դարձուցած էր:

— Լիւսիէն կը սիրէր իմ աղջիկս, յարեց ժամն:
Անոր սրտէն խլելու համար այդ սէրը, ձեր հայրը
յանդգնութիւնը ունեցաւ անոր ըսելու. ձեր սիրած
աղջիկը զաւակն է այն թշուառական կնոջ, որ սպան-
նած է ձեր հայրը:

— Սոսկալի բան է, թոթովեց Մէրի, դէմքը ձեւ-
քերուն մէջ ծածկելով:

— Այո՛, խիստ սոսկալի բան է: Ահա՛ ինչ ըրած
է այս մարդը: Ահա՛ թէ ինչու իմ առջեւ կը դողայ,
ահա թէ ինչո՞ւ քիչ մը առաջ թոյլ չտուաւ ծառաները
կանչելու: Մհ, ժաք կարօ, ոտքի ելի՛ր ու աղջկանդ
ըսէ՛ թէ ես չեմ ստեր և թէ դուն ես Ալֆօրվիլի գո-
ղը, հրձիգը և մարդասպանը:

Արդարեւ, թշուառականը ոտքի ելաւ, ժամնի
վրայ խոյացաւ խօլ կատաղութեան նոպայի մը մէջ ու
անոր կոկորդէն բռնեց: Հացագործ կինը անձկութեան
աղաղակ մը արձակեց: Մէրի խոյս տուաւ սարսա-
փահար: Ժամն կը տապալակէր, փորձելով օգնութիւն
աղաղակել:

— Դուք իմ տանս մէջ կը դառնուիս հիմա, յարեց գործարանատէրը, վայրենի գազանի շունչովը այրելով զայն: Ոչ ոք լսեց քու խօսքերդ ու ոչ ոք պիտի լսէ: Ես Բօլ Հարման կը կոչուիմ և ո՛չ թէ Ժաք Կարօ: Հակառակ ապացոյցը գոյութիւն չունի: Դուք յարձակեցար իմ վրաս, սպաննացիր ինձի ու ես պաշտպանեցի ինքզինքս: Դուք պիտի մեռնիս հիմա:

Ու Բօլ Հարմանի մատները հետզհետէ պրկուեցան տարաբախտ կնոջ վզին շուրջ, մամլակի մը պէս սեղմելով զայն: Գործարանատէրը Ժանն Թորթիէն հրեց դէպի դուռը խուցի մը մէջ, ուր աւելորդ առարկաներ կը դրուէին: Մարմինն ճշգրտմին տակ, գէշ գոցուած դուռը բացուեցաւ: Ժաքի ձեռքերը թուլցան ու հացագործ կինը անկենդան ինկաւ նեղ ու մուկ սենեակի տախտակամածին վրայ: Այն պահուն, երբ վառչուէր մարդը կը գոցէր խցիկին դուռը, իր ետին աղմուկ մը լսեց: Բօլ Հարման շնչահատ ու ստրտափած, ետին դառնալով նշմարեց որ էթիէն Քասթէլ ու Ռաուլ Տիւշըմէն ներս կը մտնէին:

— Թերեւս կը խանդարենք ձեզ, սիրելի պարոն Հարման, ըսաւ նկարիչը: Ներեցէք որ յանկարծակի ներս մտնաք: Ձեր սենեկապանէն խնդրեցի որ մեր գալուստը իմաց չտայ: Բայց ի՞նչ ունիք, սիրելի պարոն Հարման: Մեռելի մը պէս գունատ էք...: Ձեր ձեռքերը կը դողան...: Հիւսնդ էք արդեօք...:

— Այո՛, յանկարծական անհանգստութիւն մը զգացի, պատասխանեց Ժաք Կարօ, ջանալով հանդարտիլ ու մտովի հարցնելով թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունէր էթիէնի և անոր ընկերացող անձանքի երիտասարդին այցելութիւնը: Բան մը չէ, արդէն իսկ անցաւ տկարութիւնս: Բայց ի՞նչ բանի կը պարտիմ հաճոյքը այս առտու ձեզ տեսնելու, բնկերակցութեամբ...:

Ժաք Կարօ խօսքը ընդհատեց:

— Պարոն Ռաուլ Տիւշըմէնի, յարեց նկարիչը, լրացնելով գործարանատիրոջ խօսքը: Ձեզի կը ներկայացնեմ զայն: Մեր այցելութեան պատճառը պիտի ըսեմ քիչ յետոյ: Բայց նախ հանդարտեցէ՛ք: Գործերու վրայ խօսինք...: Երէկ իրիկուն, ձեզմէ բաժնուելէս յետոյ, շատ ծանր պարտականութիւն մը կ'իյնայ ինձի ու ես կուգամ խնդրել որ օգնէք ինձի...:

Այս խօսքերը ապահովեցին գործարանատէրը: Արդարեւ, էթիէն Քասթէլ կրնար իրեն պէտք ունենալ: Երկու ամիս հրամցուց այցելունքուն, ըսելով.

— Պարոններ, հաճեցէք նստիլ: Դուք, սիրելի արուեստագէտս, ներեցէ՛ք կատարած ընդունելութեանս համար: Այս առտունէ ի վեր, շատ տկար եմ, ստուգիւ, բայց հիմա լաւ կ'զգամ ինքզինքս: Հաճեցէ՛ք ձեր այցելութեան շարժառիթը յայտնել ինձի:

Այս խօսքերը ըրած պահուն գործարանատէրը գոգունի նայուածք մը կը ձգէր այն խցիկին վրայ, ուր հրած էր Ժանն Թորթիէն:

— Հիմա պիտի յայտնեմ, ըսաւ էթիէն: Երկու տարի չէ՞ք աշակերտած Շալոնի Արուեստներու և Արհեստներու վարժարանին:

— Այո՛, անշուշտ:

— Փայլուն կերպով աւարտած էք վարժարանին շրջանը ու բացառիկ թիւ մը ստացած էք...: Յետոյ երկար տառն ճամբորդած էք...:

— Այո՛: Գերմանիա, Հոլանտա, Պելճիքա և Իտալիա պտտեցայ:

— Զուրկերիա չգացի՞ք:

— Հոն ալ գացի, պատասխանեց Ժաք Կարօ, մտահոգ և կասկածոտ նայուածք մը ձգելով իր խօսակիցին դէմքին վրայ:

— Երկար ատեն մնացի՞ք Զուլիցերիոյ մէջ :

— Տասներէնիդ կամ տասներկեց ամիս, կարծեմ :
Հաւ չեմ յիշեր հիմա :

— Թերեւս պիտի կրնաք ինծի տեղեկութիւն տալ մեռած մարդու մը մասին : Զուլիցերիա, ձեր յաճախած աշխատանքներուն մէջ չէ՞ք ճանչցած ժառ. Կարօ անուն շատ ճարտար մեքենագէտ մը :

Այս խօսքերու պահուն էթիէն Քասթէլ իր աչքերը յառած էր գործարանատէրին վրայ : Այս վերջինը բնաւ վար չէր առած իր աչքերը : Դէմքին ո՛չ մէկ մկանը չէր շարժեր :

— Ժա՛ք Կարօ, կրկնեց Մէրիի հայրը խիստ հանդարտ չեչաւով մը : Այդ անունը ծանօթ չէ ինծի : Բայց չեմ կրնար ըսել թէ ո՛ւր լսած եմ անոր անունը : Այո՛, հիմա կը յիշեմ : Այդ ժառ. Կարօն գործապետ էր Ալֆորվիլի մէջ, Ժիւլ Լապրուի գործարանը : Ան իր անձնութեան զո՛հ գացած է գործարանատիրոջ սպաննութենէն յետոյ, բոցավառ գործարանին մէջ : Դուք ալ այդ պատմութիւնը ըրիք ինծի :

— Այո՛, այդպէս է : Այդ մարդը ճանչցած էք :

— Երբեք :

— Վատա՞ն էք :

— Կատարելապէս վատա՛ն :

Կեղծ Բօլ Հարման առդնապի մտանուած էր : Ի՞նչ կը նշանակէր այդ հարցաքննութիւնը : Ինչո՞ւ նկարիչը նեղը կը գնէր զինքը, ժառ. Կարօյի մասին շատ մը հարցումներ ընելով :

— Նիւ Եօքթի մէջ, ուր գացած էք Ֆրանսայէն հեռանալէ յետոյ, այդ մարդուն վրայ խօսուելը չէ՞ք լսած, յարեց Էթիէն :

Բօլ Հարմանի կոսկածը կ'աւելնար :

— Ի՞նչպէս կրնայի բան մը իմանալ այդ մարդուն մասին, քանի որ մեռած է ան, պատասխանեց գործարանատէրը :

— Շատ մը մարդիկ կը պնդեն որ այդ մարդը ողջ է : Անոնք կ'ըսեն թէ ժառ. Կարօ իր գործը աշնապէս մը կարգադրած է որ հրդեհին մէջ մեռած կարծուի, որպէս զի իր վրայէն հեռացնէ ամէն կոսկած ու անվրդով վայելէ իր սպաննած անձին, Ժիւլ Լապրուի պատկանող հարիւր իննըսուն հազար Ֆրանքը և անոր ըրած գիւտը, զոր գողցած էր :

Ժառ. Կարօ ժպտագին ըսաւ .

— Անհաւատալի է այդ առասպելը : Ան չէ սպաննած Ժիւլ Լապրուի, քանի որ իբր անոր սպաննիչը, կին մը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է :

— Այդ կինը կը պնդէր որ ինք անմեղ էր ու կը հաւատար թէ գործապետին յանցապարտութեան մասին տպագրոյց ունէր : Այդ փաստն էր ժառ. Կարօյի կողմէ գրուած նամակ մը :

— Եթէ երբեք այդպիսի նամակ մը գոյութիւն ունենար, մէջտեղ կը հանէր : Առտապել է :

— Կը հաստատեմ որ իրականութիւն է ան :

— Ի՞նչէն գիտէք, սիրելի պարոն :

— Լաւապոյն պատճառաբանութեամբ մը գիտեմ այդպէս ըլլալը : Նամակը գտնուած է . . . :

Հակառակ իր պաղտութեանութեան, ժառ. Կարօ չկրցաւ ստորուստ մը զսպել :

— Կ'երեւայ թէ ձեզ կը շահագրգռէ տիկա, յարեց Էթիէն :

— Ձեզ կը վստահեցնեմ թէ շատ քիչ կը շահագրգռէ զիս, բայց հետաքրքրական կը գտնեմ : Բնորոշեցէք որ քսանըմէկ տարի յետոյ գտնուած նամակ

մը հետաքրքրաշարժ է: Ո՞ւր կը գտնուէր այդ նա-
մակը: Հին կարասիի մը մէջ: Կամ...:

— Խաւաքարտէ փոքր ձիու մը մէջ:

Բօլ Հարման գունատեցող ու շրթունքը խածաւ:
Իօկապէս կը վախնար ան: Էթիէն շարունակեց.

— Այդ խաւաքարտէ ձին, որ խաղալիկ մըն էր,
նոյնինքն ժաք Կարոյի կողմէ տրուած էր ժանն Գոր-
թիէի զաւկին, ժօրժի:

— Վէպ մըն է ատիկա ու այնքան անճշմարտա-
նման որ ձենէ կը խնդրեմ հաւատք չնծայել անոր:

— Ահա՛ նամակը, յարեց Էթիէն, գրպանէն հանե-
լով զայն: Կ'ուզէ՞ք որ կարդամ:

Ժաք Կարօ ոտքի ելաւ յանկարծ:

— Բայց ինծի ի՞նչ տանք, պարոն Քասթէլ,
ըսաւ Բօլ Հարման խաղաղ ձայնով մը:

— Հիմա պիտի հասկնաք, պատասխանեց նկարի-
չը, գրասեղանին վրայ դնելով գրոշմուած թուղթ մը:

Դործարանատէրը Էթիէնի կը նայէր այնպիսի
զարմանքով մը որ կեղծ չէր:

— Աս ի՞նչ է, յարեց Բօլ Հարման:

— Դրոշմուած թուղթ մըն է, ինչպէս կը տեսնէք:

— Այո՛, կը տեսնեմ, բայց բան մը չեմ հասկնար:

— Մէկ վայրկեանէն պիտի հասկնաք: Անկէ առաջ
գրամական խնդիր մը պիտի յուղենք...:

— Դրամական խնդիր մը, կրկնեց Մէրիի հայրը:

— Այո՛: Սեղանաւորական տան մը մէջ գրուած
հարիւր ինըսուն հազար ֆրանքի գումար մը քսանը-
մէկ տարիէն ո՞րքան կ'ըլլայ, եթէ այդ ժամանակա-
միջոցին գանձուած չըլլան օրինաւոր տոկոսը և բա-
ղադրեալ տոկոսը:

Բօլ Հարման չպատասխանեց:

— Եռապահիկէն աւելի գումար մը կը գոյանայ,
յարեց Տիւշըմէն:

— Կ'ըր հաշիւ մը ընենք, Պարոն, ըսաւ Էթիէն
խօսքը գործարանատէրին ուղղելով, ձեզմէ կը
խնդրեմ որ պարոն Լիւսիէնի հաշուոյն ինծի յանձնէք
հինգ հարիւր հազար ֆրանք: Այս գումարը կը ներ-
կայացնէ դրամագլուխը, տոկոսը և բաղադրեալ տո-
կոսը այն գրամին զոր 1861ին գողցած էք Լիւսիէնի
հօրմէն:

— Պարոն, ես Բօլ Հարման կը կոչուիմ և դուք
կը նախատէք զիս, դուք թշուառականը, սոսկումէն
խելայեց:

— Դուք ժաք Կարօ կը կոչուիք ու չարագործ
մըն էք, ըսաւ նկարիչը:

— Սուտ է, զրպարտութիւն է:

— Ահա Բօլ Հարմանի մահուան փաստաթուղթը:
Շալօնի Արհեստներու և Արուեստներու վարժարանին
աշակերտ, ան մեռած է ժընէվի հիւանդանոցին մէջ:
Օ՛ն, ժաք Կարօ ատենը եկած է ձեռ հաշիւները տա-
լու ամէն անոնց զոր կողոպտած էք: Յառաջիկային,
արդարութեան պիտի տաք այդ հաշիւները, բայց նախ
վճարեցէ՛ք հինգ հարիւր հազար ֆրանքը:

— Ինքնապաշտպանութեան ո՛չ մէկ զէնք ունիմ,
թոթովեց զօրծարանատէրը կատաղութեամբ: Կորու-
տեան մատնուած եմ ու ինծի հեռ անդունդ կը քաշ-
քըռեմ անմեղ աղջիկս:

— Ատիկա ձեզմէ կախում ունի, նախ վճարեցէ՛ք,
յետոյ կը տեսնուինք:

Ժաք Կարօ յուսադրուած, սա պատասխանը տուաւ:

— Դրամ չունիմ վրաս...:

— Ներողութիւն...: Այս առտու ձեր սեղանա-

ւորին մօտ գացիք ու հինգ հարիւր հազար Փրանք սաւիք, յատկացնելու համար ձեր մեղսակիցին, Սօլիվոյի, որ երէկ իրիկուն ձերբակալուեցաւ: Հաւատացէք խօսքիս ու ըսածս ըրէք հլուօրէն:

Ժաք Կարօ գրասեղանին գորոցը բացաւ ու հոնկէ դուրս հանեց հինգ տրցակ պանքռոմս:

— Հինգ հարիւր հազար Փրանք է աս, ըսաւ էթիէն ու գրպանը դրաւ պանքռոմսներու տրցակը: Հիմա գրիչ մը առէ՛ք ու գրեցէ՛ք ինչ որ տուն պիտի տամ ձեզի:

Նախկին գործապետը ստիպուեցաւ հնազանդիլ: Նկարիչը տուն տուաւ:

«Ես ժաք Կարօ, ի ներկայութեան Պ. Պ. էթիէն Քասթէլի ու Ռաուլ Տիւշըմէնի, կը խոստովանիմ...»

Ժաք Կարօ դադրեցաւ գրելէ ու ճակատը քրտնաթաթաւ, ըսաւ:

— Գրաւոր խոստովանութիւն մը կ'ուզէք ինձմէ ու անոր միջոցաւ պիտի կրնաք կորստեան մօտենել ազջիկս...: Չպիտի գրեմ:

Մէրի յանկարծ ներս մտաւ: Յամբ քայլերով կը յառաջանար, մագնիսական քունի մէջ եզոզ գիչերաւորջիկի մը պէս: Մինչեւ գրասեղան գնաց:

— Պիտի գրէք, հայր իմ, ըսաւ Մէրի գերեզմանային ձայնով ժը:

Ժաք Կարօ աղջկան առջեւ ծունկի եկաւ ու թոթովեց, ձեռքերը անոր ետկարելով:

— Աղջիկս... սիրելի դաւակս... մեր երկուքին անպատուութիւնը կ'ուզեն:

Ժաք Կարօ գիմադրութեան ուժ չունէր այլեւս: Աղջկան ըսածը ըրաւ: Մէրի անշարժ կը կենար ոտքի վրայ, ձեռքը գրասեղանին կաթնցուցած: Նկարիչը շարունակեց տուն տալ:

«Կը խոստովանիմ որ, 1861 Սեպտեմբեր 6ին, Ժանն Յօրթիէի գրած եմ ստորագրութեամբս նամակ մը, զոր ներփակ պիտի գտնէք:

«Կը խոստովանիմ որ, միեւնոյն օրը Ալֆօրվիլի մէջ ճարտարագէտ պարսն Ժիւլ Լապրուէն գողցած եմ հարիւր իննըսուն հազար Փրանքէն աւելի գումար մը:

Ժաք Կարօ նորէն կանգ առաւ ու ընդվզումի շարժումով մը թոթովեց:

— Ոչ... ոչ...:

— Գրեցէ՛ք, հայր իմ, եթէ չէք ուզեր որ ես գրիչը ձեռքս առնեմ ու ձեր տեղը գրեմ:

Թշուառականը ծռեց գլուխը և շարունակեց գրել էթիէնի տուն տուած սա խօսքերը:

«Կը խոստովանիմ որ ոչ միայն իմ գործատէրիս յատակագիծերը գողցած եմ, այլեւ անոր գործարանը հրկիզած ու զինքը սպաննած եմ:

«Կը խոստովանիմ որ ուզած եմ Լիւսի Յօրթիէն սպաննել տալ իմ վարձկան մեղսակիցիս, Օվիս Սօլիվոյի միջոցաւ ու դրամ վճարած եմ միեւնոյն անձին, սպաննել տալու համար Ժանն Յօրթիէն, զոր ճանչցած եմ հացագործ Լիզ Բէրրէն անուան տակ:»

Ժաք Կարօ դողդոջուն ձեռքով գրած էր վերոյիշեալ տողերը, երբ դուռ մը բացուեցաւ յանկարծ ու Ժանն Յօրթիէ ներս մտաւ, վիզը կարմիր ու արիւնոտ բիծերով դրոշմուած, մինչ Ժաք Կարօ կը կարծէր որ խցիկին մէջ արգելափակ ըրած էր իր զոհին դիակը:

— Թո՛ղ այս մարդը խոստովանի թէ քիչ առաջ ուզեց զիս խեղդել իր մատներովը, ըսաւ Ժանն Յօրթիէ:

էթիէն և Տիւշըմէն զարմանքի ճիչ մը արձակած էին, իսկ Մէրի սոսկուածի աղաղակ մը բարձրացուած

էր, ժամնն Ծօրթիէի մուտքը տեսնելուն պէս: Ժաք Կարօ արձանացած էր կարծես: Քրօնքի խոշոր կաթիլներ կը թրջէին մաղերը և դէմքը: Մէրի հօրը ձեռքը վեր առաւ ու թուղթին վրայ դրաւ նորէն:

— Գրեցէ՛ք, հայր իմ, ըսաւ հրամայական շեշտով մը:

Ժաք Կարօ երկու տող ալ դրեց:

— Ստորագրեցէ՛ք հիմա, ըսաւ Մէրի...:

Թշուառականը ստորագրեց, Մէրի թուղթը առաւ ու ժամնն Ծօրթիէի տուաւ: Այս վերջինը առաւ զայն: Յետոյ մանկամարդ աղջիկը յայտարարեց.

— Տիկի՛ն, ահա ձեր պատիւին վերահաստատումը:

Յետոյ հօրը դառնալով յարեց.

— Աստուած թո՛ղ ներէ ձեզի: Բարեբախտաբար ես պիտի մեռնիմ:

Ու Մէրի յամրաքայլ հեռացաւ, ինչպէս որ եկած էր: Վայրկեան մը անցաւ: Ժաք Կարոյի ընդհատ շունչը միայն կը լսուէր, ան կ'ըսէր զգրասեղանին վրայ, գլուխը ձեռքերուն մէջ: Յանկարծ քանի մը մարդոց ոտնաձայնը թնդաց աշխատասենեակին յարակից մեծ սալօնին մէջ: Լիւսի, Ժօրժ Տարիէ և Լիւսիէն Լապրու, հարցաքննիչ դատաւորը, ապահովութեան պետը, Օվիս Սօլիփօ ու այս վերջինին ընկերացող ոստիկանները ներս մտան:

— Մա՛յրս... մա՛յրս, գոչեց Լիւսի, նստուելով ժամննի թեւերուն մէջ, որ ուժգին սեղմեց աղջիկը ու թոթովեց.

— Աղջիկս:

Ապահովութեան պետը Ալֆօրվիլի նախկին գործապետին, ժաք Կարոյի ուսին վրայ դրաւ ձեռքը ու ըսաւ.

— Ժա՛ք Կարօ, յանուն օրինաց կը ձերբակալեմ ձեզ:

— Զուարճալի՛ չէ, կարիճս, յարեց Սօլիփօ ծաղրական շեշտով: Ի՞նչ կ'ուզէիր որ ըլլար...: Երկար ատեն բախտաւոր եղար... պատիժդ կրելու էիր...: Ահա՛ ձախորդութիւնը եկաւ...:

— Ժամնն Ծօրթիէ, ըսաւ հարցաքննիչ դատաւորը, ընդհանուր դատախազին կողմէ արտօնուած եմ տուած մապէս ազատ ձգելու ձեզ, ինչ որ վերջնական հանգամանք պիտի ստանայ մօտ ատենէն: Ինծի յանձնեցէ՛ք այն թուղթը, զոր քիչ մը առաջ ձեզի տուած է այս մարդուն աղջիկը: Իսկ դուք, պարոն Բասթէլ, ինծի յանձնեցէ՛ք Բօլ Հարմանի մահուան փաստաթուղթը և 1861ին ժաք Կարոյի կողմէ ժամնն Ծօրթիէի գրուած նամակը:

— Ահաւասիկ փաստաթուղթերը ըսաւ նկարիչը:

— Տիկի՛ն, ձեր պատուի վերահաստատումը չպիտի ուշանայ, յարեց դատաւորը, ժամնն Ծօրթիէի ուղղելով իր խօսքը:

— Օհ, չնորհակալ եմ, պարոն, չնորհակալ եմ, պարոն: Շատ տառապեցայ:

— Ահա՛ այն փաստաբանը, որ ձեր դատը պիտի վարէ, ոչ թէ միայն իր բովանդակ տաղանդով, այլեւ իր ամբողջ սրտովը, ըսաւ էթիէն, խեղճ կնոջ մօտ առաջնորդելով Ժօրժը:

Ժամնն ուրախութեամբ նայեցաւ Ժօրժի: Զեռքը անոր երկարած պահուն, Լիւսի գոչեց.

— Բայց ի՞նչ կեցեր ես, եղբայր: Երկուքնիս միասին պիտի սիրենք զայն:

— Քու եղբայրդ, թոթովեց ժամնն: Օհ, իմ զաւակս... իմ զաւակս...:

Ու ժաման կուրծքին վրայ սեղմեց իր թեւերուն մէջ նետուող ժօրժր: Բայց տախկա տարապայման ուրախութիւն մըն էր խեղճ կնոջ համար, այնքան անձկութիւններէ և վիշտներէ յետոյ Յանկարծ նուաղում մը ունեցաւ ու կանակի վրայ պիտի իյնար, եթէ երբեք իր զաւակները չբռնէին զինքը: Երբ ան սթափեցաւ, Լիւսին ալ «մայր իմ» կը գոչէր, Լիւսին հետ ժամանի առջեւ ծնրադրած:

Կէս ժամ յետոյ, երբ աստիկանները տարին ժաք կարօն և իր արժանաւոր մեղսակիցը, Մէրին իր անկողինին վրայ մնում գտան: Արդէն իսկ պաղած ձեռքերովը շրթունքներուն վրայ կը սեղմէր վերջին նսպայի տանն արիւնստած թաշկինակը: Մահուան անկողինը մանկէ առաջ, մանկամարդ աղջիկը դրած էր սա տողերը.

ԼԻՒՍԻ ՖՕՐԹԻԷԻ ՀԱՄԱՐ

«Լիւսի՛, գէշութիւն, շատ գէշութիւն ըրի քեզի ... և սակաւն հար աղջիկ չեմ... Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէի... Հոստադանց կը սիրէի զայն: Լիւսի՛, մի՛ գլտնաք ձեր ներումը ու ինծի համար ազօթեցէք: Դուք լուծեցիք ձեր վրէժը:

Մէրի»:

Այդ սոսկալի օրէն երեք տմիա յետոյ, ժաք կարօ և Օվիա Սօլիվօ ցկաննա բանտարկութեան դատապարտուեցան: Բայց ժաք կարօ իր պատիժը չբաշեց բանտին մէջ: Այդ թշուառականը, որ իր սրտին մէջ մարդկային միակ և զօրաւոր զգացում մը ունէր, այն է հայրական սէրը, աղջկան մահէն յետոյ չկրցաւ ապ-

րիլ: Ան միջոցը գտաւ բանտին մէջ խեղդելու ինքզինքը:

Մէկ տարի յետոյ միայն ժաման ֆօրթիէի պատուի վերահաստատման վճիռը արձակուեցաւ: Վճռին յաջորդօրը, Լիւսին Լապրու տմուսնացաւ Լիւսիի հետ: Յետոյ ժաման ֆօրթիէն ալ միասին առնելով, Ալֆօրվիի դարձարանը գացին, ուր ժիւլ Լապրուի այրած գործարանին վրայ վերաշինուած էր: Լիւսին արկղակալի պաշտօնը յանձնեց Ռատու Տիւշըմէնի, որ տմնէն ուղղամիա մարդը դարձաւ, անցեալի դասերէն խրատուած:

— Հարկ կ'ո՞յ ըսելու թէ նորապսակ տմուլը, Լիւսին և Լիւսի, լիւսիի երջանիկ էին այնքան, որքան հնարաւոր է այս աշխարհի վրայ: Հացագործ կինը, հարուստ էր հիմա, քանի որ իր զաւակները հարուստ էին ու երջանիկ:

— Շա՛տ տառապեցայ, կ'ըսէր ժաման երբեմն: Բայց հիմա դրախտին մէջ կը գտնուեմ: Ա՛, Աստուած բարի է:

Ժօրժ ֆօրթիէ նշանաւոր փաստաբան մը ըլլալու վրայ էր: Օրին մէկը, երեւոյթաւ, նախարար պիտի ըլլայ անշուշտ: Ինչո՞ւ չէ:

Օրիորդ Ամանտա տխմար մը գտած է, տիկին Օկիւսթինի հաստատութիւնը գնելու համար: Այդ տխմարը այրի մըն է, որ իր առջի կինը դժբախտ ըրած էր:

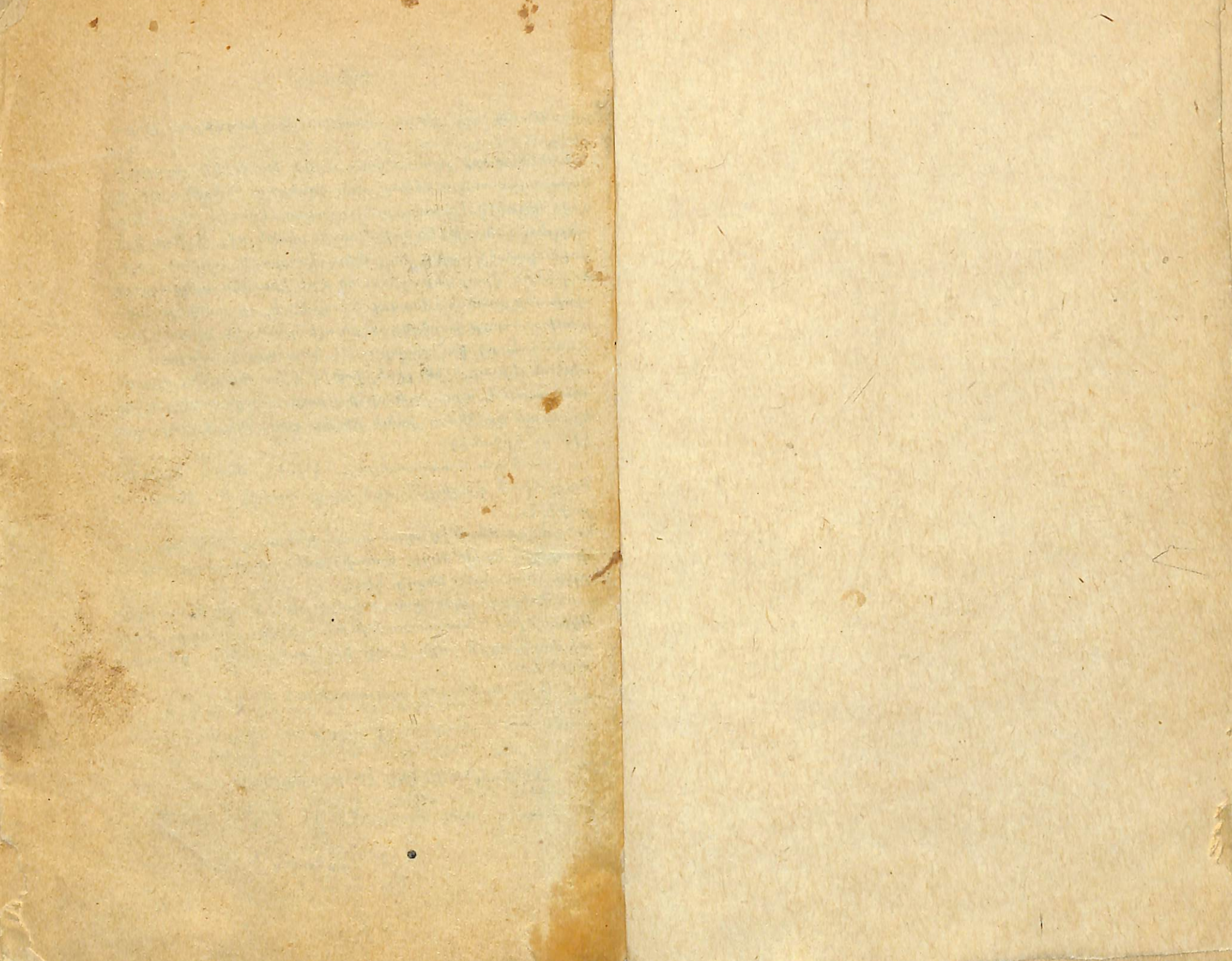
Այո՛, երկնային արդարութիւն մը կայ:

ՎԵՐՉ

Հեղինակ՝ ՔՍԱՎԻԷ ՏԷ ՄՕՆԹԵՔԷՆ

Թարգմ. ԶԱՐԵՀ ՆԵՄՏԷ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0311529

